S/3616

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

AON wewn. 4999/97

[redacted]

Egz. Nr 50

OGÓLNE ZASADY DZIAŁAŃ OPERACYJNYCH WOJSK LĄDOWYCH

BIBLIOTEKA GŁÓWNA AKADEMII OBRONY NARODOWEJ
Nr ewid.
50241

WARSZAWA 1997

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
KATEDRA SZTUKI OPERACYJNEJ

PRZEKLASYFIKOWANO
Protokół Nr 54305

JAWNE
[redacted]

AON wewn. 4999/97

Egz. nr ... 50

OGÓLNE ZASADY DZIAŁAŃ OPERACYJNYCH WOJSK LĄDOWYCH

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
Nr 50241

WARSZAWA 1997

Opracowanie wykonał zespół autorski pod kierownic

płk. dr. hab. Jerzego ZIELIŃSKIEGO

(redakcja naukowa, wstęp, rozdział 1; 2; 12)

Skład zespołu:

- płk dr Zbigniew KUCZMAŃSKI	rozdział - 7; podrozdział - 8.1; 8.2
- płk dr Józef BODZIONY	podrozdział - 5.1; 5.24;
- płk dr Wiesław KRAUZ	rozdział - 9;
- płk dr Tadeusz MURAWSKI	podrozdział - 6.1; 6.2
- ppłk dr Bolesław SIKORSKI	podrozdział - 8.3;
- ppłk dr Mariusz WIATR	rozdział - 4;
- ppłk dypl. Andrzej GBUREK	rozdział - 11;
- ppłk dypl. Jan KNETKI	rozdział - 3;
- ppłk dypl. Tadeusz KÓSKA	rozdział - 10;
- mjr dypl. Andrzej CZUPRYŃSKI	podrozdział - 6.3;
- kpt. dypl. Andrzej POLAK	podrozdział - 5.5;

Redakcja techniczna: ppłk dypl. Andrzej GBUREK

WSTĘP 5
Rozdział 1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA SZTUKI OPERACYJNEJ WOJSK LĄDOWYCH .. 9
1.1. Pojęcie i historia sztuki operacyjnej 9
1.2. Sztuka operacyjna wojsk lądowych jako specjalność naukowa 14
Rozdział 2. CHARAKTERYSTYKA DZIAŁAŃ OPERACYJNYCH 17
2.1. Podstawowe terminy 17
2.2. Cechy działań operacyjnych wojsk lądowych 29
2.3. Operacyjne aspekty zasad sztuki wojennej 32
Rozdział 3. POGOTOWIE OPERACYJNE 39
3.1. Zasady ogólne 39
3.2. Utrzymanie stałej gotowości bojowej i osiąganie jej wyższych stanów 41
3.3. Mobilizacyjne rozwinięcie 44
3.3.1. Istota mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych 44
3.3.2. Warianty, rodzaje i sposoby mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych 47
3.4. Operacyjne rozwinięcie wojsk 51
3.4.1. Właściwości i warunki operacyjnego rozwinięcia wojsk 51
3.4.2. Sposoby operacyjnego rozwinięcia wojsk 53
Rozdział 4. OPERACJA OBRONNA 58
4.1. Zasady ogólne 58
4.2. Charakterystyka operacji obronnej 62
4.3. Obszar operacji obronnej 68
4.4. System operacji obronnej 74
4.5. Prowadzenie operacji obronnej 81
Rozdział 5. OPERACJA ZACZEPNA 86
5.1. Zasady ogólne 86
5.2. Charakterystyka operacji zaczepnych 87
5.3. Rozmach operacji zaczepnej 90
5.4. System operacji zaczepnej 92
5.5. Prowadzenie operacji zaczepnej 97
Rozdział 6. PRZEGRUPOWANIE OPERACYJNE 104
6.1. Zasady ogólne 104
6.2. Warunki przegrupowania 108
6.3. Prowadzenie przegrupowania 113

Rozdział 7. UŻYCIE LOTNICTWA WOJSK LĄDOWYCH W DZIAŁANIACH OPERACYJNYCH 118
7.1. Zasady ogólne ... 118
7.2. Użycie lotnictwa wojsk lądowych w operacji obronnej ... 120
7.3. Użycie lotnictwa wojsk lądowych w operacji zaczepnej ... 124
Rozdział 8. OPERACYJNE ASPEKTY DZIAŁAŃ W UGRUPOWANIU PRZECIWNIKA ... 128
8.1. Zasady ogólne ... 128
8.2. Charakterystyka doraźnie tworzonych elementów ugrupowania operacyjnego ... 132
8.3. Właściwości działań w głębi ugrupowania przeciwnika podczas operacji obronnej ... 139
8.4. Właściwości działań w głębi ugrupowania przeciwnika podczas operacji zaczepnej ... 142
Rozdział 9. WOJSKA OBRONY TERYTORIALNEJ W OPERACJACH ... 144
9.1. Zasady ogólne ... 144
9.2. Sposoby wykorzystania wojsk obrony terytorialnej w operacji obronnej ... 149
9.3. Wykorzystanie wojsk obrony terytorialnej w operacji zaczepnej ... 155
Rozdział 10. ZABEZPIECZENIE DZIAŁAŃ OPERACYJNYCH ... 158
10.1. Zasady ogólne ... 158
10.2. Zabezpieczenie bojowe działań operacyjnych ... 160
10.2.1. Maskowanie operacyjne ... 161
10.2.2. Obrona radioelektroniczna ... 164
10.2.3. Zabezpieczenie inżynieryjne ... 166
10.2.4. Obrona przeciwchemiczna ... 171
10.2.5. Zabezpieczenie topograficzne ... 174
10.2.6. Zabezpieczenie hydrometeorologiczne ... 175
10.3. Zabezpieczenie logistyczne ... 176
10.3.1. Zabezpieczenie materiałowe (zaopatrywanie) ... 177
10.3.2. Zabezpieczenie techniczne ... 179
10.3.3. Zabezpieczenie medyczne ... 181
10.3.4. Zabezpieczenie komunikacyjne ... 182
10.4.Uzupełnianie wojsk ... 183
Rozdział 11. DOWODZENIE OPERACYJNE ... 187
11.1. Zasady ogólne ... 187
11.2. Dowodzenie podczas mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia ... 196
11.3. Dowodzenie podczas przegrupowania operacyjnego ... 198
11.4. Dowodzenie podczas prowadzenia operacji obronnej ... 201
11.5. Dowodzenie podczas prowadzenia operacji zaczepnej ... 207
Rozdział 12. TENDENCJE ZMIAN DZIAŁAŃ OPERACYJNYCH WOJSK LĄDOWYCH ... 213
ZAKOŃCZENIE ... 217
LITERATURA ... 219
ZAŁĄCZNIKI ... 222

WSTĘP

Przewartościowania w sferze politycznej, gospodarczej i społecznej, spowodowały określone zmiany w systemie obronnym kraju. Zasadniczą zmianą jest przyjęcie strategii obrony państwa zgodnie z którą, Siły Zbrojne RP przeznaczone są do prowadzenia zbrojnych działań wojennych na obszarze kraju w celu zachowania jego suwerenności.

Jest zatem oczywiste, że dotychczasowe założenia strategii, a co z tym związane i sztuki operacyjnej, musiały ulec radykalnej zmianie. Wypracowanie nowych koncepcji użycia sił zbrojnych stanowi proces, bowiem zmieniają się różnorodne uwarunkowania, zarówno zewnętrzne jak i wewnętrzne. Zmieniają się także środki walki stanowiące jeden z zasadniczych determinantów charakteru działań operacyjnych i sposobów ich prowadzenia.

Wszystkie te czynniki łącznie stanowiły podstawę wypracowania nowych założeń przygotowania i prowadzenia działań operacyjnych. Podejmowane w tym zakresie badania naukowe oraz równoległa z nim bogata praktyka dowodzenia operacyjnego, pozwoliła na wypracowanie określonego dorobku badawczego, stanowiącego podstawę treści niniejszego opracowania.

Zespół autorski wyraża przekonanie, że treści w nim prezentowane będą stanowiły podstawę kształtowania jednolitego systemu pojęć operacyjnych. Ponadto, że będą stanowić podstawę w rozwiązywaniu wielu złożonych problemów działań operacyjnych. Jest to zadanie tym bardziej istotne, że niniejsze, opracowanie stanowi pierwsze, całościowe ujęcie tej problematyki w nowych uwarunkowaniach.

Jednocześnie autorzy są przekonani, że prezentowane treści stanowić będą pomoc dydaktyczną w działalności operacyjnej nie tylko w Akademii Obrony Narodowej, ale przede wszystkim w dowództwach i sztabach związków opera-

cyjnych. W związku z tym autorzy oczekują propozycji zmian, zarówno co do układu niniejszego opracowania jak i prezentowanych w nim treści.

Niniejsze opracowanie adresowane jest do szerokiego grona oficerów zajmujących się problematyką operacyjną. Są nimi w pierwszej kolejności oficerowie kursów i studiów podyplomowych, a ponadto studenci IV semestru AON. Adresatami są także oficerowie dowództw szczebla operacyjnego, którzy na codzień rozwiązują problemy działań operacyjnych wojsk lądowych. Takie niniejsze w opracowanie adresowane jest do szerokiego grona nauczycieli akademickich, zajmujących się sztuką operacyjną i taktyką, jak i użyciem rodzajów wojsk w operacji. Tak więc grono osób do których adresowane jest niniejsze opracowane jest bardzo szerokie.

W zamyśle autorów niniejsze opracowanie powinno stanowić podstawę do studiowania prac związanych z wydaniem podręcznika dotyczącego działań operacyjnych wojsk lądowych. O potrzebie wydania takiego podręcznika nie ma potrzeby nikogo przekonywać, tym bardziej, że funkcjonuje już podręcznik pt. „Działania taktyczne wojsk lądowych".

Pod względem metodycznym niniejsze opracowanie stanowi formę przewodnika dydaktycznego do samodzielnego studiowania. Bowiem na początku każdego rozdziału określone zostały cele, które ukierunkowują proces poznania prezentowanych treści. Cele te stanowią swoisty kierunkowskaz sposoby rozważań autora rozdziału i tym samym, sposobu podążania za nim przez Czytelnika. Jest to zatem droga uczenia się przez odkrywanie wiedzy przez Czytelnika dla siebie.

Studiowanie niniejszego opracowania może stanowić jeszcze jedną istotną korzyść, a mianowicie - może weryfikować wnioski sformułowane przez autorów opracowania. Ten właśnie aspekt samodzielnych studiów, a więc formułowania własnych wniosków przez Czytelnika, stanowi jeden z celów wydania niniejsze-

go opracowania. Należy bowiem podkreślić, że na wnioski stanowiące efekt własnych przemyśleń Czytelnika oczekują Autorzy niniejszego opracowania.

Z kolei na końcu każdego rozdziału sformułowane zostały pytania. Udzielenie na nie odpowiedzi przez Czytelnika stanowić może swoisty sprawdzian zrozumienia treści każdego rozdziału.

Na zakończenie warto wskazać, że prace nad niniejszym opracowaniem trwały kilka lat, stąd odzwierciedlają wnioski z badań teoretycznych prowadzonych w Akademii Obrony Narodowej, jak i wnioski z ćwiczeń operacyjnych. Jednak co należy podkreślić, w ostatnim czasie podjęte zostały ważne decyzje o charakterze politycznym, a mające wpływ na uwarunkowania działań operacyjnych wojsk lądowych. Chodzi tu głównie o wyrażoną wolę przyjęcia w najbliższym czasie Polski do Sojuszu NATO.

Z tego faktu wynikać będzie szereg różnorodnych konsekwencji dotyczących zadań operacyjnych wojsk lądowych, a co z tym się wiąże - zasad i sposobów przygotowania i prowadzenia działań operacyjnych przez wojska lądowe. Najbardziej istotne zmiany i ich wpływ, został przedstawiony w rozdziale dwunastym. Wskazano w nim najbardziej prawdopodobne kierunki ewentualnych zmian w charakterze działań operacyjnych.

W tym miejscu warto zasygnalizować jedynie, że obok **operacji militarnych**, ważne miejsce w działaniach operacyjnych wojsk lądowych spełniać będą operacje o charakterze **niemilitarnym.** Będą to działania mające na celu utrzymanie pokoju, udział w likwidacji skutków klęsk żywiołowych itp.

Także istotne będą działania operacyjne poza granicami kraju, w ramach struktur międzynarodowych. Mogą to być działania zarówno o charakterze militarnym jak i niemilitarnym.

Jak więc wynika z tego pobieżnego przeglądu możliwości działań operacyjnych wojsk lądowych, w najbliższym czasie, dokonają się istotne zmiany w sztuce operacyjnej wojsk lądowych.

Rozdział I

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA SZTUKI OPERACYJNEJ WOJSK LĄDOWYCH

Uważne zapoznanie się z treścią tego rozdziału powinno umożliwić Czytelnikowi:

1. Zrozumienie istoty sztuki operacyjnej jako dyscypliny naukowej.

2. Wykazanie istotnych różnic między sztuką operacyjną a pozostałymi działami sztuki wojennej.

3. Zrozumienie pojęcia operacja i wyjaśnienie jej historycznej ewolucji.

1.1. Pojęcie i historia sztuki operacyjnej

Sztuka operacyjna stanowi jedną z trzech części składowych sztuki wojennej. Jest najmłodszą dziedziną sztuki wojennej, gdyż narodziła się w końcu lat dwudziestych naszego stulecia. Zajmuje miejsce pośrednie pomiędzy strategią a taktyką, a jej początków należy poszukać w praktyce.

Wojny od chwili ich powstania, rozstrzygały się w wyniku jednej tzw. generalnej bitwy, stąd sprawą strategii było doprowadzenie do tej bitwy i wykorzystanie jej rezultatów, zaś sprawą taktyki - rozegranie bitwy. Jednak w miarę wzrostu rozmachu przestrzennego wojen, nie można było już celu wojny osiągnąć w jednej bitwie generalnej. To spowodowało konieczność toczenia najpierw kolejno po sobie kilku bitew, a następnie w różnych miejscach - bitew połączonych jednym zamiarem, ukierunkowanym na osiągnięcie wspólnego celu.

Tak więc sens operacji sprowadzał się do połączenia działań różnych sił w różnym czasie i miejscu, według jednolitego zamiaru ukierunkowanego na osiągnięcie jednego celu militarnego.

Ta nowa jakość w działaniach wojennych spowodowała powstanie nowego działu w sztuce wojennej. Początkowo nazywano go różnie: wielką taktyka, małą strategią czy też działaniami operacyjnymi.[1] W końcu lat 20-tych przyjął się termin sztuka operacyjna zaproponowany przez rosyjskiego teoretyka A. Świeczyna.[2]

Powstawanie coraz liczniejszych armii i wprowadzenie do nich nowych środków walki, spowodowało powstanie rodzajów sił zbrojnych i rodzajów wojsk. Osiągnięcie celu wojny wymagało stoczenia szeregu równoczesnych lub kolejnych starć zbrojnych już nie tylko przez całe siły zbrojne, ale poszczególne ich rodzaje. Tak więc operacje prowadzą zarówno wojska lądowe jak i marynarka wojenna i lotnictwo, które są podstawowymi rodzajami sił zbrojnych.

Z powyższych rozważań wynika wniosek, że

operacje prowadzone są przez rodzaje sił zbrojnych samodzielnie lub wspólnie. Stąd możemy wyróżnić sztukę operacyjną rodzajów sił zbroj-

Aktualnie w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polski występują trzy rodzaje sił zbrojnych: wojska lądowe, marynarka wojenna oraz siły powietrzne. Przedmiotem rozważań w niniejszym podręczniku są wojska lądowe, stąd mówimy o sztuce operacyjnej wojsk lądowych.

Według współczesnych poglądów

sztuka operacyjna wojsk lądowych obejmuje teorię i praktykę przygotowania i prowadzenia wspólnych operacji przez związki operacyjne lub kilka związków taktycznych różnych rodzajów sił zbrojnych, zmierzające do osiągnięcia celów operacyjnych na kierunku strategicznym lub operacyjnym.

---

[1] S. Mossor, Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny, Warszawa 1986, wyd. III, s. 199
[2] S. Koziej, Struktura i ewolucja sztuki wojennej, Myśl Wojskowa 1994, nr 1, s. 20

Tak więc **istota sztuki operacyjnej** wyraża się w przygotowaniu i prowadzeniu operacji przez związki operacyjne różnych rodzajów sił zbrojnych samodzielnie lub wspólnie, ale ukierunkowane na osiągnięcie wspólnego celu operacyjnego. Najczęściej **celem operacji będzie rozbicie zgrupowań powietrzno-lądowych przeciwnika i utrzymanie lub też opanowanie określonego obszaru kraju o znaczeniu operacyjnym lub strategicznym.**

Historia sztuki operacyjnej nieodłącznie wiąże się z narodzinami i ewolucją operacji, która stanowi jej przedmiot badań. Początku tego rozwoju należy poszukiwać w praktyce sztuki wojennej. Ona stanowiła impuls do refleksji teoretycznej, będącej próbą uogólnienia doświadczeń wojennych dotyczących wielu operacji. Przesłanki takie zaistniały dopiero od drugiej połowy XVIII wieku, tj. od czasu, gdy gen. H.H. Lloyd dostrzegł, że „operacje wojenne", to już nie są działania wojenne w ogóle, lecz określona forma działań prowadzona przez samodzielnie zgrupowania.

Pojęcie i treść operacji zmieniały się na przestrzeni historii wojen. Początków operacji można doszukiwać się za czasów Aleksandra Macedońskiego, a jej rozwoju - w wojnach napoleońskich. Należy przy tym wyjaśnić, że do czasów Napoleona dążono do osiągnięcia celów wojny nie w wyniku bitwy, ale poprzez manewr, który odcinał przeciwnika od źródeł zaopatrzenia. Natomiast Napoleon uważał, że zasadniczym środkiem prowadzącym do pokonania przeciwnika jest bitwa. Jednak ona nie stanowiła treści napoleońskiej operacji. Był nią manewr rozproszenia sił i ich ześrodkowania przed bitwą.

Przełomu w pojmowaniu operacji dokonał H. Moltke, który uważał, że w skład operacji wchodzi to wszystko, co wykonywały armie od momentu ześrodkowania ich w rejonach wyjściowych, aż do osiągnięcia określonego celu. A więc przegrupowania, walki oddzielnych jednostek i bitwy, którymi operacje powinny się kończyć, Moltke połączył w całość. **Odtąd bitwa jest składową częścią operacji, co było wydarzeniem przełomowym.**

Pojęcia „operacja" używali H. Lloyd i H. Büllow, a następnie teoretycy sztuki wojennej w Rosji, o czym świadczy zapis w rosyjskiej encyklopedii nauk wojskowych i morskich z 1891 roku. Stwierdza się tam m.in., że „ ... każda wojna składa się z jednej lub kilku kampanii, a każda kampania - z jednej lub kilku operacji."[3]

Jakkolwiek operacja powstała w drugiej połowie XVIII wieku, to jednak żadne państwo nie uznało jej za samodzielne zjawisko w walce zbrojnej. Problematyka operacyjna po raz pierwszy znalazła odzwierciedlenie w pracy gen. Triandafiłłowa pt. „Charakter operacji współczesnych armii" (1928). Zawarta w tej pracy teoria głębokiej operacji, stanowiła zasadniczo nowe zjawisko w sztuce wojennej. Zrywała bowiem ze statycznymi formami działań, charakterystycznymi dla pierwszej wojny światowej, na rzecz zdecydowanego natarcia prowadzonego przez armie.

Pojęcie operacji znali Niemcy, którzy w 1932 roku w „Grosses Brockhaus Lexikon" zapisali, iż jest to „grupa działań wojennych, które przez realizację wspólnego celu są ze sobą ściślej powiązane niż wydarzenia je poprzedzające i po nich następujące".[4]

Operacja najpełniej rozwinęła się podczas drugiej wojny światowej. Znali ją i stosowali zarówno niemieccy, jak i radzieccy dowódcy. Świadczyć o tym może sformułowana przez generała Speidla definicja „operacja to dowodzenie siłami zbrojnymi przez najwyższe dowództwo realizujące zadania wynikające z planowania strategicznego, a więc dowodzenie w bitwie i na polu bitwy".[5]

Jednak najpełniej teoria i praktyka operacji rozwinęła się w okresie drugiej wojny światowej w Armii Radzieckiej.

Po drugiej wojnie światowej zapanowała era atomowej wojny, co spowodowało częściowe zaniechanie badań problematyki operacyjnej.

---

[3] S. Koziej, Teoria sztuki wojennej, Warszawa 1993, s. 31
[4] M. Wiatr, Działania operacyjne, wyd. AON 1995, s. 26
[5] M. Wiatr, Działania operacyjne, wyd. cyt., s. 26

Na Zachodzie badania nad problematyką operacyjną podjęto w latach 80-tych. Efektem tych badań była koncepcja „Air Land Battle 2000" (1986).

W Wielkiej Brytanii problemy operacyjne podjęto od 1985, natomiast w Niemczech intensywnie działaniami operacyjnymi zajęto się od czasu zjednoczenia Niemiec, tj. od 1990 roku.

W Polsce problematyka operacyjna pojawiła się po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku. Na uwagę zasługuje próba sformułowania polskiej myśli operacyjnej. Jako pierwszy tę problematykę dostrzegł i rozwinął na gruncie polskim Stefan Mossor. Wydał w 1938 roku swoje przemyślenia w formie książki pt.: „Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny", w której cały rozdział poświęcił działaniom operacyjnym wojsk lądowych.

Podobnie jak Mossor dostrzegał samodzielność problematyki operacyjnej wojsk lądowych, tak samo S. Abżółtowski dostrzegał autonomiczność działań operacyjnych lotnictwa („Operacyjne użycie lotnictwa" - 1938). Także liczący się wkład w rozwój problematyki operacyjnej w tym okresie wnieśli: Wł. Sikorski, „Przyszła wojna" (1934), S. Rola-Arciszewski, „Sztuka dowodzenia na Zachodzie Europy".

Po drugiej wojnie światowej problematykę operacyjną w Polsce rozwijali: F. Skibiński „Rozważania o sztuce wojennej" oraz M. Porwit w „Komentarze do historii polskich działań obronnych".

W ostatnich latach liczący się wkład w rozwój polskiej sztuki operacyjnej wnieśli: K. Nożko „Zagadnienia współczesnej sztuki wojennej" i „Sztuka operacyjna w systemie obronnym Rzeczpospolitej Polskiej" (1991), B. Chocha, „Rozważania o sztuce operacyjnej" (1984) i S. Koziej „Teoria sztuki wojennej" (1993).

Obecnie wszystkie państwa, które posiadają nowoczesne siły zbrojne uznają pojęcie operacji i dziedzinę wiedzy, która się nią zajmuje. W Polsce ope-

racją zajmuje się **sztuka operacyjna**, na Zachodzie ten dział wiedzy i praktyki nazywa się **działaniami operacyjnymi**.

1.2. Sztuka operacyjna wojsk lądowych jako specjalność naukowa

Sztuka wojenna dzieli się na specjalności naukowe, których wyróżnikiem jest **przedmiot badań**.

Przedmiotem badań sztuki operacyjnej jest **operacja**, która narodziła się na lądowym polu walki. Tak więc od początku swego istnienia operacja armii lądowych była przedmiotem badań sztuki operacyjnej. Z czasem, gdy zaczęły powstawać inne, poza wojskami lądowymi rodzaje sił zbrojnych, wówczas i one zaczęły prowadzić samodzielne i wspólne operacje. Zaistniała zatem potrzeba wyodrębnienia z jednolitej dotychczas sztuki operacyjnej, odpowiednich działów zajmujących się operacjami poszczególnych rodzajów sił zbrojnych.

Tak więc współcześnie w strukturze sztuki operacyjnej możemy wyodrębnić: podstawy sztuki operacyjnej zwanej ogólną teorią; sztukę operacyjną wojsk lądowych; sztukę operacyjną sił powietrznych i sztukę operacyjną marynarki wojennej. (Załącznik 1)

Między tymi działami sztuki operacyjnej istnieją ścisłe związki i zależności.

Podstawy sztuki operacyjnej (ogólna teoria) zawierają ogólnoteoretyczny dorobek dotyczący operacji jako zjawiska wojny. Zawierają uogólnione doświadczenia z zakresu operacji w minionych wojnach, ale jednocześnie zawarte są tu wskazania i ukierunkowania dotyczące samodzielnych i wspólnych operacji w przyszłości. Jest to aspekt prognostyczny, pozwalający na formułowanie założeń przygotowania i prowadzenia operacji przez poszczególne rodzaje sił zbrojnych samodzielnie, jak i wspólnie.

Z kolei sztuka operacyjna rodzaju sił zbrojnych bada prawidłowości przygotowania i prowadzenia operacji danego rodzaju sił zbrojnych.

Tak więc

przedmiotem badań *sztuki operacyjnej wojsk lądowych* jest operacja prowadzona przez związek operacyjny wojsk lądowych samodzielnie lub wspólnie z innymi rodzajami sił zbrojnych.

Sztuka operacyjna spełnia trzy podstawowe funkcje: teoretyczną, praktyczną i dydaktyczną. (Załącznik 2)

Pierwsza funkcja - teoretyczna, polega na badaniu operacji w celu wykrycia ich prawidłowości, aby na tej podstawie sformułować twierdzenia, hipotezy i zasady. Jest to aspekt teoretyczny.

Druga funkcja wyraża się w praktyce przygotowania i prowadzenia operacji, co oznacza faktyczną działalność dowódców i sztabów związków operacyjnych.

Te dwie funkcje wzajemnie warunkują swój rozwój. Teoretyczne założenia weryfikowane są w praktycznej działalności, stanowiącej z kolei podstawę do uogólnień i wniosków nowych założeń teoretycznych.

Trzecia funkcja - dydaktyczna, oznacza działalność dydaktyczną w zakresie sztuki operacyjnej realizowaną w wyższym szkolnictwie wojskowym oraz w szkoleniu dowództw i sztabów związków operacyjnych.

Tak więc sztuka operacyjna podobnie jak każda inna nauka, obejmuje trzy podstawowe części: badania naukowe, wiedzę naukową będącą rezultatem owych badań oraz upowszechnianie wyników badań.

Pomiędzy sztuką operacyjną a pozostałymi specjalnościami sztuki wojennej istnieją różnice, ale także ścisłe związki i zależności. Sztukę operacyjną od pozostałych części sztuki wojennej różni: **przedmiot badań** - jest nim operacja; **skala działań** - związki operacyjne; **podejście w rozwiązywaniu problemów** - najpierw określa się cel, a następnie do niego dobiera się siły i środki; **wewnętrzna struktura**, która uwzględnia pewną odrębność w odniesieniu do ro-

dzajów sił zbrojnych. Poza różnicami są ścisłe związki i zależności, które wyrażają się w tym, że strategia wyznacza sztuce operacyjnej kolejność operacji, jej cele oraz określa się siły i środki do jej prowadzenia. Na tej podstawie sztuka operacyjna stawia zadania taktyce, określa czas i miejsce prowadzenia walk oraz łączy wysiłek różnych rodzajów wojsk w ramach operacji (Załącznik 3).

Pytania kontrolne:

1. Wykazać miejsce sztuki operacyjnej w sztuce wojennej.
2. Wykazać i uzasadnić, że sztuka operacyjna jest dyscypliną naukową.
3. Przedstawić ewolucję pojęcia „operacja" i uzasadnić jej rozwój.

Rozdział II

CHARAKTERYSTYKA DZIAŁAŃ OPERACYJNYCH

Przestudiowanie treści tego rozdziału podręcznika powinno zapewnić Czytelnikowi:

1. Znajomość i zrozumienie podstawowych pojęć z zakresu sztuki operacyjnej.

2. Zrozumienie czynników kształtujących działania operacyjne.

3. Znajomość zasad sztuki wojennej i zrozumienie ich operacyjnych aspektów.

2.1. Podstawowe terminy

W sztuce wojennej najogólniejszą kategorią jest **wojna.** Współcześnie pod jej pojęciem rozumiemy nie tylko działania sił zbrojnych, ale różnorodne przedsięwzięcia dyplomatyczne, polityczne, ekonomiczne, gospodarcze i inne, które zmierzają do wymuszenia na przeciwniku zachowań zgodnych z założonymi celami. Oczywiście, istotną rolę w osiąganiu celów wojny spełniają w dalszym ciągu **zbrojne działania wojenne. Są to wszelkie działania sił zbrojnych danego państwa w czasie wojny.**

Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej składają się z wojsk lądowych, sił powietrznych oraz marynarki wojennej.

Wojska lądowe, jako rodzaj sił zbrojnych, przeznaczony do prowadzenia działań na lądowych TDW zorganizowane są w związki operacyjne, związki taktyczne, oddziały i pododdziały.

Związek operacyjny, to związek o zmiennej liczbie jednostek taktycznych i organizacyjnych różnych rodzajów wojsk i służb, zdolny do samodzielnego lub wspólnie z innymi związkami operacyjnymi prowadzenia **operacji**.

Występuje we wszystkich rodzajach sił zbrojnych, a jego skład ustalany jest odpowiednio do zadań operacyjnych.

Związkiem operacyjnym wojsk lądowych jest **korpus**.

Korpus jest związkiem operacyjnym przeznaczonym do prowadzenia działań poza własną strefą odpowiedzialności. W skład korpusu wchodzą: wojska operacyjne i lotnictwo wojsk lądowych.

Wojska operacyjne - zasadnicza część sił zbrojnych, przeznaczonych do prowadzenia walki zbrojnej, niezależnie od istniejących podziałów terytorialnych. W ich skład wchodzą wojska lądowe, siły powietrzne i marynarka wojenna.[1]

Wojska obrony terytorialnej - część sił zbrojnych przewidziana do realizacji zadań obrony określonych obszarów na terytorium kraju. Stanowią je jednostki ogólnowojskowe i rodzajów wojsk, formowane z miejscowych zasobów i rezerw osobowych, przeznaczone głównie do prowadzenia **regularnych** i **nieregularnych** działań bojowych w rejonach ich odpowiedzialności; do wsparcia wojsk operacyjnych oraz udzielania pomocy obronie cywilnej w akcjach ratunkowych.[2]

Wojska lądowe mogą prowadzić zbrojne działania wojenne w formie działań strategicznych, działań operacyjnych lub działań taktycznych (bojowych). Podział ten wynika ze szczebla, który realizuje te działania.

Działania strategiczne to wszelkie działania i zachowania się całości sił zbrojnych, zgrupowań strategicznych, a niekiedy i operacyjnych, podczas wojny.

---

[1] Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Biuro Prasy i Informacji MON, 1996, s. 115
[2] Tamże, s. 114

Obejmują operacje strategiczne, w tym bitwy strategiczne, przegrupowania strategiczne oraz pogotowie strategiczne.[3]

Strategiczna operacja obronna (SOO) w warunkach Polski - to rodzaj operacji realizowanej całością Sił Zbrojnych RP w celu odparcia agresji przeciwnika w skali wojny i utrzymania całości lub części terytorium kraju.[4]

Istotą strategicznej operacji obronnej jest skoordynowane użycie wszystkich rodzajów sił zbrojnych oraz ogniw pozamilitarnych systemu obronnego państwa według jednolitego planu i pod jednym dowództwem dla osiągnięcia militarnego celu wojny.

Obejmuje ona: lądową, powietrzną i morską operację obronną oraz działania nieregularne.

Bitwa strategiczna - to skupione w czasie i przestrzeni bezpośrednie starcie sił głównych zgrupowań strategicznych przeciwstawnych państw (koalicji). Jest podstawową częścią składową strategicznej operacji obronnej.

Pogotowie strategiczne - to przedsięwzięcia w wymiarze strategicznym dotyczące całości lub części sił zbrojnych, a których celem jest osiąganie wyższych stanów gotowości bojowej i rozwijanie mobilizacyjne. Realizowane jest w okresie kryzysu lub w początkowym okresie wojny.

Przegrupowanie strategiczne - to wszelkie przesunięcia wojsk w skali strategicznej. Jest nim m.in. strategiczne rozwinięcie sił zbrojnych.[5]

W sztuce operacyjnej podobnie jak w strategii, podstawowymi kategoriami są: operacja, przegrupowanie i pogotowie operacyjne. Ta binarność pojęciowa wywodzi się stąd, że sztuka operacyjna zapożyczyła wiele kategorii ze strategii.

---

[3] S. Koziej, Teoria..., wyd. cyt., s. 18
R. Wróblewski, Przygotowanie i prowadzenie strategicznej operacji obronnej, AON, 1995, s. 70
[4] R. Wróblewski, Przygotowanie..., wyd. cyt., s. 70
[5] S. Koziej, Teoria..., wyd. cyt., s. 21

Najogólniejszą kategorią w sztuce operacyjnej są działania operacyjne, rozumiane jako wszelkie działania związków operacyjnych, a niekiedy taktycznych w czasie wojny. Obejmują operacje w tym bitwy, przegrupowanie i pogotowie operacyjne. Prowadzą je związki operacyjne, a niekiedy związki taktyczne.

Podstawową kategorią działań operacyjnych jest **operacja**, rozumiana jako **starcie zbrojne z przeciwnikiem w skali operacyjnej**. Składa się na nią

zespół bitew oraz działań taktycznych, powiązanych ze sobą przez wspólny cel, miejsce i czas.

Ze względu na cele wyróżniamy dwa podstawowe rodzaje operacji: obronne i zaczepne. Operacją może być jedna bitwa lub kilka bitew. (Załącznik 4)

Podstawowymi rodzajami operacji są **operacje obronne** i **operacje zaczepne**. Ze względu na sposób użycia sił w operacjach obronnych mogą wystąpić elementy odwrotu operacyjnego oraz w obu rodzajach operacji - rajdu operacyjnego. Ponadto mogą być prowadzone **operacje specjalne**.

Operacja obronna to starcie zbrojne z przeciwnikiem w skali operacyjnej. Stanowi zespół walk i bitew oraz działań taktycznych, prowadzonych przez wojska na lądzie i w powietrzu, przy równoczesnym umiejętnym wykorzystaniu odpowiednio przygotowanego terenu w celu załamania zgrupowań uderzeniowych przeciwnika i utrzymania bronionego obszaru, zyskania na czasie i stworzenia warunków użycia głównej części sił zbrojnych.

Operacje obronne mogą być prowadzone w formie operacji **pozycyjnej** (stałej) lub **manewrowej** (ruchowej). Natomiast gdy, celem operacji będzie pozbawienie przeciwnika ogólnej przewagi przez uchylanie się od rozstrzygającej bitwy sił głównych i takie działania, które zapewnią dogodne warunki przejścia do obrony na innej rubieży, wówczas taka operacja będzie mieć charakter **operacji odwrotowej.**

Operacja zaczepna to rodzaj operacji prowadzonej w celu rozbicia wojsk przeciwnika i opanowania zajmowanego przez niego obszaru (ważnych rejonów, rubieży).

W zależności od celu operacje zaczepne mogą być prowadzone w formie: przeciwuderzenia strategicznego lub przeciwnatarcia,a także jako kolejna operacja zaczepna.

Przeciwuderzenie jest zwrotem zaczepnym wykonywanym w operacji obronnej. Jego celem jest rozbicie określonego zgrupowania przeciwnika i odzyskanie utraconego obszaru, zapewniającego warunki odtworzenia w całości lub części pierwotnego położenia; w sprzyjających warunkach - przejście do przeciwnatarcia.

Ze względu na szczebel organizacyjny wyróżniamy:

- **przeciwuderzenie operacyjne**, wykonywane siłami drugiego rzutu związku operacyjnego;

- **przeciwuderzenie strategiczne**, realizowane siłami co najmniej związku operacyjnego, dla którego jest to operacja zaczepna.

Przeciwuderzenie z zasady kończy się przejściem do obrony na opanowanej rubieży, a w korzystnych warunkach może przekształcić się w przeciwnatarcie operacyjne lub strategiczne.

Przeciwnatarcie polega na przejściu większości sił dotychczas prowadzących operację obronną do natarcia w celu odzyskania utraconego obszaru kraju.

W operacji obronnej i zaczepnej mogą być prowadzone działania polegające na wtargnięciu w głąb ugrupowania i na tyły przeciwnika oraz wykonania tam zadań operacyjnych w celu wsparcia działania głównych sił zbrojnych. Takie działania będą miały charakter rajdu operacyjnego.

Kolejna operacja zaczepna /rozwinięcie powodzenia/ jest konsekwencj pomyślnego wykonania zadań w przeciwuderzeniu lub w przeciwnatarciu,

Operacje specjalne to rodzaj operacji prowadzonej w ramach ONZ lub innych organizacji międzynarodowych, których celem jest przywrócenie lub utrzymanie pokoju w określonym obszarze.

Rajd operacyjny to dziaania prowadzone w głębi ugrupowania i na tyłach przeciwnika przez specjalnie w tym celu tworzone oddziały i zgrupowania lądowe i powietrtzno-lądowe w celu osłabienia zwartości i siły bojowej oraz zdezorganizowania jego działań.

Operacja korpuśna to rodzaj operacji prowadzonej przez wojska operacyjne wydzielone z okręgu wojskowego. Operacje te mogą mieć charakter operacji zaczepnych lub obronnych.

Według środowiska walki operacje mogą być lądowe, powietrzne i morskie.

Operacja lądowa to najwyższa forma integracji wszystkich rodzajów sił zbrojnych w systemie obrony lądowej, mających na celu odparcie przeciwstawnego zgrupowania przeciwnika i utrzymanie obszaru kraju.

Operacja powietrzna to zespół działań bojowych różnego rodzaju lotnictwa w celu wykonania określonych zadań operacyjnych lub strategicznych.

Operacja morska to zespół działań bojowych na morzu, prowadzonych przez związki taktyczne i operacyjne marynarki wojennej we współdziałaniu z jednostkami innych rodzajów sił zbrojnych dla osiągnięcia celu operacyjnego lub strategicznego.

Pogotowie operacyjne obejmuje różnorodne działania mające na celu podwyższanie, utrzymywanie i odtwarzanie zdolności oraz gotowości bojowej. W okresie poprzedzającym konflikt zbrojny może obejmować: utrzymywanie gotowości bojowej w miejscu stałej dyslokacji; osiąganie wyższych stanów gotowości bojowej i rozwijanie mobilizacyjne i operacyjne. W czasie działań wo-

jennych może to być pobyt w rejonach ześrodkowania (wyjściowych, odtwarzania zdolności bojowej itp) lub osłona operacyjna na kierunkach biernych.[6]

Przegrupowanie operacyjne to zmiana ugrupowania lub obszaru rozmieszczenia związku operacyjnego. Szczególnym rodzajem przegrupowania jest rozwinięcie operacyjne, tj. przyjęcie ugrupowania do pierwszej operacji.[7]

Bitwa jest podstawową częścią operacji. Stanowi skupione w czasie starcie zbrojne sił głównych związków operacyjnych walczących stron.

W zależności od **celu** można wyróżnić bitwę: **obronną, zaczepną, spotkaniową, graniczną.**Natomiast ze względu na **środowisko** w którym bitwa przebiega i zaangażowane w niej rodzaje sił zbrojnych, bitwy będą się dzielić na: **lądowe, powietrzne i morskie**. Ponadto należy wyróżnić bitwy prowadzone wspólnym wysiłkiem rodzajów sił zbrojnych, a więc **bitwy powietrzno-lądowe, powietrzno-morskie i morsko-lądowe.**

Bitwa obronna stanowi podstawową część operacji obronnej, jest skupionym w czasie i przestrzeni starciem sił głównych związku operacyjnego prowadzącego operację obronną z głównym zgrupowaniem uderzeniowym przeciwnika.

Bitwa zaczepna stanowi podstawową część operacji zaczepnej, jest skupionym w czasie i przestrzeni starciem zbrojnym sił głównych związku operacyjnego w celu rozbicia zasadniczych sił przeciwnika i opanowania zajmowanego przez niego obszaru.

Bitwa spotkaniowa to starcie zbrojne sił głównych przeciwstawnych związków operacyjnych lub kilku związków taktycznych, które równocześnie w sposób zaczepny dążą do osiągnięcia celów, położonych poza rubieżą ich bezpośredniego starcia.

---

[6] Regulamin..., wyd. cyt., s. 6
[7] Tamże, s. 6

Bitwa graniczna stanowi w zasadzie część składową bitwy obronnej. Jednak ze względu na jej szczególny charakter wyrażający się tym, że toczona jest w strefie przygranicznej, a jej treścią będzie walka o uchwycenie inicjatywy strategicznej lub operacyjnej można mówić o jej specyfice. Tak więc będzie to starcie zbrojne głównych sił przeciwstawnych stron, z których jedna dąży do przekroczenia granicy państwowej, a druga strona - prowadzi operację obronną.

Bitwa powietrzno-lądowa to starcie zbrojne sił głównych przciwstawnych stron realizowane na lądzie i w powietrzu. Jej istota wyraża się w skupieniu w czasie i przestrzeni działań wojsk lądowych i sił powietrznych przeciwstawnych stron do przeprowadzenia starcia zbrojnego zapewniającego osiągnięcie podstawowych celów operacji.

Możliwości współczesnych środków walki sprawiają, że operacje, a w tym bitwy, będą prowadzone wspólnym wysiłkiem różnych rodzajów sił zbrojnych i wojsk, stąd będą miały **charakter operacji połaczonych.** Oznacza, że cele operacji będą osiągane każdorazowo w wyniku skoordynowanego użycia wojsk lądowych , sił powietrznych, oraz innych rodzajów sił i wojsk.

Celem działań operacyjnych jest zwycięstwo nad przeciwnikiem. Osiąga się je przez umiejętne łączenie w jeden spójny **system operacji**:

- rażenia ogniowego;
- ugrupowania operacyjnego;
- informacji;
- zabezpieczenia działań operacyjnych;
- infrastruktury operacyjnej pasa operacji.

Decydującą rolę w systemie operacji spełnia precyzyjne **rażenie**, które jest destrukcyjnym oddziaływaniem na siły i środki przeciwnika. W tym celu organizuje się **system rażenia**, którego istotą jest uzgodnione, jednoczesne lub kolejne oddziaływanie środkami ogniowymi, elektronicznymi i inżynieryjnymi przez wszystkie siły biorące udział w operacji. System ten powinien zapewnić

skuteczne porażenie zgrupowań powietrzno-lądowych przeciwnika oraz osłonę przed uderzeniami z powietrza.

System rażenia w operacji tworzą:

- uderzenia elektroniczne;

- uderzenia lotnictwa wspierającego związek operacyjny i lotnictwa wojsk lądowych;

- uderzenia rakietowe i ogniowe wojsk rakietowych i artylerii;

- ogień wojsk obrony przeciwlotniczej;

- ogień wojsk pancernych i zmechanizowanych;

- użycie inżynieryjnych środków rażenia.

Rażenie ogniowe w operacji organizowane jest przez dowódców wszystkich szczebli dowodzenia. Ma wymiar bezpośredni i pośredni.
Bezpośredni, dotyczy środków będących organicznie w składzie podległych wojsk, pośredni - przyjmuje postać wsparcia ogniowego, tj. ognia wykonywanego przez wydzielone siły na korzyść jednostek wykonujących główne zadania w operacji.

Wsparcie ogniowe wojsk w operacji może być: - **bezpośrednie**, w którym uczestniczą: artyleria lufowa, artyleria przeciwpancerna, śmigłowce bojowe, miotacze ognia i miny; - **pośrednie,** wykonywane przez lotnictwo, rakiety i artylerię.[8]

Współczesne środki rażenia, szczególnie w wymiarze powietrznym, posiadają duże możliwości ogniowe i manewrowe. Pozwalają one na zadawanie dużych strat w krótkim czasie. Stąd wyjątkowego znaczenia we współczesnej operacji nabiera **obrona powietrzna.** Wojska nie posiadające odpowiedniej obrony przeciwlotniczej, nie będą w stanie zrealizować postawionych zadań.

---

[8] A. Tomaszewski, Teoretyczne podstawy wsparcia ogniowego wojsk w działaniach bojowych, AON 1994, s. 28

Ogień wojsk obrony przeciwlotniczej stanowi integralną część składową systemu obrony powietrznej i z tego względu użycie środków OPL musi być z nim uzgodnione.

Lotnictwo wspierające związek operacyjny wykonuje zadania według planu Naczelnego Wodza, stąd wyniki jego użycia wpływają pośrednio na zamiar operacji. Realizuje ono zadania w głębi ugrupowania operacyjnego przeciwnika i w najważniejszych okresach operacji.

Z uderzeniami lotnictwa wsparcia powinny być skoordynowane uderzenia **lotnictwa wojsk lądowych,** wykonującego zadania w strefie taktycznej, ale na głębokość do 20 km od przedniego skraju obrony. Głównym zadaniem tego lotnictwa będzie niszczenie pierwszorzutowych pododdziałów piechoty i czołgów przeciwnika.

Wspólne działanie w wymiarze powietrznym i lądowym powinno w znacznym stopniu obniżyć potencjał bojowy przeciwnika, co umożliwia z kolei osiągnięcie celów operacji.

Uderzenia rakietowe i ogniowe wojsk rakietowych i artylerii skoordynowane wewnętrznie i powiązane z uderzeniami elektronicznymi lotnictwa, mają na celu obniżenie potencjału bojowego przeciwnika oraz stworzenie warunków do prowadzenia operacji.

Realizuje się je w operacjach według okresów prowadzenia operacji obronnej i zaczepnej, koncentrując wysiłek na najważniejszych zadaniach realizowanych przez wojska pancerne i zmechanizowane.

Współcześnie dominującą tendencją użycia wojsk rakietowych i artylerii jest decentralizacja ich użycia, wynikająca z właściwości środków rażenia oraz przewidywanego sposobu działania wojsk pancernych i zmechanizowanych.

Pomimo gwałtownego rozwoju środków rażenia, nadal ważną rolę w osiąganiu celów operacji, spełniać będą środki walki wojsk pancernych i zmechanizowanych. Ogień tych środków powinien być ściśle związany z właściwo-

ściami terenu i ma charakter bezpośredniego starcia z przeciwnikiem. Właściwości tych środków walki pozwalają na ich efektywne wykorzystanie zarówno w obronie jak i w natarciu.

Użycie inżynieryjnych środków rażenia w operacji powinno być ściśle powiązane z ogniem czołgów i bojowych wozów piechoty.

Inżynieryjne środki rażenia to zarówno zapory typu stałego, ale także manewrowe środki minowania manewrowego. Ich użycie powinno przyczyniać się do zadawania strat w czołgach i bwp przeciwnika, pozwalać zyskać na czasie, umożliwiać manewr na zagrożone kierunki.

Do prowadzenia operacji tworzy się **ugrupowanie operacyjne**.

Jest to skoordynowany wewnętrznie i powiązany zbiór sił i środków zapewniających osiągnięcie celu operacji zgodnie z zamiarem dowódcy i przy jak najmniejszych stratach.

Ugrupowanie operacyjne składa się z sił i środków związku operacyjnego odpowiednio do zadań podzielonych, zgrupowanych i rozmieszczonych w obszarze prowadzenia operacji zgodnie z zamiarem jej prowadzenia. Tworzy się je odpowiednio do celu operacji i przewidywanego sposobu jej prowadzenia oraz sytuacji, w jakiej związek operacyjny przechodzi do operacji, albo jaka może nastąpić w bliższym lub dalszym okresie prowadzenia operacji. Powinno ono zapewniać: pomyślne prowadzenie bitwy w różnych warunkach operacyjnych; racjonalne wykorzystanie właściwości terenu i możliwości ogniowych środków walki; zadanie przeciwnikowi maksymalnych strat i narastanie wysiłku w toku trwania operacji; koncentrację wysiłków wojsk i ognia w celu rozbicia przeciwnika.

W ugrupowaniu operacyjnym wyróżnia się takie elementy jak: pierwszy i drugi rzut operacyjny, odwód ogólnowojskowy oraz zgrupowania rodzajów wojsk, odwody przeciwpancerne i oddziały zaporowe oraz jednostki zabezpie-

czenia logistycznego. W zależności od sytuacji mogą być organizowane: operacyjne oddziały wydzielone, desanty powietrzne, oddziały desantowo-szturmowe.

W celu zapewnienia wojskom warunków do prowadzenia operacji w różnych sytuacjach realizuje się szereg przedsięwzięć zwanych **zabezpieczeniem działań operacyjnych**. Obejmuje ono: zabezpieczenie bojowe, zabezpieczenie logistyczne oraz uzupełnianie wojsk.

Zabezpieczenie bojowe to całokształt przedsięwzięć mających na celu niedopuszczenie do wykonania zaskakujących uderzeń ogniowych i radioelektronicznych przeciwnika, utrzymanie zdolności bojowej wojsk, zapewnienie bezpieczeństwa ludności w pasach operacji oraz wymaganej odporności obiektów wojskowych i cywilnych.[9] W jego skład wchodzą: maskowanie operacyjne, obrona radioelektroniczna, zabezpieczenie inżynieryjne, obrona przeciwchemiczna, zabezpieczenie topograficzne i zabezpieczenie hydrometeorologiczne.

Zabezpieczenie logistyczne jest to zasilanie wojsk, obejmujące dostarczanie zaopatrzenia oraz świadczenie usług niezbędnych do prowadzenia działań operacyjnych. Obejmuje ono: zaopatrywanie, zabezpieczanie techniczne, zabezpieczanie medyczne oraz inne przedsięwzięcia.

Uzupełnianie wojsk ma na celu zapewnienie ukompletowania stanem osobowym w wysokości niezbędnej do zachowania potencjału bojowego związków taktycznych. Odbywa się w ramach systemu uzupełniania.

---

[9] H. Piekarski, T. Kóska, Zabezpieczenie operacyjne obrony w Strategiczne użycie sił zbrojnych na terytorium kraju „OBRONA", wyd. AON 1966, s. 185

2.2. Cechy działań operacyjnych wojsk lądowych

Charakter działań operacyjnych determinowany jest przez strategię oraz środki walki.

Wojska lądowe, jako podstawowa część składowa Sił Zbrojnych RP, będą realizowały zasadnicze zadania związane z odparciem agresji przeciwnika. A zatem powinny być przygotowane w pierwszej kolejności do prowadzenia operacji obronnych w celu powstrzymania natarcia powietrzno-lądowych zgrupowań uderzeniowych przeciwnika.

Z charakteru zagrożenia agresją wynika potrzeba posiadania części sił gotowych do natychmiastowej obrony, a więc sił przywiązanych do określonych obszarów, rejonów kraju. Tym wymaganiom mogą sprostać wojska obrony terytorialnej, z czego wynika podstawowy wniosek, iż operacje obronne będą prowadzone wspólnym wysiłkiem wojsk operacyjnych i wojsk obrony terytorialnej.

Ponieważ należy liczyć się, że przeciwnik może na kierunkach uderzeń uzyskać zdecydowaną przewagę, co w połączeniu z możliwością uzyskania zaskoczenia stwarza mu warunki rozwijania w szybkim tempie natarcia, to operacje obronne powinny być prowadzone zarówno w manewrowy sposób, jak i poprzez stawianie zdecydowanego oporu na zawczasu przygotowanych rubieżach.

Pierwsze operacje obronne powinny zapewnić warunki do szybkiego i sprawnego mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia zasadniczej części sił zbrojnych. Oznacza to, że powinny być prowadzone wspólnym wysiłkiem wszystkich rodzajów sił zbrojnych, które osiągnęły gotowość bojową. Ponadto powinny być prowadzone w taki sposób, który zapewni co najmniej powstrzymanie tempa natarcia zgrupowań uderzeniowych przeciwnika, osłabienie impetu uderzenia oraz obniżenie jego potencjału bojowego. Prowadzenie takich działań przez pierwszorzutowe związki taktyczne powinno zapewnić dostateczny czas i warunki do zorganizowania obrony w głębi operacyjnej.

Należy liczyć się, że określona część obszaru kraju może zostać opanowana przez przeciwnika. Odzyskanie jej będzie możliwe w wyniku wykonania przeciwuderzenia strategicznego. W jego ramach mieścić się będą operacje zaczepne prowadzone przez związki operacyjne. Taki charakter strategicznej operacji obronnej rzutuje na charakter działań operacyjnych, które powinny cechować się zdolnością do wykonywania zwrotów zaczepnych.

Kolejną istotną cechą działań operacyjnych będzie konieczność silnego wsparcia związków taktycznych wysiłkiem lotnictwa i ogniem naziemnych środków rażenia na dużą głębokość. Z kolei skuteczna osłona wojsk przed atakiem z powietrza, będzie niezbędnym warunkiem pomyślnego wykonania zadań przez wojska lądowe.

Powyższe uwarunkowania sprawiają, że operacje wojsk lądowych będą miały charakter działań ogólnowojskowych tzn. takich, w których cele osiągane będą wspólnym wysiłkiem wszystkich rodzajów sił zbrojnych i rodzajów wojsk.

Należy także podkreślić, że istotną rolę w osiąganiu celów operacji będą spełniać **działania nieregularne** prowadzone przez zawczasu lub doraźnie wydzielone do tego siły i środki. Działania nieregularne, prowadzone w ugrupowaniu przeciwnika spełniać będą ważną rolę zarówno w operacji obronnej, jak i podczas przeciwuderzenia.

Ważnym czynnikiem, który w istotny sposób wpływa na charakter działań operacyjnych są **środki walki**. Wzrost precyzyjności oraz siły rażenia konwencjonalnych środków walki, a także zwiększenie wpływu oddziaływania elektronicznego, wymusza określone zachowanie się wojsk. Do tego należy dodać coraz powszechniejsze użycie śmigłowców, co nadaje polu walki charakter działań powietrzno-lądowych.

Przedstawione powyżej właściwości środków walki wpływają na określone zachowania się wojsk, których działanie charakteryzować będzie się: dużą dynamiką, częstymi i gwałtownymi zmianami sytuacji, różnorodnością sposo-

bów prowadzonych działań bojowych, zarówno w wymiarze lądowym jak i powietrzno-lądowym oraz chaosem informacyjnym.

Dynamizm działań będzie wyrażał się w szybkim przenoszeniu wysiłków wojsk na wybrane kierunki lub rubieże obronne w zależności od działań przeciwnika. Wyrazem wysokiej dynamiki działań będą szybkie zmiany miejsc rozmieszczenia wojsk, skupienie ześrodkowanego ognia na wybrane cele, możliwość zadawania dotkliwych strat przeciwnikowi, ale i możliwość poniesienia takich samych strat. Tym samym walka będzie cechowała się dążeniem do zdobycia inicjatywy i narzucenia jej przeciwnikowi. To z kolei spowoduje, że będzie bardzo intensywna, zacięta i prowadzona z ogromnym natężeniem, szczególnie w tych obszarach, które będą decydowały o osiągnięciu celu operacji.

Częste i gwałtowne zmiany sytuacji będą następstwem dużego dynamizmu działań i możliwości zadawania strat w krótkim czasie. Dążenie do zdobycia inicjatywy, duża aktywność, a przez to nie zawsze jasna sytuacja, będzie sprawiać iż wojska będą przechodzić bardzo szybko od obrony do natarcia i odwrotnie. Wystąpią boje i bitwy spotkaniowe, które wymuszą stosowanie szerokiego manewru, jednoczesnego prowadzenia częścią sił obrony przy angażowaniu większości sił do rozstrzygnięcia walki poprzez natarcie.

Powyższe uwarunkowania sprawią, że nie będzie można szczegółowo zaplanować przebiegu operacji od początku do końca. Konieczne będzie pilne i uważne śledzenie zachodzących zmian i odpowiednio do nich korygowanie podjętych wcześniej decyzji. W efekcie dowództwa i sztaby będą dowodzić w sytuacji braku jasności informacji, częstych jej zmian, a nawet mylnych informacji. Rodzić to będzie określone napięcia i stresy, a co z tym związane zmęczenie i możliwość popełnienia błędów.

Różnorodność sposobów prowadzenia działań bojowych będzie następstwem właściwości środków walki, warunków terenowych oraz stawianych wojskom zadań. Powyższe uwarunkowania będą sprawiać, iż osiągnięcie celu

walki może być realizowane różnymi sposobami. Wybór każdorazowo będzie należał do dowódcy, co wskazuje że dowodzenie powinno być zdecentralizowane w odniesieniu do poszczególnych szczebli dowodzenia. A zatem osiągnięcie celu operacji będzie możliwe w wyniku jednoczesnego prowadzenia zarówno działań obronnych, zaczepnych jak i w głębi ugrupowania przeciwnika.

Chaos informacyjny będzie wynikiem powyżej przedstawionych właściwości środków walki i sposobów jej prowadzenia. Pomimo wprowadzania na wyposażenie wojsk systemów zautomatyzowanego dowodzenia w dalszym ciągu należy liczyć się z ogromnymi utrudnieniami w sferze podejmowania decyzji. Będą okresy, gdy dowódcy mogą otrzymać nadmiar informacji, czasem sprzecznych ze sobą, ale należy liczyć się z sytuacją, gdy tej informacji będzie brak. Systemy zakłóceń mogą spowodować ciszę w eterze, a środki precyzyjnego rażenia mogą trafić bezpośrednio w urządzenia łączności.

2.3. Operacyjne aspekty zasad sztuki wojennej

Od czasu, gdy istnieją wojny, ludzie zawsze dążyli do poznania przyczyn sukcesów i klęsk wojennych. W związku z tym uważnie studiowali wojny i bitwy, starając się odnaleźć w nich pewne reguły, zasady, które były podstawą sukcesów dowódców i armii.

Tak więc zasady sztuki wojennej są kategorią historyczną, dotyczącą przygotowania i prowadzenia zbrojnych działań wojennych w skali taktycznej, operacyjnej i strategicznej. Umiejętne stosowanie tych zasad jest warunkiem uzyskania, utrzymania i wykorzystania **przewagi**, która pozwala odnieść zwycięstwo nad przeciwnikiem w jak najkrótszym czasie przy jak najmniejszych stratach.

Pierwsze zasady sztuki wojennej rodziły się na polu walki. Wpierw było to proste naśladownictwo tych działań, które przyniosły zwycięstwo. Następnie

próbowano uogólnić doświadczenia szeregu bitew, szukając w nich pewnych prawidłowości, których przestrzeganie prowadziło do zwycięstwa.

Różni teoretycy i wodzowie próbowali formułować reguły, których przestrzeganie powinno zapewnić osiągnięcie zwycięstwa. Tak było w okresie starożytności, w czasach nowożytnych i tak jest obecnie. Na przykład Clausewitz uważał, że istnieją niezmienne, wieczne zasady sztuki wojennej. Stanowią one do dziś klasyczny zestaw, do którego należy zaliczyć takie zasady jak: zmasowanie, cel, ekonomia sił, prostota, zaskoczenie, jedność dowodzenia, ubezpieczenie, natarcie i manewr.

Natomiast Schliefen proponował „regulamin osiągania zwycięstwa', który obiecywał łatwą drogę do zwycięstwa, pod warunkiem, że wszystko zostanie drobiazgowo zaplanowane. Ta szkoła poniosła klęskę w I wojnie światowej.

W polskiej sztuce wojennej również kształtują się zasady, których umiejętne stosowanie przyczyniło się do odniesienia przez armię polską wielu wspaniałych sukcesów wojennych. Do tych zasad należy zaliczyć: zaskoczenie, koncentrowanie wysiłków do pobicia zasadniczych sił przeciwnika, współdziałanie, manewr.

Współcześnie w polskiej sztuce wojennej wyróżniamy sześć podstawowych zasad: celowość działania, zachowanie zdolności bojowej wojsk, ekonomia sił, zaskoczenie, aktywność i manewrowość.

Wymienione zasady mają podstawowe znaczenie w czasie przygotowania i prowadzenia walki zbrojnej na wszystkich szczeblach dowodzenia. Z tego też względu, że zasady te odnoszą się do szczebla strategicznego, operacyjnego i taktycznego, możemy mówić o **aspektach ich stosowania**.

Aspekty wyrażają pewne, określone właściwości wyrażające znaczenie i wpływ oraz sposób stosowania określonej zasady w zależności od szczebla dowodzenia. Na przykład, zaskoczenie jest zasadą stosowaną na wszystkich

szczeblach dowodzenia. Natomiast różne są sposoby jego osiągania na każdym z nich. Inne także są skutki zaskoczenia w skali taktycznej, operacyjnej i strategicznej.

Celowość działania nakazuje racjonalnie określać cel każdego przyszłego działania z uwzględnieniem potrzeb, możliwości i warunków w jakich ten cel ma być osiągnięty.

Prawidłowe zrozumienie celu operacji i sformułowanie na tej podstawie celu działań związków taktycznych, ma decydujące znaczenie dla właściwego przebiegu operacji. Pozwala bowiem na umiejętne dobieranie sił i środków do realizacji celów pośrednich, które składają się na cel główny. Celami pośrednimi będą bitwy jednego lub kilku związków taktycznych, będą nimi także zadania realizowane w poszczególnych dniach operacji przez określone zgrupowania operacyjne.

Zaplanowanie takich działań, a więc dokonanie podziału głównego celu operacji na cele cząstkowe, których wykonanie przybliża osiągnięcie końcowego celu, wymaga od dowódcy wyobraźni i umiejętności prognozowania rozwoju sytuacji oraz przewidywania skutków podejmowania działań.

Na szczeblu operacyjnym, w odróżnieniu od taktycznego, potrzeba umiejętności przewidywania działań jest większa zarówno co do czasu, jak i obszaru działań.

Istotnym wymaganiem wynikającym z tej zasady jest także wymóg jednoznaczności formułowania celów i zadań dla związków taktycznych. Wynika on z tego, że przyszłe działania będą przebiegać w wielce złożonych i bardzo dynamicznych sytuacjach, co z kolei będzie wymagało podejmowania decyzji stosowanie do zmieniającej się sytuacji i warunków. Tak więc dowódcy związków taktycznych powinni dobrze zrozumieć **cel** własnego działania, aby mogli podejmować właściwe decyzje. Ponadto jasno sformułowany cel działania stanowi zawsze silny motyw do zdecydowanego i konsekwentnego działania.

Zachowanie zdolności bojowej wojsk wyraża się w takim postępowaniu dowódcy operacyjnego, którego myślą przewodnią jest osiągnięcie celu z jak najmniejszymi stratami własnymi. Z jednej strony oznacza to odpowiednie planowanie zadań bojowych w stosunku do możliwości wojsk i na tej podstawie dokonanie podziału na zgrupowania i rzuty. Z drugiej zaś strony nie dopuszczanie podczas działań bojowych, do nadmiernego wyczerpania związków taktycznych czy oddziałów. Oznacza to, że w porę należy wprowadzać do bitwy i walki nowe wojska, a w wyprowadzonych odtwarzać zdolność bojową.

Na szczeblu operacyjnym realizacja tej zasady z uwagi na siły i środki biorące udział w operacji i obszar jej prowadzenia, ma szczególny wymiar. Należy bowiem dostrzegać, że czas który upłynie od momentu podjęcia decyzji dotyczącej wykorzystania drugiego rzutu operacyjnego, do chwili faktycznego wprowadzenia go do bitwy jest stosunkowo długi. Także istotnego znaczenia w działaniach operacyjnych nabiera umiejętność uchylenia się od uderzeń przeciwnika. Dotyczy to zarówno wojsk będących w bezpośredniej styczności, jak i sił w drugim rzucie operacyjnym. W tym aspekcie szczególnego znaczenia nabiera obrona powietrzna i sprawność systemu dowodzenia.

O zachowaniu zdolności bojowej decyduje także stopień zaopatrzenia wojsk w środki walki, w żywność oraz udzielanie pomocy rannym i chorym. Wynika stąd potrzeba odpowiednio wczesnego nagromadzenia i urzutowania zapasów środków materiałowych oraz zapewnienia odtwarzania zdatności technicznej sprzętu. Przedsięwzięcia te są możliwe do wykonania na obszarze własnego kraju.

Ekonomia sił w warunkach obronności Polski ma szczególne znaczenie. Ponieważ ewentualny przeciwnik będzie miał ogólną przewagę, stąd osiągnięcie celów operacji obronnej, będzie wymagało użycia wojsk w takim miejscu i czasie, aby tę przewagę zniwelować. Z zasady tej wynika **główna idea działania wyrażająca się skupieniem sił i wysiłków do wykonania głównych zadań**.

Współcześnie środki walki pozwalają na koncentrowanie ognia, zakłóceń elektronicznych oraz inżynieryjnych środków rażenia w wybranym rejonie. W połączeniu z umiejętnie stawianym oporem wojsk, taka koncentracja ognia i zakłóceń elektronicznych powinna umożliwić osiągnięcie celu operacji przy jej najmniejszych stratach własnych.

Ponieważ ekonomia sił wyraża się przede wszystkim odpowiednim ugrupowaniem operacyjnym, można zatem powtórzyć za Mossorem iż, „...im silniejszy charakter dowódcy, większa wiedza i doświadczenie oraz wola bezpośredniego wpływu na przebieg walki, tym w większym stopniu zasada ekonomii będzie miała zastosowanie".[10]

Zaskoczenie jest jedną z najstarszych zasad sztuki wojennej, a jej istota wyraża się w nieoczekiwanym, nagłym działaniu, odbierającym przeciwnikowi inicjatywę oraz możliwość zorganizowanego prowadzenia operacji i walki. Jego celem jest stworzenie wojskom własnym warunków do szybkiego osiągnięcia celu operacji. Uzyskuje się je przez: utrzymanie w tajemnicy zamiaru operacji i przygotowania do niej, rozpoczęcia jej w nieoczekiwanym czasie i terenie, zastosowanie takich sił i środków oraz sposobów ich użycia, których przeciwnik nie oczekiwał, maskowanie operacyjne, skryty manewr operacyjny oraz przestrzeganie tajności dowodzenia.

Ze względu na coraz doskonalsze środki rozpoznania uzyskanie zaskoczenia operacyjnego staje się coraz trudniejsze. O tym, że jest ono możliwe dowodzą doświadczenia wojenne w Zatoce Perskiej. W tej wojnie zastosowano wiele „chwytów' operacyjno-taktycznych, które wprowadziły Irakijczyków w błąd co do czasu, miejsca i sposobów wykonania uderzenia. Jednocześnie doskonały był sposób maskowania własnych działań, pełne rozpoznanie przeciwnika oraz szeroko stosowana dezinformacja.

---

[10] S. Mossor, Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny, Warszawa 1986, s. 284

Aktywność (inicjatywa) wyraża się w dążeniu do narzucenia przeciwnikowi swojej woli, a tym samym do prowadzenia działań według własnych zamiarów. Zasada ta ma szczególne znaczenie obecnie, gdy prowadzimy operacje obronne na własnym obszarze. Należy bowiem przeciwstawić się przeważającym siłom nacierającego przeciwnika. To wymaga właśnie dużej aktywności, której wyrazem może być szybkie i bezkolizyjne przechodzenie od obrony do natarcia i odwrotnie; wychodzenie na tyły przeciwnika i prowadzenie tam walki, sprawne wyjście z walki na jednym kierunku po to aby, podjąć ją na dogodniejszej rubieży; ciągła walka z odwodami przeciwnika.

Aktywność jest zasadą, która powinna być realizowana na wszystkich szczeblach dowodzenia, a głównie na szczeblu taktycznym, będącym realizatorem działań bojowych.

Aktywność odnosi się zarówno do aktywnego działania wojsk, jak i aktywności w pracy i działalności dowództw, zwłaszcza w wyjątkowo trudnych sytuacjach. W związku z tym oficerowie i dowódcy wszystkich szczebli dowodzenia powinno wykazywać samodzielność i inicjatywę, umiejętność podejmowania trafnych decyzji oraz silną wolę, a także umiejętność przewidywania rozwoju sytuacji.

Szybkość działania wojsk i sztabów nie oznacza podejmowania pochopnych decyzji. Szczególnie na szczeblu operacyjnym wymagana jest chłodna kalkulacja, rozsądna ocena i celowe działanie dostosowane do warunków.

Manewrowość to działanie oparte na manewrze (ruchliwości) wojsk i środków walki w celu zyskania przewagi nad przeciwnikiem. Osiąga się go poprzez sprawnie zorganizowany, skrycie i szybko wykonany ruch zapewniający dogodne warunki do skutecznego i nieoczekiwanego użycia posiadanych sił i środków, umożliwiającego osiągnięcie celu bitwy lub operacji przy minimalnych stratach własnych.

Doświadczenia historyczne dowodzą, że manewr można z dużym powodzeniem stosować nie tylko w natarciu, lecz także w obronie. Obrońca posiada z reguły mniejsze liczebnie siły niż nacierający, stąd powinien rekompensować braki poprzez sprawnie zorganizowany i racjonalnie przeprowadzony manewr.

Stosowanie tej zasady w działaniach operacyjnych będzie wyrażać się w prowadzeniu manewrowej operacji obronnej, wykonywaniu niespodziewanych zwrotów zaczepnych na szczeblu taktycznym i operacyjnym, a nawet w uchylaniu się od rozstrzygającej bitwy z przeważającym przeciwnikiem..

Z istoty tej zasady może wyniknąć potrzeba stosowania w działaniach operacyjnych form odwrotu operacyjnego. Należy jednak podkreślić, że jego celem nie będzie wycofanie się i oddanie terenu. Przeciwnie, ogniem, zaporami inżynieryjnymi, kontratakami i nieustannymi działaniami nękającymi, przy jednoczesnym uchylaniu się od rozstrzygającej bitwy dążenie do zdezorganizowania natarcia przeciwnika, osłabienia jego potencjału bojowego i stworzenie warunków wykonania przeciwuderzenia lub przeciwnatarcia.

Ponieważ walka ma ogólnowojskowy charakter, a zatem szczególną rolę w planowaniu i wykonaniu manewru spełniać będzie dobre współdziałanie wojsk lądowych z lotnictwem oraz siłami i środkami obrony powietrznej. W wymiarze operacyjnym działania jednego rodzaju sił zbrojnych będą warunkować pomyślne wykonanie zadań przez inny rodzaj sił zbrojnych.

Pytania kontrolne:

1. Scharakteryzować podstawowe pojęcia operacyjne.

2. Wyjaśnić potrzebę tworzenia systemu operacji i scharakteryzować podstawowe jego elementy.

3. Wymienić czynniki wpływające na charakter działań operacyjnych i uzasadnić ten wpływ.

Rozdział III

POGOTOWIE OPERACYJNE

Przestudiowanie treści tego rozdziału powinno zapewnić Czytelnikowi:

1. Zrozumienie istoty pogotowia operacyjnego i znajomość jego podstawowych części składowych.

2. Zrozumienie roli pogotowia operacyjnego w sztuce wojennej.

3.1. Zasady ogólne

W przewidywanych wariantach możliwego zagrożenia bezpieczeństwa Polski szczególną rolę w przeciwstawieniu się tym zagrożeniom będą odgrywać różnorodne działania wchodzące w zakres pogotowia operacyjnego. Jeżeli przyjmiemy, że sztuka wojenna w ostateczności jest niczym innym, jak sztuką zachowania swobody działania, sztuką uniknięcia podporządkowania się przeciwnikowi albo też narzucenia mu swej woli (ograniczenia jego swobody), to właśnie pogotowie operacyjne ma zapewnić ową swobodę działania zarówno w okresie poprzedzającym bezpośrednie starcie z przeciwnikiem, jak i w toku wojny.

Jednym z głównych składników pogotowia operacyjnego jest gotowość bojowa wojsk, w tym osiąganie jej wyższych stanów. Z obronnego charakteru koncepcji doktrynalnych wynikają większe wymagania wobec gotowości bojowej. Dla obrońcy szybkość i sprawność osiągania gotowości do działań jest o wiele ważniejsza niż dla agresora, który wybiera czas rozpoczęcia działań wojennych i może stosownie do znanego sobie, zamierzonego terminu wcześniej rozpocząć przygotowania. Obrońca zaś reaguje na akcję napastnika, musi więc

być zawsze gotowy do działania. Z tych względów istotne są wszelkie spostrzeżenia na temat skrytości lub jawności procesu podwyższania gotowości bojowej wojsk. Nie ulega wątpliwości, że sam mechanizm, technika, konkretne możliwości i rozwiązania zapewniające bezkolizyjny przebieg tego procesu - powinny być strzeżone szczególną tajemnicą. Jednakże najprawdopodobniej w wielu sytuacjach korzystne może się okazać nie tylko nie ukrywanie samego faktu podwyższania gotowości bojowej wojsk przez państwo zagrożone agresją, lecz wręcz dokonywanie tego w ostentacyjny sposób, włącznie z sugerowaniem przygotowującemu się do agresji przeciwnikowi wyższego stopnia gotowości i zdolności bojowej, niż rzeczywisty. Może to być niekiedy czynnikiem na tyle odstraszającym, że powstrzyma potencjalnego agresora przed przystąpieniem do praktycznej realizacji swego zamiaru.

Rolę aktywnego oddziaływania pośredniego na przeciwnika może spełniać nie tylko podwyższanie gotowości bojowej wojsk, ale także - i to z o wiele większym skutkiem, chociaż równocześnie o wiele większym kosztem - kolejne podstawowe elementy systemu pogotowia operacyjnego, jakimi są mobilizacyjne i operacyjne rozwinięcie wojsk.

Tym sposobem pogotowie operacyjne może być czynnikiem profilaktycznym, zapobiegającym przekształcaniu się kryzysów politycznych w bezpośrednie konflikty zbrojne (wojnę).

Pogotowie operacyjne to różnorodne działania mające na celu utrzymywanie, podwyższanie i odtwarzanie zdolności oraz gotowości bojowej. W okresie poprzedzającym konflikt zbrojny może obejmować: utrzymywanie gotowości bojowej w miejscu stałej dyslokacji, osiąganie wyższych stanów gotowości bojowej, rozwijanie mobilizacyjne i operacyjne. W czasie działań wojennych może to być pobyt w rejonach ześrodkowania (wyjściowych, odtwarzania zdolności bojowej itp.) lub osłona operacyjna na kierunkach biernych.

3.2. Utrzymanie stałej gotowości bojowej i osiąganie jej wyższych stanów

W okresie pokojowym istnieją w siłach zbrojnych jednostki wojskowe, które różnią się między sobą stopniem ukompletowania. Taki stan wynika z ogólnych założeń naszego systemu gotowości bojowej. Założenia te uwarunkowane są charakterem i stopniem zagrożenia oraz możliwościami ekonomicznymi państwa.

Niepełność rozwinięcia sił zbrojnych należy zaliczyć do powszechnie dziś obowiązujących zasad. Koszty utrzymania pod bronią całkowicie rozwiniętych sił zbrojnych przekraczałyby dopuszczalny pułap budżetowy, nawet dla najbardziej zasobnych państw. Stąd też, niezależnie od swojej wielkości, współczesne armie okresu pokojowego stanowią jedynie bazę rozwinięcia wojsk na czas kryzysu i wojny.

Zdolność do wykonania głównych zadań na wypadek wojny jest kształtowana i doskonalona w okresie pokoju w ramach codziennej działalności organizacyjno-szkoleniowej przez utrzymywanie wojsk w stanie stałej gotowości bojowej. Polega to na zapewnieniu maksymalnie niezbędnego, do założonych warunków, poziomu wyszkolenia bojowego stanu osobowego, gotowości systemu organizacyjno-mobilizacyjnego, dowodzenia i łączności. Stan ten jest normowany dyrektywnymi dokumentami o gotowości bojowej oraz bieżącymi rozkazami i zarządzeniami.

Stała gotowość bojowa jest stanem wyjściowym do osiągania pełnej gotowości bojowej, która z kolei jest docelowym stanem wojsk i ostatecznym celem wszelkich działań w zakresie gotowości bojowej. Bez względu na stopień ukompletowania poszczególnych jednostek, w stosunku do etatu wojennego, powinny one sobie zapewnić warunki do powołania rezerw osobowych, przyjęcia środków transportowych i maszyn oraz uzupełnienia podstawowego. By

spełnić powyższe wymagania, we wszystkich jednostkach pełni się całodobową służbę dyżurną (operacyjną) oraz utrzymuje się niezbędną liczbę żołnierzy zapewniającą pełnienie służb, dyżurów bojowych, zapoczątkowanie mobilizacyjnego rozwinięcia, udziału w akcjach ratowniczych i zabezpieczenia funkcjonowania jednostki.

Bardzo ważnym wymogiem stałej gotowości bojowej jest utrzymanie w pełnej sprawności technicznej i z zapasem resursów eksploatacyjnych uzbrojenia, wozów bojowych oraz sprzętu i środków transportowych przeznaczonych na pokrycie etatu czasu „W". Ponadto utrzymuje się w pełnej sprawności użytkowej zapasy środków materiałowych.

Stan stałej gotowości charakteryzuje również prowadzenie ciągłego, naziemnego i powietrznego rozpoznania radioelektronicznego oraz rozpoznania morskiego w strefie operacyjnej MW.

Instytucje centralne oraz dowództwa okręgów wojskowych i rodzajów sił zbrojnych stale zachowują zdolność do sprawnego rozwinięcia i funkcjonowania polowego systemu dowodzenia szczebla operacyjnego oraz kierowania i zabezpieczenia procesu osiągania przez wojska wyższych stanów gotowości bojowej.

Wyższe stany gotowości bojowej obejmują: podwyższoną gotowość bojową (PdGB), wzmożoną gotowość bojową (WzGB) i pełną gotowość bojową (PłGB). Wojska osiągają poszczególne stany gotowości bojowej na podstawie decyzji przełożonego przekazanych w formie rozkazów, zarządzeń lub sygnałów, realizując przedsięwzięcia określone dla każdego stanu w odpowiednich harmonogramach osiągania wyższych stanów gotowości bojowej.

W zależności od stopnia eskalacji napięć politycznych i zagrożeń bezpieczeństwa państwa osiąganie wyższych stanów gotowości bojowej może być wprowadzane kolejno lub z pominięciem stanów niższych. Przy czym mogą być stosowane ograniczenia, wyłączające wykonanie niektórych przedsięwzięć ujętych w harmonogramie. Wprowadzenie określonego stanu gotowości bojowej

jest równoznaczne z nakazem realizacji przedsięwzięć mobilizacyjnych w zakresie właściwym dla danego stanu.

Podwyższona gotowość bojowa (PdGB) to element gotowości bojowej, w którym realizuje się przedsięwzięcia przygotowania sił zbrojnych (JW) do sprawnego i terminowego przejścia do kolejnych, wyższych stanów gotowości bojowej.

W podwyższonej gotowości bojowej jednostki wojskowe bez ogłaszania alarmu bojowego, realizują w miejscach stałej dyslokacji (bazowania) i w rejonach pełnienia dyżurów bojowych ustalone do tego stanu przedsięwzięcia, podnosząc gotowość do wykonania zadań bojowych lub przeprowadzenia mobilizacji.

Wzmożona gotowość bojowa (WzGB) to kolejny element gotowości bojowej, w której realizuje się przedsięwzięcia organizacyjno-mobilizacyjne przypisane temu stanowi. Stan wzmożonej gotowości bojowej może być wprowadzony bezpośrednio ze stałej lub podwyższonej gotowości bojowej. Przedsięwzięcia tego stanu wykonuje się w trybie alarmowym. Mogą one być również realizowane bez określonego stanu gotowości bojowej w dłuższym okresie, np. w trybie nakazowym.

Zakres zadań realizowanych przez związki taktyczne i oddziały w tym stanie gotowości, zależy głównie od ich ukompletowania w stosunku do etatu wojennego. Jednostki rozwinięte i o niepełnych stanach powinny osiągnąć gotowość do wykonania zadań bojowych, natomiast skadrowane i nowo formowane - gotowość do pełnego mobilizacyjnego rozwinięcia.

Pełna gotowość bojowa (PłGB) to stan, w którym jednostki wojskowe osiągają zdolność do realizacji zadań bojowych przewidzianych w planie (lub doraźnych). W stanie tym dokonuje się pełnego mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk w terminach ustalonych planem mobilizacyjnym.

Stan PłGB może być wprowadzony bezpośrednio ze stałej, podwyższonej lub wzmożonej gotowości bojowej, a osiąga się go w trybie alarmowym.

W wypadku zarządzenia stanu PłGB bezpośrednio ze stanu stałej lub podwyższonej gotowości bojowej wszystkie zadania mobilizacyjne przewidywane do wykonania w pominiętych stanach gotowości wykonuje się jednocześnie.

3.3. Rozwinięcie mobilizacyjne

3.3.1. Istota mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych

Jednym z ważnych elementów rozwijania sił zbrojnych jest rozwinięcie mobilizacyjne. Jego efektem powinno być powiększenie sił zbrojnych istniejących w czasie pokoju stosownie do założonego etatu czasu wojny.

W okresie pokoju żaden kraj nie jest w stanie utrzymywać całości swoich sił zbrojnych w pełni rozwiniętych. Pokojowa struktura organizacyjna i stopień ukompletowania (rozwinięcia) sił zbrojnych uwzględniają zarówno niezbędne potrzeby w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa państwa oraz możliwości potencjału obronnego kraju, jak też zobowiązania międzynarodowe.

Struktura sił zbrojnych czasu pokojowego zakłada istnienie jednostek wojskowych o różnym stopniu ukompletowania stanem osobowym w stosunku do etatów czasu wojennego. Z uwagi na stopień ukompletowania jednostki wojskowe dzieli się na:

Jednostki rozwinięte (R) - posiadające rozwiniętą strukturę organizacyjną w różnym stopniu ukompletowania stanem osobowym (powyżej 65 %). W składzie tej grupy znajdują się jednostki o ukompletowaniu w stanie osobowym powyżej 90 %, przeznaczone do sił szybkiego reagowania.

Jednostki o niepełnych stanach (NS) - ukompletowane stanem osobowym w granicach 20-65 %. Po otrzymaniu uzupełnienia zasadniczego osiągają w stosunkowo krótkim czasie pełną gotowość bojową.

Jednostki skadrowane (SK) - mające w swej strukturze organizacyjnej czasu pokojowego jedynie niektóre elementy organizacyjne, a ich ukompletowanie stanem osobowym wynosi od 15 do 20 %.

Jednostki nowo formowane (NF) - całkowicie rozwijane w czasie mobilizacji przez inne jednostki wojskowe (mobilizujące).

Rysunek 1

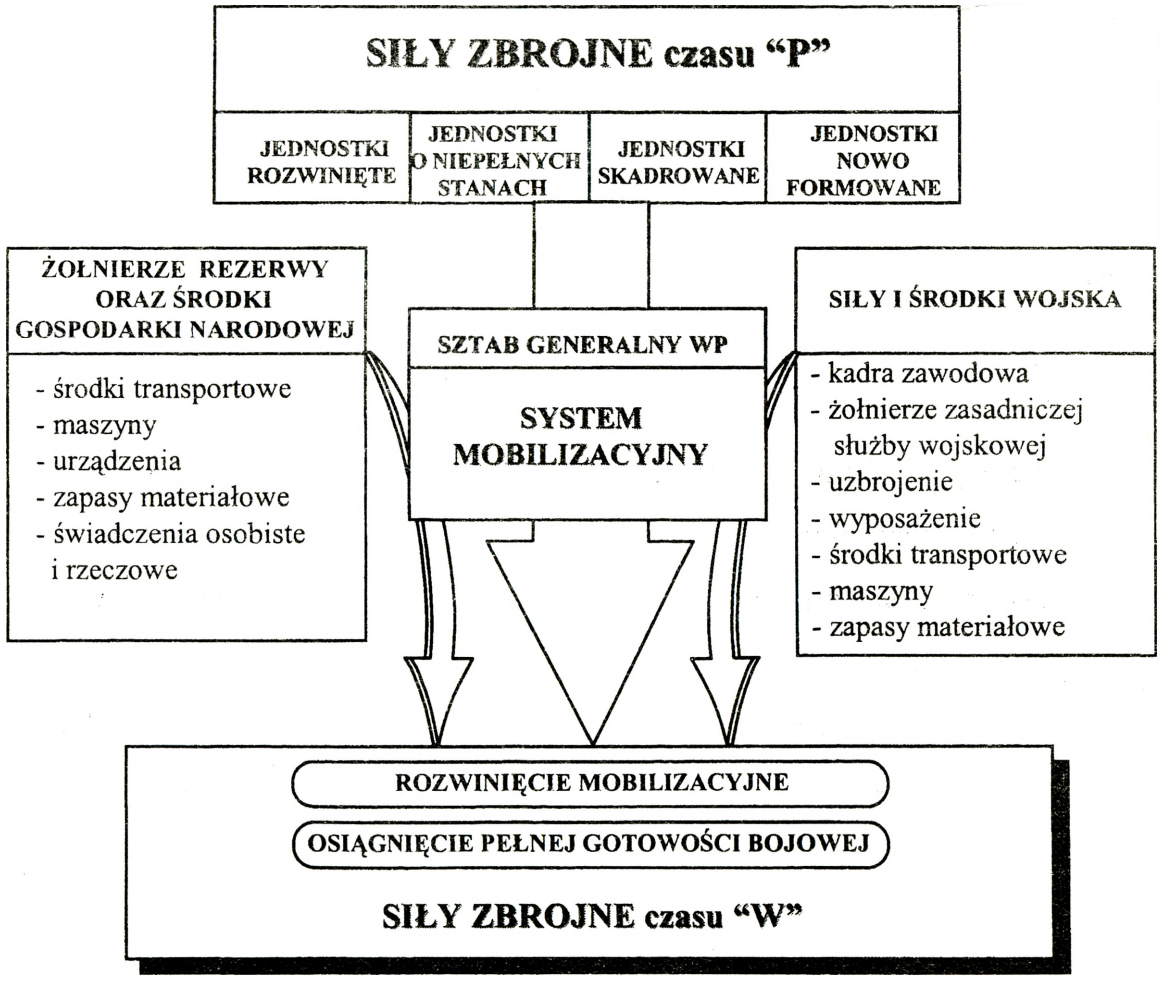

Istota systemu mobilizacyjnego sił zbrojnych

Przejście jednostek wojskowych ze stanów i struktur organizacyjnych czasu pokojowego na wojenne przy wykorzystaniu posiadanych sił i środków

oraz wydzielonych rezerw osobowych, środków transportowych, a także zapasów materiałowych z gospodarki narodowej realizowane jest w ramach mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych. Obejmuje ono swym zasięgiem także określone organy administracji rządowej i samorządowej oraz jednostki organizacyjne i podmioty gospodarcze współuczestniczące w zabezpieczeniu mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych.

Mobilizacyjne rozwinięcie jednostki wojskowej - zorganizowane jej przejście z etatu czasu pokojowego na wojenny bądź formowanie od nowa - obejmuje:

- uzupełnianie jednostki stanem osobowym, środkami transportowymi oraz maszynami;

- wyposażenie jednostki w należny sprzęt i środki materiałowe (pobierane z gospodarki narodowej) do norm należności czasu wojennego;

- wydzielenie (przyjęcie) zalążków;

- sformowanie jednostki (pododdziałów).

Stosownie do potrzeb operacyjnego wykorzystania, jednostki wojskowe w czasie mobilizacji mogą:

- pozostać na tym samym szczeblu organizacyjnym, przechodząc na wojenny stan etatowy;

- zachować dotychczasową strukturę organizacyjną lecz uzupełnić się do etatu czasu wojennego;

- przeformować się na struktury organizacyjne i stan etatowy czasu wojennego;

- być sformowane od nowa według etatów czasu wojennego;

- podlegać rozformowaniu.

Zasadniczym warunkiem uniknięcia zaskoczenia lub złagodzenia jego skutków jest podjęcie we właściwym czasie i zrealizowanie w pełnym wymiarze koniecznych przedsięwzięć zapewniających w stosunkowo krótkim terminie

osiągnięcie pełnej zdolności do wykonania zadań obronnych państwa, a zwłaszcza gotowości bojowej jego sił zbrojnych.

Zakładając, że w ewentualnej, przyszłej wojnie przeciwstawne strony będą dysponowały względnie wyrównanymi siłami, przewagę - a zatem i sukces, zwłaszcza w początkowym okresie wojny - uzyska prawdopodobnie ta z nich, która będzie górowała stopniem rozwinięcia swoich sił zbrojnych. Im będzie on wyższy tym łatwiej będzie można osiągnąć wymaganą przewagę w bezpośredniej walce i bitwie, zwłaszcza w bitwie granicznej.

Praktyka minionych wojen wskazuje, że zasady przygotowania i przeprowadzenia mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk muszą być ściśle dostosowane do charakteru przewidywanej wojny, w szczególności jej początkowego okresu oraz do założeń operacyjnych i przyjętej koncepcji użycia sił zbrojnych. Określa się w nich organizację, zakres i sposoby przeprowadzenia mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych oraz zabezpieczenia tego procesu odpowiednio do warunków narastania zagrożenia bezpieczeństwa państwa.

3.3.2. Warianty, rodzaje i sposoby mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych

Decyzja o terminie i zakresie mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych ze względu na jej skutki (również wtedy, gdy nie dochodzi do wybuchu wojny) jest aktem politycznym o znaczeniu międzynarodowym. Służy bowiem osiągnięciu przez państwo określonych celów politycznych, np.: przygotowaniom do obrony suwerenności lub integralności terytorialnej - jest wtedy wyrazem gotowości obronnej państwa i może stanowić czynnik odstraszania. Decyzja ta obligatoryjnie wprzęga do realizacji przedsięwzięć mobilizacyjnych organy administracji państwowej, gospodarkę narodową i obywateli - powoduje zatem również poważne skutki społeczne i ekonomiczne.

Mobilizacyjne rozwinięcie sił zbrojnych może być przeprowadzone w różnorodnych warunkach polityczno-militarnych, których zasadnicze trzy warianty to:

- przeprowadzenie mobilizacji w okresie pokoju;
- rozpoczęcie mobilizacji w okresie pokoju, kryzysu a zakończenie jej już w toku działań zbrojnych;
- rozpoczęcie mobilizacji wraz z wybuchem konfliktu zbrojnego i prowadzenie jej w toku działań wojennych.

Najbardziej dogodne warunki do przeprowadzenia mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych będą w okresie pokoju, gdy proces ten zakończy się przed wybuchem konfliktu zbrojnego. Sytuacja taka jest prawdopodobna głównie wtedy, gdy sprawne osiągnięcie przez znaczną część sił zbrojnych gotowości do prowadzenia działań zbrojnych skutecznie zapobiegnie agresji przeciwnika. W innym wypadku mało prawdopodobne jest dopuszczenie przez przeciwnika do pełnego mobilizacyjnego rozwinięcia naszych sił zbrojnych, czyli do stanu w którym rozpoczęcie wojny nastąpi w najmniej korzystnej dla niego sytuacji operacyjnej. Z kolei równie mało prawdopodobne jest dopuszczenie z naszej strony do zaskakującego wybuchu konfliktu zbrojnego, czyli konieczności rozpoczynania mobilizacyjnego rozwinięcia wraz z wybuchem wojny. Tak więc najbardziej prawdopodobne jest rozpoczęcie procesu mobilizacyjnego rozwinięcia w okresie pokoju, a zakończenie już w toku działań zbrojnych.

Stosownie do potrzeb politycznych i operacyjnych, wyróżnia się dwa rodzaje mobilizacji sił zbrojnych: **częściową i powszechną**. Decyzję o uruchomieniu mobilizacji powszechnej podejmuje Prezydent RP. Wynika to z doniosłych skutków politycznych, społecznych i ekonomicznych tego rodzaju decyzji.

Mobilizacja częściowa polega na rozwinięciu wybranych jednostek wojskowych, stosownie do skali i kierunku zagrożenia bezpieczeństwa RP. Zarządzenie mobilizacyjnego rozwinięcia dla części sił zbrojnych (wybranych jednostek wojskowych) następuje na sygnał przekazany bezpośrednio ze Sztabu Ge-

neralnego do dowództw okręgów wojskowych i rodzajów sił zbrojnych. Chodzi o to, aby podejmowane przedsięwzięcia mobilizacyjne i operacyjne odpowiadały poczynaniom przeciwnika i wyprzedzały je w czasie, ale były jednocześnie trudne do wykrycia co do celu i zakresu ich realizacji.

Mobilizacja powszechna polega na jednoczesnym rozwijaniu całości sił zbrojnych w wypadku nagłego wybuchu wojny. W ramach systemu alarmowego sił zbrojnych decyzję o wprowadzeniu mobilizacji powszechnej przekazuje dyżurna służba operacyjna Sztabu Generalnego przez garnizonowe środki alarmowania do wykonawców, nakazując wprowadzenie stanu pełnej gotowości bojowej we wszystkich jednostkach wojskowych. Ogłoszenia mobilizacji dokonuje się za pomocą obwieszczeń, których treść podaje się do publicznej wiadomości przez rozplakatowanie oraz w formie komunikatów radiowych, telewizyjnych i prasowych.

Uwzględniając rodzaje mobilizacji, wyróżnia się trzy podstawowe sposoby jej prowadzenia w siłach zbrojnych:

1. **Mobilizacja jawna** polega na jednoczesnym uruchomieniu mobilizacji w całych siłach zbrojnych z wykorzystaniem radia, telewizji, radiowęzłów, prasy i specjalnie przygotowanych komunikatów (obwieszczeń). W określonych warunkach mobilizacja jawna może być zarządzona przed wybuchem wojny jako demonstracja siły. Siły zbrojne po wprowadzeniu mobilizacji jawnej niezwłocznie przystępują do rozwijania swoich jednostek wojskowych, realizując alarmowo stan pełnej gotowości bojowej z pominięciem stanów pośrednich (PdGB i WzGB).

2. **Mobilizacja prowadzona zestawami jednostek wojskowych** (cztery zestawy jednostek wojskowych ustalonych zgodnie z potrzebami operacyjnymi) polega na jednoczesnym uruchomieniu zestawów z wprowadzeniem kolejnych wyższych stanów gotowości bojowej. Zależy to od sytuacji polityczno-wojskowej i skali narastania kryzysu. Zaletą tego sposobu jest maksymalne

uwzględnienie potrzeb operacyjnych oraz bardzo prosty mechanizm uruchamiania (krótki czas przekazania zadań, wykluczenie pomyłek).

3. **Mobilizacyjne rozwijanie sił zbrojnych prowadzone w trybie nakazowym** polega na rozwijaniu pojedynczych jednostek wojskowych bądź ich grup, rozmieszczonych na obszarze całego kraju względnie na poszczególnych obszarach okręgów wojskowych czy rodzajów sił zbrojnych (wojsk). Uruchomienie tego sposobu mobilizacji następuje na zarządzenie Szefa Sztabu Generalnego WP, przekazanego do wojsk przez techniczne środki łączności lub oficerów łącznikowych.

Może ono nastąpić jako reakcja na określone zagrożenie konfliktem lokalnym z określonego kierunku i ma na celu ukrycie skali rozwijanych wojsk (jednostek wojskowych), bez wprowadzania stanów gotowości bojowej w rozwijanych jednostkach. Pozostałe wojska (jednostki wojskowe) kontynuują pokojowe szkolenie w garnizonach i na poligonach.

Wprowadzenie mobilizacji w trybie nakazowym - po dokonaniu analizy skali zagrożenia militarnego terytorium RP - będzie uzależnione od potrzeb operacyjnych.

Przedstawione sposoby mobilizacyjnego rozwijania sił zbrojnych zestawami jednostek (lub nakazowo), mają elementy maskujące co do celu rozwijania wojsk (jednostek wojskowych) oraz rozmachu (liczby rozwijanych wojsk).

Rodzaje, sposoby i warianty mobilizacji przedstawia rysunek 2.

Rysunek 2

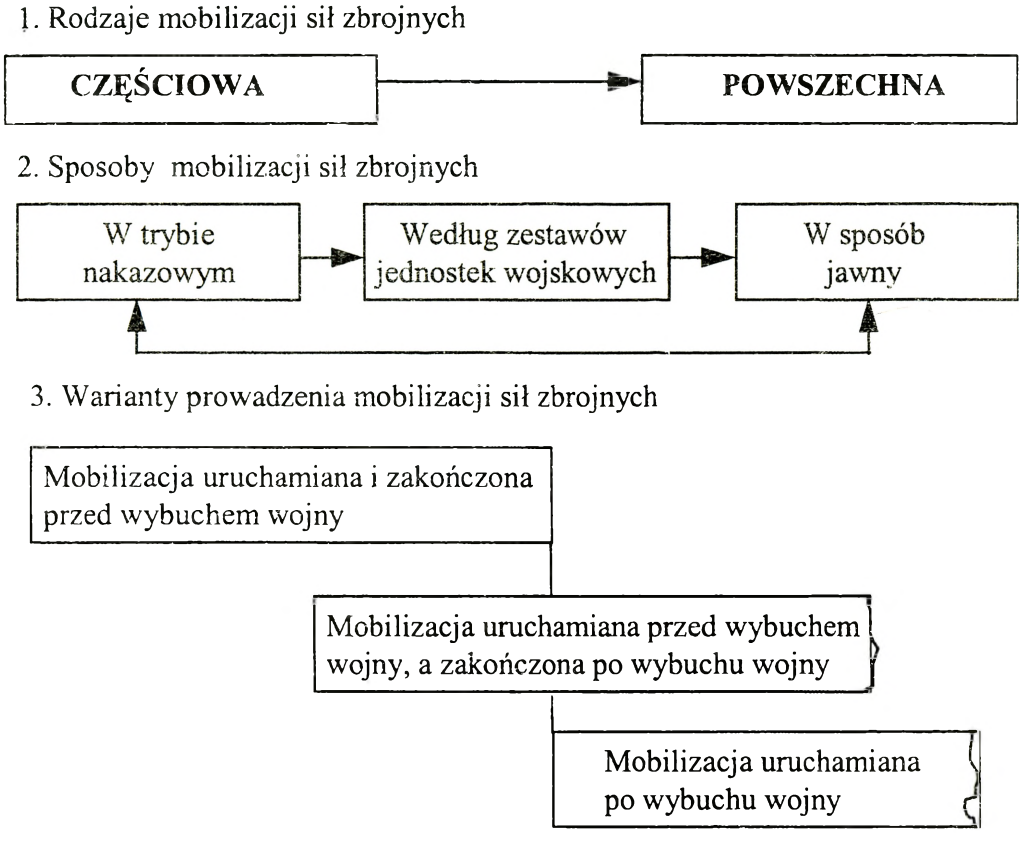

Rodzaje, sposoby i warianty mobilizacji sił zbrojnych

3.4. Operacyjne rozwinięcie wojsk

3.4.1. Właściwości i warunki operacyjnego rozwinięcia wojsk

Operacyjne rozwinięcie jest jednym z głównych - obok osiągania wyższych stanów gotowości bojowej i rozwijania mobilizacyjnego - elementów strategicznego rozwinięcia sił zbrojnych. W ramach strategicznego rozwinięcia poszczególne rodzaje sił zbrojnych oraz okręgi wojskowe będą do-

konywać operacyjnego rozwinięcia, które polega na szybkim i skrytym osiągnięciu przez związki operacyjne, organa dowodzenia, jednostki logistyczne i siły zabezpieczenia pełnej gotowości bojowej i przyjęciu w określonym miejscu i czasie planowanego ugrupowania operacyjnego odpowiadającego zamiarowi pierwszej operacji obronnej. Jest ono kolejnym etapem rozwijania wojsk realizowanym po zakończeniu procesu mobilizacyjnego rozwinięcia (w określonych warunkach może przebiegać równocześnie z nim).

Operacyjne rozwinięcie wojsk ma przeciwdziałać zaskoczeniu i umożliwić uchylenie się od uderzeń lotnictwa i środków precyzyjnego rażenia przeciwnika, a tym samym zapewnić optymalne warunki do odparcia agresji i prowadzenia planowanych operacji.

Na możliwości, sposób i czas operacyjnego rozwinięcia wpływają takie czynniki, jak:

- rozwój sytuacji polityczno-militarnej przed wybuchem konfliktu zbrojnego oraz charakter przewidywanego działania przeciwnika;

- skład poszczególnych rodzajów sił zbrojnych (wojsk) i ich pokojowe ukompletowanie, uzbrojenie i wyposażenie;

- rola, miejsce i zadania wojsk OW (RSZ) - związku operacyjnego w strategicznej operacji obronnej Sił Zbrojnych RP;

- stan stałej gotowości bojowej i mobilizacyjnej wojsk i ich położenie wyjściowe (dyslokacja w okresie pokoju);

- właściwości fizyczno-geograficzne obszaru rozwinięcia i jego operacyjne przygotowanie;

- organizacja zabezpieczenia i poziom wyszkolenia jednostek zabezpieczających rozwinięcie wojsk;

- jakość i realność planów operacyjnego rozwinięcia wojsk przygotowanych w czasie pokoju oraz treść i zakres korekt wprowadzonych do nich stosownie do sytuacji.

Ponadto na zorganizowany i skuteczny przebieg operacyjnego rozwinięcia duży wpływ wywierają także takie przedsięwzięcia, jak:

- ciągłe prowadzenie rozpoznania w celu wykrycia przygotowań przeciwnika do wojny;
- przygotowanie planowanych rejonów rozmieszczenia wojsk;
- zapewnienie sprawności działania komunikacji;
- zgromadzenie w wyznaczonych rejonach niezbędnych zapasów materiałowych;
- zorganizowanie niezawodnej osłony operacyjnego rozwinięcia z powietrza, na lądzie i od strony morza;
- zapewnienie ciągłości dowodzenia;
- przygotowanie i realizacja skutecznego maskowania;
- szkolenie sztabów i wojsk oraz ich przygotowanie do wykonania zadań związanych z operacyjnym rozwinięciem.

Z przedstawionych uwarunkowań wynika, że operacyjne rozwinięcie wojsk może być dokonane w okresie: pokoju, w którym dokonuje się przedsięwzięć przygotowawczych, kryzysu lub wojny, w którym przewiduje się faktyczną ich realizację i niejednokrotnie realizowane równolegle z mobilizacyjnym rozwinięciem Sił Zbrojnych.

3.4.2. Sposoby operacyjnego rozwinięcia wojsk

System operacyjnego rozwinięcia wojsk powinien być elastyczny, dostosowany do zmian w sytuacji polityczno-militarnej, skali napięć i dynamiki narastania zagrożenia. Powinien on być dostosowany do wielowariantowej koncepcji obrony i uwzględniać specyfikę danego okręgu oraz poszczególnych systemów bojowych i zabezpieczających

Stosownie do powstałej sytuacji kryzysowej oraz stopnia zagrożenia bezpieczeństwa państwa operacyjne rozwinięcie wojsk może być realizowane w sposób:

- stopniowy (selektywny);
- jednoczesny (lawinowy);
- kombinowany.

Rysunek 3

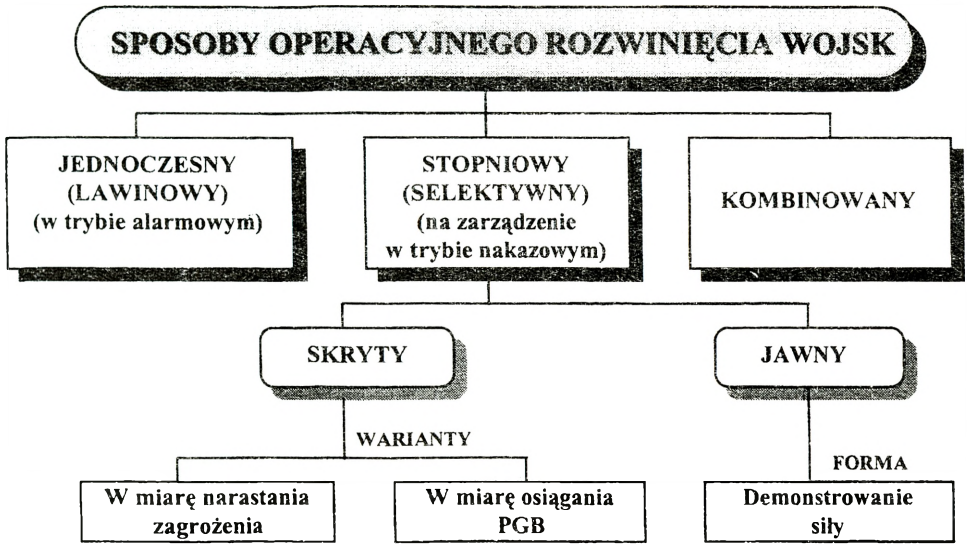

Sposoby operacyjnego rozwinięcia wojsk

Sposób stopniowy (selektywny) będzie stosowany przed wybuchem wojny, w wypadku wolno narastającego zagrożenia i zaostrzania się sytuacji międzynarodowej. Polega na etapowym i selektywnym rozwijaniu poszczególnych jednostek lub grup jednostek za pomocą zarządzeń bez ogłaszania (wprowadzania) wyższych stanów gotowości bojowej.

W zależności od decyzji politycznych wojska będą rozwijane skrycie lub jawnie. Metoda jawna może być demonstracją siły lub stanowić wyraz naszej determinacji w odpowiedzi na eskalację zagrożeń.

Natomiast **skryte**, selektywne rozwinięcie może być realizowane w dwóch wariantach:

1. **Skryte przegrupowanie jednostek do rejonów operacyjnego przeznaczenia w miarę osiągania pełnej gotowości bojowej w rejonach mobilizacyjnego rozwinięcia**. Narastanie sił w rejonach operacyjnego rozwinięcia będzie uzależnione od systemu mobilizacyjnego rozwinięcia, to jest systemu uzupełniania jednostek zgodnie z zestawami mobilizacyjnymi. Część jednostek wykonujących zadania osłony rozwinięcia wojsk, może zajmować rejony odpowiedzialności bezpośrednio w strefie przygranicznej.

2. **Skryte przegrupowanie jednostek do rejonów operacyjnego przeznaczenia w miarę narastania kryzysu**. Narastanie sił w tym wypadku determinowane będzie rozwojem sytuacji politycznej i militarnej. W wariancie tym zachowuje się konieczność stopniowego przyjmowania określonego ugrupowania operacyjnego (rozwinięcie wojsk osłony i zabezpieczenia, stanowisk dowodzenia, a następnie rzutu bojowego i logistycznego). Sposób ten pozwala na zastosowanie szerszej gamy maskowania operacyjnego.

W procesie selektywnego rozwijania wojsk wyróżnić można trzy podstawowe etapy:

Pierwszy etap, którego celem jest zapewnienie osiągnięcia zdolności do odparcia uderzeń przeciwnika z powietrza, lądu i morza.

W etapie tym rozwija się polowe stanowiska dowodzenia szczebla operacyjnego, jednostki rozpoznania i WRE, siły systemu OP (WLOPiOPL), siły wydzielone do osłony granicy państwowej i jednostki szybkiego reagowania.

W drugim etapie rozwija się związki taktyczne i oddziały przewidziane do pierwszego rzutu operacyjnego, niezbędne jednostki zabezpieczenia oraz wytypowane jednostki OT.

W trzecim etapie rozwija się wojska przewidziane do drugiego rzutu operacyjnego, odwody oraz jednostki zabezpieczenia logistycznego.

Ogółem okres etapowego operacyjnego rozwinięcia związku operacyjnego może trwać kilkanaście dni, a z wykonaniem prac inżynieryjnych pierwszej i drugiej kolejności w pełnym wymiarze nawet kilkadziesiąt dni. W zależności od sytuacji i potrzeb poszczególne etapy mogą być dłuższe lub krótsze. Inna może być również liczba i rodzaj jednostek, które trzeba będzie rozwinąć.

Stopniowe, selektywne rozwinięcie związku operacyjnego, choć jest najbardziej pożądane, nie zawsze będzie mogło być zrealizowane według przedstawionego scenariusza. Dlatego wojska powinny być również przygotowane do działania w warunkach bardziej skomplikowanych, tzn. do rozwinięcia w sposób lawinowy.

Sposób jednoczesny (lawinowy) oznacza jednoczesność wykonania przedsięwzięć osiągania pełnej gotowości bojowej przez wszystkie wojska i siły przewidziane do wykonania zadań operacyjnych w trybie alarmowym.

Do lawinowego operacyjnego rozwijania wojska mogą przystępować:

- bezpośrednio z MSD lub MCzP;
- pośrednio z zajęciem rejonów operacyjnego przeznaczenia (wyjściowych);
- w trakcie mobilizacji lub po jej zakończeniu;
- częściowo lub całkowicie w trakcie działań wojennych.

W zależności od sytuacji, lawinowe rozwinięcie wojsk może być realizowane w warunkach gwałtownie narastającego kryzysu lub po niespodziewanym wybuchu wojny.

W pierwszej sytuacji wojska przyjmują zaplanowane wcześniej ugrupowanie operacyjne. Natomiast rozwinięcie po niespodziewanym wybuchu wojny, gdy czas uniemożliwi zajęcie planowanych rubieży obronnych, zmusi wojska do rozwijania się na drugiej lub kolejnej rubieży obrony (operacyjnej). Jest to wariant najtrudniejszy pod względem organizacyjnym.

Sposób kombinowany jest połączeniem dwóch wcześniej wymienionych sposobów. Polega na rozwijaniu niektórych jednostek lub grup jednostek w sposób selektywny, innych zaś sposobem lawinowym z wprowadzeniem WSGB w trybie alarmowym.

Decyzja o operacyjnym rozwinięciu wojsk będzie podejmowana przez czynniki polityczne. Natomiast decyzje dotyczące jego czasu, zakresu, sposobu, a nawet celu będą podejmowane przez dowództwa OW (RSZ).

Można przyjąć, że operacyjne rozwinięcie wojsk to przedsięwzięcia planistyczne i organizacyjne, a także czynności wykonawcze związane z przygotowaniem i osiąganiem przez wojska pełnej gotowości bojowej, sprawne, bezkolizyjne przegrupowanie (przebazowanie) ich w zaplanowane rejony operacyjnego przeznaczenia (rejony wyjściowe, pośrednie, ześrodkowania) lub bezpośrednio w obszary, pasy i rejony odpowiedzialności oraz stworzenie - przewidzianych w planach operacyjnych - zgrupowań obronnych zgodnie z zamiarem prowadzenia pierwszej operacji obronnej.

Pytania kontrolne:

1. Omówić istotę pogotowia operacyjnego.

2. Omówić znaczenie gotowości bojowej wojsk w świetle nowych uwarunkowań polityczno-militarnych.

3. Scharakteryzować istotę mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk, rodzaje i sposoby jego prowadzenia.

4. Omówić sposoby operacyjnego rozwinięcia wojsk.

Rozdział IV

OPERACJA OBRONNA

Po zapoznaniu się z tym rozdziałem Czytelnik powinien:

1. Zrozumieć istotę operacji obronnej.
2. Znać różnicę między formami operacji obronnej.
3. Znać zasady prowadzenia operacji obronnej.

4.1. Zasady ogólne

Operacja obronna to starcie zbrojne z przeciwnikiem w skali operacyjnej, a stanowi ją zespół walk i bitew oraz działań taktycznych prowadzonych przez wojska na lądzie i w powietrzu w różnym miejscu i czasie w celu załamania natarcia zgrupowań uderzeniowych przeciwnika i utrzymania bronionego obszaru, zyskania na czasie i stworzenia warunków do użycia głównej części sił zbrojnych.

Istotą operacji obronnej jest utrzymanie bronionego obszaru, zatrzymanie zgrupowań uderzeniowych przeciwnika, a w przypadku włamania się - rozbicie tych sił i odzyskanie utraconego obszaru.

Ponieważ zgodnie z założeniami doktrynalnymi Siły Zbrojne RP mogą prowadzić działania zbrojne tylko na terytorium kraju, operacja obronna w sensie doktrynalnym jest najważniejszym rodzajem operacji, zwłaszcza w początkowym okresie wojny. Operacja obronna związku operacyjnego (korpusu) może być częścią składową strategicznej operacji obronnej prowadzonej przez całe

Siły Zbrojne RP, lądowej operacji obronnej kierowanej przez wyższy związek (dowództwo wojsk lądowych, koalicyjny organ dowodzenia), może też być realizowana samodzielnie przez związek operacyjny w przydzielonym mu obszarze odpowiedzialności.

Związek operacyjny może przy tym przechodzić do operacji obronnej w okresie kryzysu (zagrożenia wojennego) lub w toku wojny, w pierwszym lub drugim rzucie, bądź też w odwodzie wyższego związku. W razie przechodzenia do obrony w okresie wojny następować to może w styczności lub bez styczności z przeciwnikiem. Przechodzenie do obrony w warunkach styczności z przeciwnikiem może być realizowane w początkowej fazie działań wojennych - podczas odpierania agresji przeciwnika, jeżeli związek operacyjny nie zdążył przejść do obrony jeszcze w sytuacji kryzysowej. Może mieć także miejsce w trakcie rozwijania przeciwuderzenia lub przeciwnatarcia w celu odparcia zwrotów zaczepnych przeciwnika. Może następować również w końcowej fazie działań opóźniających (odwrotu) związku operacyjnego. W styczności z przeciwnikiem związek operacyjny przechodził będzie również do obrony po pomyślnie wykonanym zwrocie zaczepnym i wyparciu przeciwnika poza granice kraju lub zamknięciu go w okrążeniu. Bez styczności z przeciwnikiem związek operacyjny przechodzić może do obrony na strategicznej rubieży obrony pod osłoną wojsk innego związku operacyjnego prowadzącego operację obronną we własnym obszarze odpowiedzialności.

Z uwagi jednak na uwarunkowania geopolityczne i militarne siły zbrojne nie będą w stanie zorganizować ciągłej obrony wzdłuż granic państwa. Nie zawsze też będzie można wcześniej określić obszary obrony związków operacyjnych. W takiej sytuacji wojska związku operacyjnego przechodzić będą, zwłaszcza w początkowym okresie wojny, do obrony tylko określonych kierunków operacyjnych na powierzonym im obszarze odpowiedzialności, najczęściej tylko w luźnym współdziałaniu z sąsiadami. Operację taką związek operacyjny pro-

wadził będzie samodzielnie jako część składową obrony strategicznej kraju z wykorzystaniem przygotowanej wcześniej infrastruktury operacyjnej.

Cel operacji obronnej i zadania związku operacyjnego wynikają z celu wojny, koncepcji obrony kraju i warunków przejścia do obrony.

Niezależnie od warunków przechodzenia do operacji obronnej jej cel będzie obejmował:

- w wymiarze rzeczowym - zadanie przeciwnikowi strat uniemożliwiających mu kontynuowanie działań zaczepnych;

- w wymiarze przestrzennym - utrzymanie bronionego terytorium;

- w wymiarze czasowym - zyskanie czasu niezbędnego do mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia pozostałych sił lub przegrupowania wojsk z innych kierunków.[1]

W nowych uwarunkowaniach szczególnego znaczenia nabiera pierwsza grupa celów. W warunkach obowiązywania doktryny zakładającej prowadzenie działań wojennych wyłącznie na własnym terytorium odparcie natarcia i utrzymanie zajmowanego obszaru może okazać się niewystarczające. Przeciwnik odparty na jednym kierunku może próbować uzyskać powodzenie na innym. Dlatego też celem operacji musi być również rozbicie nacierających wojsk przeciwnika. Zniszczenie ich w takim stopniu, aby nie mogły odtworzyć zdolności bojowej i przejść ponownie do operacji zaczepnej. Obrońca musi dążyć do uzyskania rozstrzygnięcia. Z uwagi na konieczność zminimalizowania szkód i strat na własnym terytorium obrońca powinien dążyć do uniemożliwienia przeciwnikowi dalszego działania i odebrania mu swobody operacyjnej, na przykład poprzez odcięcie jego linii komunikacyjnych lub przez okrążenie jego zgrupowań uderzeniowych.

[1] S. Koziej, Teoria sztuki wojennej, Warszawa 1993, s. 138.

Cel operacji obronnej wywiera decydujący wpływ na zadania prowadzących ją wojsk. Zadaniem związku operacyjnego w obronie jest uniemożliwienie osiągnięcia zakładanych celów przez nacierające zgrupowanie przeciwnika. Zadanie to może być przy tym realizowane przez rozbicie sił głównych zgrupowania uderzeniowego przeciwnika lub przez utrzymanie ważnych rejonów. W zależności od sposobu osiągnięcia celu i zadań operacji obronnej, obrońca zmierzał będzie do rozegrania decydującej bitwy na obszarze taktycznej strefy obrony lub też w głębi własnego ugrupowania, czyli w strefie operacyjnej. Wpływ na miejsce stoczenia decydującej o rozstrzygnięciu operacji mieć będą również inne czynniki. Jeżeli celem obrony będzie utrzymanie zajmowanych obszarów i obrońca będzie mógł wykorzystać sprzyjające warunki terenowe, będzie miał dużo czasu na przygotowanie operacji obronnej, w miarę dokładnie pozna zamiary przeciwnika, to dążył będzie do rozegrania decydującej bitwy przed lub w taktycznej strefie obrony. W razie konieczności odparcia głównego zgrupowania uderzeniowego przeciwnika, braku czasu na organizację obrony w oparciu o przedni skraj oraz nieodzowności utrzymania szerokiego i głębokiego pasa obrony, obrońca może zostać zmuszony do przyjęcia decydującej bitwy dopiero w strefie operacyjnej, zwłaszcza jeżeli teren sprzyjał będzie temu zamiarowi.

Cel operacji obronnej osiąga się przez wykonanie szeregu zadań, do których zaliczyć należy:

- odparcie zmasowanych nalotów lotnictwa przeciwnika;
- ogniowe porażenie przeciwnika na podejściach do obszaru obrony;
- odparcie lub zniszczenie nacierających zgrupowań przeciwnika, uderzeń lotnictwa wojsk lądowych, rozbicie desantów oraz utrzymanie ważnych rubieży, rejonów i obiektów, a tym samym uniemożliwienie przeciwnikowi przełamania obrony;
- wykonanie zwrotu zaczepnego w celu rozbicia lub odcięcia zgrupowań przeciwnika, które wdarły się w głąb ugrupowania operacyjnego, lub

utrzymanie operacyjnej rubieży obrony i stworzenie warunków do wykonania przeciwnatarcia.

O wykonaniu zadań i osiągnięciu celu operacji obronnej decydować więc będzie zorganizowanie we właściwym czasie skutecznego porażenia ogniowego i przygotowanie systemu zapór inżynieryjnych, racjonalne wykorzystanie obronnych właściwości terenu i rozbudowa inżynieryjna obrony, odpowiednie ugrupowanie wojsk i ich ruchliwość oraz racjonalne połączenie działań wszystkich sił, w tym lotnictwa, uczestniczących w operacji obronnej.

4.2. Charakterystyka operacji obronnej

Skuteczne prowadzenie operacji obronnej wymaga skoordynowania działań zgrupowań lądowych z lotnictwem, a na kierunkach nadmorskich z Marynarką Wojenną. Operacja obronna ma więc charakter powietrzno-lądowy, gdyż jej cele mogą być osiągnięte tylko wspólnym wysiłkiem wszystkich rodzajów sił zbrojnych. W razie samodzielnego prowadzenia operacji na własnym obszarze odpowiedzialności dowódca związku operacyjnego musi planować i kierować działaniami wydzielonych na jego korzyść komponentów sił powietrznych, a nie tylko wykorzystywać skutki ich działań, zaplanowanych na wyższym szczeblu.

Operacja obronna powinna być prowadzona tak blisko granicy państwowej, jak tylko będzie to możliwe. Charakteryzować się przy tym musi dążeniem do możliwie szybkiego załamania uderzenia przeciwnika i odparcia jego agresji oraz minimalizacji destrukcyjnego wpływu działań zbrojnych tak, aby ograniczyć straty wśród ludności cywilnej (konieczne wcześniejsze przygotowanie ewakuacji), zniszczenia środowiska naturalnego, infrastruktury i dóbr kultury.

Prowadzenie operacji obronnej na własnym terytorium wymaga wcześniejszego obronnego przygotowania kraju. Do ważniejszych przedsięwzięć

w tym zakresie należy zaliczyć określenie rubieży dogodnych do obrony, wykonanie ukryć dla stanowisk dowodzenia oraz dla środków walki w rejonach koncentracji i na planowanych rubieżach obronnych, stworzenie gotowego do uruchomienia systemu zapór inżynieryjnych w obszarach przygranicznych oraz przygotowanie do obrony miast na zagrożonych kierunkach.[2] Przedsięwzięcia te służyć będą zapewnieniu trwałości obrony zapewniającej skuteczność i siłę obrony. Trwałość obrony to zdolność do skutecznego przeciwstawiania się przeciwnikowi w nakazanym miejscu i czasie. Warunkami jej osiągnięcia są przede wszystkim odporność na oddziaływanie przeciwnika, żywotność broniących się wojsk, ich uporczywość i utrzymywanie się na zajmowanych pozycjach. Ta właściwość obrony, oparta na sile ognia broniących się wojsk, ich manewrowości i wykorzystaniu dogodnych właściwości terenu, prowadzi do rozbicia bądź poważnego osłabienia przeciwnika i utrzymania zajmowanego pasa obrony, a tym samym do wykonania otrzymanego zadania. Trwałość obrony jest nierozerwalnie związana z jej drugą cechą, jaką jest aktywność. Obrona jest tym bardziej trwała, im aktywniejsze będą działania obrońcy. Im mniejsze są siły przeznaczone do obrony danego obszaru, tym bardziej muszą być one ruchliwe i aktywne, tak aby obrońca mógł uprzedzić nacierającego w decydujących momentach i miejscach operacji.

Nie należy przy tym zapominać, że jedną z podstawowych cech operacji obronnej musi być wysoka manewrowość realizujących ją wojsk. Wyrażać się ona powinna w umiejętności dokonywania szybkich manewrów wojsk i środków walki z kierunków nieatakowanych i obsadzania nimi rubieży obronnych lub wykonania przeciwuderzeń. Nie chodzi przy tym wyłącznie o szybkość fizycznego przemieszczania się wojsk, lecz o wiele bardziej o zdolność do szybkiego zbierania, przetwarzania i przekazywania informacji, wypracowania decyzji, przetwarzania wytycznych i rozkazów na różnych szczeblach dowodzenia oraz

[2] J. Zieliński, Przygotowanie i prowadzenie operacji obronnej, AON, Warszawa 1995, s. 11-12.

reagowania na rozwój sytuacji. Ruchliwość wojsk prowadzących operację obronną powinna co najmniej dorównywać ruchliwości przeciwnika, który dysponował będzie przewagą. Przewaga sztuki operacyjnej obrońcy powinna wyrażać się tutaj w zapewnieniu korzystnego stosunku sił we właściwym miejscu i we właściwym czasie. Służyć temu ma zapewnienie swobody ruchu (swobody operacyjnej) własnym wojskom przy jednoczesnym ograniczeniu ruchliwości przeciwnika. Takie działanie stworzy możliwość przejęcia inicjatywy, umożliwi zachowanie woli walki i utrzymanie ważnych obszarów, a ponadto zapewni przenoszenie głównego wysiłku operacji obronnej na zagrożone kierunki.

Ogólnie należy powiedzieć, że operacja obronna powinna się charakteryzować:

- prowadzeniem działań w wymiarze powietrzno-lądowym;
- synchronizowaniem efektów użycia wszystkich sił i środków biorących w niej udział;
- uporczywością utrzymywania rubieży i obiektów mających znaczenie operacyjne i strategiczne;
- powiązaniem trwałości obrony określonych obszarów i rubieży z dążeniem do wykonania przeciwuderzeń;
- ruchliwością wojsk i manewrowością środków ogniowych zapewniających stałe dezorganizowanie i opóźnianie natarcia przeciwnika;
- efektywnym użyciem sił i środków WRE przez cały czas prowadzenia operacji.[3]

Trzy klasyczne czynniki operacyjne - **siły, obszar i czas** - muszą być postrzegane jako zmienne, które wzajemnie na siebie oddziaływują. Zadaniem dowódcy operacyjnego jest zharmonizowanie tych czynników z własnymi celami. Sztuka dowodzenia polega przy tym na ustaleniu między nimi stosunku najbardziej korzystnego z punktu widzenia realizacji zamiaru operacji. Wymienione

[3] Tamże, s. 13.

wyżej czynniki wpływają na **rozmach operacji obronnej.** Chodzi tu o wielkość sił, czyli skład związku operacyjnego, wskaźniki przestrzenne (przede wszystkim szerokość i głębokość obszaru obrony (strefy odpowiedzialności) oraz zakładany czas prowadzenia operacji. Rozmach operacji obronnej określają potrzeby i cele operacyjne. O określonym rozmachu działań operacyjnych obrońcy decyduje głównie rodzaj i skala zagrożenia oraz operacyjna pojemność obszaru lub kierunku. I chociaż o składzie związku operacyjnego decydować powinny przede wszystkim wnioski z oceny sił zgrupowania uderzeniowego przeciwnika, które może zostać użyte na danym kierunku (obszarze), to duży wpływ mieć będzie również wielkość sił, jakimi dysponować może obrońca.

W zmienionych warunkach operacyjnych ZO nie będzie w stanie zorganizować ciągłej obrony powierzonego mu obszaru odpowiedzialności. Przejdzie więc do obrony wybranych kierunków operacyjnych, zwłaszcza, z uwagi na niewielki stopień rozwinięcia sił zbrojnych w okresie pokoju. Powysze warunkuje prowadzenie operacji obronnej w zależności od stosunku posiadanych sił do wielkości bronionego obszaru. W takiej sytuacji już od początku działań założyć należy istnienie luk i niechronionych obszarów. Wielkość obszaru, na którym wojska prowadzić mają działania obronne, uwarunkowana będzie przede wszystkim jego pojemnością operacyjną, rodzajem i skalą zagrożenia oraz możliwościami broniącego się państwa. I dopiero na tej podstawie, odpowiednio do potrzeb, określić można wielkości obszarów przeznaczonych dla poszczególnych związków operacyjnych.

Innym wskaźnikiem rozmachu operacji obronnej jest czas jej trwania. Nie można go precyzyjnie ustalić jeszcze przed rozpoczęciem operacji obronnej. Biorąc jednak pod uwagę wymogi czy potrzeby strategiczne, można jedynie określić jak długo powinna ona trwać. Można również - biorąc pod uwagę możliwości związku operacyjnego - określić czas, w jakim będzie on w stanie skutecznie stawiać opór w wyznaczonym mu obszarze odpowiedzialności. Czas

trwania operacji obronnej uzależniony będzie od możliwości broniących się wojsk i potrzeb wynikających z konkretnej sytuacji.

Sposób osiągnięcia celu operacji obronnej oraz warunki jej prowadzenia wpływać będą na jej formę.

Obecnie wyróżnia się dwie zasadnicze formy operacji obronnej - pozycyjną (stałą) i manewrową (ruchową).

Należy jednak pamiętać, że obrona nie oznacza nic innego niż fizyczne odparcie uderzenia i utrzymywanie przez wojska określonej przestrzeni. Każda forma obrony zawiera zarówno elementy statyczne (utrzymywanie rejonów, rubieży), jak i dynamiczne (manewr siłami i środkami). W każdej, najbardziej nawet „manewrowej" operacji obronnej, zaczepne manewrowanie wojsk prowadzone będzie pod osłoną rozbudowanych rubieży czy też węzłów obrony. **O charakterze obrony decyduje przewaga określonych form działania**. Jeżeli więc w prowadzeniu operacji obronnej przeważają działania statyczne, to możemy mówić o obronie pozycyjnej. W obronie pozycyjnej dążyć się będzie do utrzymania zajmowanych obszarów i odparcia uderzenia przeciwnika, natomiast w obronie manewrowej przede wszystkim do rozbicia jego nacierających zgrupowań. Istotna różnica między tymi formami obrony polega na odmiennej koncepcji zatrzymania przeciwnika i stosownie do tego skupienia głównego wysiłku. W obronie pozycyjnej dąży się do zatrzymania przeciwnika na pierwszej pozycji obrony, natomiast w obronie manewrowej jego zatrzymanie następuje w sposób zamierzony i celowy dopiero w głębi obrony.

Obrona pozycyjna charakteryzować się będzie dużą siłą ognia i głęboko rozbudowanymi pozycjami obronnymi. Jej głównym wyznacznikiem będzie zdecydowany opór, mający doprowadzić do utrzymania zajmowanego obszaru. Istotną cechą pozycyjnej operacji obronnej będzie dążenie do załamania natarcia

przeciwnika w taktycznej strefie obrony poprzez uporczywe utrzymywanie ważnych rejonów i obiektów przez wojska pierwszego rzutu operacyjnego. Wykonanie przeciwuderzenia przez drugi rzut planowane jest w razie włamania się przeciwnika w głąb obrony. Realizowane jest więc w przypadku niepomyślnego przebiegu działań wojsk pierwszego rzutu. Tak więc siły główne zawczasu obsadzają głęboko rozbudowane czołowe pozycje i pasy obrony i są wykorzystywane przede wszystkim do walki ogniowej z nacierającym przeciwnikiem. Pozycyjna operacja obronna przebiegać będzie w dwóch zasadniczych fazach:

- bitwa obronna na pierwszym (głównym) pasie obrony, a więc w taktycznej strefie obrony;

- przeciwuderzenie lub bitwa obronna w oparciu o operacyjną rubież obrony.

Obrona manewrowa charakteryzuje się dążeniem do zniwelowania przewagi przeciwnika przy pomocy manewru umożliwiającego skupienie wysiłku w decydującym miejscu i czasie starcia. Podstawowym wyznacznikiem tej formy obrony jest zamierzona i celowa ruchliwość broniących się wojsk. Główny wysiłek skupiony jest więc na operacyjnej rubieży obrony, a działania w taktycznej strefie obrony mają na celu rozpoznanie kierunku głównego uderzenia przeciwnika i dezorganizowanie jego podejścia i rozwinięcia. Manewrowa operacja obronna prowadzona jest w trzech fazach:

- działania opóźniające w strefie osłony i w taktycznej strefie obrony prowadzone przez wydzielone siły związku operacyjnego we współdziałaniu z wojskami obrony terytorialnej i strażą graniczną;

- obrona na rubieży operacyjnej według zasad obrony pozycyjnej;

- zwroty zaczepne (przeciwuderzenie lub przeciwnatarcie) doprowadzające do rozbicia lub obezwładnienia nacierającego przeciwnika i odzyskania utraconego obszaru.

Manewrowa operacja obronna jest więc formą operacji przeciwko przeważającym siłom przeciwnika polegającą na stopniowym wyhamowywaniu zgrupowania uderzeniowego, zatrzymaniu go najpóźniej na rubieży operacyjnej, a następnie rozbiciu i odtworzeniu położenia wyjściowego.

Zarówno w pozycyjnej, jak i w manewrowej operacji obronnej istotą działań jest obrona, a więc połączenie oporu z ogniem w celu rozbicia nacierającego przeciwnika. Różnica między tymi formami operacji obronnej tkwi w sposobie osiągania jej celu.

4.3. Obszar operacji obronnej

Zmiana warunków strategicznych doprowadziła do przewartościowania stosunku między klasycznymi czynnikami określającymi działania operacyjne, a więc między siłami, czasem i obszarem. Innego znaczenia nabiera obszar, zwłaszcza że siły przeznaczone do jego obrony stają się coraz mniejsze. Znaczna redukcja sił zbrojnych prowadzi do swoistego „rozrzedzenia" wojsk na obszarze przeznaczonym do obrony i w zasadzie uniemożliwia zorganizowanie ciągłej obrony wzdłuż granic państwa. Powstaje więc dylemat obrony dużego obszaru małymi siłami.

Na miejscu tradycyjnych, położonych obok siebie pasów obrony, pojawia się „nielinearne pole walki, a więc jej ogniska, które rozrzucone mogą być na znacznym obszarze. Nie zawsze więc będzie można określić wcześniej obszary obrony związków operacyjnych.

Obszar, na którym prowadzona ma być operacja obronna, powinien być przy tym wykorzystany jako środek do celu, a więc zniszczenia przeciwnika. W koncepcji prowadzenia operacji należy określić, gdzie teren może być oddany przeciwnikowi, gdzie musi być utrzymany i gdzie należy dążyć do osiągnięcia rozstrzygnięcia. Doprowadzi to do nierównomiernego rozmieszczenia wojsk na

polu walki. To z kolei powodować będzie powstawanie odkrytych skrzydeł i luk. Bezpośrednia styczność z sąsiadami, jak miało to miejsce wcześniej, nie będzie raczej występować. Konieczność zgromadzenia znacznych sił do wykonania zwrotu zaczepnego i rozbicia przeciwnika prowadzić będzie do ich „rozrzedzenia" na innych kierunkach i świadomego założenia występowania luk.
W celu uniknięcia zaskoczenia luki te muszą być ciągle nadzorowane. Odkryte skrzydła i luki prowadzić będą ponadto do zwiększenia obszarów, na których związek operacyjny prowadzić będzie operację obronną. Powoduje to konieczność przemieszczania wojsk na duże odległości, co związane jest z utrudnieniami w zakresie wsparcia logistycznego i zabezpieczenia medycznego. Podczas przygotowania operacji, w szerszym niż dotychczas zakresie uwzględnić więc trzeba będzie uwarunkowania geograficzne, klimatyczne i ludnościowe zróżnicowanych rejonów działania.

Rozległość obszaru kraju w zestawieniu z siłami, które mogą być użyte do jego obrony, wyklucza możliwość przydzielenia związkom operacyjnym ściśle określonych pasów obrony. Wojska związku operacyjnego bronić więc będą tylko określonych kierunków operacyjnych na powierzonym im obszarze odpowiedzialności. Nie mogą się przy tym jednak ograniczyć wyłącznie do obrony wybranych kierunków czy też obszarów (rejonów) decydujących o trwałości obrony. Kierunki mniej zagrożone powinny być co najmniej ochraniane i patrolowane, co pozwoli na uniknięcie zaskoczenia.

Obszar odpowiedzialności związku operacyjnego (obszar obrony korpusu) obejmuje swym zasięgiem cały obszar mający bezpośredni wpływ na prowadzenie operacji obronnej. Obejmuje więc zarówno teren, na którym rozmieszczone są elementy ugrupowania operacyjnego, obszar na którym związek operacyjny prowadził będzie działania bojowe i oddziaływał ogniowo, jak również obszar, z którego przeciwnik może oddziaływać na przebieg operacji obronnej. Obszar obrony związku operacyjnego nie musi odpowiadać obszarowi

odpowiedzialności okręgu wojskowego w okresie pokoju. Dowódca związku operacyjnego będzie odpowiedzialny za wykonanie zadań obronnych oraz działania wojsk znajdujących się na tym obszarze.

Rozbudowane pod względem inżynieryjnym rubieże obronne (rubieże obrony, rubieże opóźniania, rubieże ryglowe) w powiązaniu z pozostałymi elementami systemu obrony, decydują o jej trwałości.

Strukturalnie obszar obrony związku operacyjnego w zależności od potrzeb i możliwości, podzielony może być na:

- strefę osłony;
- taktyczną strefę obrony;
- operacyjną strefę obrony. (Załącznik 5)

Strefa osłony o głębokości 30-50 km tworzona będzie w zależności od sytuacji, zwłaszcza wtedy gdy usytuowanie przedniego skraju obrony bezpośrednio wzdłuż granicy jest niemożliwe bądź niecelowe, lub gdy zamierza się wprowadzić przeciwnika w błąd co do przebiegu przedniego skraju obrony. W strefie osłony znajdować się może pas przesłaniania jako system pozycji i urządzeń inżynieryjnych typu polowego, rozbudowanych przed przednim pasem obrony. Działania opóźniające prowadzić w nich będą związki taktyczne rozdyslokowane w okresie pokoju w pobliżu granicy państwowej lub oddziały wydzielone pierwszorzutowych związków taktycznych. W strefie osłony znajdować się może również pozycja przednia i rubież ubezpieczeń bojowych. Oprócz wojsk prowadzących działania opóźniające w pasie przesłaniania w strefie osłony działać mogą również desanty taktyczne, pododdziały dywersyjne i rozpoznawcze prowadzące tzw. „głębokie rozpoznanie", opóźnianie podejścia i osłabianie potencjału bojowego odwodów przeciwnika czy też niszczenia szczególnie groźnych środków rażenia oraz elementów systemu informacyjnego przeciwnika. Z wojskowego punktu widzenia działania takie, w tym

również oddziaływanie ogniowe, są warunkiem koniecznym dla zapewnienia trwałości obrony ze względu na destrukcyjne oddziaływanie na zwartość ugrupowania nacierającego przeciwnika. Niezależnie więc od uwarunkowań politycznych dowódca związku operacyjnego zobowiązany jest do gromadzenia odpowiednich informacji i przygotowania właściwych działań. Jeżeli więc nawet z różnych powodów nie może zdobyć informacji jeszcze w okresie pokoju, czy kryzysu, to musi uczynić wszystko, aby jego system pozyskiwania informacji w okresie prowadzenia operacji obronnej był pełny.

Taktyczna strefa obrony to część obszaru operacji obronnej między przednim skrajem obrony i operacyjną rubieżą obronną. Przeznaczona jest do prowadzenia działań przez związki taktyczne pierwszego rzutu operacyjnego oraz stworzenia warunków do wykonania zwrotu zaczepnego. Jej głębokość może dochodzić do 45-60 km. W strefie taktycznej przygotowuje się:

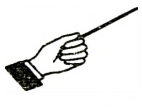

- pas ubezpieczeń bojowych przed przednim skrajem obrony (gdy nie organizuje się strefy osłony);
- główny pas obrony (pierwszy pas obrony) broniony przez ZT pierwszego rzutu, a rozbudowany w 3-4 pozycje;
- drugi pas obrony lub pośrednią rubież obrony rozbudowaną na przewidywanych najważniejszych kierunkach natarcia przeciwnika; na drugim pasie obrony rozbudowuje się 1-2 pozycje i obsadza wojskami równocześnie z pierwszym pasem obrony, rubież pośrednia przewidziana jest do czasowej obrony przez wojska wycofujące się z pierwszego pasa.

Decydujące znaczenie dla powodzenia operacji obronnej ma **operacyjna rubież obrony**, którą traktować należy jako rubież ostatecznego oporu związku operacyjnego. Rubież ta wyznaczając głębokość strefy taktycznej, stanowi zarazem przedni skraj strefy operacyjnej. Rozbudowuje się ją w odległości 45-60 km od przedniego skraju obrony i obsadza w toku operacji związkami taktycznymi drugiego rzutu lub odwodu. Operacyjna rubież obrony stanowi główny element

operacyjnej strefy obrony. Strefa ta może mieć głębokość 50-80 km i oprócz operacyjnej rubież obrony rozbudowanej w 2-3 pozycje, obejmować może jeszcze jedną-dwie rubieże pośrednie.

Zarówno w taktycznej, jak i w operacyjnej strefie obrony między pasami i rubieżami obronnymi przygotowuje się **pozycje i rubieże ryglowe** oraz **samodzielne rejony i węzły obrony**, w tym odpowiednio przystosowane do obrony miejscowości.

Powodzenie operacji obronnej w dużym stopniu zależy od umiejętnego wykorzystania właściwości terenu. **Teren wywiera decydujący wpływ na możliwości prowadzenia ognia i ruchu wojsk**, a jego **właściwe przygotowanie i wykorzystanie stanowi warunek zachowania trwałości obrony i w rezultacie przyczynia się do odparcia uderzenia przeciwnika**.[4] Decydujące znaczenie ma przy tym wybór miejsca, w którym prowadzona ma być operacja obronna. Rozstrzygnięcie ma nastąpić przecież w miejscu wybranym przez obrońcę i to w znacznym stopniu dzięki dogodnym właściwościom obranego obszaru obrony. Teren, na którym ma być prowadzona operacja obronna, ma podwójne znaczenie. Z jednej strony jego położenie musi być na tyle ważne, że zmusi przeciwnika do liczenia się z siłami tam rozmieszczonymi, z drugiej zaś służyć ma jako środek zwiększający możliwości obrony. Ponieważ z uwagi na szczupłość sił nie można zorganizować ciągłej obrony wzdłuż granic państwa, do prowadzenia obrony należy wybrać taki obszar, który będzie utrudniał przeciwnikowi przemieszczanie się, a którego jednak nie będzie mógł ominąć.[5] Obrońca zmuszony będzie do prowadzenia operacji obronnej na kierunkach dogodnych dla nacierającego i dopiero w tych ramach wybiera rubieże i rejony, w których warunki terenowe działają bardziej na jego korzyść niż na korzyść nacierającego.

---

[4] J. Pawłowski, J. Marczak, Wykorzystanie terenu w obronie, Myśl Wojskowa, 1991, nr 4, s. 39.
[5] R. Arciszewski, Taktyka obrony, Bellona, 1927, t. XXV, s. 161-163.

Określenie odpowiedniego obszaru do prowadzenia operacji obronnej wymaga przeprowadzenia już w okresie pokoju wszechstronnego studium operacyjnego obszaru Polski. Jego przedmiotem powinien być teren z właściwościami taktycznymi ułatwiającymi organizację i prowadzenie operacji obronnej. Głównym celem tego procesu powinno być określenie możliwego przebiegu i stopnia rozbudowy pozycji obronnych i ryglowych, a także możliwych kierunków uderzeń przeciwnika. Od właściwości taktycznych terenu w znacznej mierze zależy liczba oraz oddalenie od siebie kolejnych rubieży obronnych. Główne i pośrednie pozycje obrony powinny być w miarę możliwości rozmieszczone za przeszkodami naturalnymi położonymi prostopadle do przewidywanego kierunku uderzenia przeciwnika.

Istotne znaczenie podczas wyboru obszaru obrony ma **sieć drogowa**. Utwardzone drogi stanowić będą oś natarcia zgrupowań uderzeniowych przeciwnika, dlatego też broniące się wojska powinny rozmieszczać pozycje obrony w poprzek osi drogowych, wokół węzłów drogowych, na wzniesieniach panujących nad nimi i w miejscowościach będących węzłami komunikacyjnymi.[6] Sieć drogowa umożliwia również swobodny dowóz zaopatrzenia i ewakuację, a przede wszystkim manewr wykonywany w toku operacji obronnej w celu przeniesienia głównego wysiłku i wykonania przeciwuderzenia.

Szczególne znaczenie dla koncepcji prowadzenia operacji obronnej ma określenie **rejonów decydujących o trwałości obrony**. Takie kluczowe rejony (obiekty o znaczeniu operacyjnym lub strategicznym) znaleźć się mogą zarówno w strefie taktycznej, jak i operacyjnej, może to być dominujący teren, ważny węzeł drogowy czy też ośrodek administracyjny lub gospodarczy. Rejony takie muszą być bezwzględnie utrzymane, a w razie utraty odzyskane. Mogą być one utrzymywane bezpośrednio przez wojska lub tylko przykryte ogniem. Na każdym kierunku operacyjnym znajdują się rejony, które ze względu na ich rolę

[6] J. Pawłowski. J. Marczak, Wykorzystanie terenu..., s. 35.

w systemie obrony, czy też ze względu na ich znaczenie polityczne bądź gospodarcze, muszą być utrzymane.

4.4. System operacji obronnej

Osiągnięcie celu operacji obronnej wymaga skoordynowania wszystkich jej elementów w jeden spójny system. Odpowiednio więc do celów i zadań operacji obronnej broniące się wojska tworzą **system operacji obronnej**, czyli skoordynowany wewnętrznie i wzajemnie powiązany zbiór sił i działań obronnych zapewniający osiągnięcie celu zgodnie z zamiarem dowódcy i przy jak najmniejszych stratach.[7] System operacji obronnej obejmuje:

- ugrupowanie operacyjne;
- system rażenia ogniowego;
- system informacyjny;
- system zabezpieczenia;
- infrastrukturę operacyjną obszaru obrony.

Ugrupowanie operacyjne to siły i środki związku operacyjnego celowo podzielone, zgrupowane, urzutowane i rozmieszczone w obszarze obrony przed operacją oraz przemieszczane w toku operacji obronnej zgodnie z zamiarem prowadzenia operacji. Ugrupowanie operacyjne tworzy się odpowiednio do celu operacji, przewidywanego sposobu jej prowadzenia, sposobu przejścia do obrony oraz sytuacji, jakie powstać mogą w toku operacji obronnej. Powinno ono zapewniać:

- pomyślne prowadzenie bitwy obronnej w różnych warunkach operacyjnych;
- racjonalne wykorzystanie obronnych właściwości terenu;

[7] S. Koziej, Teoria sztuki wojennej..., s. 109-110.

- korzystne warunki do szybkiego wykonania uderzeń ogniowych na podchodzącego przeciwnika na całą głębokość jego ugrupowania oraz w trakcie walki w głębi obrony;

- manewr siłami i środkami umożliwiający koncentrację wysiłków wojsk w celu odparcia natarcia przeciwnika na każdym z zagrożonych kierunków;

- wykonanie zwrotów zaczepnych w celu rozbicia włamującego się przeciwnika i odzyskania utraconych obszarów;

- utrzymanie nakazanego obszaru i zadanie przeciwnikowi jak największych strat;

- minimalizację strat własnych i zapewnienie ciągłości dowodzenia i współdziałania.

Ugrupowanie operacyjne powinno więc zapewnić optymalne warunki prowadzenia bitwy obronnej z pełnym wykorzystaniem możliwości bojowych wojsk oraz właściwości terenu, jak również możliwości wykonania zdecydowanych kontrataków i przeciwuderzeń.

Podział na elementy ugrupowania, ich skład, zadania i rozmieszczenie na obszarze obrony wynikają z potrzeb związanych z prowadzeniem operacji obronnej, formy operacji oraz wielkości obszaru obrony. Odpowiednio do wymogów sytuacji tworzy się **strukturalne i funkcjonalne elementy ugrupowania operacyjnego**.

Elementy strukturalne to pierwszy i drugi rzut lub odwód ogólny, zgrupowania rodzajów wojsk, odwody przeciwpancerne i oddziały zaporowe oraz elementy wsparcia logistycznego. W zależności od sytuacji tworzone mogą być ponadto operacyjne oddziały wydzielone, desanty powietrzne i oddziały desantowo-szturmowe.

Ugrupowanie wojsk w pozycyjnej operacji obronnej przystosowane jest do skutecznego - głównie ogniowego - przeciwdziałania czołowemu natarciu przeciwnika, a tym samym dostosowane jest do potrzeb systemu ognia, tak aby

zapewnić prowadzenie ciągłego ognia przed przednim skrajem obrony i ścisłe powiązanie ogniowe poszczególnych elementów ugrupowania operacyjnego w głębi obrony. Do pierwszego rzutu operacyjnego w obronie pozycyjnej wydziela się większość wojsk, które obsadzają zawczasu głęboko rozbudowane, ale mające raczej charakter linearny, czołowe pozycje i pasy obrony. Rozmieszczone w nich wojska wykorzystywane są głównie do walki ogniowej z nacierającym przeciwnikiem. Skupienie głównego wysiłku w najważniejszych dla operacji obronnej rejonach (kierunkach) realizowane jest przez zwiększenie gęstości taktycznych i operacyjnych i przygotowanie manewru wojskami i środkami z głębi lub z innych odcinków. Pierwszy rzut operacyjny w pozycyjnej operacji obronnej przeznaczony jest więc do załamania natarcia przeciwnika w taktycznej strefie obrony i stworzenia warunków do jego rozbicia lub pozbawienia go swobody działania.

Drugi rzut operacyjny przeznaczony jest do wykonania przeciwuderzenia, rozbicia zgrupowań uderzeniowych przeciwnika włamujących się w obronę, pozbawienia przeciwnika swobody działania lub do utrzymania operacyjnej rubieży obrony. Jest on mniejszy od pierwszego rzutu, rozmieszcza się go zazwyczaj w rejonach ześrodkowania za rubieżą operacyjną, którą przygotowuje do obrony. Wojska drugiego rzutu mogą w określonych sytuacjach obsadzać częściowo również pośrednią rubież obrony. Drugi rzut otrzymuje 1-2 kierunki przeciwuderzenia, a na każdym z nich główną oraz zapasową rubież rozwinięcia. Określa mu się ponadto rejon odpowiedzialności za zwalczanie desantów powietrznych (w obronie wybrzeża - również morskich).

Odwód ogólnowojskowy tworzy się w sytuacji, gdy związek operacyjny przyjmuje ugrupowanie jednorzutowe. Czasami może być tworzony również przy ugrupowaniu w dwa rzuty. Przeznaczony jest on do wykonywania nieprzewidzianych zadań, wynikłych w trakcie operacji obronnej. Może również

wzmacniać lub luzować oddziały związków taktycznych pierwszego rzutu, które utraciły zdolność bojową.

Na poszczególnych kierunkach operacyjnych lub do wykonania określonych zadań w toku operacji obronnej tworzy się funkcjonalne elementy ugrupowania operacyjnego w postaci zgrupowań operacyjnych. Mogą to być:

- zgrupowanie osłonowe;
- zgrupowanie obronne (główne i pomocnicze);
- zgrupowanie przeciwuderzeniowe;
- zgrupowania rodzajów wojsk;
- zgrupowanie przeciwdesantowe;
- zgrupowanie sił wsparcia logistycznego.

W manewrowej operacji obronnej w skład pierwszego rzutu wyznacza się tylko część sił (około 1/3), które prowadzić będą działania opóźniające. Ich zadaniem jest nie tylko opóźnianie uderzenia przeciwnika, lecz również osłabienie go i wciągnięcia głównych sił nacierającego w wybrany i przygotowany rejon rażenia ogniowego. Zdecydowaną większość sił wydziela się do drugiego rzutu operacyjnego. Zadaniem wojsk drugiego rzutu jest załamanie natarcia przeciwnika na operacyjnej rubieży obrony, a następnie wykonanie zwrotu zaczepnego z jednego lub obu skrzydeł na wojska przeciwnika wciągnięte w głąb własnego ugrupowania operacyjnego.[8] Ugrupowanie operacyjne musi być podporządkowane działaniom o charakterze obronno-zaczepnym, a więc cechować się zdolnością do bezkolizyjnego i szybkiego przejścia od stawiania oporu do wykonania zdecydowanego uderzenia. Powinno ono umożliwić prowadzenie działań opóźniających, przejście do obrony pozycyjnej, jak i wykonywanie zwrotów zaczepnych.

Istotą **systemu rażenia ogniowego** jest uzgodnione jednoczesne lub kolejne oddziaływanie środkami ogniowymi przez wszystkie siły biorące udział

[8] K. Nożko, Właściwości obrony manewrowej organizowanej na obszarze Rzeczypospolitej Polskie, Myśl Wojskowa, 1991, nr 2, s. 20-21.

w operacji obronnej.[9] Rażenie to powinno być zsynchronizowane z obezwładnianiem radioelektronicznym w celu zwiększenia efektywności oddziaływania. System rażenia ogniowego operacji obronnej obejmuje:

- uderzenia lotnictwa wspierającego związek operacyjny;
- uderzenia lotnictwa wojsk lądowych;
- uderzenia rakietowe i ogniowe WRiA;
- ogień wojsk OPL;
- ogień wojsk zmechanizowanych i pancernych;
- użycie inżynieryjnych środków rażenia.

Lotnictwo wspierające związek operacyjny wykonuje zadania według planu wyższego dowódcy, dlatego też rezultaty jego użycia tylko pośrednio wpływają na zamiar i przebieg operacji obronnej. Związek operacyjny prowadzący samodzielnie operację obronną powinien być wzmocniony odpowiednim wysiłkiem lotnictwa myśliwsko-bombowego. O czasie, sposobie i miejscu wykorzystania tego wysiłku decyduje wówczas dowódca związku operacyjnego. Lotnictwa używa się przeważnie do zwalczania celów w głębi ugrupowania operacyjnego przeciwnika, a niekiedy do bezpośredniego wsparcia w najważniejszych okresach operacji.

Z uderzeniami lotnictwa sił powietrznych skoordynowane powinny być uderzenia lotnictwa wojsk lądowych działającego w taktycznej strefie obrony oraz w strefie osłony (przed przednim skrajem). Głównym zadaniem tego lotnictwa jest zwalczanie zgrupowań pancernych rozwijających się do natarcia.

Ogień wojsk rakietowych i artylerii w operacji obronnej to powiązanie uderzeń rakietowych i ognia wszystkich środków artyleryjskich zapewniające dezorganizację i wzbronienie podejścia głównych zgrupowań przeciwnika oraz jego niszczenie w głębi obrony. W okresie podchodzenia i rozwijania zgrupowania uderzeniowego przeciwnika wsparcie ogniowe realizowane może być

[9] R. Wróblewski, Przygotowanie i prowadzenie strategicznej operacji obronnej, AON, Warszawa, 1995, s. 78.

w sposób scentralizowany. Jednakże w toku całej operacji obronnej należy zapewnić związkom taktycznym dużą samodzielność konieczną w warunkach działania w oderwaniu od sił głównych. Wymaga to decentralizacji środków wsparcia ogniowego. Zawsze jednak dowódca związku operacyjnego powinien mieć możliwość scentralizowanego użycia środków wsparcia ogniowego do wykonania manewru ogniem podczas realizacji najważniejszych zadań operacji obronnej.

Głównym zadaniem ognia **wojsk OPL** jest dezorganizacja działań przeciwnika w wymiarze powietrznym w celu niedopuszczenia do wykonania uderzeń z powietrza na elementy osłanianego związku operacyjnego. W skład systemu obrony przeciwlotniczej wchodzi ogień oddziałów rakiet przeciwlotniczych i artylerii przeciwlotniczej zorganizowany według zadań, kierunków, rubieży, stref, obiektów, sposób działania i czasu. System OPL związku operacyjnego stanowi integralną część ogólnego systemu obrony powietrznej, musi być więc ściśle powiązany z działaniami bojowymi lotnictwa myśliwskiego i siłami OP.

Środki walki wojsk pancernych i zmechanizowanych, mimo gwałtownego rozwoju innych środków rażenia, w dalszym ciągu odgrywają ważną rolę w operacjach obronnych, umożliwiając wykonywanie zadań taktycznych związanych z bezpośrednim niszczeniem przeciwnika. Obronne wykorzystanie tych środków walki, zwłaszcza w powiązaniu z naturalnymi i sztucznymi przeszkodami terenowymi, zwiększa ich skuteczność, a jednocześnie utrudnia ich zniszczenie.

Ogień piechoty i czołgów powinien być ściśle powiązany z użyciem inżynieryjnych środków rażenia. Zalicza się do nich zapory stałe ustawiane przed przednim skrajem i w głębi obrony oraz manewrowe środki minowania narzutowego. Inżynieryjne środki rażenia umożliwiają kanalizowanie ruchu nacierających zgrupowań przeciwnika oraz szybkie zamykanie luk i wyłomów.

Optymalne wykorzystanie sił i środków znajdujących się na obszarze operacji jest podstawowym warunkiem uzyskania rozstrzygnięcia. Osiągnięcie tego celu zdeterminowane jest jednak posiadaniem informacji dotyczących tych właśnie sił, jak również informacji dotyczących strony przeciwnej i obszaru środowiska. Pozyskiwanie, przetwarzanie i przekazywanie informacji następuje w ramach **systemu informacyjnego, w skład którego wchodzą środki rozpoznania, dowodzenia, łączności, walki radioelektronicznej i maskowania operacyjnego**.

System zabezpieczenia operacji obronnej obejmuje kompleks sił i środków oraz działań pozabojowych niezwiązanych z bezpośrednim oddziaływaniem na przeciwnika, a mających na celu zapewnienie wojskom warunków do prowadzenia operacji. Zabezpieczenie operacyjne obejmuje zabezpieczenie bojowe, logistyczne oraz uzupełnianie wojsk. Przedsięwzięcia zabezpieczenia realizowane są przede wszystkim na szczeblach taktycznych, ich wykonanie wpływa na przygotowanie i prowadzenie operacji obronnej.

Infrastruktura operacyjna obszaru operacji obronnej to rozbudowany pod względem inżynieryjnym teren oraz przystosowane do potrzeb prowadzenia operacji obiekty i urządzenia cywilne oraz siły i środki wsparcia logistycznego. Infrastruktura operacyjna obejmuje więc to wszystko, co znajduje się na obszarze operacji i warunkuje skuteczne działanie całego systemu obrony. O trwałości obrony, a więc o skuteczności operacji obronnej, decydują rozbudowane pod względem inżynieryjnym rubieże obronne (rubieże obrony, rubieże opóźniania, rubieże ryglowe) w powiązaniu z pozostałymi elementami systemu obrony.

O stopniu rozbudowy inżynieryjnej decydują:

- siły i środki, w tym inżynieryjne, którymi dysponuje związek operacyjny;
- czas przeznaczony na przygotowanie operacji obronnej;
- właściwości taktyczne terenu;

- warunki przejścia związku operacyjnego do operacji obronnej.

Istotne znaczenie dla zakresu rozbudowy inżynieryjnej w trakcie operacji będzie miało obronne przygotowanie terenu, realizowane już w okresie pokoju.

Obejmuje ono m.in.:

- budowę obiektów fortyfikacyjnych i przygotowania do przyszłej rozbudowy fortyfikacyjnej;

- przygotowanie sprzętu i środków minersko-zaporowych do wykonywania zapór, węzłów i stref niszczeń;

- przystosowanie do obrony ważnych obiektów wojskowych i cywilnych;

- przygotowanie obrony miejscowości i obiektów, których uchwycenie będzie miało dla przeciwnika znaczenie operacyjne lub strategiczne;

- zaplanowanie i przygotowanie spiętrzenia rzek lub wysadzenia zapór zbiorników wodnych;

- uzupełnienie istniejącej sieci drogowo-mostowej w celu przygotowania dróg manewru;

- przedsięwzięcia maskowania operacyjnego.[10]

4.5. Prowadzenie operacji obronnej

Dynamikę prowadzenia operacji obronnej można umownie podzielić na trzy etapy odpowiadające etapom prowadzenia operacji zaczepnej przez przeciwnika.

Pierwszy etap operacji obronnej trwa do czasu nawiązania styczności z lądowymi zgrupowaniami uderzeniowymi przeciwnika, a jego treścią będzie szeroko rozumiane oddziaływanie informacyjne na przeciwnika (ustalenie jego zamiarów, przeciwdziałanie rozpoznaniu) oraz odpieranie uderzeń elektronicznych i ogniowych, walka z desantami powietrznymi (na wybrzeżu również

[10] W. Ślemp, Obronne przygotowanie terenu, Myśl Wojskowa, 1992, nr 1, s. 65.

z morskimi) i zwalczanie grup specjalnych i dywersyjnych. Szczególne znaczenie w pierwszym etapie operacji ma zatem obrona radioelektroniczna, powietrzna i przeciwdesantowa. Część zadań tego etapu realizować mogą jednostki obrony terytorialnej i straży granicznej. Pierwszy etap operacji obronnej, zwłaszcza prowadzonej w początkowym okresie wojny, przerodzić się może w samodzielną operację wstępną.

W drugim etapie operacji obronnej zwalcza się przeciwnika przed przednim skrajem i w taktycznej strefie obrony. Oddziaływanie na przeciwnika rozpoczyna się uderzeniami lotniczymi na obiekty pierwszej kolejności rażenia w głębi obszaru zajmowanego przez przeciwnika. Na bliższych odległościach dowódca związku operacyjnego może wykonywać uderzenia lotnictwem z limitu otrzymanego na wsparcie lotnicze wojsk. Uderzenia te będą skierowane na najważniejsze elementy zgrupowania uderzeniowego przeciwnika.

Wojska rakietowe i artyleria rozpoczynają wykonywanie uderzeń ogniowych w miarę wchodzenia przeciwnika w skuteczny zasięg rażenia ich środków. Uderzenia wykonuje się z reguły na elementy głównego zgrupowania uderzeniowego przeciwnika wówczas, gdy może ponieść on największe straty. Będą to więc okresy przepraw przez przeszkody wodne, przekraczania węzłów dróg, przesmyków między jeziorami i innych ciaśnin ograniczających przemieszczanie się wojsk. W miarę zbliżania się przeciwnika do przedniego skraju obrony do jego zwalczania włączają się pozostałe środki ogniowe do broni strzeleckiej włącznie.

Wojska, które działają w pasie przesłaniania lub obsadzają pozycję przednią - wspierane ogniem artylerii, uderzeniami samolotów i śmigłowców bojowych - prowadzą aktywną walkę z przeciwnikiem, utrzymując czasowo określone rubieże i wykonując ograniczone zwroty zaczepne. Nie dopuszczają do przenikania oddziałów wydzielonych i czołowych zgrupowań przeciwnika na przedni skraj obrony. Zadają straty siłom głównym i zmuszają je do przedwcze-

snego rozwinięcia lub przemieszczania się w kierunku dogodnym do osiągnięcia celu operacji obronnej.

Trzeci etap operacji obronnej to zwalczanie przeciwnika w głębi obrony. Realizowany może być poprzez uporczywe utrzymywanie pozycji obronnych zajmowanych przez związki taktyczne drugiego rzutu związku operacyjnego lub też rubieży pośredniej obsadzanej przez odwód ogólnowojskowy i wycofujące się związki taktyczne pierwszego rzutu.

W odmienny sposób realizuje się drugi i trzeci etap **manewrowej operacji obronnej**. Do czasu rozpoczęcia uderzenia przez przeciwnika, zwłaszcza do momentu ustalenia zamiaru jego działań i kierunku głównego uderzenia, związek operacyjny do prowadzenia działań opóźniających i utrzymywania zajmowanych pozycji wykorzystuje tylko część sił i środków. Siły główne rozmieszczone na całym obszarze obrony i dopiero w trakcie operacji zaczepnej przeciwnika w miarę wykrywania kierunku głównego uderzenia, przemieszczane są wzdłuż frontu i z głębi obrony na zagrożony kierunek. W ten sposób następuje stopniowe wyhamowanie zgrupowania uderzeniowego przeciwnika przez wojska pierwszego rzutu, a następnie zatrzymanie go w wyniku bitwy obronnej wydanej przez siły główne na zawczasu przygotowanym obszarze w głębi obrony.

Ważnym elementem każdej operacji obronnej jest **przeciwuderzenie**, którego celem jest zmiana dotychczasowej sytuacji na korzyść obrońcy dzięki rozbiciu zgrupowania uderzeniowego przeciwnika i całkowitemu lub częściowemu odtworzeniu poprzedniego położenia. Niekiedy wystarczające okazać się może wyjście na tyły przeciwnika i pozbawienie go w ten sposób - dzięki odcięciu linii komunikacji - swobody operacyjnej. Istota przeciwuderzenia polega na wykonaniu głębokiego zwrotu zaczepnego wszystkimi posiadanymi siłami, w połączeniu z uporczywym utrzymywaniem rubieży i rejonów na pozostałych kierunkach. Przeciwuderzenie wykonuje się siłami drugiego rzutu operacyjnego. Może być ono wspierane pomocniczym uderzeniem części sił pierwszego rzutu.

O powodzeniu przeciwuderzenia decyduje wiele czynników, przede wszystkim zaś:

- zatrzymanie nacierającego zgrupowania przeciwnika;
- odizolowanie jego odwodów podchodzących z głębi;
- zdezorganizowanie systemu informacyjnego przeciwnika w rejonie włamania;
- wywalczenie przynajmniej lokalnego i czasowego panowania w powietrzu;
- zapewnienie swobody manewru zgrupowania uderzeniowego.

Przeciwuderzenie powinno być wykonane najpóźniej w momencie, gdy przeciwnik przełamał główny pas obrony i podchodzi do drugiego pasa obrony (pośredniej rubieży obrony).[11] Jeżeli wyłom w obronie jest zbyt szeroki i znajdują się w nim siły przeciwnika przewyższające siły przeznaczone do przeciwuderzenia, to jego wykonanie może być niewskazane, chyba że jest to konieczne z racji nadrzędnych celów strategicznych. Zakończone sukcesem przeciwuderzenie doprowadza z reguły do okrążenia części sił przeciwnika. Kolejnym zadaniem operacji obronnej będzie więc odtworzenie obrony na odzyskanej rubieży połączone z likwidacją okrążonych sił przeciwnika. Jeżeli przeciwuderzenie nie osiągnie zakładanych celów, to związek operacyjny przechodzi całością sił do obrony zajmowanej rubieży lub rubieży operacyjnej stwarzając w ten sposób warunki do wykonania zwrotu zaczepnego siłami przełożonego.

Przeciwuderzenie wykonywane w trakcie manewrowej operacji obronnej jest podstawą realizacji zamiaru jej rozegrania, a nie sposobem działania w razie niepomyślnego jej przebiegu, jak ma to miejsce w obronie pozycyjnej. Zwrot zaczepny jest więc z góry planowany i stanowi główny akt manewrowej operacji obronnej. Przez rozbicie przeciwnika doprowadzić ma do pożądanego rozstrzygnięcia operacji.

---

[11] J. Zieliński, Przygotowanie i prowadzenie..., s. 43.

Pytania kontrolne:

1. Wyjaśnić różnicę między operacją pozycyjną a manewrow
2. Scharakteryzować etapy prowadzenia operacji obronnej.

Rozdział V

OPERACJA ZACZEPNA

Po zapoznaniu się z treścią tego rozdziału Czytelnik powinien:

1. Rozumieć charakter przyszłej powietrzno-lądowej operacji zaczepnej.

2. Znać system operacji zaczepnej i wyjaśnić powiązania między jego elementami.

3. Umieć przedstawić model operacji zaczepnej po przegrupowaniu wojsk z głębi i z rejonów położonych w bezpośredniej styczności z przeciwnikiem.

5.1. Zasady ogólne

Operacja zaczepna to rodzaj operacji prowadzonej w celu rozbicia przeciwnika i opanowania zajmowanego przez niego obszaru (ważnych rejonów, rubieży).

Operacje zaczepne prowadzone na obszarze kraju będą wyrazem aktywności obrony, będą próbą przejęcia inicjatywy, zapewniającej realizację głównych zadań w wojnie (konflikcie) i osiągnięcie jej celów.

Istotą operacji zaczepnej jest opanowanie bądź odzyskanie określonego obszaru poprzez rozbicie broniących się zgrupowań przeciwnika oraz stworzenie warunków do kontynuowania działań zaczepnych.

Celem operacji zaczepnej jest rozbicie przeciwstawnego zgrupowania wojsk przeciwnika oraz opanowanie (odzyskanie) ważnych rubieży.

Operację zaczepną przygotowują i prowadzą związki operacyjne.

Związek operacyjny może przechodzić do operacji zaczepnej po przegrupowaniu wojsk z głębi lub z rejonów położonych w bezpośredniej styczności z przeciwnikiem.

Przegrupowania do operacji zaczepnych mogą być wykonywane w okresie kryzysu w ramach operacyjnego rozwijania, lub w toku działań wojennych (konfliktu).

Operacja zaczepna związku operacyjnego może stanowić część strategicznej operacji obronnej lub może być prowadzona samodzielnie.

5.2. Charakterystyka operacji zaczepnej

W obronie strategicznej Polski operacje zaczepne mogą być prowadzone w postaci:

- przeciwuderzenia;
- przeciwnatarcia;
- kolejnej operacji zaczepnej (rozwinięcia powodzenia). (Rysunek 1)

Przeciwuderzenie jest elementem obrony operacyjnej lub strategicznej i nie wychodzi z reguły poza uprzednio zorganizowaną strukturę obrony. Uczestniczy w nim jedynie część sił, a większość prowadzi nadal operację obronną (strategiczną operację obronną). Na zadania i sposób ich realizowania istotny wpływ ma przebieg operacji obronnej, w tym również szczebla nadrzędnego. Głębokość włamania przeciwnika w głąb ugrupowania obronnego, rzutuje w istotny sposób na decyzję o jego wykonaniu bądź też rezygnacji.

Przeciwuderzenie może zakończyć się przejściem do obrony na wyznaczonej rubieży, a w korzystnych warunkach przekształcić się w przeciwnatarcie.

Rysunek 1

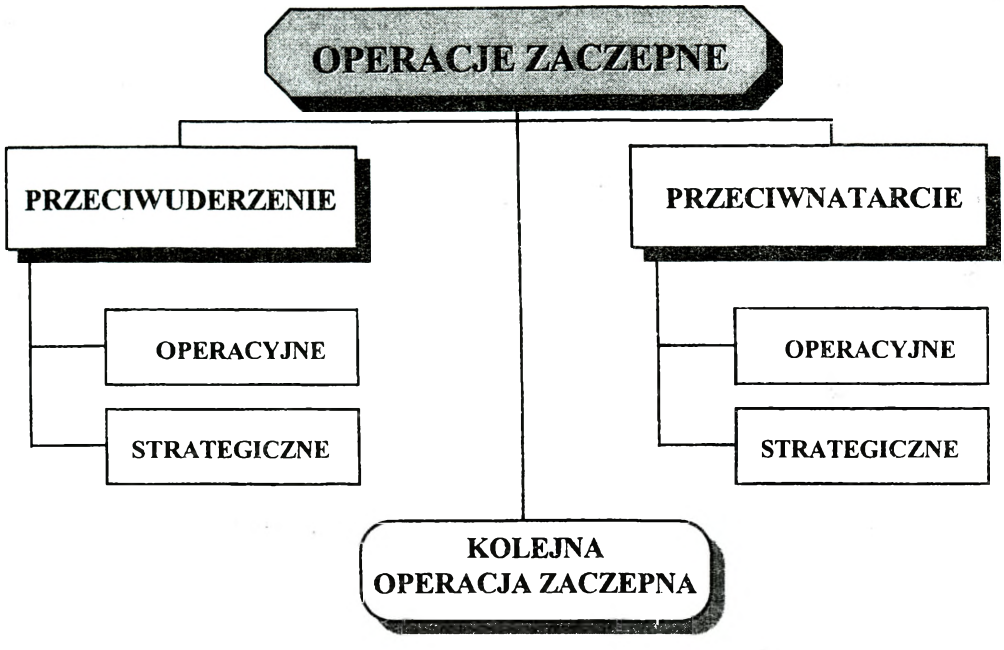

Typy (rodzaje) operacji zaczepnych

Przeciwnatarcie jako rodzaj operacji zaczepnej, może mieć miejsce wówczas, gdy większość sił dotychczas prowadzących operację obronną przejdzie do zwrotu zaczepnego, którego celem będzie rozbicie przeciwnika i odzyskanie utraconego obszaru. Przeciwnatarcie może wykraczać poza ramy systemu prowadzonej do tej pory operacji obronnej. Osiągnięcie celów w przeciwnatarciu tworzy warunki do kolejnej operacji zaczepnej (rozwinięcia powodzenia). Przeciwnatarcie związków operacyjnych może być prowadzone samodzielnie lub wspólnie z sąsiadami w ramach przeciwnatarcia szczebla nadrzędnego.

Kolejna operacja zaczepna (rozwinięcie powodzenia) jest konsekwencja pomyślnego wykonania zadań w przeciwuderzeniu lub przeciwnatarciu. Może być prowadzona wówczas, gdy w wyniku dokonanego przełomu w poprzedzających ją operacjach, przeciwnik po utracie inicjatywy operacyjnej (strategicznej)

będzie przechodził do obrony na kolejnych rubieżach. Uzyskana przewaga nad przeciwnikiem i przyjęta inicjatywa operacyjna (strategiczna) pozwalają realizować kolejne cele zmierzające do całkowitego rozbicia jego zgrupowań i osiągnięcia celów wojny (konfliktu).

W każdym z wymienionych wyżej rodzajów operacji zaczepnej inny będzie **cel działania.**

W przeciwuderzeniu cel będzie ograniczony i sprowadzać się może do:

- zamknięcia wyłomu i odtworzenia obrony w strefie taktycznej;
- rozbicia sił zgrupowania uderzeniowego przeciwnika i wyhamowania jego natarcia.

Sposób realizacji każdego z wymienionych celów będzie inny. W pierwszym wypadku polegać będzie na odcięciu części zgrupowania przeciwnika w rejonie włamania, od jego sił głównych i podchodzących odwodów, poprzez odtworzenie obrony w strefie taktycznej. W następnej kolejności przystępuje się do zniszczenia odciętych sił przeciwnika.

W drugim wypadku chodzi o jak najszybsze okrążenie tych sił zgrupowania przeciwnika, które znalazły się w obszarze włamania i ich rozbicie wspólnie z sąsiadami.

W przeciwnatarciu, do którego przechodzi się po uprzednim zerwaniu operacji zaczepnej przeciwnika, **celem** jest rozbicie jego głównego zgrupowania uderzeniowego, a następnie rozwinięcie własnej operacji zaczepnej, zmierzającej do opanowania ważnych rubieży i obiektów znajdujących się często poza przednim skrajem dotychczasowej obrony oraz stworzenie dogodnych warunków do kolejnej operacji:

Celem kolejnej operacji zaczepnej może być rozbicie zgrupowań przeciwnika broniących się na kolejnych rubieżach obrony, aż do ostatecznego uniemożliwienia realizacji jego celów wojny.

Kolejna operacja zaczepna występuje jako rozwinięcie powodzenia dotychczasowych działań zaczepnych.

Realizacja wymienionych rodzajów operacji zaczepnych odbywa się w określonych warunkach. Jednak nie zaistnieją one samoistnie, lecz będą zależeć od wielu czynników, spośród których najważniejszym są umiejętności dowódców i sztabów w swoistym sterowaniu działaniem przeciwnika.

Moment przejścia do przeciwuderzenia lub przeciwnatarcia ma podstawowe znaczenie. Odpowiedź na powyższy problem jest bardzo trudna. Aby można było wykonać przeciwuderzenie lub przeciwnatarcie należy spełnić ogólne warunki, które zostały określone w rozdziale dotyczącym prowadzenia operacji obronnej.

5.3. Rozmach operacji zaczepnej

Rozmach operacji zaczepnej - jest wyrażony wskaźnikami rzeczowymi, przestrzennymi i czasowymi.

Rozmach operacji zaczepnej zależy głównie od:

- sytuacji operacyjno-strategicznej;
- zamiaru działań Naczelnego Wodza oraz celu i zadań stawianych związkom operacyjnym;
- sił i ugrupowania przeciwnika;
- warunków terenowych obszaru działania.

W zależności od powyższych czynników rozmach operacji zaczepnej będzie każdorazowo różny.

W odniesieniu do przeciwuderzenia należy brać pod uwagę takie czynniki jak:

- strukturę dotychczasowego systemu obrony;

- głębokość rozmieszczenia poszczególnych pasów i rubieży obronnych;
- siły i środki przeciwnika w rejonie załamania;
- położenie i skład odwodów przeciwnika;
- posiadane własne siły do przeciwuderzenia.

Czynniki te determinują głębokość zadań i czas trwania operacji, który wiąże się ściśle z możliwym tempem natarcia.

Powyższe uwarunkowania sprawiają, że **orientacyjny rozmach w przeciwuderzeniu** korpusu może być następujący:

- szerokość pasa natarcia - 40-60 km;
- głębokość zadania - 40-60 km;
- średnie tempo - 10-25 km;
- czas trwania - 2-3 dni.

W przeciwuderzeniu wyznacza się z zasady **zadanie jednostopniowe** na głębokość włamania, a jego treścią będzie rozbicie przeciwnika w tym obszarze i odtworzenie poprzedniego ugrupowania obronnego.

Głębokość **przeciwnatarcia** korpusu zależy od głębokości ugrupowania operacyjnego przeciwnika, które w operacji zaczepnej może wynosić około 80-100 km. Ponieważ istnieje potrzeba całkowitego rozbicia przeciwnika a więc jego środków i odwodów w głębi, to rubież tego zadania powinna być na większej odległości, tj. 100-120 km. Ta wielkość określa głębokość operacji zaczepnej.

W określonych warunkach głębokość ta może być również większa lub mniejsza, gdy jest determinowana np.: przebiegiem granicy państwowej.

W przeciwnatarciu wyznacza się z zasady **zadanie dwustopniowe** tj. **bliższe** i **dalsze.**

Zadanie bliższe może polegać na rozbiciu zgrupowań przeciwnika w obszarze włamania, zniszczeniu jego podstawowych środków rażenia na głębokość pierwszego rzutu operacyjnego oraz opanowaniu rubieży i rejonów stwarzających warunki do rozwinięcia natarcia. Głębokość tego zadania może wynosić 50-60 km, a czas trwania 3-4 dni przy średnim tempie natarcia 15-20 km/dobę.

Zadanie dalsze może z kolei polegać na ostatecznym rozbiciu zgrupowań uderzeniowych przeciwnika oraz jego odwodów operacyjnych i opanowaniu obiektów i rejonów naruszających trwałość jego ugrupowania operacyjnego.

Głębokość tego zadania może wynosić około 50-60 km, a czas trwania 2-3 doby.

Łączny czas przeciwnatarcia może wynosić 5-7 dni.

Przedstawiony powyżej rozmach operacji zaczepnych korpusu ma charakter orientacyjny.

5.4. System operacji zaczepnej

W ramach przygotowania stosownie do celów, zadań i warunków tworzy się system operacji zaczepnej. **Stanowi on skoordynowany wewnętrznie zbiór wzajemnie powiązanych sił, środków i różnorodnych działań ukierunkowany na osiągnięcie celu operacji w sposób zgodny z zamiarem dowódcy i przy jak najmniejszych stratach własnych.**

Podobnie jak w operacji obronnej **system obejmuje:**

- ugrupowanie operacyjne;
- system rażenia ogniowego;
- system informacyjny;

- system zabezpieczenia;
- infrastrukturę operacyjną obszaru (pasa) operacji zaczepnej. (Rysunek 2)

Ugrupowanie operacyjne są to siły i środki związku operacyjnego odpowiednio do celu i warunków operacji podzielone, zgrupowane, rozmieszczone i przemieszczane w toku operacji.

W ramach ugrupowania operacyjnego do wykonania poszczególnych zadań tworzy się różne zgrupowania. Zazwyczaj są to główne i pomocnicze zgrupowania uderzeniowe oraz zgrupowania przeznaczone do obrony (osłony) poszczególnych kierunków. Oprócz nich tworzy się zgrupowania rodzajów wojsk jak np.: wojsk rakietowych i artylerii, wojsk OPL i innych.

Rysunek 2

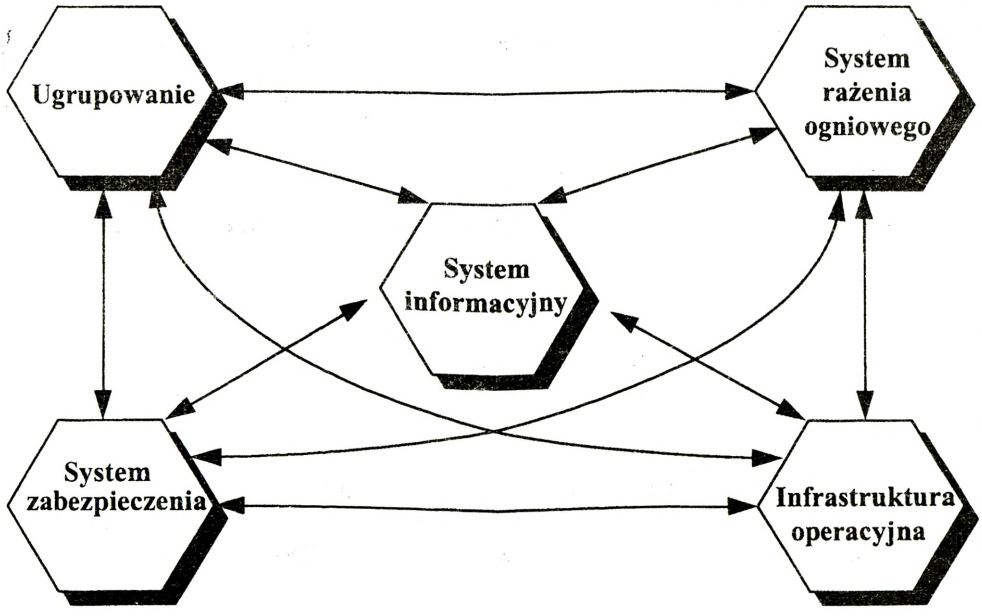

System operacji zaczepnej

Wojska działające na kierunku głównego uderzenia stanowią **główne zgrupowanie uderzeniowe.** W jego skład wchodzi większość sił, środków związków taktycznych pierwszego rzutu, siły drugiego rzutu, które są wprowa-

dzane na kierunku głównego uderzenia, operacyjne oddziały wydzielone oraz desanty powietrzne.

Główne zgrupowanie uderzeniowe wspiera większość sił wojsk rakietowych i artylerii, lotnictwa oraz wojsk zabezpieczających.

Do wykonania zadań na pozostałych kierunkach wydziela się zgrupowania pomocnicze. Realizują one zadania związane z osłoną poszczególnych kierunków (skrzydeł zgrupowań uderzeniowych), zwłaszcza na tych kierunkach, na których przeciwnik rozwija lub ma możliwość rozwinięcia natarcia.

Tworzenie zgrupowania uderzeniowego może odbywać się przed rozpoczęciem lub w trakcie trwania operacji poprzez dodawanie kolejnych sił. Skład zgrupowania uderzeniowego będzie ulegał nieustannym zmianom, wynikającym z potrzeb posiadania przewagi na przeciwnikiem w wybranym miejscu i czasie.

Podczas tworzenia ugrupowania operacyjnego szczególnie ważnym jest zachowanie odporności poszczególnych jego elementów na oddziaływanie ogniowe i elektroniczne przeciwnika.

Operacyjne ugrupowanie wojsk powinno zapewnić:

- uzyskanie zdecydowanej przewagi nad przeciwnikiem na wybranym kierunku i w określonym czasie;
- wykonanie szerokiego manewru, zwłaszcza przy tworzeniu zgrupowania, podczas przenoszenia wysiłku działań na skrzydła i w głąb ugrupowania przeciwnika;
- dogodne warunki do ciągłego współdziałania między elementami ugrupowania operacyjnego;
- ciągłość dowodzenia, zabezpieczenia operacyjnego i logistycznego.

Ugrupowanie operacyjne może składać się z następujących elementów strukturalnych:

- pierwszego i drugiego rzutu operacyjnego;

- odwodu ogólnowojskowego;

- zgrupowania wojsk rakietowych i artylerii, wojsk OPL;

- odwodów o różnym przeznaczeniu, a przede wszystkim: inżynieryjnego, przeciwchemicznego, przeciwpancernego, oddziałów zaporowych.

Ponadto doraźnie mogą być organizowane:

- oddziały wydzielone, a w ich ramach oddziały i grupy rajdowe;

- desanty powietrzne.

Pierwszy rzut operacyjny przeznaczony jest do rozbicia głównego zgrupowania przeciwnika, wykonania zadania bliższego i rozwinięcia natarcia. Z tego względu jest on najsilniejszy i w jego skład wyznacza się z zasady większość sił i środków.

Związki taktyczne pierwszego rzutu do prowadzenia operacji zaczepnej przygotowują się w rejonach wyjściowych, wyznaczonych w bezpośredniej styczności z przeciwnikiem lub rejonach wyjściowych oddalonych 20-40 km od rubieży wejścia do bitwy.

Drugi rzut operacyjny jest przeznaczony do: potęgowania wysiłku wojsk i rozwijania powodzenia pierwszego rzutu, z zasady na kierunku głównego uderzenia lub jego przeniesienia na inny kierunek; zmiany związków taktycznych pierwszego rzutu, jeśli poniosły one znaczne straty; odparcia lub rozbicia odwodów przeciwnika.

W skład drugiego rzutu mogą wchodzić jeden-dwa związki taktyczne, które wzmacnia się odpowiednio w momencie wejścia do bitwy.

Odwód ogólnowojskowy tworzy się wówczas, gdy ugrupowanie jest jednorzutowe lub po wprowadzeniu do bitwy drugiego rzutu.

Przeznaczony on jest do potęgowania uderzenia, zamiany związków taktycznych, które poniosły straty, walki z desantami przeciwnika i jego siłami, które pozostały na tyłach nacierających wojsk oraz wykonania innych, doraźnych zadań wynikłych z nieoczekiwanego rozwoju sytuacji.

Pozostałe elementy ugrupowania operacyjnego o charakterze specjalistycznym tworzone są zgodnie z organizacją, przeznaczeniem i taktyką rodzajów wojsk. Działania ich podporządkowane są zgrupowaniom uderzeniowym wykonującym zasadnicze zadania.

System rażenia ogniowego operacji zaczepnej powinien zapewnić panowanie w powietrzu oraz przewagę ogniową w obszarze operacyjnym. W związku z tym zgrupowanie uderzeniowe musi posiadać potencjał ogniowy zdolny do:

- zdezorganizowania systemu obrony, a zwłaszcza ognia przeciwpancernego na kierunkach natarcia związków taktycznych;
- zniszczenia większości środków ogniowych;
- izolacji napływu świeżych sił przeciwnika na kierunek głównego uderzenia.[1]

Z tych względów w operacji zaczepnej wyjątkowe znaczenie posiada ogień środków wsparcia realizowany w wymiarze powietrzno-lądowym oraz jego powiązanie z zadaniami ogólnowojskowych związków taktycznych.

System rażenia ogniowego w operacji zaczepnej tworzą:

- uderzenia lotnictwa;
- system ognia wojsk rakietowych i artylerii;
- system ognia wojsk pancernych i zmechanizowanych;
- system obrony powietrznej;
- użycie inżynieryjnych środków rażenia.

Rozpoczęcie operacji, a także wprowadzenie drugich rzutów zwykle będzie poprzedzone uderzeniami lotnictwa oraz wojsk rakietowych i artylerii na wybrane obiekty (cele pierwszej kolejności rażenia). Celem tych uderzeń jest uzyskanie (powiększenie) przewagi ogniowej i zaskoczenie przeciwnika oraz stworzenie dogodnych warunków do realizacji zadań przez związki taktyczne.

---

[1] Por. Działania operacyjne, wyd. cyt., s. 64.

System informacyjny obejmuje siły i środki zdobywania, przetwarzania i przesyłania informacji we własnym systemie oraz informacyjnego oddziaływania na przeciwnika. Jego skład jest analogiczny jak w operacji obronnej. Różnica polega jednak na sposobie realizacji zadań.

System informacyjny sprzęga w jedną spójną całość wszelkie wysiłki mające na celu uzyskanie przewagi informacyjnej nad przeciwnikiem.

System zabezpieczenia obejmuje kompleks sił, środków i działań pozabojowych, nie związanych z bezpośrednim oddziaływaniem na przeciwnika, mających na celu zapewnienie najkorzystniejszych warunków wykonania zadań operacyjnych. Tworzą go:

- zabezpieczenie bojowe;
- zabezpieczenie logistyczne;
- uzupełnianie wojsk.

Zabezpieczenie bojowe obejmuje: maskowanie operacyjne, obronę radioelektroniczną, zabezpieczenie inżynieryjne, obronę przeciwchemiczną, zabezpieczenie topograficzne i zabezpieczenie hydrometeorologiczne.

Zabezpieczenie logistyczne obejmuje: zaopatrywanie, zabezpieczenie techniczne, zabezpieczenie medyczne oraz inne przedsięwzięcia.

Infrastruktura operacyjna to rozbudowany pod względem fortyfikacyjnym obszar w pasie operacji zaczepnej i drogi oraz przystosowane do potrzeb operacji obiekty i urządzenia (instalacje) cywilne, a także wojskowe siły i środki logistyczne, nie wchodzące organicznie w skład związku operacyjnego.

5.5. Prowadzenie operacji zaczepnej

Działania wojsk w toku operacji zaczepnej są właściwie podobne we wszystkich trzech etapach operacji: przeciwuderzeniu, przeciwnatarciu i rozwinięciu natarcia. Pewne różnice będą występować głównie w po-

czątkowej fazie, tj. w trakcie przechodzenia do operacji (wejścia do bitwy). Druga faza, jaką jest wykonanie wyłomu w ugrupowaniu obronnym przeciwnika, będzie na ogół podobna we wszystkich rodzajach operacji. Z kolei trzecia faza tj. rozwinięcie powodzenia i osiągnięcie celu operacji, będzie uzależniona od rodzaju operacji i warunków jej prowadzenia.[2]

Operacje zaczepne na obszarze kraju mimo wielu wspólnych cech, różnią się między sobą przede wszystkim celem, skalą prowadzenia oraz czasem przeznaczonym na wykonanie zadań.

Ogólnie można wyróżnić następujące metody (sposoby) prowadzenia operacji zaczepnych: (Rysunek 3)

- **operację rozcinającą**, której istota polega na wykonaniu silnego uderzenia czołowego na jednym kierunku, na całą głębokość ugrupowania przeciwnika w celu rozcięcia go i pobicia (rozbicia) częściami.

Fazami tej operacji będzie: dokonanie wyłomu w obronie przeciwnika; poszerzenie wyłomu w kierunku skrzydeł i tyłów; wprowadzenie drugich rzutów przez utworzony wyłom i rozwinięcie natarcia w głąb;

- **operację okrążającą**, polegającą na wykonaniu dwu silnych uderzeń skrzydłowych na zbieżnych kierunkach w celu okrążenia i zniszczenia podstawowej części wojsk przeciwnika. Fazami tej operacji będzie: dokonanie wyłomu w obronie przeciwnika na kierunkach uderzeń; rozwinięcie powodzenia na zbieżnych kierunkach; wprowadzenie drugich rzutów i odwodów w celu zamknięcia pierścienia okrążenia;

- **operację oskrzydlającą**, której celem jest wyjście na tyły przeciwnika i rozbicie go po przyparciu do naturalnej przeszkody (może być nią: wybrzeże morskie, pasmo górskie czy szeroka przeszkoda wodna). Osiągnięcie celu następuje w wyniku wykonania jednego, silnego uderzenia skrzydłowego zapewnia-

[2] Zieliński J., Operacje zaczepne, Warszawa 1994, s. 50.

jącego odcięcie określonego zgrupowania przeciwnika, po czym zniszczenie go częściami;

- **operację odrzucającą**, polegającą na wykonaniu kilku czołowych uderzeń na szerokim froncie w celu rozbicia i odrzucenia pierwszorzutowych lub osłonowych sił przeciwnika oraz szybkiego odzyskania (zdobycia) części zajmowanego przez niego terytorium. Metoda ta będzie stosowana wówczas, gdy celem działań będzie odzyskanie (zdobycie) terytorium utraconego np. w czasie prowadzenia operacji obronnej.[3]

Rysunek 3

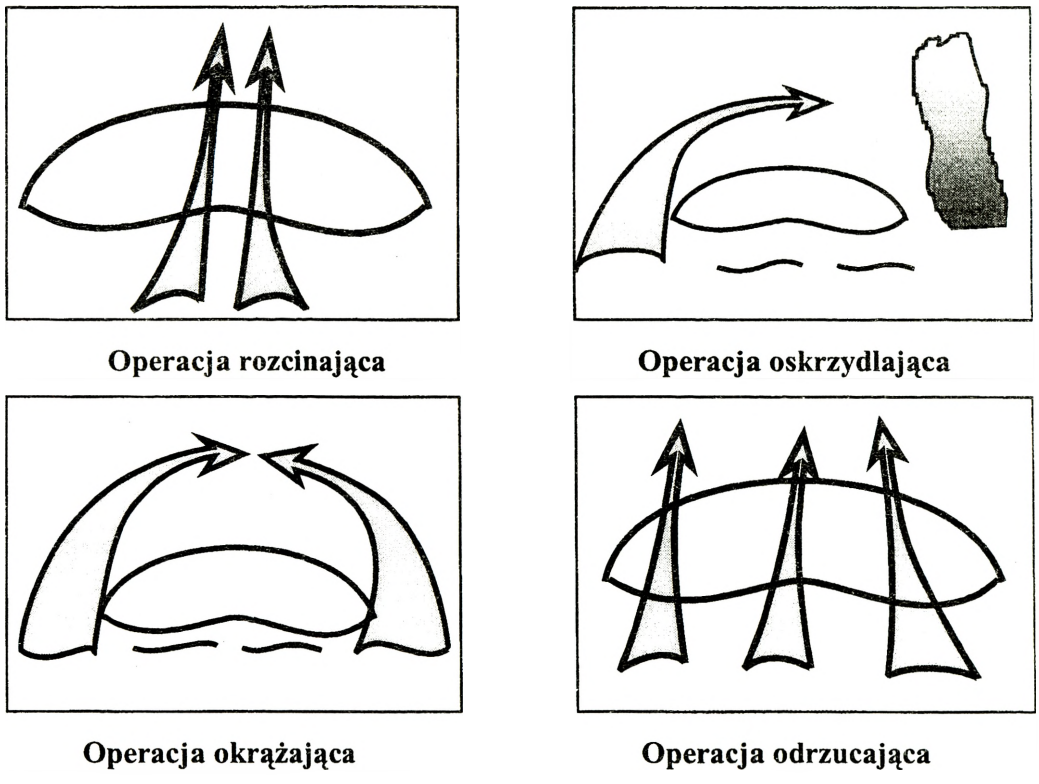

Operacja rozcinająca **Operacja oskrzydlająca**

Operacja okrążająca **Operacja odrzucająca**

Metody prowadzenia operacji zaczepnych

Wybór metody prowadzenia operacji jest uzależniony przede wszystkim od celu operacji i warunków jej prowadzenia. W każdym jednak wypadku po-

[3] Tamże.

winien zapewniać osiągnięcie celu w jak najkrótszym czasie i z jak najmniejszymi stratami.

Operację zaczepną poprzedza się zwykle zmasowanym uderzeniem lotnictwa i ogniem artylerii na całą głębokość ugrupowania przeciwnika. W ślad za tym uderzeniem lub w jego ramach na wybranym kierunku (kierunkach) przeprowadza się przygotowanie ogniowe. Po nim zgrupowania (zgrupowanie) uderzeniowe przechodzą do natarcia.

Ze względu na dużą skuteczność broni precyzyjnej, szczególne znaczenie ma zapewnienie swobody i bezpieczeństwa podejścia wojsk z głębi. Wymusza to stosowanie zróżnicowanych sposobów przegrupowania, przeciwdziałanie rozpoznaniu przeciwnika, ciągłe zwalczanie jego broni precyzyjnej.

Wojska podchodzące z głębi powinny atakować przeciwnika z marszu. Razem z nimi rozpoczynają natarcie związki taktyczne będące w styczności z przeciwnikiem. W obszarze związku operacyjnego mogą być stosowane różne warianty rozpoczęcia operacji zaczepnej - od bitwy spotkaniowej na jednym kierunku do natarcia z położenia obronnego na innym.

Jeżeli operacja zaczepna rozpoczyna się w warunkach natarcia prowadzonego przez przeciwnika na niektórych kierunkach i działanie przybiera charakter bitwy spotkaniowej, wówczas ważne jest wyprzedzenie przeciwnika w wykonaniu uderzeń ogniowych oraz rozwinięciu zgrupowania uderzeniowego i wykonania nim uderzenia na skrzydło i tyły przeciwnika. W takiej sytuacji często będzie konieczne wcześniejsze wprowadzenie drugich rzutów i odwodów. Jednocześnie jednak należy dążyć do wysadzenia desantów powietrznych w celu utrudnienia rozwinięcia przeciwnika do uderzenia. Należy też posiadać siły zdolne do podjęcia walki z desantami powietrznymi i elementami rajdowymi przeciwnika w głębi własnego ugrupowania.

Jeżeli przeciwnik pospiesznie zajmuje obronę i jego ugrupowanie bojowe jest rozciągnięte, powstały w nim przerwy, luki lub odsłonięte skrzydła, wów-

czas związek operacyjny przechodzić powinien do przeciwnatarcia. W takiej sytuacji nie należy dokonywać zbędnych przegrupowań w celu utworzenia zgrupowania uderzeniowego, lecz przejść do natarcia z obrony, a tym samym przejąć inicjatywę.

Jeżeli przeciwnik został zatrzymany i umocnił się na dogodnych rubieżach, organizując system ognia i rozbudowę inżynieryjną, wówczas należy przewidywać, że operacja rozpocznie się od przełamania jego obrony. Istotne znaczenie w takim przypadku ma rozcięcie na części obrony przeciwnika, wytworzenie w niej luk i otwartych skrzydeł. Czołowe zgrupowania nie powinny więc wiązać się długotrwałą walką z przeciwnikiem w taktycznej strefie, ale zdecydowanie rozwijać natarcie. Natomiast w wytworzone luki należy wprowadzać drugie rzuty i odwody, zarówno z zadaniem rozwijania natarcia, jak i likwidacji okrążonych sił przeciwnika. Podczas pokonywania (przełamywania) obrony przeciwnika istotną rolę odgrywają działania sił wykonujących zadania w głębi ugrupowania przeciwnika. Do tych sił należy zaliczyć zwłaszcza oddziały wydzielone, desanty taktyczne, oddziały desantowo-szturmowe. Swoje zadanie wykonują one na korzyść wojsk głównego zgrupowania uderzeniowego, a treścią tych zadań jest niszczenie wybranych elementów ugrupowania przeciwnika oraz dezorganizowanie ich działań. Dotyczy to zwłaszcza drugi rzutów, odwodów oraz sił, które wykonują manewr z odcinków nieatakowanych na zagrożony kierunek.

Związki taktyczne pierwszego rzutu zgrupowania uderzeniowego nie powinny wiązać się w długotrwałe walki z przeciwnikiem w strefie taktycznej. Po rozbiciu jego głównych sił powinny zdecydowanie rozwijać natarcie w głąb, pozostawiając rozbicie ocalałych wojsk przeciwnika związkom taktycznym nacierającym na skrzydłach, a także - w razie konieczności - związkom odwodowym.

Powodzenie wojsk pierwszego rzutu operacyjnego potęguje się wprowadzając do bitwy drugi rzut. Należy go wprowadzić z chwilą wykonania zadania bliższego, a niekiedy również w czasie jego realizacji.

Duże znaczenie w zapewnieniu powodzenia operacji zaczepnej mogą odegrać siły działające w głębi ugrupowania przeciwnika, a zwłaszcza oddziały wydzielone, oddziały desantowo-szturmowe, desanty powietrzne i wojsk będące w okrążeniu.

Wprowadzenie drugiego rzutu operacyjnego jest decydującym manewrem w rozwijaniu przeciwuderzenia lub przeciwnatarcia. Dlatego szczególne znaczenie ma jego wszechstronne zabezpieczenie. Niebagatelną rolę w czasie wprowadzenia drugiego rzutu odgrywa skuteczna osłona powietrzna, a także zwalczanie środków rozpoznania i broni precyzyjnej przeciwnika.

Rozwijanie natarcia w czasie wykonywania zadania dalszego powinno mieć jeszcze bardziej manewrowy charakter niż w trakcie realizacji zadania bliższego. Niezwykle ważną kwestią jest w tym przypadku, z jednej strony, szybkie działanie operacyjnych oddziałów wydzielonych, oddziałów desantowo-szturmowych i desantów w głąb ugrupowania przeciwnika w celu zdezorganizowania działania jego sił odwodowych, z drugiej zaś - zdecydowane działanie zgrupowania okrążającego w celu rozbicia okrążonych sił pierwszego rzutu.

Wykonując zadanie dalsze związek operacyjny powinien stworzyć dobre warunki do kolejnej operacji zaczepnej, jeżeli jej przeprowadzenie okazałoby się konieczne.

Końcowym etapem przeciwuderzenia będzie rozbicie okrążonych sił przeciwnika względnie ich wyparcie z zajmowanego dotychczas obszaru, a następnie odtworzenie poprzedniego systemu obrony. Wykonujący przeciwuderzenie związek operacyjny będzie musiał pospiesznie przechodzić do obrony w styczności z przeciwnikiem. Zatem powinien maksymalnie wykorzystywać uprzednio rozbudowany pas obrony w strefie taktycznej. Korzystając zaś z do-

tychczasowego powodzenia przynajmniej częściowo powinien wyjść poza przedni skraj uprzedniego systemu obrony, aby następnie pod osłoną ubezpieczeń i oddziałów wydzielonych siłami głównymi odtworzyć strefę obrony. W takich warunkach ugrupowanie obronne początkowo będzie płytkie, najczęściej jednorzutowe.

Przejście wojsk do przeciwuderzenia lub przeciwnatarcia będzie odbywać się z zasady w wyjątkowo trudnej i złożonej sytuacji operacyjno-taktycznej, niekiedy strategicznej. Dlatego też przygotowanie zwrotu zaczepnego w warunkach prowadzenia bitwy obronnej będzie okresem wymagającym szczególnie intensywnej i twórczej pracy dowódcy i sztabu. Dotyczyć to będzie przede wszystkim określenia sił i środków, które wejdą w skład zgrupowania uderzeniowego związku operacyjnego oraz ustalenie sposobu, kolejności jego przegrupowania do rejonu wyjściowego lub bezpośredniego wejścia do bitwy, z marszu. Istnieje także potrzeba bardzo ścisłego powiązania przygotowań do przeciwuderzenia i przeciwnatarcia z siłami prowadzącymi dotychczas operację obronną, a w szczególności w zakresie zabezpieczenia podejścia i wejścia do bitwy.
Należy podkreślić, że przeciwuderzenie stanowi przełomowy moment operacji obronnej, decydujący o losach całej operacji. Pomyślne jego wykonanie może zapewnić nie tylko korzystne warunki kontynuowania operacji obronnej. W sprzyjających warunkach może rozwinąć się w przeciwnatarcie, w wyniku którego mogą zostać osiągnięte cele wojny polegające na odzyskaniu utraconego terytorium.[4]

Pytania kontrolne:

1. W czym wyraża się istota powietrzno-lądowej operacji zaczepnej?
2. Wymienić elementy systemu operacji zaczepnej. Omówić każdy z nich.
3. Wymienić i omówić elementy ugrupowania operacyjnego.
4. Wymienić i omówić metody (sposoby) prowadzenia operacji zaczepnej.

[4] Zieliński J., Przeciwuderzenie, Warszawa 1996, s. 54.

Rozdział VI

PRZEGRUPOWANIE OPERACYJNE

Po przestudiowaniu tego rozdziału Czytelnik powinien:

1. Rozumieć i umieć wyjaśnić istotę i charakter przegrupowania operacyjnego.

2. Rozumieć wpływ warunków okresu kryzysu i wojny na organizację i przebieg przegrupowania.

3. Znać organizację i przebieg przegrupowania związku operacyjnego.

6.1. Zasady ogólne

W sztuce wojennej przegrupowanie jest ważnym i trudnym przedsięwzięciem strategicznym i operacyjnym podczas przygotowania i prowadzenia każdej operacji. Przegrupowanie strategiczne dotyczy elementów ugrupowania strategicznego. W okresie kryzysu i początkowego okresu wojny wyraża się w przyjęciu ugrupowania sił zbrojnych do strategicznej operacji obronnej - strategiczne rozwinięcie sił zbrojnych. Natomiast w toku wojny, celem będzie zmiana lub wzmocnienie istniejącego ugrupowania strategicznego, zapewniające korzystne położenie wojsk do realizacji celów strategicznej operacji obronnej, zgodnie z decyzją Naczelnego Dowódcy.

W działaniach operacyjnych wojsk lądowych przegrupowanie, definiowane jest, jako - **zmiana ugrupowania lub obszaru rozmieszczania związku**

operacyjnego (ZO) przez przemieszczenie jego związków taktycznych i oddziałów w nowe rejony.

Szczególnym rodzajem przegrupowania jest rozwinięcie operacyjne i przyjęcie ugrupowania do pierwszej operacji obronnej. Rozwinięcie operacyjne realizowane jest samodzielnie lub w ramach rozwijania strategicznego sił zbrojnych. Celem przegrupowania operacyjnego jest (Rysunek 1):

a) **w okresie kryzysu**, w zależności od miejsca i roli w ugrupowaniu strategicznym: zajęcie rejonu (obszaru) rozwinięcia operacyjnego; przyjęcie ugrupowania do pierwszej operacji obronnej. W przypadku, kiedy związek operacyjny dokona przemieszczenia swoich wojsk do rejonu rozwinięcia operacyjnego, kolejnym zadaniem może być przegrupowanie w obszar przewidywanych działań. Przedsięwzięcia te są realizowane, w warunkach działania potencjalnego przeciwnika.[1]

b) W toku wojny: zmiana ugrupowania związku operacyjnego w ramach zajmowanego obszaru (we własnej strefie odpowiedzialności), w celu stworzenia korzystnego położenia do przewidywanych działań, np. przyjęcia ugrupowania obronnego, przejścia z operacji obronnej do operacji zaczepnej; zmiana położenia (obszaru) w ramach ugrupowania strategicznego (w obszar sąsiedniego okręgu) np. do strategicznego przeciwuderzenia lub pogłębienia (poszerzenia) obronnego ugrupowania strategicznego.

Przegrupowanie operacyjne w toku wojny może być kontynuacją rozwinięcia operacyjnego zapoczątkowanego przed jej wybuchem.

Przegrupowanie, jest operacyjnym i strategicznym odpowiednikiem przemieszczania wojsk na szczeblach taktycznych. W praktyce oznacza to, że związek operacyjny przegrupowuje się przez przemieszczenie swoich elementów ugrupowania z zajmowanych miejsc np. stałej dyslokacji, do wyznaczo-

---

[1] Zob., Wybrane aspekty położenia strategicznego Rzeczpospolitej Polskiej, Departament Bezpieczestwa Międzynarodowego MON, Warszawa 1994r., s.6. Zagrożenia militarne można umownie podzielić na: **hipotetyczne** (uwzględniane w analizach militarnych oraz nauce wojennej); **potencjalne** (istnienie wysokiego potencjału militarnego w pobliu granicy); **realne** (możliwości operacyjnego użycia SZ w myśl wrogiego zamiaru).

nych rejonów, stosownie do zaistniałej sytuacji operacyjnej (strategj) dla realizacji założonych celów (zadań).

Wojska wchodzące w skład korpusu zawsze będą przemieszczać, lecz korpus (jako związek operacyjny) może:

- nadal pozostawać w zajmowanym obszarze (w ramach OW). Jest to regrupowanie w ramach zajmowanego obszaru.
- zmienić obszar dotychczasowego pobytu (działania). Jest to przegrupowanie do innego obszaru.

Rysunek 1

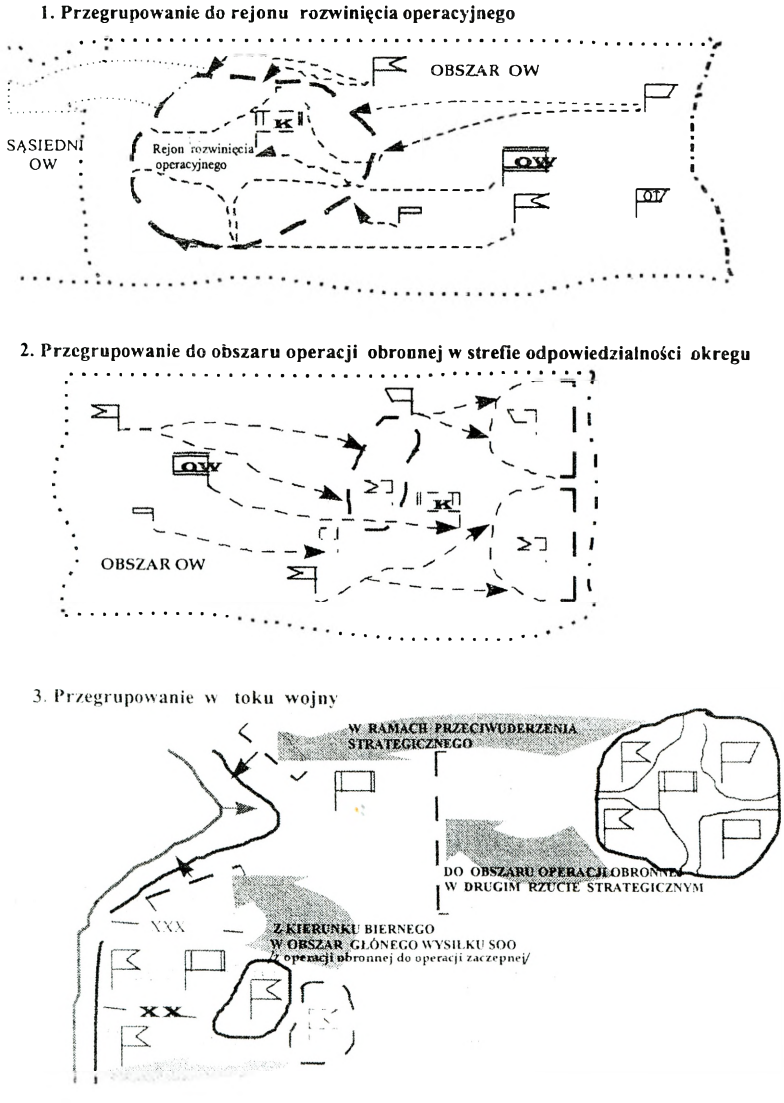

Przegrupowanie w okresie kryzysu i wojny (warianty)

Rozmach przegrupowania warunkowany jest celem przegrupowania oraz obszarem, w którym odbywa się (Rysunek 2). Określany jest czynnikami: **rzeczowymi, przestrzennymi, czasowymi**.

Rysunek2

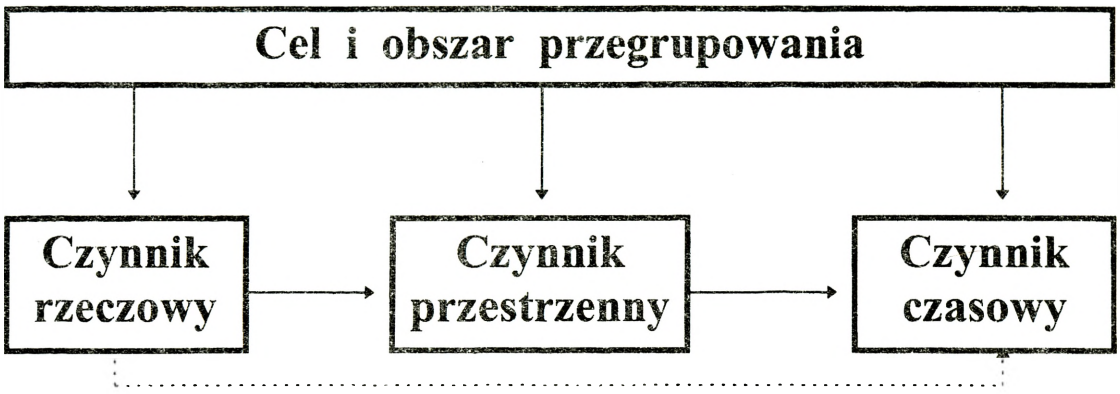

Układ relacji warunkujących rozmach przegrupowania korpusu

Czynnik rzeczowy określa skład przegrupowującego się związku operacyjnego (korpusu). Wpływa bezpośrednio na czynnik przestrzenny i pośrednio na czasowy. Skład przegrupowującego się związku operacyjnego określa potrzeby co do liczby dróg lub wielkości pasa przegrupowania.

Czynnik przestrzenny określany jest obszarem przemieszczania się wojsk i wyraża odległość i szerokość pasa przegrupowania lub liczba dróg, po których się odbywa. Czynnik przestrzenny warunkuje wielkości czynnika czasowego.

Czynnik czasowy określany jest terminem, w którym dokonuje się przegrupowanie, wyrażany jest liczbą godzin przemieszczania wojsk poszczególnych rzutów marszowych.

6.2. Warunki przegrupowania

Pod pojęciem warunków (determinantów) przegrupowania należy rozumieć (Rysunek 3):

- sytuację ogólną, w której odbywa się przemieszczanie wojsk;
- zespół czynników, które oddziaływują na przemieszczające się wojska;
- warunki konieczne, od których spełnienia zależy osiągnięcie celu przegrupowania.

Sytuacja ogólna w okresie kryzysu może przybrać charakter: **łagodny** (czas rozwoju kilka miesięcy); **dynamiczny** (czas rozwoju do dwóch miesięcy); **agresywny** (czas rozwoju do jednego miesiąca). Kryterium służącym do określenia charakteru rozwoju sytuacji kryzysowej jest stopień gotowości potencjalnego przeciwnika do rozpoczęcia zbrojnych działań wojennych. W okresie tym, związek operacyjny dokonujący przegrupowania musi liczyć się z działaniem przeciwnika potencjalnego. Działanie to wyraża się w: wzmożonym rozpoznaniu, działalności terrorystycznej oraz innych wystąpieniach o symptomach dezorganizujących życie społeczne. Charakter rozwoju sytuacji kryzysowej wywiera wpływ na: cel przegrupowania wojsk, sposób wykonania tego przedsięwzięcia, aktywność czynników wywierających wpływ na przemieszczanie wojsk.

Okres wojny powoduje bezpośrednie i pośrednie oddziaływanie realnego przeciwnika na przegrupowujący się związek operacyjny. Charakter oddziaływania przeciwnika wynika z:

- celu jego zbrojnych działań wojennych,
- położenia wojsk wykonujących przegrupowanie, w stosunku do linii bezpośredniego starcia,
- rozmieszczenia ważnych obiektów i urządzeń infrastruktury systemu obronnego państwa w pasie przegrupowania.

Rysunek 3

Warunki (determinanty) przegrupowania

Szczególnym nasileniem oddziaływania przeciwnika charakteryzuje się początkowy okres wojny, w którym przeciwnik będzie dążył do zapewnienia przewagi i swobody działania głównych zgrupowań lądowych.

Czynniki wpływające na przegrupowanie, to:

- **działanie przeciwnika,**
- **środowisko przegrupowania,**
- **potencjał obronny obszaru przegrupowania,**
- **wydolność wojsk.**

Celem działania przeciwnika na przemieszczające się wojska będzie:

- spowodowanie strat, a tym samym obniżenie jego potencjału bojowego;
- opóźnienie przybycia sił głównych w obszar bitwy w sposób zorganizowany, czyli stworzenie sobie warunków do bicia strony przeciwnej częściami.

Skala oddziaływania przeciwnika zwiększa się w miarę zbliżania się wojsk do obszaru bitwy, lub jeżeli ruch tych wojsk wykonywany jest w jej bezpośrednim obszarze. Działanie pośrednie przeciwnika wyraża się w niszczeniu infrastruktury komunikacyjnej, powodowaniu zniszczeń w bezpośrednim otoczeniu przemieszczających się wojsk oraz skażeń przemysłowych powstałych po uderzeniach na zakłady produkcyjne.

Środowisko przegrupowania stanowi:

- naturalne ukształtowanie i pokrycie terenu,
- gęstość i jakość dróg,
- stopień urbanizacji i uprzemysłowienia rejonu przegrupowania,
- porę roku i doby.

Przeciwnik znając kierunek i rejon przemieszczania się wojsk związku operacyjnego będzie pośrednio oddziaływać destrukcyjnie na wybrane elementy infrastruktury, które w wyniku ich naruszenia wpływają negatywnie na osiągnięcie celu przegrupowania.

Największe znaczenie dla przegrupowujących się wojsk mają drogi w obszarze bezpośredniego starcia. Przyjmuje się, że tylko 50% dróg spełnia parametry do ruchu pojazdów ciężkich ze względu na: zbyt małą szerokość dróg, małą liczbę mostów o dużej nośności oraz nieliczne obwodnice.

Urbanizacja w obszarze przegrupowania ze względu na zabezpieczenie logistyczne jest elementem ułatwiającym. Zaplecze produkcyjno usługowe, może być wykorzystane w zakresie zabezpieczenia logistycznego.

Pora roku, zarówno w okresie zimy jak i lata, tworzyć będzie okoliczności sprzyjające lub utrudniające przegrupowanie. W aspekcie sprawności wykonania przegrupowania okres od października do kwietnia zapewnia dobre warunki maskowania, a zarazem zwiększa bezpieczeństwo przemieszczających się wojsk. Okres od maja do września jest niekorzystny, ze względu na: utrudnione maskowanie, dobre możliwości do działania lotnictwa przeciwnika, przegrzewanie się silników, obniżenie wytrzymałości żołnierzy. Ale jest to okres korzystny ze względu na: lepsze możliwości organizowania odpoczynków i postojów, zwiększenie prędkości ruch wojsk w warunkach dobrej widoczności. Czynniki ograniczające sprawność przegrupowania można niwelować poprzez: przygotowanie infrastruktury komunikacyjnej w okresie pokoju, poznanie i wykorzystywanie cech geograficznych i klimatycznych obszaru przegrupowania.

Potencjał obronny obszaru przegrupowania obejmuje:

- **infrastrukturę układu militarnego**: bazy materiałowo techniczne, zaplecze logistyczne, infrastrukturę systemu kierowania wojskami operacyjnymi, infrastrukturę wojsk obrony terytorialnej,

- **infrastrukturę układu pozamilitarnego**: zaopatrującą i wspierającą układ militarny. Tworzą ją: baza gospodarcza, centralne i terenowe organa administracji państwowej, samodzielne podmioty gospodarcze oraz pozamilitarne ogniwa systemu ochrony państwa.

Szczególną rolę na rzecz przegrupowujących się wojsk spełniają Regionalne (Wojewódzkie) Sztaby Wojskowe, które są bezpośrednim koordynatorem i organizatorem wszelkich przedsięwzięć pomiędzy układem militarnym i pozamilitarnym.

Wydolność wojsk to: zbiór czynników technicznych i psychomotorycznych, wyrażana w możliwościach marszowych. Podstawowym wskaźnikiem wydolności psychomotorycznej żołnierzy jest czas efektywnej pracy, który maksymalnie wynosi 16 godzin na dobę W czas ten wlicza się czynności obsługowe na postojach i podczas krótkich odpoczynków.

Wydolność sprzętu, wyraża się w możliwościach wykonania marszu bez potrzeby realizacji przedsięwzięć obsługowych i uzupełniania paliwa. W ramach marszu do określonych rejonów po dobie marszu powinny być uzupełniane zapasy, głównie paliwa do pojazdów gąsienicowych i kołowych. Zużycie pozostałych środków materiałowych, nawet po dwóch dobach przemieszczania, nie stanowi zagrożenia dla naruszenia zdolności bojowej.

Warunki osiągnięcia celu przegrupowania, to przedsięwzięcia, od których spełnienia zależy osiągnięcie założonego celu. W przypadku przegrupowania jest to:

- terminowe planowanie i organizowanie przegrupowania;
- przygotowanie środowiska;
- przygotowanie wojsk;
- przeciwdziałanie przeciwnikowi.

Planowanie i organizowanie realizowane jest w okresie pokoju, kryzysu i wojny, na podstawie oceny zagrożenia hipotetycznego, potencjalnego i realnego przeciwnika. W okresie pokoju i kryzysu dotyczy przegrupowania w ramach rozwinięcia operacyjnego. Natomiast w okresie wojny dotyczy zmian w ugrupowaniu związku operacyjnego lub całości sił zbrojnych.

Przygotowanie środowiska polega na budowaniu i utrzymaniu infrastruktury komunikacyjnej na poziomie zapewniającym: sprawne wykonanie przemieszczeń po wyznaczonych drogach; bezkolizyjny ruch na węzłach komunikacyjnych i ich ochronę; określeniu i przygotowaniu w systemie komunikacyjnym dróg manewru; określenie odpowiedzialności i zadań jednostek

zmilitaryzowanych i innych podmiotów gospodarczych za utrzymanie infrastruktury komunikacyjnej w okresie zagrożenia militarnego i wojny; funkcjonowanie organów kierowania i kontroli ruchem wojsk na określonym obszarze; realizację innych przedsięwzięć prawno - organizacyjnych przez układ pozamilitarny.

Przygotowanie wojsk wyraża się w: wyposażeniu ich, zgodnie z przewidywanym przeznaczeniem; szkoleniu dowództw i wojsk w przygotowaniu i sprawnym wykonaniu przegrupowania. Przygotowanie dotyczy również infrastruktury układu militarnego. Na podstawie hipotetycznego i potencjalnego zagrożenia należy określić rozmieszczenie i zadania dla tych wszystkich elementów, które biorą udział w zabezpieczeniu procesu przegrupowania wojsk.

Przeciwdziałanie przeciwnikowi polega na organizowaniu przez przemieszczające się związki taktyczne lub elementy ugrupowania przedsięwzięć zabezpieczenia bojowego oraz na wykorzystaniu potencjału militarnego w obszarze przegrupowania. Wyraża się to we wszelkich działaniach, które czynią osiągnięcie celu przegrupowania zależne, tylko od wykonawcy tego przedsięwzięcia.

6.3. Prowadzenie przegrupowania

Planowanie i organizowanie realizowane jest w okresie pokoju, kryzysu i wojny, na podstawie oceny zagrożenia potencjalnego i realnego przeciwnika. W ramach pokojowego planowania przegrupowania w Sztabie Generalnym WP, opracowuje się określone dokumenty, a następnie przesyła się je i przechowuje w okręgach wojskowych. Do dokumentów tych zalicza się: wyciąg z dyrektywy operacyjnej Naczelnego Dowódcy o przegrupowaniu (rozwinięciu operacyjnym) związku operacyjnego; plan przegrupowania (mapa z legendą); wyciąg z planu przewozów; zarządzenie o organizacji obrony po-

wietrznej i o pozostałych rodzajach wszechstronnego zabezpieczenia przegrupowania.

Na tej podstawie w okręgach wojskowych (w ramach planowania operacyjnego) opracowuje się koncepcję przegrupowania wojsk w ramach rozwinięcia operacyjnego. Prowadzi się studia operacyjne terenu w strefie odpowiedzialności okręgu dla ustalenia stanu i przepustowości drożni oraz rejonów zagrożonych zniszczeniem na kierunkach planowanych przegrupowań.

W toku wojny podstawą przygotowania przegrupowania będzie dyrektywa operacyjna Naczelnego Dowódcy oraz rozwój sytuacji operacyjno-strategicznej na kierunkach działania głównych zgrupowań uderzeniowych przeciwnika. W wyniku nieoczekiwanego rozwoju sytuacji operacyjno-strategicznej dowództwo związku operacyjnego będzie zmuszone przygotować przegrupowanie od nowa. **Organizacja przegrupowania to określenie sposobu wykonania tego przedsięwzięcia oraz systemu zapewniającego osiągnięcie jego celu.**

Sposób przegrupowania można rozpatrywać z różnego punktu widzenia. Głównie jednak w aspekcie szczebla organizującego, na którym się go realizuje i rodzaju środków transportu wykorzystanego do tego celu. Ze względu na szczebel organizujący rozróżnia się przegrupowanie wojsk szczebla strategicznego oraz operacyjnego. Według kryterium zastosowanego środka transportu można wyszczególnić marsz na autonomicznych środkach transportu ZT (oddziałów) oraz przewozy na różnych środkach transportowych. Jako podstawowy przyjmuje się marsz, uzupełniany przewozami transportem: kolejowym, na przyczepach niskopodwoziowych oraz powietrzny. W okresie kryzysu związek operacyjny może przemieszczać wybrane związki taktyczne (oddziały) transportem kolejowym, pod pozorem ćwiczeń lub demonstracyjnie na kierunki przewidywanych zagrożeń w ramach odstraszania. W przypadku przegrupowania związku operacyjnego na autonomicznych środkach transportu wyznacza

się pas przegrupowania lub drogi marszu. Pas przegrupowania określa się w warunkach łagodnego rozwoju sytuacji kryzysowej i stopniowego rozwijania sił zbrojnych. Powinien zapewnić wybór co najmniej dwóch dróg marszu, dla każdego pierwszorzutowego związku taktycznego. Przemieszczenie transportem powietrznym wystąpi głównie w początkowym okresie wojny, kiedy oddział (związek taktyczny) rozśrodkowany na znacznych przestrzeniach będzie w krótkim czasie zaplanowany do wzmocnienia zgrupowań w obszarze innego okręgu wojskowego.

Dla osiągnięcia celu przegrupowania tworzy się system obejmujący: **ugrupowanie, system informacji, system rażenia, system zabezpieczenia, infrastrukturę obszaru przegrupowania.**

W ramach ugrupowania, stosownie do przyjętej koncepcji (zamiaru), tworzy się:

- **pierwszy rzut,**
- **drugi i kolejne rzuty**.

Do pierwszego rzutu wyznacza się ZT (oddziały), które w pierwszej kolejności przystąpią do prowadzenia operacji obronnej lub zaczepnej oraz oddziały i pododdziały zabezpieczenia i wsparcia. Drugi i kolejne tworzą pozostałe siły związku operacyjnego, zgodnie z zamiarem przewidywanych działań.

System ugrupowania powinien zapewnić: osiągnięcie założonego celu przegrupowania oraz zdolność podjęcia bitwy wydzielonymi siłami ZO w trakcie przegrupowania.

System informacyjny przegrupowania skupia główny wysiłek na zdobywaniu, przetwarzaniu i dystrybucji informacji zapewniających współdziałanie z elementami systemu nadrzędnego i własnego. Celem jest zgromadzenie potencjału w określonym miejscu i czasie, aby w odpowiednim momencie operacyjnym wyzyskać go do potrzeb operacji obronnej lub zaczepnej.

System rażenia realizowany jest w celu osłony elementów ugrupowania przed destrukcyjnym oddziaływaniem przeciwnika. Główny wysiłek skierowany jest na: zapewnienie obrony powietrznej oraz obronę przeciwdesantową i przeciwdywersyjną.

System zabezpieczenia to siły, środki i wszelkie działania poza bojowe oraz relacje występujące pomiędzy nimi, których celem jest zapewnienie korzystnych warunków przegrupowania. Obejmuje on; ubezpieczenie, maskowanie, zabezpieczenie inżynieryjne, obronę przeciwchemiczną, zabezpieczenie topograficzne, hydrometeorologiczne, wsparcie logistyczne oraz wsparcie duchowe. W odróżnieniu od systemu operacji obronnej lub zaczepnej podczas przegrupowania główny ciężar realizacji zadań powinien spoczywać na siłach i środkach układu pozamilitarnego. Natomiast autonomiczny podsystem zabezpieczenia powinien zachować swoje siły do realizacji zadań w rejonach odtwarzania zdolności bojowej po przegrupowaniu lub w rejonach wyjściowych.

Infrastruktura obszaru przegrupowania to obszar, w którym ten proces się odbywa wraz z jego; urządzeniami komunikacyjnymi, siłami układu militarnego i pozamilitarnego utrzymującymi w sprawności te urządzenia i relacje występujące pomiędzy nimi i ZO. Na podsystem infrastruktury składają się: jego siły i środki zapewniające sprawny ruch ZT i oddziałów oraz urządzenia komunikacyjne systemu obronnego państwa w obszarze przegrupowania. Głównym realizatorem w zakresie utrzymania dróg przegrupowania jest właściwy organ RSzW we współdziałaniu z siłami zmilitaryzowanymi poszczególnych resortów gospodarki narodowej.

Organizacja przegrupowania przygotowywana jest w okresie pokoju, a jej aktualizacja trwa ciągle. Zadania dla związków taktycznych i oddziałów biorących udział w tym przedsięwzięciu określane są w planach osiągania wyższych stanów gotowości bojowej.

W początkowym okresie wojny proces przygotowania przegrupowania wyraża się zwykle w naniesieniu korekt do wcześniej określonych zadań. Natomiast w toku wojny determinowany jest rozwojem sytuacji w ramach strategicznej operacji obronnej.

Pytania kontrolne:

1. Wyjaśnić istotę i charakter przegrupowania operacyjnego.

2. Wykazać wpływ warunków okresu kryzysu i wojny na przygotowanie i przebieg przegrupowania operacyjnego.

Rozdział VII

UŻYCIE LOTNICTWA WOJSK LĄDOWYCH W DZIAŁANIACH OPERACYJNYCH

Po zakończeniu lektury tej części podręcznika Czytelnik powinien:

1. Umieć zdefiniować pojęcie lotnictwo wojsk lądowych i jego zadania na polu walki.

2. Znać przeznaczenie poszczególnych rodzajów śmigłowców.

3. Znać zadania wykonywane przez lotnictwo wojsk lądowych w operacji obronnej i zaczepnej.

7.1. Zasady ogólne

Lotnictwo wojsk lądowych - jako rodzaj wojsk lądowych, przeznaczone jest do bezpośredniego zabezpieczenia działań związków taktycznych i operacyjnych wojsk lądowych w zakresie wsparcia ogniowego, rozpoznania powietrznego, przerzutu grup specjalnych, rozpoznania artyleryjskiego (w tym poprawiania ognia artylerii i rakiet) rozpoznania inżynieryjnego, rozpoznania skażeń promieniotwórczych i skażeń chemicznych, stawiania zapór minowych i zasłon dymnych, desantowania małych desantów powietrznych bez ciężkiego sprzętu oraz dowodzenia i łączności.[1]

Lotnictwo wojsk lądowych przeznaczone jest do wykonywania zadań głównie w strefie taktycznej, stwarzając warunki do działań wojskom lądowym. W ich składzie znajdują się śmigłowce szturmowe, transportowe i specjalne.

[1] Leksykon wiedzy wojskowej, PWN, Warszawa 1979, s. 196.

Lotnictwo wojsk lądowych jest podstawowym środkiem zapewniającym manewrowość powietrzną wojsk. Wyposażone jest w śmigłowce o bardzo wszechstronnych możliwościach bojowych i manewrowych, stąd może realizować **zadania bojowe i zabezpieczające**. (Struktura organizacyjna lotnictwa wojsk lądowych związku operacyjnego - Załącznik 6)

Śmigłowce szturmowe przeznaczone do zwalczania czołgów, bojowych wozów piechoty, a niekiedy również i artylerii przeciwnika, wykorzystywane są w zasadzie podczas bezpośredniego wsparcia ogniowego wojsk i działają znad własnego ugrupowania. Niekiedy, zwłaszcza w manewrowych formach walki, przy braku ciągłości frontu i w sprzyjających warunkach terenowych, mogą być użyte do niszczenia ważnych obiektów przeciwnika, także w głębi jego ugrupowania podczas ogólnego wsparcia ogniowego.

Śmigłowce powinny być wykorzystywane głównie w sposób scentralizowany, w najważniejszych etapach operacji (walki), realizując szeroki wachlarz zadań. Pierwszoplanowym ich zadaniem na polu walki jest walka ze środkami obrony przeciwlotniczej. Dopiero po osiągnięciu sukcesu w tym zakresie, mogą one przystąpić do realizacji kolejnych zadań, takich jak:

- walka z bronią pancerną;
- wsparcie ogniowe wojsk lądowych;
- rozpoznanie ogólne, inżynieryjne, skażeń chemicznych i promieniotwórczych (w tym również na rzecz śmigłowców uderzeniowych), naprowadzanie lotnictwa oraz WRE;
- przewozy wojsk, sprzętu bojowego i innych ładunków (desantów śmigłowcowych);
- działanie w składzie zgrupowań (oddziałów powietrznodesantowych, powietrznoszturmowych) aeromobilnych;
- kierowanie ogniem artylerii;
- minowanie i zadymianie;

- zapewnienie ciągłości dowodzenia (PPD);
- wsparcie logistyczne wojsk na polu walki;
- ewakuacja medyczna i ratownictwo załóg.

Zadania lotnictwa wojsk lądowych można ująć w cztery grupy:

- wsparcie ogniowe wojsk;
- transport powietrzny wojsk, sprzętu bojowego, środków materiałowych i innych ładunków;
- zwalczanie śmigłowców;
- wykonywanie zadań pomocniczych.

Do wykonywania powyższych zadań potrzebne są śmigłowce szturmowe, transportowe i specjalne i takie powinny być w strukturze organizacyjnej lotnictwa wojsk lądowych. Tym wymaganiom będzie odpowiadać pułk śmigłowców wielozadaniowych wchodzący organicznie w skład związku operacyjnego.

7.2. Użycie lotnictwa wojsk lądowych w operacji obronnej

Lotnictwo wojsk lądowych w operacji obronnej wykonuje zadania (wspólnie z lotnictwem myśliwsko-bombowym) we wszystkich okresach rażenia ogniowego przeciwnika.

W lotniczym wzbronieniu podejścia i rozwijania wojsk przeciwnika śmigłowce szturmowe uderzają na wychodzące, przegrupowujące się i rozwijające się do ataku lądowe zgrupowania uderzeniowe. W pierwszej kolejności będą niszczyły rozwijające się do natarcia pierwszorzutowe pododdziały wojsk pancernych i zmechanizowanych przeciwnika w strefie taktycznej (tj. na głębokość do ok. 20 km od przedniego skraju obrony). Duży wpływ na powodzenie operacji obronnych będzie miało również niszczenie przez śmigłowce oddziałów (pododdziałów) zmechanizowanych i czołgów przeciwnika tworzących drugie rzuty lub odwody, uniemożliwiając ich wprowadzanie do bitwy w celu potęgowania natarcia. Ponadto śmigłowce szturmowe będą zwalczać desanty i inne

wojska przeciwnika prowadzące działania w głębi naszego ugrupowania operacyjnego. W obronie wybrzeża morskiego śmigłowce szturmowe niszczą desanty morskie w końcowym okresie przejścia morzem i w rejonie lądowania wspólnie z lotnictwem myśliwsko-bombowym.

W ramach zadań pomocniczych lotnictwo wojsk lądowych będzie realizowało (wykonywało) minowanie narzutowe, zadymianie manewrowe, oświetlanie pola walki, zapewnienie dowodzenia wojskami z powietrznych punktów dowodzenia, rozpoznanie terenu oraz skażeń chemicznych i promieniotwórczych, a także zadania łącznikowe. Ta grupa zadań realizowana będzie również w pozostałych okresach rażenia ogniowego według potrzeb pola walki.

W lotniczym odparciu ataku śmigłowce szturmowe wykonują jednoczesne i kolejne uderzenia na atakujące wojska i najważniejsze obiekty przeciwnika rozmieszczone głównie na przednim skraju.

Do głównych zadań, które mogą wykonywać śmigłowce szturmowe, należy zaliczyć: zwalczanie czołgów i środków opancerzonych przeciwnika samodzielnie lub we współdziałaniu z odwodem przeciwpancernym i oddziałem zaporowym; zwalczanie artylerii polowej i rakietowej na SO i w trakcie ich zmian; wsparcie ogniowe oddziałów i pododdziałów walczących o utrzymanie ważnych obiektów lub rubieży obronnych (terenowych); zwalczanie powietrznych desantów taktycznych lub operacyjnych w powietrzu i po wylądowaniu; wsparcie ogniowe odwodów przeciwpancernych na zagrożonych kierunkach; wsparcie ogniowe drugich rzutów (odwodów) podczas kontrataków.

W tym okresie śmigłowce specjalne w dalszym ciągu realizują zadania pomocnicze, natomiast śmigłowce z urządzeniami do minowania narzutowego wykorzystywane są do minowania terenu. Śmigłowce WRE prowadzą zakłócenia radioelektroniczne stanowisk (pułków) dowodzenia wojskami, środków radiolokacyjnego wykrywania itp.

W lotniczym wsparciu broniących się wojsk w głębi śmigłowce szturmowe wykonują zadania na obiekty zawczasu zaplanowane do zwalczania, a niekiedy także na wezwanie z pola walki, stosując różnorodne sposoby działań (zwłaszcza uderzenia jednoczesne i kolejne oraz zasadzki ogniowe).

Szczególnie zadania tego typu realizowane będą podczas działań opóźniających do osłony wojsk własnych podczas wycofywania ich na kolejne pozycje obronne.

Nader ważną rolę odgrywać będą śmigłowce szturmowe podczas wykonywania **przeciwuderzenia**. W tej fazie operacji śmigłowce szturmowe będą torowały drogę nacierającym wojskom niszcząc głównie środki przeciwpancerne i opancerzone oraz wojska przeciwnika na głównym kierunku przeciwuderzenia. Ponadto będą wspierały i osłaniały siły działające w ugrupowaniu przeciwnika.

W etapie tym śmigłowce szturmowe i specjalne mogą działać na korzyść własnych desantów i innych wojsk lub wchodzić w skład doraźnie tworzonych elementów ugrupowania operacyjnego prowadzących działania w głębi ugrupowania przeciwnika, takich jak oddziały (pododdziały, grupy) desantowo-szturmowe oraz zgrupowania aeromobilne.

Wykorzystując zaś śmigłowce transportowe, lotnictwo wojsk lądowych może ponadto realizować przewozy powietrzne wojsk, sprzętu bojowego i innych ładunków, co pozwala w krótkim czasie wzmocnić ugrupowanie obronne na zagrożonych kierunkach, zorganizować doraźną (kolejną) rubież obrony oraz zaopatrywać wojska (siły) walczące w okrążeniu w głębi ugrupowania przeciwnika lub na odizolowanych kierunkach w amunicję, paliwo, a czasem także w uzbrojenie i sprzęt bojowy.

W operacjach obronnych śmigłowce transportowe mogą również przewozić odwody przeciwdesantowe i siły przeciwdywersyjne w celu lokalizacji i zwalczania wojsk przeciwnika prowadzących działania w głębi ugrupowania wojsk własnych. Śmigłowce będą również wykorzystywane do przewozu pododd-

działów (grup) specjalnych (rozpoznawczych, dywersyjnych) w głąb ugrupowania przeciwnika.

Z zadań pomocniczych bardzo istotne będzie poprawianie ognia artylerii, rozpoznanie (obserwacja) pola walki w pobliżu rubieży styczności bojowej wojsk, prowadzenie rozpoznania inżynieryjnego, skażeń chemicznych i promieniotwórczych.

Przeciętny dobowy wysiłek śmigłowców szturmowych, transportowych i specjalnych z pułku śmigłowców wielozadaniowych może wynosić około 2,5-3 wylotów w każdym dniu operacji. A zatem w operacji przewidzianej np. na pięć dób, związek operacyjny mógłby wykorzystywać (przy pełnym składzie bojowym śmigłowców wielozadaniowych) około 150 ś/l śmigłowców uderzeniowych, 300 ś/l śmigłowców wsparcia ogólnego i 150 ś/l śmigłowców transportowych.[2]

Jednak lotnictwo wojsk lądowych nie będzie realizowało zadań z równomierną aktywnością w każdym dniu operacji. O użyciu śmigłowców będą w zasadzie decydowały sytuacje operacyjno-taktyczne.

W kalkulacjach operacyjnych celowe jest przyjmować, że eskadra w czasie doby działań bojowych może wykonywać 2-3 loty długotrwałe (ok. 40-50 minut) lub 4-6 wylotów krótkotrwałych.

Śmigłowce wykonują zadania w operacji najczęściej realizując wsparcie ogniowe wojsk i inne zadania znad własnego ugrupowania (terenu). Nie można jednak wykluczyć sytuacji, zwłaszcza podczas ich użycia w ogniowym wzbronieniu podejścia i rozwinięcia wojsk przeciwnika oraz przeciwuderzeniu, że zaistnieją potrzeby wykonania zadań nad terenem opanowanym przez przeciwnika. Najczęściej może to mieć miejsce podczas organizowania zasadzek na kierunkach podejścia lub wycofywania kolumn pancernych głównych zgrupowań ude-

[2] Patrz - Działania bojowe lotnictwa w operacjach korpusów zmechanizowanych, Skrypt AON, Warszawa 1993, s. 22.

rzeniowych przeciwnika, bądź podczas działań aeromobilnych i wsparcia desantów powietrznych.

Możliwości przestrzenne śmigłowców szturmowych zapewniają (w sporadycznych przypadkach) na dwukrotne ich użycie do głębokości 30-50 km, a w wariancie przeciwpancernym nawet trzykrotne wykonanie zadań wsparcia ogniowego w pobliżu rubieży styczności wojsk przez tę samą grupę bez konieczności uzupełniania paliwa.

Szczegółowy podział wysiłku lotnictwa wojsk lądowych według zadań i etapów operacji obronnej, z wyraźnym wyeksponowaniem pierwszego dnia operacji musi być zsynchronizowany z działalnością wojsk rakietowych i artylerii oraz innych rodzajów wojsk, a także z zadaniami wykonywanymi przez związki taktyczne wojsk lądowych.

7.3. Użycie lotnictwa wojsk lądowych w operacji zaczepnej

W operacji zaczepnej śmigłowce szturmowe wraz z artylerią powinny „torować" drogę nacierającym wojskom, niszcząc głównie środki przeciwpancerne i opancerzone oraz wojska przeciwnika w punktach oporu.

W ramach bezpośredniego wsparcia ogniowego śmigłowce szturmowe uderzeniami jednoczesnymi i kolejnymi, a niekiedy wręcz towarzysząc nacierającym wojskom, wspólnie z artylerią niszczą pododdziały pancerne, środki przeciwpancerne i inne środki ogniowe utrudniające wykonanie zadań bojowych.

System rażenia ogniowego w operacji zaczepnej planuje się i organizuje według najistotniejszych jej etapów, obejmujących:

wprowadzenie do bitwy zgrupowania uderzeniowego, wprowadzenie do bitwy drugiego rzutu, forsowanie, bitwę spotkaniową, odparcie przeciwuderzenia itp.

W czasie realizacji tych zadań rażenie ogniowe wykonywane jest w trzech-czterech okresach, w których aktywnie uczestniczy lotnictwo wojsk lądowych (szczególnie dotyczy to śmigłowców szturmowych).

Wskazane jest by uderzenia śmigłowców były realizowane na doraźne zapotrzebowania dowódców szczebli taktycznych (na wezwanie z pola walki), z dyżurowania na wysuniętych lądowiskach lub nawet ze stref krótkotrwałego wyczekiwania (z dyżurowania w powietrzu).

W ogniowym przygotowaniu ataku, obok wojsk rakietowych i artylerii, części lotnictwa myśliwsko-bombowego, będą brały udział śmigłowce szturmowe. Obiektami ich uderzeń będą cele pancerne i opancerzone (czołgi, BWP, transportery opancerzone, artyleria), głównie na odcinku przełamania. Cele te zwalczają znad ugrupowania własnych wojsk przede wszystkim sposobem uderzeń jednoczesnych. Ponieważ zazwyczaj w tym samym czasie będą wykonywać uderzenia wojska rakietowe i artyleria, niezbędne jest wcześniejsze ustalenie korytarzy i tras przelotu lotnictwa w tym śmigłowców, jak również sygnału, na który przerywa się ogień artylerii, w sytuacji gdy lot będzie wykonywany w strefach jego rażenia. Zadania zapewnienia bezpieczeństwa lotnictwa podczas wspólnych działań realizuje OPL, GDL i PDL, doprowadzając informacje do współdziałających wojsk.

Od wyjścia wojsk na rubież ataku rozpoczyna się ich wsparcie lotnicze, następnie lotnicze wsparcie nacierających wojsk w głębi obrony przeciwnika.

W okresach tych, śmigłowce szturmowe powinny być wykorzystywane według planu dowódcy związku operacyjnego do niszczenia artylerii przeciwnika, jego punktów oporu i węzłów obrony na głównym kierunku uderzenia. Działania śmigłowców będą w tym czasie prowadzone zwykle niedużymi grupami, często na wezwanie z pola walki, bądź z dyżurowania w strefach krótkotrwałego oczekiwania (SKW), a nawet z zasadzek.

W tym też okresie walki ważne będzie zwalczanie przez śmigłowce szturmowe taktycznych odwodów przeciwnika (wychodzących z rejonów wyjściowych, w marszu) i podczas rozwijania się.

Śmigłowce do minowania narzutowego celowo jest użyć w tym czasie do stawiania pól minowych w celu zabezpieczenia skrzydeł nacierających wojsk. Niezbędne będzie również stawianie pól minowych przez śmigłowce na kierunku wykonywanego przez przeciwnika przeciwuderzenia.

Podczas odpierania **przeciwuderzenia** śmigłowce szturmowe będą wspierały wojska lądowe. W ramach realizacji tego zadania śmigłowce będą niszczyły nacierające pododdziały czołgów, BWP i transportery opancerzone oraz artylerię przeciwnika znad ugrupowania wojsk własnych.

W celu potęgowania (rozwijania) operacji zaczepnej istotne znaczenie będzie miało **wprowadzenie do bitwy drugiego rzutu** (odwodu). Głównym zadaniem śmigłowców szturmowych w tym czasie będzie niszczenie środków opancerzonych przeciwnika w rejonie planowanej rubieży wprowadzenia do bitwy drugiego rzutu.

Jeżeli w czasie operacji zaczepnej będzie istniała potrzeba **forsowania szerokiej przeszkody wodnej,** to wówczas śmigłowce szturmowe wspierają forsujące, a następnie walczące wojska na przyczółku oraz niszczą podchodzące i przeciwuderzające kolumny wojsk pancernych i zmechanizowanych przeciwnika.

Duże znaczenie w zapewnieniu powodzenia operacji zaczepnej mogą odegrać siły działające w głębi ugrupowania przeciwnika, a zwłaszcza desanty powietrzne, oddziały (pododdziały, grupy desantowoszturmowe i zgrupowania aeromobilne).

Do przewozu desantów powietrznych oraz innych wymienionych elementów ugrupowania operacyjnego drogą powietrzną wykorzystuje się śmigłowce transportowe (transportowo-desantowe) oraz do zabezpieczenia przelotu, lądo-

wania i działania obok lotnictwa myśliwsko-bombowego, śmigłowce szturmowe. Osłonę desantu w powietrzu mogą wykonywać nie tylko śmigłowce szturmowe towarzyszące desantowi na trasie przelotu, ale również i dyżurujące w strefach w rejonie desantowania.

Częstym zadaniem będzie również interwencyjny dowóz środków materiałowych i rażenia dla wojsk wykonujących uderzenie na głównym kierunku natarcia. Będzie to miało miejsce przede wszystkim w razie przerwania lądowych dróg zaopatrzenia lub oderwania się nacierających wojsk od baz materiałowych, czyli w warunkach występowania kryzysu materiałowego.

W operacji zaczepnej należy procentowy udział lotnictwa wojsk lądowych podzielić według najistotniejszych zadań realizowanych w toku jej trwania. Z tym jednak, że największe wsparcie LWL będzie prowadzone na kierunkach tych związków taktycznych, które wchodzą w skład głównego zgrupowania uderzeniowego. W odwodzie dowódca związku operacyjnego pozostawia mniejszy wysiłek śmigłowców (do 10 %) niż miało to miejsce w operacji obronnej. Ponadto użycie śmigłowców w każdym dniu operacji musi być ściśle skoordynowane z działalnością ogniową wojsk rakietowych i artylerii oraz zadaniami wykonywanymi przez związek operacyjny i związki taktyczne.

W operacjach zaczepnych użycie LWL na kierunku głównego uderzenia w celu wzmocnienia nacierających wojsk będzie sprzyjało rozwijaniu operacji, a tym samym szybkiemu rozbiciu przeciwnika.

Pytania kontrolne:

1. Jakie zadania bojowe wykonują śmigłowce szturmowe w operacji obronnej?

2. Omówić sposoby wykorzystania śmigłowców LWL w działaniach powietrznodesantowych.

3. Jakie zadania wykonują śmigłowce szturmowe w ramach bezpośredniego wsparcia ogniowego?

Rozdział VIII

OPERACYJNE ASPEKTY DZIAŁAŃ W UGRUPOWANIU PRZECIWNIKA

Po zakończeniu lektury tej części podręcznika Czytelnik powinien umieć:

1. Scharakteryzować poszczególne elementy ugrupowania operacyjnego przeznaczone do działań na tyłach przeciwnika.

2. Wyjaśnić istotę i znaczenie prowadzenia działań w ugrupowaniu przeciwnika.

3. Znać zasady prowadzenia działań w ugrupowaniu przeciwnika.

8.1. Zasady ogólne

Wraz z rozwojem środków walki, a co za tym idzie i form jej prowadzenia, zmienia się ugrupowanie bojowe wojsk, a w nim rozmieszczenie środków rażenia. Gros środków decydujących o przebiegu i wynikach bitwy czy operacji rozmieszczonych jest w głębi ugrupowania wojsk.

Konieczność niszczenia ważnych obiektów (celów) w głębi ugrupowania przeciwnika wymaga oddziaływania naszych sił na całą jego głębokość ugrupowania operacyjnego. Ze względu na rozmieszczenie i ruchliwość tych celów, ich zwalczanie przez lotnictwo i wojska rakietowe (artylerię) może być znacznie utrudnione lub niemożliwe. Zachodzi więc konieczność przeniesienia szerokiej palety działań nie tylko drogą powietrzną, ale i lądową w ugrupowanie przeciwnika. Dotyczyć to będzie zarówno prowadzenia operacji zaczepnych, jak i obronnych.

Obok oddziaływania ogniowego i radioelektronicznego znaczącą rolę odgrywać będą działania desantowe i rajdowe, przeprowadzane w głębi ugrupowania i na tyłach przeciwnika przez specjalnie w tym celu tworzone oddziały i zgrupowania lądowe oraz powietrzno-lądowe. Wojska te są w stanie w ugrupowaniu przeciwnika stworzyć swoisty „drugi front walki", a ponadto narzucić przeciwnikowi uczucie niepewności i strachu. Z tym, jednak że **zasadniczym celem będzie jednak destrukcyjne działanie bojowe w ugrupowaniu przeciwnika.**

Prowadzeniu działań w ugrupowaniu przeciwnika sprzyjać będą współczesne działania bojowe, charakteryzujące się prowadzeniem operacji na samodzielnych kierunkach (w wybranych rejonach) bez zachowania ciągłości frontu.

Działania w głębi ugrupowania przeciwnika cechować będzie wysoka dynamika, gwałtowne i często nieprzewidziane zmiany w sytuacji oraz uporczywa walka o utrzymanie inicjatywy taktycznej i operacyjnej.

Działania te nie tylko obniżają jego potencjał bojowy, ale również stwarzają warunki do szerokiego manewru, sprzyjają postawieniu przeciwnika w niekorzystnej sytuacji, co umożliwia rozbicie lub okrążenie jego sił.

Niszczenie różnych obiektów i urządzeń oraz tworzenie wielu ognisk walk w ugrupowaniu przeciwnika wyczerpuje jego siły, osłabia zdolność bojową, a tym samym wpływa na korzyść działań własnych wojsk.

Obiektami zainteresowania i oddziaływania dla sił prowadzących działania w ugrupowaniu przeciwnika będą:

- stanowiska dowodzenia;
- węzły łączności;
- środki walki radioelektronicznej;
- stanowiska startowe rakiet;
- stanowiska startowe rakiet OP(L);
- lotniska i lądowiska;

- systemy uderzeniowe;
- obiekty i siły zabezpieczenia logistycznego;
- węzły drogowe i kolejowe;
- odwody (drugie rzuty);
- szczególnie ważne rejony (rubieże).

Będą to więc obiekty stałe jak i ruchome, szczególnie bronione (chronione) przez specjalnie do tego celu wyznaczone siły obrony i ochrony.

Celem ogólnym działań w ugrupowaniu przeciwnika będzie ułatwienie wykonania zadań siłom głównym przez zdezorganizowanie i osłabienie potencjału bojowego przeciwnika w najważniejszych momentach operacji.

Cel ten osiągany będzie poprzez:

- osłabienie potencjału ogniowego przeciwnika;
- spotęgowanie skutków własnych uderzeń ogniowych;
- zdezorganizowanie manewru sił i środków przeciwnika w wybranym etapie operacji (walki);
- stworzenie warunków ułatwiających manewr wojsk własnych w wymiarze lądowym i powietrznym;
- naruszenie systemu dowodzenia i kierowania środkami walki przeciwnika;
- osłabienie potencjału walki radioelektronicznej przeciwnika.

Działania w ugrupowaniu przeciwnika można ująć w czterech grupach zadań:

1. Zwalczanie (obezwładnianie) sił i środków przeciwnika.
2. Wzbronienie zorganizowanego odwrotu przeciwnika.
3. Walka z podchodzącymi drugimi rzutami (odwodami).
4. Opanowanie i utrzymanie ważnych obiektów, rejonów i rubieży.

Do działań w ugrupowaniu przeciwnika na szczeblu operacyjnym mogą być wydzielone: **operacyjny oddział wydzielony** w sile brygady i wysłany z jego składu **oddział rajdowy** w sile wzmocnionego batalionu lub kom-

panii; **desanty powietrzne; oddziały (zgrupowania) desantowoszturmowe** (powietrznoszturmowe) w sile batalionu desantowoszturmowego lub 1-2 szwadronów kawalerii powietrznej oraz **zgrupowania aeromobilne.**

Ponadto działania te mogą prowadzić zawczasu przygotowane do walki w okrążeniu **załogi i garnizony wybranych miejscowości, rejonów i obiektów umocnionych**. Niekiedy będą również wydzielane siły i środki wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej prowadzące **działania nieregularne**.

W działaniach powietrzno-lądowych wyróżnia się **działania powietrznomanewrowe i aeromobilne.**

W działaniach **powietrznomanewrowych** lotnictwo wykorzystuje się wyłącznie do zadań transportowych tzn. przewozu sił i środków przy pomocy środków transportowych. Specyficznym zadaniem jest desantowanie, tj. przewóz wojsk w głąb ugrupowania przeciwnika.

W **działaniach aeromobilnych,** lotnictwo wraz z siłami naziemnymi prowadzi walkę w powietrzu i z powietrza. W grupie działań aeromobilnych zasadniczymi są: działania **powietrznoszturmowe i powietrznodesantowe**.

Zarówno w działaniach powietrznomanewrowych jak i aeromobilnych uczestniczą różne związki taktyczne (oddziały i pododdziały) wojsk lądowych, głównie jednak kawalerii powietrznej, desantowoszturmowe, powietrznodesantowe i lotnictwo wojsk lądowych (LWL).

Do prowadzenia działań na tyłach przeciwnika w operacji mogą być użyte:

- zgrupowania, które znalazły się tam w sposób niezamierzony;

- elementy ugrupowania operacyjnego celowo (planowo) wysłane na tyły przeciwnika.

Mogą to być siły o różnej wielkości, składzie i możliwościach bojowych. Będą to takie elementy ugrupowania jak, oddziały wydzielone i rajdowe, desanty powietrzne, oddziały (pododdziały) desantowoszturmowe oraz zgrupowania aeromobilne.

8.2. Charakterystyka doraźnie tworzonych elementów ugrupowania operacyjnego

Siły (elementy ugrupowania) przeznaczone do działań w ugrupowaniu przeciwnika mogą być organizowane zawczasu lub w toku operacji. Skład i ich liczba może być różna, zależnie od celu, możliwości oraz warunków operacyjno-taktycznych.

Operacyjny oddział wydzielony wykonuje zadania podczas zwrotów zaczepnych (operacji zaczepnej, przeciwuderzeń) lub w pasie przesłaniania.

W czasie zwrotów zaczepnych przeznaczony jest on do opanowania obiektów (rejonów, rubieży) w głębi ugrupowania przeciwnika i utrzymania ich do czasu podejścia sił głównych. Typowymi obiektami są: przeprawy na przeszkodach wodnych, węzły dróg, przełęcze górskie, cieśniny, wysunięte lotniska, lądowiska śmigłowców, bazy. Zadania te wykonuje on samodzielnie lub współdziałając z taktycznym desantem powietrznym, grupą desantowoszturmową i siłami prowadzącymi działania nieregularne. Niekiedy celem działania oddziału wydzielonego może być zwalczanie sił i środków przeciwnika o znaczeniu szczególnym lub wiązanie walką podchodzącego odwodu przeciwnika. Walcząc z odwodami przeciwnika oddział wydzielony może prowadzić działania opóźniające, bój spotkaniowy lub wykonywać zaskakujące uderzenia na siły znajdujące się w rejonie ześrodkowania.

Operacyjny oddział wydzielony wykorzystując własne pojazdy bojowe będzie wykonywał zadanie bojowe w znacznym oddaleniu od sił głównych.

Ze składu operacyjnego oddziału wydzielonego mogą być wysłane: **zgrupowanie bazowe, oddziały rajdowe i grupy rajdowe.**

Zgrupowanie bazowe zapewnia żywotność (odtwarzanie zdolności bojowej) pozostałych bojowych elementów (oddział i grup rajdowych). Składa się ono z sił logistycznych zintegrowanych z osłaniającymi go bezpośrednio siłami bojo-

wymi (zmechanizowanymi, pancernymi). Ponadto w jego skład wchodzi też stanowisko dowodzenia oraz inne siły, nie rozdzielone w danej chwili do oddziałów (grup) rajdowych. Zgrupowanie bazowe musi być także zdolne do samodzielnego działania wewnątrz ugrupowania przeciwnika.

Operacyjny oddział wydzielony może działać w ugrupowaniu zwartym bądź luźnym. W pierwszym z nich, oddział wydzielony prowadzi zdecydowaną większość swych sił w jednym przestrzennie skupionym zgrupowaniu, wysyłając co pewien czas pojedyncze oddziały (grupy) rajdowe.

Oddziałowi wydzielonemu przed wprowadzeniem do działania precyzuje się kierunek działania, zadania bojowe i czas jego wykonania, środki wzmocnienia i sposób wsparcia oraz czas i miejsce połączenia się z siłami głównymi po wykonaniu zadania.

Podczas działań zaczepnych oddziały wydzielone mogą rozpoczynać działanie z marszu lub z bezpośredniej styczności z przeciwnikiem.

Istotny wpływ na przedostanie się oddziału wydzielonego w ugrupowanie przeciwnika będzie miała sytuacja operacyjno-taktyczna oraz ukształtowanie i pokrycie terenu.

Oddział wydzielony związku operacyjnego zazwyczaj przenika w ugrupowanie przeciwnika na jednym kierunku, wykorzystując luki i otwarte skrzydła. Niekiedy może przebijać się przez ugrupowanie przeciwnika. Wchodzący do działania oddział wydzielony wspierany jest przez wojska znajdujące się w styczności z przeciwnikiem. Zapewniają one osłonę przeciwlotniczą, zwalniają i utrzymują drogi podejścia i rozwinięcia, wykonują i oznaczają przejścia w polach minowych oraz prowadzą działania demonstracyjne na innych kierunkach.

Gdy wejście oddziału wydzielonego na jednym kierunku jest niemożliwe, wówczas wchodzi on w głąb ugrupowania przeciwnika i na jego tyły metodą przenikania na szerokim froncie, wykorzystując słabiej bronione miejsca, luki, przerwy i odsłonięte skrzydła w jego ugrupowaniu.

Oddział rajdowy - to siły batalionu lub kompanii wydzielone ze składu **operacyjnego oddziału wydzielonego** do zwalczania (niszczenia) obiektów w głębi ugrupowania przeciwnika.

Oddziały rajdowe tworzy się z zasady ze składu oddziałów wydzielonych do realizacji zadań wynikających z celu ich działania. Przeznaczone są do zwalczania (niszczenia) obiektów w głębi ugrupowania przeciwnika. Cel ten osiągają przez zniszczenie środków rażenia, dezorganizację systemu informacyjnego, pracy urządzeń logistycznych, przemieszczania wojsk i środków walki oraz walkę z odwodami.

Specyfiką działania oddziału rajdowego jest to, że rozpoczynają i kończą swoje działania wewnątrz ugrupowania przeciwnika. Są one bowiem częścią składową większego rajdu, są akcjami rajdowymi wykonywanymi w ramach rajdu o większej skali. W związku z tym nie dotyczy ich problematyka dostania się na tyły przeciwnika.

Oddział rajdowy działa w ugrupowaniu przeciwnika na znacznej przestrzeni, wykorzystując zgrupowanie bazowe operacyjnego oddziału wydzielonego do odtwarzania zdolności bojowej. Podczas wykonywania zadań na tyłach przeciwnika działanie oddziału rajdowego powinno się cechować wysoką manewrowością, możliwością wykonania zróżnicowanych zadań oraz odpowiednią do wymaganego czasu trwania rajdu zdolnością do samodzielnego działania w warunkach ciągłego oddziaływania przeciwnika.

Zadania wykonywane przez oddział rajdowy można podzielić na dwie zasadnicze grupy: **zwalczanie obiektów** (stałych i manewrowych) oraz **walkę z odwodami przeciwnika**. Wykonanie zadań pierwszej grupy obejmuje takie podstawowe elementy, jak: wczesne zlokalizowanie obiektu i następnie ciągłe śledzenie go (tropienie), w miarę skryte i szybkie podejście doń oddziału rajdowego (grupy rajdowej), wykonanie błyskawicznego uderzenia (napadu ogniowe-

go) szybki odskok z miejsca akcji i skierowanie się do innego obiektu (niekiedy przygotowanie kolejnej akcji na ten sam obiekt w innym miejscu).

Cechy charakterystyczne obiektów narzucają pewną specyfikę zwalczania każdego z nich. Zwalczanie środków rażenia to przede wszystkim ich niszczenie. Przy zwalczaniu stanowisk dowodzenia, często wystarczy ich nękanie, zmuszanie do zmiany miejsca rozmieszczenia lub naruszanie występujących powiązań w systemie informacyjnym; zwalczanie elementów systemu logistycznego nierzadko obejmuje również zdobywanie określonych zasobów materiałowych.

Głównymi formami zwalczania obiektów przeciwnika będą napady i zasadzki oraz atak. W ostatnim przypadku przed planowanym atakiem wojska rakietowe i artyleria oraz lotnictwo wykonują uderzenia ogniowe na wyznaczone obiekty.

Obiekty manewrowe można zwalczać dwoma metodami: zwalczania strefowego i selektywnego tropienia.

Walkę z odwodami przeciwnika oddział rajdowy może podejmować w interesie sił głównych niekiedy na potrzeby własne, w ramach zapewnienia sobie niezbędnej swobody działania podczas wykonywania innych zadań. Można wyróżnić trzy podstawowe sposoby walki z odwodami przeciwnika w ramach rajdu: powstrzymywanie (opóźnianie) odwodów podciąganych z głębi, natarcie spotkaniowe oraz atak na odwody rozmieszczone w rejonie. Wykonanie tego rodzaju zadań musi cechować szczególnie dużą manewrowość, dążenie do związania walką podstawowych sił odwodu. Z reguły walka z odwodem przeciwnika będzie ostatnim zadaniem w ramach danego rajdu, będzie stanowić jego zakończenie.

Desant powietrzny - pododdział, oddział lub związek wojsk powietrzno-desantowych (desantowoszturmowych, niekiedy również innych rodzajów wojsk odpowiednio przygotowanych) przemieszczane drogą powietrzną w rejon lub

obszar zajmowany przez przeciwnika dla wykonania określonych zadań bojowych.

Desant powietrzny może być zrzucony na spadochronach albo wysadzony bezpośrednio na ziemię.

Desanty powietrzne - tworzy się z etatowych bądź przydzielonych związków i oddziałów desantowoszturmowych (powietrznoszturmowych), niekiedy z oddziałów i pododdziałów wojsk zmechanizowanych (zmotoryzowanych).

Uwzględniając fakt, że WP nie dysponuje wystarczającą ruchliwością powietrzną w działaniach operacyjnych możemy mówić o desantach śmigłowcowych mających znaczenie operacyjne.

Desant śmigłowcowy - organizowany na szczeblu korpusu jest przeznaczony do opanowania i utrzymania do czasu podejścia wojsk własnych do rubieży, przepraw i odcinków dogodnych do forsowania, węzłów dróg, przełęczy górskich, a także zniszczenia ważnych obiektów przeciwnika, jak również wykonania uderzeń na podchodzące odwody lub wycofującego się przeciwnika. Zazwyczaj organizuje się go z sił będących w drugim rzucie (odwodzie) związku operacyjnego.

Desantowanie desantu śmigłowcowego obejmuje załadowanie, przelot i lądowanie desantu. Po wysadzeniu desantu środki powietrzne wracają do rejonów bazowania w ugrupowaniu wojsk własnych, a wojska desantowane prowadzą na tyłach przeciwnika wyłącznie działania naziemne.

Po opanowaniu obiektu pododdziały desantu niszczą go, a jeśli obiekt ma być utrzymywany - organizują obronę. W czasie przygotowywania obrony obiektu, rubieży lub rejonu wykorzystuje się przede wszystkim właściwości terenu oraz istniejące urządzenia obronne. Na dominujące punkty i rubieże wysyła się ubezpieczenia. Główne drogi podejścia osłania się ogniem artylerii oraz ustawia zapory inżynieryjne, zwłaszcza minowe.

Oddział (pododdział) desantowoszturmowy związek taktyczny (oddział) desantowo-szturmowy, przeznaczony głównie do działań w ugrupowaniu bojowym przeciwnika, przy wykorzystaniu śmigłowców jako podstawowych środków transportu i walki. Może prowadzić działania desantowe lub wykonywać rajd desantowo-szturmowy. Celem jego działania jest zapewnienie korzystnych warunków wykonywania zadań przez siły główne. Cel ten osiąga się przez: zwalczanie ważnych obiektów (zwłaszcza środków rażenia, elementów systemu dowodzenia, rozpoznania, łączności, walki radioelektronicznej i systemu logistycznego); opanowanie i czasowe utrzymanie ważnych rejonów i rubieży; zwalczanie odwodów przeciwnika. Szczególną formą ich działania są przeciwdesanty.

Oddział desantowoszturmowy w sile batalionu desantowoszturmowego (1-2 szwadronów kawalerii powietrznej) lub zgrupowanie desantowoszturmowe w sile od kompanii do batalionu piechoty, musi w swym składzie posiadać śmigłowce szturmowe, transportowe i specjalne (wielozadaniowe). Pozwoli to stworzyć rzut lądowy i rzut powietrzny.

Przed lądowaniem głównych sił lądowych zespołów szturmowych, przeprowadza się: rozpoznanie i udokładnienie rozmieszczenia obiektów przeciwnika (potwierdzenie informacji o ich rozmieszczeniu), rozpoznanie i przygotowanie lądowisk w pobliżu obiektów; zajęcie, zdobycie i utrzymanie lądowisk, oznakowanie ich oraz uchwycenie rubieży ataku (szturmu). Zadania te wykonują grupy rozpoznania i opanowania lądowisk oraz współdziałające z nimi siły prowadzące działania nieregularne.

Związkowi taktycznemu (oddziałowi) desantowo-szturmowemu wyznacza się główny i zapasowy rejon desantowania z dostateczną liczbą miejsc dogodnych do bezpiecznego wysadzenia żołnierzy i środków lądowych zespołów.

Na szczeblu operacyjnym mogą być tworzone **zgrupowania desantowo-szturmowe.** Przeznaczone są one do zwalczania ważnych obiektów w ugrupowaniu przeciwnika metodą szturmu powietrznego, a w stosunku do niektórych

obiektów - opanowania ich do czasu podejścia sił głównych. Podstawowym sposobem prowadzenia działań bojowych przez zgrupowania desantowo-szturmowe są śmigłowcowe rajdy desantowo-szturmowe.

Zgrupowanie desantowo-szturmowe otrzymuje zazwyczaj więcej niż jedno zadanie do wykonania na tyłach przeciwnika (lub też zadanie wykonywane w więcej niż jednym miejscu). W razie otrzymania jednego zadania zgrupowanie po jego wykonaniu wraca na śmigłowcach w ugrupowanie wojsk własnych.

Oddział desantowoszturmowy może sporadycznie prowadzić również działania w ugrupowaniu wojsk własnych. W takiej sytuacji będzie wykorzystywany do lokalizowania i blokowania desantów powietrznych oraz pododdziałów przenikających na tyły wojsk własnych, ponadto do wzmocnienia wojsk walczących na skrzydle.

Zgrupowanie aeromobilne - stanowią wojska desantowoszturmowe (powietrzno-szturmowe, niekiedy wcześniej przygotowane wojska zmechanizowane bądź zmotoryzowane, siły lotnictwa wojsk lądowych oraz pododdziały rodzajów wojsk przewidziane do wykonania wspólnych zadań w powietrzu lub na lądzie wykonując uderzenia z powietrza bądź lądu i powietrza.

Przy tworzeniu zgrupowania aeromobilnego należy uwzględnić te warunki, które pozwoliłyby mu na:

- samodzielne przeciwstawienie się w każdym wymiarze nowoczesnym siłom tego samego typu potencjalnego przeciwnika;
- prowadzenie działań bojowych z wykorzystywaniem wszystkim form walki;
- współdziałanie z innymi jednostkami rodzajów sił zbrojnych;
- działanie bez dopływu zabezpieczenia materiałowego i informacji;
- osiąganie w krótkim czasie gotowości bojowej.

W składzie zgrupowania aeromobilnego zawsze będą śmigłowce z LWL, a ponadto: wojska desantowoszturmowe bądź powietrznoszturmowe, niekiedy

zmechanizowane (zmotoryzowane). W niektórych sytuacjach bojowych, zgrupowanie aeromobilne tworzone będzie jedynie na bazie śmigłowców uderzeniowych (szturmowych) i specjalnych (wielozadaniowych).

Potrzebę tworzenia zgrupowań aeromobilnych o różnej budowie strukturalnej, zdolnych do samodzielnego wykonywania zadań z powietrza, bądź powietrza i lądu stwarzać będzie przede wszystkim przestrzenno-ogniskowy charakter pola walki.

Elementami łączącymi poszczególne siły i środki tych zgrupowań są cele i zadania bojowe. One to właśnie wskazywać będą na wielkość, skład i wyposażenie tworzonych zgrupowań aeromobilnych. Muszą być one jednak z drugiej strony uzależnione od zaistniałej sytuacji na polu walki, możliwości transportowych i stopnia obezwładnienia obrony przeciwlotniczej przeciwnika oraz wywalczenia przewagi w powietrzu. Ten ostatni wymóg w szczególności dotyczy działania w ugrupowaniu przeciwnika i jest koniecznym warunkiem do spełnienia, chociażby tylko w wymiarze przewagi czasowo-lokalnej.

8.3. Właściwości działań w głębi ugrupowania przeciwnika podczas operacji obronnej

Specyficzne warunki prowadzenia operacji obronnej w istotny sposób wpływają na działania wojsk w głębi ugrupowania przeciwnika. Brak przewagi - szczególnie w sferze informacji i w powietrzu, powietrzno - lądowy charakter uderzenia przeciwnika, jednoczesny atak na całą głębokość ugrupowania operacyjnego wojsk, szybkość i niezwykła intensywność działań na wybranych kierunkach, to tylko wybrane czynniki decydujące o możliwościach i sposobach realizacji zadań przez wojska w ugrupowaniu przeciwnika.

Na działania wojsk w ugrupowaniu przeciwnika w ramach operacji obronnej znaczny wpływ będzie miał sposób przejścia do nich.

Wymuszony_sposób działania występuje z reguły na skutek odcięcia części wojsk od sił głównych, oskrzydlenia i okrążenia przez przeciwnika prowadzącego operacje zaczepną. W przypadku działań **zamierzonych** wojska celowo pozostają lub są wysyłane w głąb ugrupowania dla wykonania określonych zadań.

Działania wymuszone w głębi ugrupowania przeciwnika charakteryzują się jego bezwzględną przewagą. Szczególnie dotyczy to początkowego okresu wojny lub operacji, gdy dąży on do jak najszybszego rozstrzygnięcia konfliktu (operacji, bitwy) na swoją korzyść. Wojska przechodzą do działań z reguły w sytuacji, gdy niekorzystnie ukształtowana jest linia styczności wojsk. Ponadto utrudniony jest lub niemożliwy manewr wojsk.

Ograniczenie możliwości wykonania manewru niejednokrotnie wynika ze specyfiki terenu, na którym prowadzone są działania obronne (na przykład przeszkoda wodna lub terytorium neutralnego państwa).

W czasie działań wymuszonych zazwyczaj to przeciwnik decyduje o miejscu i czasie okrążenia. Natomiast działania zamierzone prowadzone są w z góry zaplanowanym miejscu i czasie, z reguły w korzystnych dla tych wojsk warunkach.

Przejście do działań wymuszonych w głębi ugrupowania przeciwnika dochodzi często podczas obrony miast i osiedli. Przeciwnik prowadząc operację zaczepną w szybkim tempie może obchodzić tego rodzaju obiekty pozostawiając do ich blokowania tylko część sił.

Przejście do działań w głębi ugrupowania przeciwnika w czasie operacji obronnej może następować w warunkach niezorganizowanego panicznego wycofywania się wojsk (a także ludności cywilnej).

Może być ono podyktowane niepomyślnym rozwojem działań na froncie podczas wykonywania zwrotu zaczepnego (przeciwuderzenia) lub w końcowym

okresie wojny - gdy obrońca utracił możliwość dalszego zorganizowanego prowadzenia operacji, a jego ugrupowanie zostało rozcięte.

Powyższe działania prowadzone są w warunkach ograniczonej (bądź braku) łączności z siłami głównymi (przełożonym, sąsiadami itp.). Konsekwencją tego jest brak lub niepełne informacje o działaniach przeciwnika oraz wojsk własnych.

Bardzo ważnym czynnikiem, który ma wpływ na prowadzenie działań w głębi ugrupowania przeciwnika są ograniczone możliwości zaopatrzenia wojsk w środki materiałowe. W działaniach zamierzonych, wojska przygotowane są zawczasu do samodzielnej walki na tyłach przeciwnika, mają niezbędny zapas środków do prowadzenia walki w określonym czasie, a także uzgodniony sposób ich uzupełniania. W przypadku wojsk, które zmuszone zostały do tego rodzaju działań, sposób realizacji powyższych przedsięwzięć nie jest zazwyczaj sprecyzowany.

W czasie walki w głębi ugrupowania przeciwnika w operacji obronnej znacznie bardziej niż w operacji zaczepnej utrudniona jest lub wręcz niemożliwa ewakuacja rannych i chorych. Wynika to przede wszystkim z panowania przeciwnika w powietrzu.

Działania wojsk w ramach operacji obronnej na terenie zajętym przez przeciwnika obok cech ujemnych mają także cechy dodatnie. Jednym z głównych atutów obrońcy jest doskonała znajomość terenu i jego infrastruktury.

Duże znaczenie dla osamotnionych wojsk ma wsparcie ze strony ludności cywilnej zamieszkującej dany obszar. Niejednokrotnie stanowią one jedyne źródło informacji o działaniach przeciwnika. Ważne jest nawet znikome wsparcie materiałowe, pomoc medyczna czy na przykład udostępnienie kwater dla żołnierzy.

8.4. Właściwości działania w głębi ugrupowania przeciwnika podczas operacji zaczepnej

Operacje zaczepne prowadzone jako zwroty zaczepne w formie przeciwuderzenia, przeciwnatarcia lub też rozwinięcia kolejnej operacji, będą miały na celu rozbicie wojsk przeciwnika i odzyskanie utraconego obszaru. Cel ten osiąga się przez: rażenie przeciwnika, wykonanie zdecydowanego uderzenia sięgającego w głąb jego ugrupowania, rozbicie wojsk oraz odzyskanie utraconego obszaru.

Istotną rolę w osiąganiu celu operacji zaczepnej mogą spełnić działania bojowe prowadzone w ugrupowaniu przeciwnika. Przez właściwe wykonanie manewru, w tym również manewru drogą powietrzną, można zdobyć zdecydowaną przewagę na wybranym kierunku (kierunkach), spotęgować siłę uderzenia, uchwycić inicjatywę, narzucić wolę i sposób działania przeciwnika. Manewr jest najprostszym sposobem uzyskania zaskoczenia przeciwnika oraz przeniesienia frontu walki w głąb jego ugrupowania, co pozwala na:

- przyspieszenie tempa działania wojsk;
- zwiększenie skuteczności działania wojsk;
- ułatwienie realizacji określonych celów mniejszym nakładem sił i środków;
- szybkie i skuteczne rozbicie zgrupowań przeciwnika.

A ponadto pozwolą na możliwość elastycznego przenoszenia wysiłków działania na nowy kierunek uderzenia przez główne zgrupowanie uderzeniowe. Dzięki nim walka ogólnowojskowa ma duży rozmach przestrzenny oraz dynamiczny charakter, co tym samym przyczynia się w dużym stopniu do nadania jej wymiaru powietrzno-lądowego.

Duże znaczenie w zapewnieniu prowadzenia operacji zaczepnej mogą odegrać siły działające w głębi ugrupowania przeciwnika podczas pokonywania

pasa przesłaniania przeciwnika, rozwijania (potęgowania) operacji, odpierania przeciwuderzeń, prowadzenia bitwy spotkaniowej, wykonywania pościgu oraz forsowania przeszkód wodnych. Będą to sytuacje najbardziej istotne dla prowadzenia operacji zaczepnej.

Ofensywny charakter operacji pozwala na większą, a zarazem łatwiejszą możliwość wprowadzenia sił w głąb ugrupowania przeciwnika oraz większy zasięg ich działania. Tym samym zwiększa się możliwość jednoczesnego, rozległego oddziaływania na przeciwnika.

Szybkie i zdecydowane działanie w ugrupowaniu przeciwnika nie tylko osłabia (zmniejsza) potencjał bojowy przeciwnika, ale również paraliżuje jego działania, a poprzez to przyczynia się do rozwijania operacji zaczepnej w szybszym tempie.

Pytania kontrolne:

1. Omówić cel i sposób działania w ugrupowaniu przeciwnika.
2. Jakie obiekty przeciwnika będą celem działania naszych doraźnie tworzonych elementów ugrupowania operacyjnego?
3. Omówić przeznaczenie i działanie oddziału wydzielonego w operacji zaczepnej i obronnej.
4. Scharakteryzować działanie oddziału desantowoszturmowego.

Rozdział IX

WOJSKA OBRONY TERYTORIALNEJ W OPERACJACH

Zawarte w rozdziale treści, powinny umożliwić Czytelnikowi odpowiedzi na takie problemy jak:

1. Jakie jest miejsce i znaczenie sił obrony terytorialnej wśród elementów systemu obronnego państwa?

2. W jaki sposób mogą być wykorzystane wojska obrony terytorialnej w podstawowych rodzajach operacji?

Doświadczenia i wnioski wynikające z tworzenia systemu obronnego wielu państw wskazują, że wojska obrony terytorialnej (OT) powinny prowadzić działania bojowe wspólnie z wojskami operacyjnymi. Z powyższego wynika, że nie ma potrzeby tworzenia z nich odrębnego elementu systemu obronnego państwa. Dlatego, powinny być komponentem Sił Zbrojnych, jednego z podstawowych elementów systemu obronnego państwa. Według obowiązujących poglądów wojska OT komponent obrony terytorialnej wspierają i zabezpieczają działanie wojsk operacyjnych oraz realizują samodzielne zadania ochronno-obronne w wyznaczonych rejonach odpowiedzialności.

9.1. Zasady ogólne

Obrona terytorialna jest jedną z form prowadzenia przez państwo obrony powszechnej. Obejmuje: przedsięwzięcia operacyjno-taktyczne, techniczno-obronne i szkoleniowe, mające na celu przygotowanie

określonych sił i środków do realizacji zadań wsparcia i zabezpieczenia wojsk operacyjnych, prowadzenia samodzielnych działań bojowych oraz zadań ratowniczych.[1]

W innym ujęciu obrona terytorialna jest to część systemu militarnego przygotowana do prowadzenia wspólnie w wojskami operacyjnymi, pozamilitarnymi ogniwami obronnymi i społeczeństwem obrony powszechnej państwa.[2] Jej celem jest: przygotowanie i prowadzenie obrony rejonów oraz obiektów na obszarze całego kraju, stwarzanie warunków do rozwinięcia i działania wojsk operacyjnych oraz podjęcia działań regularnych w masowej skali, a także wspieranie pozamilitarnych działań obronnych.

Istota obrony terytorialnej zawiera się w powszechności wykorzystania czynnika ludzkiego do obrony ojcowizny (miejsca, rejonu zamieszkania) i jej zdolności do natychmiastowego działania na przestrzeni całego terytorium państwa oraz efektywnego zabezpieczenia wojsk operacyjnych.

Dla sprawnego funkcjonowania i realizacji określonych zadań obrona terytorialna została wkomponowana w jednolity system dowodzenia Sił Zbrojnych, przy czym główne jej problemy (ze względu na podporządkowanie RSzW (WSzW) regionu (województwa), RKOT i wojsk OT), rozstrzyga się na poziomie okręgu i województwa. Potrzeby łączenia wysiłków wojsk operacyjnych i OT z układem pozamilitarnym na poziomie działań operacyjnych i taktycznych, wskazują ponadto na konieczność utworzenia rejonowych komend obrony terytorialnej (RKOT) - na poziomie lokalnym.

Podstawowymi elementami struktury organizacyjnej obrony terytorialnej są:

- terytorialne organy dowodzenia;
- wojska obrony terytorialnej;
- wojskowe elementy operacyjnego przygotowania obszaru kraju;

---

[1] Regulamin działań taktycznych, MON, Warszawa 1994, s. 65.
[2] Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON, Warszawa 1996, s. 56.

- zmilitaryzowane formacje przeznaczone do zadań obronnych oraz jednostki i instytucje wojskowe.[3]

Terytorialne organy dowodzenia przeznaczone są do dowodzenia wojskami OT oraz koordynowania działań z pozamilitarnymi ogniwami systemu obrony.

Dowodzenie wojskami OT na poziomie **okręgu wojskowego** jest realizowane z SD i ZSD.

Organem wykonawczym zastępcy ds. OT dowódcy OW jest oddział OT.

Na szczeblu województwa (regionu) kierowanie obronnością (obroną powszechną) odbywa się ze stanowiska kierowania Wojewódzkiego Komitetu Obrony (SK WKO). Bezpośrednim funkcyjnym stawiającym wojskom rozkazy (zadania) jest Szef WSzW (RSzW), natomiast na najniższym szczeblu (lokalnym) tym funkcyjnym systemu OT jest komendant RKOT.

Wojska obrony terytorialnej - ze względu na przeznaczenie i charakter wykonywanych zadań dzielą się na:

- ogólnego przeznaczenia;
- specjalistyczne (rodzajów wojsk).

Wojska ogólnego przeznaczenia przewidziane są do realizacji zadań obronnych i ochronnych oraz prowadzenia działań nieregularnych. Ten rodzaj wojsk nazywa się: **piechotą terytorialną**.[4] Nie jest to klasyczna piechota, lecz jej odmiana wynikająca z uwarunkowań wpływających na właściwą jej taktykę.

Do jednostek ogólnego przeznaczenia wojsk lądowych zalicza się:

- brygady OT (BOT), najwyższą strukturę organizacyjną wojsk OT;
- pułki OT (pOT), głównie do obrony dużych miast lub aglomeracji;
- bataliony ochrony i obrony obiektów (boo);
- bataliony OT (samodzielne - w dyspozycji RKOT);

---

[3] R. Jakubczak, J. Marczak, Obrona terytorialna - nowy element systemu militarnego RP, Biuro Prasy i Informacji MON, Studia i materiały, Warszawa 1996, s. 14.
[4] S. Koziej, Teoria sztuki wojennej, BWW, Warszawa 1993, s. 58.

- bataliony forteczne (bfort) do obrony miast;
- kompanie (plutony) dowodzenia RSzW.

Podstawowym elementem bojowym struktury wojsk OT jest pluton, zaś zasadniczym zgrupowaniem taktycznym - batalion. W uzasadnionych przypadkach możliwe jest wykorzystanie brygad OT, a nawet większych zgrupowań tj. dywizji OT i korpusów OT, szczególnie w obronie miast.[5]

Specjalistyczne wojska OT są to odpowiednio przygotowane pododdziały rodzajów wojsk i służb w celu zabezpieczenia i wsparcia wojsk operacyjnych oraz wykonywania zadań wynikających z reprezentowanego przez nie rodzaju wojsk.

Do specjalistycznych wojsk OT można zaliczyć:

- pododdziały wojsk inżynieryjnych i rozbudowy fortyfikacyjnej, minerskie zapór i niszczeń, przeprawowe i inne;
- pododdziały obrony przeciwchemicznej;
- pododdziały przeciwpancerne;
- pododdziały przeciwlotnicze;
- pododdziały rozpoznawcze;
- pododdziały łączności;
- pododdziały regulacji ruchu;
- pododdziały logistyczne.

Wymienione powyżej struktury nie są w pełni jeszcze rozbudowane; przewiduje się ich nasycenie środkami walki.

Zgodnie z założeniami strukturalnymi obrony terytorialnej RP w składzie sił OT (systemu OT) wymienia się ponadto Straż Graniczną (podporządkowaną na okres wojny), ośrodki szkoleniowe oraz wszystkie inne formacje wojskowe i paramilitarne o charakterze stacjonarnym.

---

[5] R. Jakubczak, J. Marczak, Obrona terytorialna..., op. cit., s. 30.

W obowiązujących poglądach można spotkać się z innym podziałem wojsk OT ze względu na: zasięg terytorialny i charakter zadań, który wynika z potrzeb danego regionu (województwa).

Zgodnie z tym podziałem występują:

- jednostki stacjonarne (miejscowe);
- jednostki mobilne (w skali taktycznej).

Jednostki stacjonarne (miejscowe) charakteryzują się pozyskiwaniem zasobów materiałowych, technicznych i ludzkich z danego obwodu. Liczba tych jednostek zależy od potrzeb i możliwości określonego województwa (regionu). O ich tworzeniu powinien decydować dowódca okręgu, na zapotrzebowanie szefa WSzW (RSzW). Z powyższego wynika, że działania bojowe tych wojsk prowadzone będą w rejonach ich stacjonowania (formowania).

W składzie tych jednostek mogą być:

- pułki OT (pOT);
- bataliony OT (bOT);
- bataliony forteczne (bfort);
- batalion ochrony i obrony obiektów (boo);
- bataliony OT (bOT) samodzielne;
- jednostki inżynieryjno-techniczne OT;
- inne jednostki specjalne OT.

Jednostki mobilne (taktyczne) w odróżnieniu od stacjonarnych posiadają zdolność do działania także poza rejonami stacjonowania, choć w ograniczonej odległości (ok. 10 km od granic ich rejonów odpowiedzialności). Cechuje je także duża samodzielność w realizacji wykonywanych zadań. Powinny one być zdolne do samodzielnego wykonywania zadań w ugrupowaniu przeciwnika, z chwilą, gdy on zajmie ich rejon odpowiedzialności. Wszystkie jednostki OT są przywiązane do konkretnych rejonów odpowiedzialności, przy czym dla jednych (mobilne) jest on określony granicami przewidywanych rejonów do prowadzenia

działań nieregularnych, o stosunkowo dużym obszarze, inne zaś, są przywiązane do obiektów lub miejscowości (miasta).

Jednostki stacjonarne, posiadają zaopatrzenie logistyczne na określony (dłuższy czas), zaś manewrowe podporządkowane związkom operacyjnym na 2-3 dni.

Do jednostek mobilnych taktycznie, zalicza się:

- brygady OT (BOT);
- pułki OT (pOT);
- pułki pontonowe (ppont);
- pułki żandarmerii (pżand) - po włączeniu ich w struktury wojenne OT;
- pododdziały rozpoznawcze;
- pododdziały obrony przeciwchemicznej;
- inne.

Zadania wojsk OT dzielą się one na: operacyjne, zabezpieczające i ratownicze.[6] Z tego względu, że zadania operacyjne stanowią najważniejszą grupę zadań w działaniach operacyjnych, stąd one stanowią główny wątek rozważań.

9.2. Sposoby wykorzystania wojsk obrony terytorialnej w operacji obronnej

Związek operacyjny może znajdować się w pierwszym lub drugim rzucie strategicznym sił zbrojnych, a niekiedy stanowić odwód. Tak więc miejsce ZO w strategicznej operacji obronnej będzie determinować charakter zadań operacyjnych wojsk OT. [7]

W operacji obronnej na danym obszarze zaangażowane będą: wojska operacyjne (w całości), siły OT (a w tym jej wojska), a także siły i środki układu pozamilitarnego.

---

[6] Biuletyn Informacyjny nr 1(159), MON, Warszawa 1994, s. 227.
[7] W dalszej części rozdziału termin związek operacyjny zastąpiony zostaje skrótem ZO.

Sposoby wykorzystania sił OT w operacji obronnej można przedstawić, przyjmując umownie ich użycie w:

- strefie osłony;
- taktycznej strefie obrony;
- operacyjnej strefie obrony.

W operacji obronnej na danym obszarze siły OT prowadzą w strukturze obrony ZO tzw. **obronę na miejscu**. Obrona na miejscu to działanie sił OT na całym obszarze obrony w przydzielonych im rejonach odpowiedzialności.

W tych rejonach przygotowują i prowadzą ochronę i obronę ważnych rejonów i obiektów, obronę większych miast i miejscowości; prowadzą wspólnie z ludnością cywilną rozbudowę inżynieryjną terenu, zwalczają dywersję oraz są w gotowości do prowadzenia działań nieregularnych w masowej skali na kierunkach wtargnięcia agresora, a także zabezpieczenia i wsparcia mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia wojsk.

Celem ich działań w operacji obronnej jest: niedopuszczenie do uchwycenia z lądu i powietrza przez przeciwnika, ważnych obszarów i rejonów na kierunkach uderzeń, sparaliżowanie ruchu jego zgrupowań uderzeniowych; niszczenie sił i urządzeń w swoich rejonach odpowiedzialności; stworzenie dogodnych warunków do mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia wojsk, przejścia wojsk do operacji obronnej (przeciwuderzenia); współudział w ochronie ludności.

Na kierunkach (rejonach) wtargnięcia agresora, siły OT prowadzą działania nieregularne w masowej skali mające na celu: niszczenie lub zadanie strat przeciwnikowi, niedopuszczenie do zajęcia terenu i zorganizowania okupacji.

Działania bojowe sił OT w **strefie osłony** mogą być prowadzone jedynie w warunkach możliwości utworzenia tejże strefy, jako ważnej składowej systemu operacji obronnej. W zależności od potrzeb prowadzenia działań bojowych

w strefie osłony, wojska OT mogą obsadzić część tej strefy (np. od czoła) wspólnie z oddziałem Straży Granicznej.

Rozmieszczenie wojsk OT od czoła strefy osłony, może w znacznym stopniu ograniczyć przenikanie w głąb obszaru obrony ZO grup dywersyjno-rozpoznawczych i specjalnych oraz osłabić uderzenie przeciwnika. W sytuacji gdy główne zgrupowania uderzeniowe przeciwnika rozpoczną agresję, siły OT prowadzące działania w strefie przygranicznej przejdą prawdopodobnie do intensywnych działań nieregularnych.

Innym sposobem użycia wojsk OT w strefie osłony jest rozmieszczenie ich na skrzydle strefy, tj. kierunku małego prawdopodobieństwa działania tam sił głównych przeciwnika. Takie rozmieszczenie wojsk OT do prowadzenia działań regularnych uzupełnia strefę obrony i zagęści ją swoimi wojskami, przez co utrudni swobodę manewru przeciwnika. Tym samym wojska OT zapewnić osłonę skrzydła wojsk operacyjnych prowadzących działania opóźniające w pasie przesłaniania. W przypadku zaś uderzeń przeciwnika na drugorzędnym kierunku, mogą prowadzić walkę z jego elementami rozpoznawczymi, oddziałami wydzielonymi, a nawet opóźniać natarcie.

W przedstawionych wariantach wojska OT mogą ochraniać i bronić obiekty gospodarki narodowej oraz miasta i miejscowości. Prowadząc działania bojowe w sposób regularny stosuje się zasadę wykorzystania naturalnych właściwości elementów rzeźby terenu oraz zabudowy, zapewniające osłonę przed bezpośrednim atakiem przeciwnika.

Użycie wojsk OT w **taktycznej strefie obrony** powinno wynikać z zasady konieczności realizacji zadań, w pobliżu dyslokacji sił OT i chronionych obiektów.

Związek operacyjny prowadząc bitwę obronną rozmieszcza wojska OT poza jej głównym wysiłkiem. Z powyższego wynika, że znajdą się one zwykle

na skrzydłach pierwszego rzutu operacyjnego, co potwierdza praktyka ćwiczeb-
nia.

Na przykład w ćwiczeniu dowódczo-sztabowym Pomorskiego Okręgu Wojskowego pk. TOPAZ-96 pierwszy rzut operacyjny stanowiły 2 DZ i 8 DZ, które miały odeprzeć uderzenia powietrzno-lądowego zgrupowania Południowo-zachodniego. Dla osłony skrzydeł głównego zgrupowania obronnego prawe skrzydło osłaniał 14 pułk OT, natomiast lewe skrzydło zgrupowania osłaniała 7 Brygada OT. Rozmieszczenie wojsk OT na skrzydle sił głównych pierwszego rzutu operacyjnego zapewnia im większą swobodę działania na osłanianym skrzydle. Daje większą gwarancję, że przez skrzydła i luki nie przebiją się mniejsze oddziały wydzielone, oddziały obejścia, a przede wszystkim elementy rozpoznawcze przeciwnika.

W **bitwie o utrzymanie pierwszego pasa obrony** siły pierwszego rzutu operacyjnego zwykle dążą do skierowania zgrupowania uderzeniowego przeciwnika w pożądany obszar. Wymaga to manewru części tych sił na pozycje ryglowe ZO. Praktyka ćwiczebna dowodzi, że wojska OT mogą w znacznym stopniu zwiększyć trwałość pozycji ryglowych.

W treningu sztabowym „ŚWIERK-II-95" rolę tę znakomicie wypełniła 10 BOT.

Wykorzystanie właściwości ochronnych terenu i stosunkowo duża siła ognia wojsk OT z miejsca sprawiają, że mogą one spełniać ważną rolę w trwałości pozycji ryglowej ZO, a tym samym niedopuszczenia do włamania się przeciwnika na skrzydła i w strefę operacyjną.

Związek operacyjny prowadząc operację obronną może zorganizować w taktycznej strefie obrony **rubież pośrednią**. Znaczenie tej rubieży sprowadza się do tego, że pokonanie jej otwiera bezpośrednio drogę do strefy operacyjnej. Wojska OT działając we własnych rejonach odpowiedzialności mogą obsadzić część tej rubieży, wspólnie z siłami pierwszego rzutu operacyjnego wypartymi

z pierwszego pasa lub wojskami drugiego rzutu operacyjnego. Obowiązuje zasada, że i wojsk OT nie rozmieszcza na głównym wysiłku, a przesuwa na drugorzędne kierunki. O ile broniąc określonego rejonu (całością lub zestawami) odpowiedzialności, wojska OT będą mogły współtworzyć rubież pośrednią wspólnie z wojskami operacyjnymi (bez zmiany miejsca), wówczas wartość bojowa utworzonej rubieży pośredniej zwiększy się.

Podczas prowadzenia operacji obronnej w taktycznej strefie obrony ZO może **zwalczać taktyczne desanty powietrzne**. Priorytety zadań obronnych powodują, że niekiedy do odwodu przeciwdesantowego wykorzystuje się siły OT w ramach ich rejonów odpowiedzialności i rejonów interwencji do 10 km od granic ich zewnętrznych rejonów odpowiedzialności. W tym miejscu zasadna wydaje się uwaga, że taktyczne desanty powietrzne najkorzystniej jest zwalczać wojskami OT podczas lądowania i rozładowania tj. do około 0.5 h od rozpoczęcia desantowania. Siły odwodu przeciwdesantowego powinny cechować się dużą ruchliwością. Wojska OT tej cechy nie posiadają, dlatego ich manewrowe użycie nie jest możliwe. Wydzielenie tylko brygady lub pułku OT do odwodu przeciwdesantowego nie jest zasadne. Najkorzystniejszy jest udział wojsk OT oraz ok. 1/3 sił z poszczególnych batalionów, łącząc ich wysiłek z pododdziałami zmechanizowanymi lub czołgów. Zaletą użycia sił OT jest możliwość szybkiej reakcji na lądowanie desantu w miejscu znajdowania tych sił lub w pobliżu ich rozmieszczenia. To z kolei stwarza możliwość związania walką sił desantu i zablokowania go, a następnie rozbicia zgrupowaniem wojsk zmechanizowanych.

Prowadzenie działań bojowych przez wojska OT w **operacyjnej strefie obrony** powinno się rozpatrywać w aspekcie ich podporządkowania wojskom operacyjnym.

Brygada OT podporządkowana dowódcy ZO, może być użyta do obsadzenia pozycji ryglowej w operacyjnej strefie obrony - jako przedłużenie przygo-

towanej w taktycznej strefie obrony pozycji ryglowej ZT, ale tylko wtedy, gdy ta pozycja znajduje się w jej rejonie odpowiedzialności.

Zachowując logikę użycia wojsk OT w głębi obszaru obrony ZO, brygada OT może obsadzić pierwszą lub drugą rubież pośrednią operacyjnej strefy obrony poza głównym wysiłkiem obrony. Pozwala to zachować odpowiednią proporcję między pozycjami i rubieżami w głębi oraz przeciwdziałać rozprzestrzenianiu niewielkich sił przeciwnika w głąb strefy operacyjnej. Jednak należy pamiętać, że wszelkie te sposoby działania wojsk OT, dowódca ZO może planować jedynie w rejonach odpowiedzialności OT istniejących już przed rozpoczęciem wojny.

Wojska OT mogą prowadzić działania bojowe w **specyficznych środowiskach,** przy czym specyfika określonego obszaru, będzie rzutować na sposób wykorzystania wojsk OT.

W **terenie lesisto-jeziornym** siły OT wspierają wysiłek obronny ZO koncentrując się na kierunkach pomocniczych. Wysiłek wojsk OT może być skierowany także na ochronę i obronę ważnych obiektów ugrupowania operacyjnego, takich jak: stanowiska dowodzenia, składy amunicji, elementy logistyczne itp. W większym stopniu prowadzić będą działania przeciwdywersyjne i nieregularne. Mogą być użyte do zwalczania grup obejścia i blokowania małych desantów powietrznych przeciwnika.

W **górach** siły OT wspierają wojska na drugorzędnych kierunkach obrony. Wysiłek skupiają na ochronie i obronie obiektów logistycznych. Zwalczają grupy obejścia i grupy dywersyjno-rozpoznawcze.

W **obszarze zurbanizowanym** (miasto, aglomeracja) wojska OT ochraniają i bronią wybrane obiekty podejmując główny wysiłek obrony, zaś wojska operacyjne - stosownie do potrzeb - wzmacniają je lub wspierają lub doraźnie tylko przejmując główny wysiłek obrony. O ile wojska operacyjne przygotowują kilka (2-3) zewnętrznych pierścieni obrony, to siły OT zajmują rubieże obrony wewnątrz zabudowy miasta, a także przygotowują działania nieregularne na podej-

ściach do miasta. Zgodnie z zasadami rozmieszcza się je poza głównym wysiłkiem obrony.

W obronie wybrzeża morskiego, działanie wojsk skoncentrowane jest na wspieraniu wojsk operacyjnych w zwalczaniu desantów morskich i powietrznych oraz obronie infrastruktury operacyjnej, a także samodzielnym prowadzeniu obrony.

W ćwiczeniu TOPAZ-96 podporządkowana szefowi WSzW/RSzW GDAŃSK 1 BOT wykonywała jedno z zadań polegające na obronie części wybrzeża morskiego we współdziałaniu z układem pozamilitarnym w ramach bronionego przez WSzW/RSzW regionu odpowiedzialności.

9.3. Wykorzystanie wojsk obrony terytorialnej w operacji zaczepnej

Użycie wojsk OT w operacji zaczepnej należy rozpatrywać w aspekcie jej istoty i roli jaką siły te mają do spełnienia. Można przyjąć tezę, że istotą operacji zaczepnej jest przejmowanie i wykorzystanie inicjatywy operacyjnej dla realizacji zadań głównych.[8]

ZO może prowadzić operację zaczepną w ramach przeciwuderzenia strategicznego, lub uczestnicząc w przeciwnatarciu.

Ponieważ wojska OT prowadzą działania bojowe w rejonach odpowiedzialności i doraźnie w rejonach interwencji, przyległych bezpośrednio do rejonów odpowiedzialności,[9] wynika z tego, że siły OT nie będą włączane w strukturalne zgrupowania uderzeniowe, lecz będą jedynie stanowić doraźnie elementy funkcjonalne.

Zadania wojsk OT w operacji zaczepnej mogą być wykonywane w wyniku realizacji następujących przedsięwzięć:

---

[8] J. Zieliński, Operacje zaczepne, Studium operacyjne, AON, Warszawa 1994, s. 9.
[9] R. Jakubczak, J. Marczak, Obrona terytorialna, op. cit., s. 32.

- prowadzenie rozpoznania i działań nieregularnych na rzecz zgrupowań uderzeniowych w ugrupowaniu przeciwnika;

- zabezpieczenie warunków tworzenia głównego zgrupowania uderzeniowego w obszarze ześrodkowania;

- udział w przegrupowaniu wojsk do rubieży wejścia do bitwy (operacji);

- ubezpieczenie głównego zgrupowania uderzeniowego w trakcie realizacji zadania bliższego i dalszego operacji.

W czasie **tworzenia głównego zgrupowania uderzeniowego** będą to zadania w ramach koordynowania i integrowania wysiłku wojsk z układem pozamilitarnym. Licząc się z oddziaływaniem sił dywersyjnych oraz zbrojnego podziemia będzie to zwalczanie tych sił wspólnie z siłami MSW i żandarmerią wojskową (ŻW).

W obszarze rozmieszczenia głównego zgrupowania uderzeniowego wojska OT mogą prowadzić rozbudowę inżynieryjną rejonów, a na mniej zagrożonych kierunkach, ubezpieczać wojska operacyjne od niespodziewanych uderzeń grup dywersyjno-rozpoznawczych i oddziałów wydzielonych przeciwnika.

W **okresie przegrupowania wojsk** do operacji głównym zadaniem w ramach koordynacji wysiłków z układem pozamilitarnym jest zapewnienie wspólnie z policją i żandarmerią wojskową swobody przegrupowania do operacji zaczepnej.

Z uwagi na możliwe zniszczenie mostów i wiaduktów pododdziały pontonowe wojsk OT mogą wykonywać zadania budowy mostów z posiadanych parków pontonowych, szczególnie podczas przekraczania wąskich i średnich przeszkód wodnych na drogach przegrupowania.

Podczas realizacji **zadania bliższego operacji zaczepnej** wojska OT mogą być wykorzystane do zabezpieczenia rubieży wejścia sił głównych do operacji. Istotą tego działania jest zgranie wysiłków sił OT ze zgrupowaniem uderzeniowym co do sposobu utrzymania bronionej rubieży w odpowiednim czasie oraz

momentu przerwania ognia sił w styczności. Wojska OT nie powinny samodzielnie utrzymywać rubieży na kierunku głównego uderzenia, lecz być rozmieszczone na skrzydle wojsk utrzymujących daną rubież lub wspólnie z ogólnowojskowym oddziałem (ZT).

W trakcie realizacji **zadania bliższego** wojska OT mogą być wykorzystane do odparcia przeciwuderzenia przeciwnika. Mała ruchliwość wojsk OT sugeruje, że są one najbardziej predysponowane do odpierania przeciwuderzenia z miejsca sposobem obronnym. Związanie części sił przeciwnika może zapewnić głównemu zgrupowaniu uderzeniowemu swobodę w zakresie możliwości wprowadzenia drugiego rzutu operacyjnego do bitwy i wykonania zadania dalszego.

Inne zadania wojsk OT w istocie odpowiadają zadaniom opisanym w rozdziale o operacji obronnej, przy czym w operacji zaczepnej na terytorium własnego państwa każdorazowo należy przyjmować, iż w ugrupowaniu przeciwnika znajduje się część wojsk OT (sił OT) prowadząca działania nieregularne, broniąca miast w okrążeniu, których działanie należy skoordynować w zakresie rozpoznawczym i bojowym z planowanymi zadaniami wojsk operacyjnych (w tym z uderzeniami lotnictwa, działaniami powietrznoszturmowymi, desantowymi itp.).

Pytania kontrolne:

1. Wymienić elementy struktury organizacyjnej wojsk OT.
2. Dokonać podziału wojsk OT ze względu na ich przeznaczenie.
3. Wymienić jakiego rodzaju zadania wykonują wojska OT i scharakteryzować je.
4. Omówić wykorzystanie wojsk OT w taktycznej strefie obrony.

Rozdział X

ZABEZPIECZENIE DZIAŁAŃ OPERACYJNYCH

Zapoznanie się z treścią tego rozdziału powinno umożliwić Czytelnikowi:

1. Zrozumienie potrzeby realizacji przedsięwzięć zapewniających najkorzystniejsze warunki do prowadzenia bitwy i operacji;

2. Zapoznanie z rodzajami zabezpieczenia działań operacyjnych i ich zasadniczymi przedsięwzięciami;

3. Zrozumienie roli zabezpieczenia działań operacyjnych w osiąganiu celu operacji (bitwy).

10.1. Zasady ogólne

Zabezpieczenie działań operacyjnych obejmuje przedsięwzięcia realizowane przez wojska i siły obrony terytorialnej oraz organy administracji państwowej w celu niedopuszczenia do zaskakującego uderzenia przeciwnika, utrzymania zdolności bojowej wojsk, zapewnienia bezpieczeństwa ludności w obszarach działań jak również wymaganej odporności i ochrony obiektów wojskowych i cywilnych.

Do głównych zadań zabezpieczenia działań operacyjnych zalicza się:

- niedopuszczenie do zaskakującego uderzenia sił powietrznych przeciwnika, uderzeń bronią precyzyjną, (samo naprowadzającą się na cel) oraz uderzeń elektronicznymi środkami prowadzenia wojny, zwłaszcza środkami zakłóceń radioelektronicznych;
- niedopuszczenie do zaskakującego uderzenia zgrupowań wojsk lądowych w wymiarze powietrzno - lądowym, działań grup desantowo - szturmowych i de-

santów, jak również zgrupowań uderzeniowych sił morskich przeciwnika w nadmorskiej strefie działań;

- utrzymanie zdolności bojowej wojsk;
- zapewnienie sprawności organizacyjnej i funkcjonalnej instytucji państwowych i administracyjnych, województw i gmin w warunkach uderzeń ogniowych i radioelektronicznych przeciwnika;
- utrzymanie aktywności obronnej społeczeństwa oraz likwidowanie paniki i niekontrolowanego przemieszczania się ludności w obszarze działań operacyjnych;
- przygotowanie obiektów wojskowych i cywilnych oraz terenu dla sprawnego funkcjonowania wojsk w obszarze działań.
- zasilanie wojsk, dostarczanie im zaopatrzenia oraz świadczenie usług niezbędnych do funkcjonowania, szkolenia i walki.

Zabezpieczenie działań operacyjnych obejmuje: zabezpieczenie bojowe, zabezpieczenie logistyczne; uzupełnianie wojsk.

Zakres i rodzaj wykonywanych przedsięwzięć i działań wojsk, zależą od charakteru konfliktu, zakresu agresji i sposobu ataku wojsk przeciwnika oraz od możliwości i zdolności przeciwdziałania uderzeniom przez wojska podejmujące walkę i bitwę obronną z przeciwnikiem, jak również od skuteczności działania sił obrony terytorialnej w ich rejonach odpowiedzialności.

Osiągnięcie celu zabezpieczenia działań operacyjnych wymaga wykonania wielu przedsięwzięć o charakterze obronnym i ochronnym. Zdecydowaną większość prac, zwłaszcza z zakresu maskowania i operacyjnego przygotowania obszaru działań oraz przygotowania urządzeń logistycznych, należy wykonać w okresie pokoju. Pewną część zadań można wykonać w okresie narastania napięcia sytuacji międzynarodowej, wskazującej na możliwość dokonania agresji przez przeciwnika. Pozostałą część zadań wykonują wojska po zajęciu rejonów działań.

Efektywność zabezpieczenia działań operacyjnych, zależy przede wszystkim od rodzaju, stanu i możliwości bojowych sił i środków wydzielonych do działań obronno - ochronnych w ramach osłony operacyjnej; od znajomości przeciwnika, możliwości bojowych jego wojsk oraz od przewidywanej taktyki ich działania, co jest możliwe w warunkach posiadania wiarygodnych danych o czasie i sposobach wykonania uderzeń z powietrza, ogniowych i radioelektronicznych, a także uderzeń zgrupowań wojsk w wymiarze powietrzno - lądowym. Ponadto zależy od sprawności dowodzenia siłami wykonującymi zadania maskowania operacyjnego, obrony radioelektronicznej, zabezpieczenia inżynieryjnego i obrony przeciwchemicznej, w szczególności jednak od umiejętności sterowania siłami i środkami zabezpieczenia operacyjnego stosownie do zaistniałej sytuacji, a także od sprawności zabezpieczenia logistycznego.

Efektywność zabezpieczenia, zależy w dużej mierze od rozpoznania. Powinno dostarczyć wiarygodnych danych o działaniach przeciwnika, o sytuacji powietrznej, radioelektronicznej, informacyjnej, ekonomicznej itp. Niezwykle ważne są informacje o sposobach (taktyce) działania lotnictwa, uderzeniowych zgrupowań powietrzno - lądowych, o działalności sił i środków rozpoznania przeciwnika, zwłaszcza lotniczego, satelitarnego i radioelektronicznego, o przewidywanym użyciu broni precyzyjnej, dywersji, zakresie i sposobach prowadzenia obezwładniania radioelektronicznego (rodzaj i moc zakłóceń, środki i obiekty zakłóceń).

10.2. Zabezpieczenie bojowe działań operacyjnych

Zabezpieczenie bojowe działań operacyjnych stanowi ważny element systemu operacji (obronnej i zaczepnej). W jego skład wchodzą:

maskowanie operacyjne; obrona radioelektroniczna; zabezpieczenie inżynieryjne; obrona przeciwchemiczna; zabezpieczenie topograficzne; zabezpieczenie hydrometeorologiczne.

10.2.1. Maskowanie operacyjne

Maskowanie operacyjne obejmuje przedsięwzięcia realizowane w celu ukrycia sił i środków oraz obiektów związku operacyjnego (korpusu) przed rozpoznaniem przeciwnika, wprowadzenie go w błąd co do położenia wojsk oraz ich działań i tym samym utrudnienia przeciwnikowi skutecznego oddziaływania ogniem i zgrupowaniami uderzeniowymi wojsk.

Istotą tych przedsięwzięć jest:

- ukrycie faktycznych miejsc, sposobów i czasu osiągania wyższych stanów gotowości bojowej;
- ukrycie przedsięwzięć operacyjnego rozwijania i tworzenia zgrupowań wojsk;
- wprowadzanie przeciwnika w błąd co do zamiaru operacji, rozmieszczenia ważnych elementów ugrupowania operacyjnego oraz miejsc skupienia głównego wysiłku;
- maskowanie przedsięwzięć zabezpieczenia operacji i uzupełniania wojsk.[1]

Zadania maskowania można realizować poprzez skryte rozmieszczenie i przemieszczanie wojsk i polowych obiektów (mobilnych) z wykorzystaniem maskujących właściwości terenu, w warunkach ograniczonej widoczności, umiejętne stosowanie technicznych, elektronicznych i termicznych środków maskowania, a także maskujących materiałów podręcznych, jak również przez malowanie maskujące, stosowanie pokryć przeciwradiolokacyjnych, prowadzenie działań demonstracyjnych, rozbudowę pozornych rejonów rozmieszczenia wojsk pozycji

[1] Biuletyn Informacyjny nr 2 /162/. Sz. Gen. Warszawa 1995r. s.10.

i obiektów, włącznie z pozorowaniem działań (ruchu, manewru) pododdziałów, uzbrojenia i sprzętu wojskowego, prowadzenie dezinformacji i dywersji informacyjnej, a ponadto przez bezwzględne przestrzeganie dyscypliny wykonawczej, wykrycie i usunięcie cech demaskujących wojska, sprzęt bojowy oraz elementy systemu dowodzenia wojskami i sterowania środkami walki, a także przez aktywne zwalczanie wykrytych sił i środków rozpoznania przeciwnika i jego aktywnych elektronicznych środków prowadzenia wojny.

Maskowanie będzie wówczas skuteczne jeśli zapewni się jego ciągłość, aktywność, wiarygodność i niepowtarzalność w formach i sposobach prowadzenia.

Skuteczność maskowania w okresie przygotowania i prowadzenia bitwy (operacji) osiąga się przez:

1. Ochronę wiadomości zawartych w planach operacyjnego rozwinięcia wojsk, skryte przekazywanie zadań wykonawcom prowadzenie dezinformacji w agendach wywiadu i dyplomacji, w środkach masowego przekazu informacji, jak również przez prowadzenie działań demonstracyjnych dopasowanych do aktualnej sytuacji politycznej i militarnej, stosownie do decyzji rozegrania pierwszej fazy bitwy obronnej.

2. Ukrycie stanowisk dowodzenia, rozbudowę pozornych stanowisk dowodzenia i węzłów łączności, skryte dowodzenie operacyjnym rozwinięciem wojsk w połączeniu z intensyfikacją pracy pozornych elementów systemów kierowania siłami zbrojnymi, dowodzenia wojskami i sterowania środkami walki.

3. Zdeformowanie rzeczywistego obrazu położenia wojsk, głównie elementów systemu rozpoznania, wykrywanie środków rażenia, a także zniekształcenie sytuacji radioelektronicznej, w tym stosowanie manewru środkami radioelektronicznymi, częstotliwościami, w synchronizacji z intensyfikowaniem prze-

syłania pozornych informacji utajnionych w wydzielonych kanałach teleinformatycznych.

4. Zniekształcenie obrazu rzeczywistych rejonów rozwinięcia zgrupowań obronnych wojsk, przebiegu pozycji i pasów obrony, z równoczesnym intensyfikowaniem rozbudowy rubieży i rejonów pozornych oraz pozorowaną w nich działalnością wojsk.

5. Ukrycie miejsc i pozycji rozwinięcia najważniejszych środków walki i sprzętu bojowego, poprzez stosowanie makiet, imitatorów oraz innych elementów pozorujących, w połączeniu z wykorzystaniem maskujących właściwości terenu.

6. Stosowanie, w wybranych rejonach zasłon dymnych, rzeczywistych i pozornych, o różnej wielkości i gęstości dymu, oraz różnego typu urządzeń pozorujących źródła promieniowania elektromagnetycznego i termicznego.

W rejonach rozmieszczenia wojsk i miejscach rozwinięcia sprzętu bojowego wymagane jest użycie makiet i symulatorów termicznych oraz elektromagnetycznych, w takiej liczbie, aby stworzyć co najmniej dwa - trzy cele pozorne na jeden rzeczywisty, cel bojowy.

W rejonie batalionu należy przygotować jeden pozorny kompanijny punkt oporu, a w rejonie brygady wskazane jest przygotowanie jednej pozycji obronnej.

W zakresie maskowania poszczególne rodzaje wojsk wykonują następujące zadania:

1. Wojska inżynieryjne sprawują nadzór nad pracami fortyfikacyjnymi. Współuczestniczą w rozbudowie rejonów i obiektów pozornych. Urządzają pozorne drogi i przeprawy oraz kierują pozoracją wybuchów.

2. Wojska łączności uczestniczą w rozbudowie pozornych węzłów łączności stanowisk dowodzenia. Organizują i eksploatują pozorny system łączności i prowadzą działalność dezinformacyjną w wydzielonych kanałach łączności.

3. Wojska obrony przeciwchemicznej organizują i nadzorują pozorowanie pożarów. Kierują stawianiem zasłon dymnych w wyznaczonych rejonach i na rubieżach obrony.

Całokształtem działalności planistycznej, organizacyjnej, decyzyjnej i kontrolnej w zakresie maskowania zajmują się dowódcy oddziałów, związków taktycznych i operacyjnych i ich organa sztabowe. Do wykonania zadań wykorzystują podległe i wojska i podporządkowane im specjalistyczne pododdziały i oddziały maskowania, wyposażone w odpowiedni sprzęt techniczny, elektroniczny i termiczny.

10.2.2. Obrona radioelektroniczna

Obrona radioelektroniczna obejmuje kompleks przedsięwzięć organizacyjnych i technicznych realizowanych w celu: ukrycia przed rozpoznaniem przeciwnika radioelektronicznych środków i systemów dowodzenia wojskami i sterowania środkami walki, obniżenia skutków zakłóceń i dywersji radioelektronicznej (obezwładnienia radioelektronicznego), uniknięcia uderzeń bronią samosterującą się na źródła promieniowania elektrotermicznego (termicznego), eliminowania zakłóceń pochodzących od środków radioelektronicznych wojsk własnych wykorzystywanych w rejonach i pasach obrony na stanowiskach dowodzenia, węzłach łączności i obiektach teleinformatycznych - zapewnienie kompatybilności elektromagnetycznej.

Ukrywanie pracy środków i systemów przed rozpoznaniem przeciwnika obejmuje: maskowanie, kontrolę promieniowania elektromagnetycznego, kontrolę przestrzegania zasad wymiany informacji w kanałach teleinformatycznych, zwłaszcza radiokomunikacji, pozorację (imitację), dezinformację (mylenie, kamuflaż), zapewnienie skrytości kierowania siłami zbrojnymi i dowodzenia wojskami w systemie obronnym.

Obniżenie skuteczności zakłóceń i dywersji radioelektronicznej wykonywanych przez przeciwnika osiąga się przez wykrywanie obiektów zakłóceń i dywersji radioelektronicznej, określanie rodzaju i mocy zakłóceń oraz sposobów ich uniknięcia lub obniżenia ich destrukcyjnego wpływu na dowodzenie wojskami. Konieczne jest stosowanie różnych zabiegów technicznych i organizacyjnych. Wyjątkowe znaczenie mają te działania, które zwiększają odporność środków i systemów dowodzenia wojskami i sterowania środkami rażenia. Wymagane jest zastosowanie w urządzeniach radiowych, urządzeniach linii radiowych, radionawigacyjnych, radiolokacyjnych itp. specjalnych modułów ochronnych, filtrów, ekranów eliminujących lub obniżających, ujemne skutki zakłóceń (moduły, filtry, ekrany przeciwzakłóceniowe).

Uchylenie się przed zakłóceniami, przede wszystkim przed bronią precyzyjną naprowadzającą się na źródła promieniowania elektromagnetycznego lub termicznego zapewnia się przez: aktywne przeciwdziałanie radioelektronicznym środkom rozpoznania przeciwnika, rozśrodkowanie elementów dowodzenia wojskami i sterowania środkami rażenia, rozśrodkowanie elementów radioelektronicznych systemów łączności, rozpoznania i obrony powietrznej, maskowanie, imitację i ukrycie wojsk i obiektów.

Kompatybilność elektromagnetyczną należy zapewnić w dwóch płaszczyznach:

a) zewnętrznej, obejmującej prawidłową koegzystencję elektromagnetyczną relacji telekomunikacyjnych, izolowanie ich od naturalnych źródeł zakłóceń spowodowanych przez warunki wynikające z praw przyrody (warunki w atmosferze, jonosferze, troposferze, meteorologiczne, klimatyczne itp.) oraz z ukształtowania terenu i infrastruktury obszaru działań, a także pochodzących od różnych źródeł zakłóceń technicznych;

b) wewnętrznej, rozumianej jako prawidłową koegzystencję różnych typów urządzeń radioelektronicznych eksploatowanych we wspólnych obszarach

działania wojsk, na stanowiskach dowodzenia, węzłach łączności i innego rodzaju ośrodkach radiokomunikacyjnych, teleinformatycznych, radiolokacyjnych, radionawigacyjnych itp.

Kontrola promieniowania elektromagnetycznego obejmuje wykrycie i analizę cech demaskujących urządzenia radioelektroniczne, sprawdzanie przestrzegania ustalonych zasad i sposobów eksploatacji, priorytetów wykorzystania bojowego urządzeń radioelektronicznych, zwłaszcza we wspólnych rejonach działania, a także sprawdzanie jakości (skuteczności) maskowania, pozoracji (imitacji) oraz efektów prowadzonego rozpoznania i obezwładniania radioelektronicznego. Kontrolę w takim zakresie prowadzi się przede wszystkim w celu eliminowania stwierdzonych nieprawidłowości eksploatacji środków i systemów radioelektronicznych wykorzystywanych dla celów dowodzenia wojskami i sterowania środkami walki.

10.2.3. Zabezpieczenie inżynieryjne

Zabezpieczenie inżynieryjne działań operacyjnych związku operacyjnego jest częścią podsystemu zabezpieczenia. Obejmuje przedsięwzięcia oraz zadania, których wykonanie stworzy dogodne warunki do rozwinięcia wojsk i prowadzenia przez nich skutecznych działań operacyjnych.

Zabezpieczenie inżynieryjne realizuje się w celu ochrony wojsk przed środkami rażenia oraz w celu ich maskowania i pozorowania. Ponadto w celu ułatwienia wykonywania marszów, manewrów wojsk i środków walki, jak również skrytego zajmowania rejonów i pasów obrony.

Do zasadniczych zadań zabezpieczenia inżynieryjnego działań operacyjnych OW (korpusu) należy:[2]

- rozpoznanie inżynieryjne przeciwnika i terenu;

[2] Biuletyn Informacyjny nr 2 /162/, Szt. Gen. WP Warszawa 1995, s. 158

- rozbudowa inżynieryjna (obejmująca rozbudowę fortyfikacyjną terenu, budowę zapór inżynieryjnych i wykonywanie niszczeń oraz realizację przedsięwzięć w ramach maskowania wojsk i obiektów);

- osłona techniczna dróg oraz urządzanie i utrzymywanie przepraw;

- wykonywanie (torowanie) przejść w zaporach inżynieryjnych, przez przeszkody naturalne i rejony zniszczeń;

- rozminowanie terenu i obiektów;

- udział w likwidacji skutków uderzeń przeciwnika, klęsk żywiołowych i ekologicznych.

Zadania te wykonują wszystkie rodzaje wojsk w ramach zabezpieczenia bojowego działań. Wojska inżynieryjne kieruje się głównie do zadań specjalistycznych, wymagających odpowiedniego - specjalistycznego przeszkolenia żołnierzy lub zastosowania specjalistycznego sprzętu inżynieryjnego.

System zapór inżynieryjnych przygotowuje się w celu: umocnienia rubieży obronnych (rejonów, pasów), utrudnienia natarcia wojskom przeciwnika i stworzenia dogodnych warunków do zadania im strat lub ich zniszczenia, zamknięcia luk w ugrupowaniu wojsk własnych, osłony skrzydeł wojsk wykonujących przeciwuderzenie (kontratak), utrudnienie działań grup desantowo - szturmowych oraz lądowania desantów (powietrznych, morskich) przeciwnika.

Analiza potrzeb ustawienia zapór minowych w okresie przygotowania operacji obronnej wskazuje, że należy ustawić w tym okresie około 40 km zapór minowych w ciągu doby. Do zrealizowania tego zadania sposobem mechanicznym należy wykorzystać do 10 plsap i 30 mechanicznych ustawiaczy min.

Rozbudowę fortyfikacyjną terenu w punktach oporu, rejonach i pasach obrony (rejonach ześrodkowania) należy zapoczątkować od okopów dla środków ogniowych i sprzętu bojowego, ukryć przeciwlotniczych dla wojsk oraz ukryć dla środków dowodzenia urządzeń teleinformatycznych.

Zadania rozbudowy wykonują wojska, wydzielone siły obrony terytorialnej, a także ludność cywilna pozostająca w rejonach i pasach obrony.

Wykonanie zadań rozbudowy fortyfikacyjnej wymaga w czasie pokoju:

1. Przeprowadzenia studiów taktycznych i operacyjnych terenu oraz rekonesansów terenu, rejonów przyszłych walk, bitew i operacji obronnych w celu określania warunków i potrzeb rozbudowy fortyfikacyjnej, jak również ustalenia możliwości wykorzystania infrastruktury i materiałów miejscowych dla celów obrony.

2. Zgromadzenia zapasów konstrukcji przefabrykowanych i innych materiałów budowlanych.

3. Przystosowania wybranych obiektów na schrony i ukrycia, oddzielne dla wojsk i oddzielne dla ludności.

4. Budowy obiektów fortyfikacyjnych w szczególnie ważnych miejscach dyslokacji wojsk i elementów systemu dowodzenia wojskami i środków walki stosownie do przewidywanej sytuacji i planów operacyjno - taktycznych. W pierwszej kolejności należy przygotowywać lotniska, rejony startowe rakiet i stanowiska ogniowe, stanowiska dowodzenia, węzły łączności, składy materiałowe oraz inne wybrane elementy systemu logistycznego.

Przygotowanie i utrzymanie dróg ma zapewnić dogodne warunki wykonania marszów, manewrów wojsk i środków walki.

Na obszarze kraju gęstość dróg o nawierzchni twardej w poszczególnych rejonach jest różna. Drogi o nawierzchni twardej występują średnio co 5 - 6 km, a drogi o nawierzchni gruntowej co 2 - 3 km (stan na rok 1994).

W pasie operacji obronnej należy utrzymywać drogi o łącznej długości do 2000 km, natomiast w pasie obrony związku taktycznego ogólna długość dróg może wynosić 250 - 300 km.

Urządzanie i utrzymanie przepraw ma szczególne znaczenie dla ruchu wojsk na drogach dofrontowych, rokadowych, zaopatrzenia itp. W pierwszej

kolejności należy wykorzystać przeprawy stałe. W wypadku ich zniszczenia urządzać przeprawy siłami wojsk inżynieryjnych, przy udziale innych rodzajów wojsk.

Do urządzenia przepraw wykorzystuje się wojska inżynieryjne, siły obrony terytorialnej, jak również miejscową ludność, odpowiednio zorganizowaną i przysposobioną do wykonania tego rodzaju zadań.

Pokonywanie zapór inżynieryjnych w obronie wykonuje się podczas wykonywania przeciwuderzenia lub kontrataków. Na tych kierunkach przeciwnik może osiągnąć duże nasycenie zaporami przeciwpancernymi, czy też innego typu zaporami minowymi.

Oprócz zapór minowych ustawianych przez przeciwnika, pierwszorzutowe oddziały napotykać będą na zapory minowe ustawione przez nasze wojska w okresie przygotowania bitwy (operacji) obronnej, nie usunięte, nie rozbrojone we właściwym czasie przed rozpoczęciem kontrataków lub przeciwuderzenia.

Zadania zabezpieczenia inżynieryjnego działań operacyjnych w OW (korpusie) realizują:

- **brygada saperów** (BSap) - stanowi zasadniczy związek taktyczny wojsk inżynieryjnych okręgu wojskowego (korpusu) i jest przeznaczona do realizacji zadań, na których szef wojsk inżynieryjnych OW (korpusu) skupia główny wysiłek zabezpieczenia inżynieryjnego. Brygada stanowi jednocześnie podstawowy związek, na którego bazie jest organizowany odwód inżynieryjny OW (korpusu);

- **pułk drogowo - mostowy** (pdm) - jest przeznaczony do osłony technicznej dróg wykorzystywanych przez elementy ugrupowania operacyjnego OW (korpusu). Zadanie to wykonuje wspólnie z siłami MTiGM rozmieszczonymi w operacyjnym obszarze obrony okręgu (korpusu);

- **pułk saperów** (psap) - stanowi zasadniczy oddział wojsk inżynieryjnych okręgu wojskowego przeznaczony do realizacji zadań, na których szef wojsk inżynieryjnych OW skupia główny wysiłek zabezpieczenia inżynieryjnego po wyj-

ściu z obszaru okręgu wojsk wchodzących w skład korpusu lub do realizacji zadań na pomocniczym kierunku obrony, gdy okręg organizuje obronę w swoim obszarze odpowiedzialności. Na bazie psap organizowany jest odwód inżynieryjny OW - jeżeli OW wydzielił korpus, który wyszedł poza jego granice. Może również stanowić, wspólnie z częścią sił BSap i pdm centralnego podporządkowania, odwód inżynieryjny Naczelnego Dowódcy (OInż.ND);

- **pułk pontonowy** (ppont) - jest przeznaczony do zabezpieczenia w swoim rejonie odpowiedzialności przepraw mostowych na potrzeby wojsk operacyjnych i innych użytkowników;

- **batalion rozbudowy fortyfikacyjnej** (brf) - jest przeznaczony do realizacji prac ziemnych na pozycjach i w rejonach rozmieszczenia wojsk, przygotowania prefabrykowanych elementów konstrukcji fortyfikacyjnych z materiałów miejscowych oraz budowy schronów typu lekkiego.

Wymienione jednostki wykorzystuje się zgodnie z zamiarem dowódcy w sposób scentralizowany lub zdecentralizowany w formie przydziału - wzmocnienia lub wsparcia.

Dla osiągnięcia zamierzonych celów operacji i terminowego wykonania zadań zabezpieczenia inżynieryjnego z oddziałów i pododdziałów wojsk inżynieryjnych tworzy się u g r u p o w a n i e w o j s k i n ż y n i e r y j n y c h, które składa się z:

- oddziałów i pododdziałów wojsk inżynieryjnych wzmacniających lub wspierających oddziały (pododdziały) rodzajów wojsk i służb;

- oddziałów i pododdziałów wojsk inżynieryjnych wykonujących zadania zabezpieczenia inżynieryjnego szczebla OW (korpusu);

- oddziałów zaporowych (OZap);

- oddziałów (grup) torujących (OT, GT);

- oddziałów (pododdziałów) wojsk inżynieryjnych pozostających w odwodzie specjalnym (OInż.);

- tworzonych doraźnie, do wykonania wyodrębnionych zadań zabezpieczenia inżynieryjnego, innych elementów ugrupowania bojowego, na przykład oddziałów zabezpieczenia ruchu (OZR) itp.

10.2.4. Obrona przeciwchemiczna

Aktualnie zmniejszyła się groźba konfliktu zbrojnego z użyciem broni masowego rażenia, zwłaszcza broni jądrowej. Jednak nie można wykluczyć całkowicie jej użycia w różnorodnej skali. Z kolei broń chemiczna, jako środek masowego rażenia o niższym progu użycia i szerokiej dostępności, może być stosowana z mniejszymi ograniczeniami.

Natomiast duży wpływ na warunki działania wojsk oraz zadania obrony przeciwchemicznej będą miały promieniotwórcze i chemiczne skażenia przemysłowe powstałe w wyniku awarii, a także przypadkowego lub celowego zniszczenia obiektów energetyki jądrowej, zakładów przemysłowych oraz środków transportu toksycznych substancji chemicznych.[3]

Obrona przeciwchemiczna ma na celu przeciwdziałanie skażeniom promieniotwórczym i toksycznym, zwłaszcza pochodzenia przemysłowego. Obejmuje ona: wykrywanie skażeń, kontrolę napromieniowania i stopnia skażenia, likwidację skażeń, wykorzystanie środków ochrony indywidualnej i zbiorowej oraz stosowanie dymów dla celów maskowania, ochrony i obrony wojsk i obiektów.

Wykrywanie skażeń napromieniowania realizują specjalnie dla tych celów wyznaczani obserwatorzy, posterunki obserwacyjne, patrole organizowane od szczebla kompanii w jednostkach wszystkich rodzajów wojsk, w tym również organizowane punkty kontroli i patrole ruchu drogowego, a także samoloty i śmigłowce przystosowane do rozpoznawania skażeń i napromieniowania.

---

[3] Biuletyn Informacyjny nr 2 /162/ Szt. Gen. Warszawa 1995 s. 176

Wszystkie rodzaje wojsk prowadzą rozpoznanie skażeń swoimi siłami i środkami. Najważniejsze zadania specjalistyczne wykonują pododdziały (grupy, patrole) rozpoznania skażeń ze składu jednostek przeciwchemicznych oraz klucze śmigłowców.

Klucze śmigłowców działają w rejonach rozmieszczenia wojsk i elementów logistycznych, na drogach marszu, dowozu i ewakuacji, w rejonach przepraw i rejonach trudno dostępnych dla naziemnych środków rozpoznania. Szczególny wysiłek swojej działalności rozpoznawczej skupiają na przewidywanych lub ustalonych już kierunkach rozprzestrzeniania skażeń.

Kontrola napromieniowania i stopnia skażenia prowadzona jest w celu ustalenia zdolności bojowej wojsk oraz potrzeb i zakresu wykonania przedsięwzięć profilaktyczno - leczniczych.

Likwidacja skażeń prowadzona jest w celu usunięcia skażeń w terenie, na uzbrojeniu i sprzęcie bojowym, na umundurowaniu oraz na powierzchni ciała żołnierzy. Odkażanie ciała przeprowadza się natychmiast po skażeniu, przez odpowiednio przygotowanych żołnierzy. Dezaktywację i dezynfekcję przeprowadza się w dogodnych warunkach, wtedy gdy zaistnieje sprzyjająca sytuacja. Zabiegi specjalne wykonują własnymi siłami te wojska, które dysponują sprzętem bojowym o wysokich właściwościach ochronnych.

Likwidacja skażeń siłami pododdziałów wojsk obrony przeciwchemicznej wykonywana jest przede wszystkim na korzyść stanowisk dowodzenia, węzłów łączności, ośrodków informatycznych o dużym nasyceniu urządzeń elektronicznych, elementów logistycznych itp. Działania pododdziałów wojsk obrony przeciwchemicznej wspierane są przez stacjonarne punkty zabiegów specjalnych, łaźnie miejskie i osiedlowe oraz przez obiekty pozostające w dyspozycji organów kierowniczych obrony cywilnej.

Użycie dymów w działaniach operacyjnych zdecydowanie zmniejsza skuteczność użycia środków rażenia przeciwnika, zwłaszcza uderzeń lotnictwa,

broni precyzyjnego rażenia, broni maszynowej itp. Utrudnia prowadzenie rozpoznania zarówno wzrokowego, jak i przy stosowaniu elektronicznych urządzeń rozpoznawczych. Bardzo efektywne jest zastosowanie dymów do oślepiania systemu obserwacji przeciwnika. Dymy należy stosować dla realizacji celów maskowania, przede wszystkim marszów i manewru wojsk, rejonów dyslokacji elementów ugrupowania operacyjnego, stanowisk dowodzenia, węzłów łączności, wykonywanych prac inżynieryjnych, działań drugich rzutów i odwodów, przepraw, rejonów rozwinięcia elementów logistycznych.

Przedsięwzięcia obrony przeciwchemicznej realizują siły i środki wszystkich rodzajów wojsk i służb na **zasadzie powszechności**. Szczególnie ważne zadania wymagające specjalnego przygotowania żołnierzy i zastosowania specjalistycznego sprzętu będą wykonywać oddziały i pododdziały wojsk obrony przeciwchemicznej. Realizują one również zadania z zakresu maskowania dymem wojsk i obiektów, rażenia przeciwnika środkami zapalającymi, a także biorą udział w lokalizacji i gaszeniu pożarów.

W ich skład na szczeblu OW (korpusu) wchodzą: ośrodek analizy skażeń (OAS) w składzie pułku dowodzenia; batalion obrony przeciwchemicznej; klucz śmigłowców rozpoznania skażeń i zadymiania (docelowo w pułku śmigłowców wsparcia)

Ośrodek analizy skażeń jest elementem stanowiska dowodzenia OW (korpusu) , przeznaczonym do zbierania, opracowywania i przekazywania informacji o uderzeniach bronią masowego rażenia i środkami zapalającymi, o sytuacji promieniotwórczej i chemicznej, w tym skażeń radioaktywnymi i toksycznymi środkami przemysłowymi, oraz o stratach i zniszczeniach, a także do opracowywania wniosków i propozycji dotyczących sposobów działania wojsk w strefach skażeń.

Batalion obrony przeciwchemicznej jest przeznaczony do samodzielnego wykonywania zadań rozpoznania i likwidacji skażeń na korzyść związków tak-

tycznych, oddziałów ogólnowojskowych, rodzajów wojsk, a także jednostek zabezpieczenia logistycznego. Batalion może być także wykorzystywany do realizacji zadań z zakresu maskowania dymem wojsk i obiektów, rażenia przeciwnika środkami zapalającymi, ograniczania emisji i rozprzestrzeniania się toksycznych środków przemysłowych. Może także brać udział w lokalizacji i gaszeniu pożarów.

Klucz śmigłowców rozpoznania skażeń i zadymiania, wchodzący w skład pułku śmigłowców wsparcia, jest przeznaczony do prowadzenia powietrznego rozpoznania skażeń promieniotwórczych terenu oraz maskowania dymem wojsk i obiektów[4].

10.2.5. Zabezpieczenie topograficzne

Zabezpieczenie topograficzne działań operacyjnych obejmuje całokształt przedsięwzięć związanych z pozyskaniem, przetwarzaniem i dostarczaniem wojskom informacji o obszarze działań operacyjnych, a także wyposażenie wojska w wydawnictwa topograficzne.

Celem zabezpieczenia topograficznego jest umożliwianie wojskom dokonania analiz i ocen warunków terenowych oraz dostarczanie informacji niezbędnych do skutecznego użycia uzbrojenia i sprzętu wojskowego, w tym przede wszystkim środków rażenia i systemów nawigacyjnych.

Do zasadniczych zadań zabezpieczenia topograficznego należy:

1. przygotowanie zawczasu wydawnictw i opracowań służby topograficznej dla wszystkich rodzajów sił zbrojnych na obszar kraju i w niezbędnym zakresie na obszary sąsiednie na określoną odległość od granic naszego państwa;
2. opracowanie opisów i monografii wojskowo - geograficznych obszaru kraju, w tym głównych rubieży, stref i rejonów, a także państw sąsiednich;
3. sporządzanie i aktualizowanie map topograficznych i specjalnych;

[4] Biuletyn Informacyjny nr 2 (162) Szt. Gen. Warszawa 1995, s.177.

4. opracowanie i rozwijanie wojskowo - geograficznego systemu informatycznego wspomagania procesów dowodzenia i zarządzania, operacyjnego przygotowania obszaru kraju, zabezpieczenia działań operacyjnych, dla których podkład stanowić będą numeryczne opracowania topograficzne;
5. zaopatrywanie wojsk w wydawnictwa topograficzne oraz organizacja ich urzutowania i przechowywania

Za właściwą organizację zabezpieczenia topograficznego działań operacyjnych wojsk w OW (korpusie) odpowiada szef sztabu, realizując zadania poprzez Wydział Topograficzny Oddziału Operacyjnego.

10.2.6. Zabezpieczenie hydrometeorologiczne

Zabezpieczenie hydrometeorologiczne działań operacyjnych obejmuje przedsięwzięcia związane z przygotowaniem i dostarczaniem dowódcom i sztabom informacji o warunkach hydrometeorologicznych na potrzeby planowania i prowadzenia działań operacyjnych.

Celem zabezpieczenia hydrometeorologicznego jest umożliwienie wojskom uwzględniania w kalkulacjach, prognozach i ocenach wpływu warunków atmosferycznych i hydrologicznych na prowadzenie operacji, przegrupowanie operacyjne i pogotowie operacyjne.

Do zasadniczych zadań zabezpieczenia hydrometeorologicznego należy:

1. zaopatrywanie wojsk w opracowania i prognozy dotyczące warunków klimatycznych i hydrologicznych;
2. przygotowanie i doprowadzenie do wojsk ogólnych komunikatów meteorologicznych i hydrologicznych na obszary działań operacyjnych;
3. nadzorowanie przygotowania meteorologicznego oraz organizowanie współdziałania oddziałów (pododdziałów) meteorologicznych rodzajów wojsk z komórkami systemu hydrometeorologicznego kraju. [5]

[5] Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych cz.I; Sztab Generalny WP. Warszawa 1994, s.86

Organizatorem zabezpieczenia hydrometeorologicznego jest szef sztabu OW (korpusu).

10.3. Zabezpieczenie logistyczne

Zabezpieczenie logistyczne - to zasilanie wojsk, dostarczanie im zaopatrzenia oraz świadczenie usług niezbędnych do funkcjonowania, szkolenia i walki. Polega ono na przygotowaniu odpowiednio urzutowanego i rozmieszczonego w terenie potencjału zaopatrzeniowego, technicznego i medycznego, zapewnieniu możliwości racjonalnego użytkowania tego potencjały (z wykorzystaniem terenowej - wojskowej i cywilnej infrastruktury logistycznej) i stworzeniu warunków do prowadzenia działań operacyjnych.

Zabezpieczenie logistyczne obejmuje:

- zaopatrywanie,
- zabezpieczenie techniczne,
- zabezpieczenie medyczne,
- inne przedsięwzięcia (zabezpieczenie techniczno - lotniskowe, zaspokojenie potrzeb jeńców wojennych oraz grzebanie poległych i zmarłych żołnierzy).

Zadania zabezpieczenia logistycznego OW (korpusu) realizowane są przez:

a) ruchome jednostki i urządzenia logistyczne szczebla taktycznego, wzmacniane nowo formowanymi jednostkami i urządzeniami logistycznymi szczebla operacyjnego;

b) stacjonarny potencjał logistyczny wojska oraz układu pozamilitarnego (wydzielony z gospodarki narodowej).

10.3.1. Zabezpieczenie materiałowe (zaopatrywanie)

Zabezpieczenie materiałowe (zaopatrywanie) OW (korpusu) organizuje się i realizuje w celu pełnego i terminowego zasilania walczących zgrupowań w uzbrojenie i sprzęt techniczny, środki bojowe i materiałowe oraz świadczenia usług gospodarczo - bytowych. Obejmuje ono:

prognozowanie, planowanie, normowanie, pozyskiwanie, gromadzenie, przechowywanie, rotację i dystrybucję, dostarczanie, wykorzystanie zasobów miejscowych i zdobyczy wojennych, ewakuację zaopatrzenia, działalność gospodarczo-bytową, ewidencję, kontrolę i sprawozdawczość.

Źródłami zaopatrzenia są bazy i składnice stacjonarne wielobranżowe i jednorodne (docelowo rejonowe bazy materiałowe), wyznaczone bazy i składy stacjonarne gospodarki narodowej, składy polowe, dostawy z produkcji i zakupy zagraniczne, zasoby miejscowe i zdobycze wojenne. Głównymi źródłami zaspokajania potrzeb zaopatrzenia, są jednostki transportowe przewożące środki bojowe i materiałowe oraz składy przełożonego (okręgowe i centralne) wyznaczone składy gospodarki narodowej. Dla korpusu podstawowymi źródłami zaopatrzenia będą polowe składy ND, a także wojskowe i cywilne składy stacjonarne.

W okresie przygotowania wojsk do działań gromadzenie zaopatrzenia polega głównie na uzupełnianiu zapasów normatywnych w wojskach oraz ich odtworzeniu w oddziałach i pododdziałach zaopatrzenia. Ponadto mogą być gromadzone zapasy ponadnormatywne (doraźne) środków bojowych (amunicji artyleryjskiej, rakietowej i moździerzowej), przeznaczone do ogniowego przygotowania i wsparcia działań w wysokości od 0,5 - 1,5 jo.

Odpowiednie urzutowanie zaopatrzenia ma zapewnić zasilanie wojsk i umożliwić im (przy przedłużeniu średniodobowych norm zużycia) prowadzenie

działań bojowych na poszczególnych szczeblach organizacyjnych przez ustalony okres (Zarządzenie szefa Sztabu Generalnego WP nr 05 z 13.01.1995 r.):

1. **Środków bojowych:**	**Szczebel taktyczny**	**Szczebel okręgowy**
a) amunicji i rakiet	5	10 dni
b) środków minersko - zaporowych	3	12 dni
2. **Materiałów pędnych i smarów**	5-7	18-20 dni
3. **Żywności**	8	5 dni

4. **Materiałów medycznych**

a) w szpitalach do leczenia rannych i chorych - 30 dni;

b) w bazach i składnicach - 30 dni;

c) zabezpieczenia bojowego na polu walki: - 30 % stanu osob. 6 %

O ilości zużywanego zaopatrzenia przez wojska OW (korpusu) w dużej mierze **decyduje rozmach i czas trwania operacji.** Średniodobowe zużycie zasadniczych środków bojowych i materiałowych wynosi (wg cytowanego zarządzenia nr 05):

a) **środków bojowych:**

- rakiet z - z - 0,3 jo;
- amunicji strzeleckiej - 0,2 jo;
- amunicji art. i moździ. - 0,4 jo;
- amunicji ppanc. - 0,1 jo;
- amunicji rakietowej - 0,3 jo;
- amunicji czołgowej - 0,2 jo;
- amunicji plot - 0,2 jo;
- ppk przenośne, na TO i BWO - 0,2 jo;
- ppk na śmigłowcach - 0,25 jo;
- środków minersko - zaporowych - 5,0 kpl.

b) **paliw:**

- BS i ON do pojazdów kołowych - 1,05 jn;

- ON do pojazdów gąsienicowych - 1,15 jn;
- paliw do agregatów - 1,5 jn;

c) **żywności:**

- 1 rdz na stan osobowy cz. „W".

Średniodobowe zużycie amunicji w korpusie może wynieść od 1,5 - 3,0 tys. ton (3 - 4 OT i jednostki korpuśne), a paliw od 400 - 600 ton.

Dowóz zaopatrzenia odbywa się głównie transportem odbiorców (ZT, oddziałów) lub transportem szczebla okręgowego (gdy ZT działa w pierwszym rzucie i na głównym kierunku). W drodze powrotnej przewiduje się użycie części transportu do ewakuacji lekko rannych i chorych, uszkodzonego uzbrojenia i sprzętu, zdobyczy wojennych i zbędnego na polu walki zaopatrzenia.

Prowadzenie działań w obronie własnego kraju pozwala na pełne wykorzystanie zasobów wojskowych (żywność, paliwo, woda pitna, niektóre rodzaje umundurowania, środki opatrunkowe i lecznicze, środki higieny i części zamienne) oraz infrastruktury produkcyjno - usługowej.

10.3.2. Zabezpieczenie techniczne

Zabezpieczenie techniczne obejmuje

użytkowanie i obsługiwanie oraz zaopatrywanie w uzbrojenie i sprzęt techniczny. Istotą ***użytkowania*** jest tworzenie warunków prawidłowego wykorzystania uzbrojenia i sprzętu wojskowego, a także racjonalizacji zużycia ich resursów, natomiast ***obsługiwanie***, to celowe działanie ze sprawnym lub niesprawnym sprzętem umożliwiające jego użytkowanie. Obsługiwanie uzbrojenia i sprzętu wojskowego obejmuje: **obsługiwanie techniczne, rozpoznanie techniczne, ewakuację techniczną oraz remont.**

Zaopatrywanie w uzbrojenie i sprzęt wojskowy obejmuje dostawy dla wojsk sprzętu wojskowego oraz technicznych środków materiałowych (zestawów remontowych, części zamiennych, narzędzi itp.).[6]

Głównym celem zabezpieczenia technicznego w czasie działań jest utrzymanie UiSW w gotowości do użycia w walce oraz jego odzysk w razie uszkodzenia

Zadania zabezpieczenia technicznego wykonują wszyscy użytkownicy uzbrojenia i sprzętu wojskowego oraz specjalistyczne siły i środki, z wykorzystaniem terenowej (wojskowej i cywilnej) infrastruktury technicznej. Jednostkami wykonawczymi szczebla okręgowego czasu „W" są: okręgowe warsztaty techniczne (OWT), rejonowe warsztaty techniczne (RWT), zmilitaryzowane warsztaty garnizonowe (ZWG), zmilitaryzowane warsztaty rejonowe (ZWR), bataliony remontowe i batalion ewakuacji sprzętu (bes).

Decydujący wpływ na funkcjonowanie zabezpieczenia technicznego będzie miało ogniowe oddziaływanie przeciwnika na wojska OW (korpusu). Orientacyjne dobowe wskaźniki strat UiSW (w %) w korpusie [7] przedstawia poniższa tabela.

Lp.	Rodzaj uzbrojenia i sprzętu	W działaniach obronnych			W działaniach zaczepnych		
		I rzut	II rzut	Śred.	I rzut	II rzut	Straty bezpowrotne średniodobowe (Zarządzenie nr 05 z 13.01.95)
1	Czołgi	10-15	7-9	8-11	17-21	10-12	1,1
2	BWP	9-15	6-8	7-10	12-14	13-17	0,9
3	TO i SO	5-7	4-6	5-7	10-12	6-8	0,7
4	Art. i moździ.	10-15	8-12	9-16	15-20	10-15	0,7

[6] Strategiczne użycie sił zbrojnych w działaniach na terytorium kraju „OBRONA", AON, Warszawa 1996r., s. 220

[7] Aneks do Vademecum logistycznego (PF 276 z 2.12.94), załącznik nr 5

5	Śr. ppanc	10-15	8-12	9-16	15-20	10-15	0,7
6	Broń strzel.	5-7	2-4	3-6	8-10	3-5	0,5
7	Samochody	3-5	2-4	3-5	8-10	5-7	0,7

Fundusz remontowy dla sił i środków korpusu gromadzą korpuśne grupy ewakuacyjne wydzielone z batalionu ewakuacji sprzętu (bes), które działają z wyprzedzeniem 8 -12 godzin w stosunku do planowanego rozwinięcia PZUS.

Uszkodzony sprzęt będą remontowały brygadowe i korpuśne PZUS, a także wojskowe i cywilne stacjonarne zakłady i warsztaty remontowe.

10.3.3. Zabezpieczenie medyczne

Zabezpieczenie medyczne ma na celu utrzymanie należytego stanu zdrowia żołnierzy zapewniającego zachowanie przez nich zdolności bojowej, a także objęcie opieką rannych i chorych oraz ich leczenie.

Obejmuje przedsięwzięcia:

profilaktyki zdrowotnej, leczniczo-ewakuacyjne, rehabilitacji, sanitarno-higieniczne i przeciwepidemiczne oraz zaopatrywanie wojsk w sprzęt i materiały medyczne.

Do realizacji zadań szef służby zdrowia OW (korpusu) posiada: wojskowe szpitale (WSz.), wojskowe szpitale rezerwowe (WSzR), bataliony wzmocnienia medycznego, kompanie samochodów sanitarnych i batalion autobusów sanitarnych, szpitale ewakuacyjne (SzE) oraz wydzielone łóżka do stałego i jednorazowego obłożenia w placówkach społecznej służby zdrowia. Prognozowane straty sanitarne (w %) przedstawia poniższa tabela.

Szczebel organizacyjny	Prognozowane straty sanitarne	
	Operacja obronna	Przeciwuderzenie
Korpus	2-3	3-5
Okręg wojskowy	1-2,5	1,5-2,5

Przedsięwzięcia leczniczo-ewakuacyjne cechuje etapowość i rejonizacja. Rannych i chorych ewakuuje się z batalionowych punktów opatrunkowych (bpo) do brygadowych (BPO) i dywizyjnych (DPO) transportem sanitarnym przełożonego, a następnie do wojskowych i cywilnych szpitali stacjonarnych.

Brygady pierwszego rzutu szef zdrowia OW (korpusu) może wzmocnić 1-2 kompaniami wzmocnienia medycznego i 1-2 kompaniami szpitalnymi oraz grupami chirurgicznymi i środkami transportu sanitarnego. Częstotliwość przemieszczania jednostek i urządzeń medycznych zależy głównie od tempa działań i intensywności oddziaływania przeciwnika. Etapowość świadczeń medycznych i ich rejonizacja powiązana jest z garnizonami, rejonami leczniczymi, okręgami wojskowymi i placówkami społecznej służby zdrowia.

Wojenny system zaopatrywania medycznego działa z wykorzystaniem rejonowych baz zaopatrzenia medycznego (RBZ), utworzonych przy każdym szpitalu wojskowym rejonu leczniczego. Zaopatrywanie w krew konserwowaną odbywa się przez wojewódzkie stacje krwiodawstwa (w ramach rezerw wydzielonych dla wojska) i stacji krwiodawstwa szpitali wojskowych.

10.3.4. Zabezpieczenie komunikacyjne

Zabezpieczenie komunikacyjne jest realizowane w celu zapewnienia terminowej realizacji kompleksowych przewozów wojskowych.

Obejmuje ono:

przedsięwzięcia przygotowania i utrzymania sieci komunikacyjnej o znaczeniu obronnym, przewozów wojskowych oraz kierowania ruchem wojsk.

Podstawowymi elementami systemu kierowania i kontroli ruchu wojsk OW są:

1. okręgowe grupy kierowania ruchem wojsk (OGKRW);

2. 11 komend rejonów kierowania ruchem wojsk;
3. dwa bataliony regulacji ruchu, które mogą wystawić jednocześnie do 85 posterunków kierowania ruchem wojsk (PKRW).

Strefa kierowania ruchem wojsk OW wchodzi w skład struktury systemu kierowania ruchem wojsk WP. Jego elementy są rozwijane na sieci wojskowych dróg samochodowych.

Drogi, które mają być wykorzystywane przez wojska, wyznacza oddział operacyjny we współdziałaniu z oddziałem komunikacji logistyki. Drogi przegrupowania wojsk do wyznaczonych rejonów wybiera się na podstawie wytypowanej i przystosowanej w okresie „P" sieci dróg znaczenia obronnego (wojskowe drogi samochodowe, rokardowe drogi samochodowe i centralne drogi samochodowe).

Na potrzeby korpusu wyznacza się 2 -3 drogi dofrontowe oraz 2 -3 rokady. Utrzymanie tych dróg planuje się organizować siłami około dwóch kompanii regulacji ruchu.

Wykorzystanie stacjonarnych obiektów infrastruktury wojskowej polega na zagospodarowaniu obiektów koszarowych oraz innych nieruchomości opuszczanych przez jednostki wojskowe w czasie strategicznego rozwinięcia SZ. Proces przygotowania tych obiektów, w zależności od rodzaju i zakresu prognozowanego ich wykorzystania w czasie wojny, prowadzony jest planowo z odpowiednim wyprzedzeniem w stosunku do czasu ich użycia. Jeżeli przewiduje się zmianę dotychczasowego charakteru wykorzystania obiektu wykonywane są wstępne prace adaptacyjne.

10.4. Uzupełnianie wojsk

W okresie pokoju siły zbrojne są z reguły w dużym stopniu skadrowane i dopiero po przeprowadzeniu mobilizacji i przejściu na or-

ganizację wojenną, osiągają pełny stan ukompletowania żołnierzami i środkami materiałowymi, uzyskując pożądany do stanu wojny potencjał bojowy.

Uzupełnianie wojsk operacyjnych rezerwami osobowymi, może odbywać się jako: uzupełnianie mobilizacyjne, wojenne lub dodatkowe formowanie.[8]

W okresie pokoju zabezpieczenie **uzupełnienia potrzeb mobilizacyjnych** jest priorytetowym zadaniem organów mobilizacyjnych wszystkich szczebli - od komend uzupełnień do odpowiednich komórek Sztabu Generalnego. W tym celu z ogółu zasobów rezerw osobowych wydziela się określoną liczbę żołnierzy rezerwy przewidzianą do uzupełnienia sił zbrojnych do etatu czasu „W". Żołnierzom tym nadaje się przydziały mobilizacyjne do określonych jednostek wojskowych na konkretne stanowiska. Przydziały powinny zapewnić wartości bojowe na uzupełnianych (mobilizowanych) jednostek do działań wynikających z ich charakteru i przeznaczenia.

Uzupełnianie wojenne ma zapewnić ukompletowanie stanem osobowym związków taktycznych (oddziałów) w wysokości niezbędnej do zachowania potencjału bojowego.[9] Prowadzi się je siłami organicznych pododdziałów zapasowych i ogranicza się do stanowisk i funkcji istotnych dla zachowania zdolności bojowej. W trakcie wojennego uzupełniania celowe byłoby kierowanie rezerwistów do jednostek, w których pełnili zasadniczą służbę wojskową, posiadali przydziały mobilizacyjne lub z którymi są związani uczuciowo (mieszkali w pobliżu jednostki, znają kadrę zawodową itp.).

Do uzupełniania wojennego w pierwszej kolejności wykorzystywać należy nadwyżki osobowe pozostałe po mobilizacyjnym rozwinięciu sił zbrojnych oraz najmłodszych żołnierzy, którzy w ostatnim okresie zostali przeniesieni do rezerwy po odbyciu zasadniczej służby wojskowej.

Związki taktyczne (oddziały) uzupełnia się głównie po wyprowadzeniu ich do drugiego rzutu (odwodu) oraz w rejonach ześrodkowania. W obronie uzupeł-

---

[8] Biuletyn Informacyjny nr 1 (161), Sz. Gen. WP, Warszawa 1995 r.,s. 44
[9] Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych cz.1, Sz. Gen. 1422/ 94, Warszawa 1994 r., s.99

nia się również drugie rzuty oddziałów pierwszego rzutu, wykorzystując okresy mniejszego natężenia działań oraz ograniczoną widoczność.[10]

Uzupełnianie środkami transportowymi i maszynami dokonuje się zarówno z sektora państwowego, jak i niepaństwowego. Środki transportowe i maszyny inżynieryjne mogą być przeznaczone:[11]

- na uzupełnienie potrzeb wynikających z wojennych struktur jednostek SZ oraz państwowych jednostek organizacyjnych wykonujących zadania na potrzeby obrony państwa, są wówczas zwane etatowymi świadczeniami rzeczowymi;
- do używania przez ww. jednostki bez włączania ich w struktury organizacyjne, zwane świadczeniami doraźnymi.

W celu uzupełniania tych potrzeb wojskowi komendanci uzupełnień występują do właściwych terytorialnie wójtów lub burmistrzów (prezydentów miast) z wnioskami o udostępnienie środków transportowych (maszyn) - w ramach świadczeń rzeczowych - w celu mobilizacyjnego uzupełniania wskazanych jednostek wojskowych. Na podstawie tych wniosków zainteresowani wójtowie lub burmistrzowie (prezydenci miast) wszczynają postępowanie administracyjne w stosunku do posiadaczy tych środków, które powinno zakończyć się wydaniem *Decyzji w sprawie przeznaczenia środków do wykonania świadczeń na rzecz obrony.*

Podstawowymi aktami prawnymi regulującymi świadczenia są:

- *Ustawa konstytucyjna z dnia 17 października 1992 r.:*
- *Ustawa o powszechnym obowiązku obrony RP z dnia 21 listopada 1967 r.* (nowelizowana 25 października 1991 r.) regulująca tryb ogłaszania mobilizacji, sposób powoływania do służby czynnej oraz wykonywanie świadczeń osobistych i rzeczowych;
- *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 1993 r. w sprawie świadczeń na rzecz obrony.*

---

[10] Tamże , s. 100

[11] Biuletyn Informacyjny nr 1 (161), Sz. Gen. WP, Warszawa 1995 r., s.52

Pytania kontrolne:

1. Omówić istotę, cel oraz rodzaje zabezpieczenia działań operacyjnych.

2. Wykazać wpływ rodzaju prowadzonych działań operacyjnych na specyfikę organizacji i realizacji zabezpieczenia.

3. Scharakteryzować przedsięwzięcia maskowania operacyjnego. Wyjaśnić, jakie przedsięwzięcia zabezpieczenia inżynieryjnego wykonywane są w czasie pokoju, a jakie w czasie wojny.

Rozdział XI

DOWODZENIE OPERACYJNE

Zapoznanie się z treścią tego rozdziału powinno umożliwić Czytelnikowi:

1. Zrozumienie pojęcia dowodzenie operacyjne i jego roli w osiągnięciu celu operacji.

2. Zapoznanie się z formami i sposobami przekazywania (stawiania) zadań wykonawcom.

3. Uzmysłowienie potrzeby racjonalnej realizacji zadań dowodzenia w kontekście jakości, jednego z głównych składników powodzenia w operacji.

11.1. Zasady ogólne

Dowodzenie jest szczególnym, ze względu na zakres, rodzajem kierowania polegającym na projektowaniu i zorganizowanym oddziaływaniu informacyjno - decyzyjnym ze sprzężeniem zwrotnym realizowanym przez dowódców i inne organa dowodzenia na podległy potencjał bojowy w czasie poprzedzającym walkę zbrojną i podczas jej trwania, zmierzającym do jak najlepszego przygotowania tego potencjału do walki, utrzymania go w gotowości bojowej odpowiedniej do sytuacji i wykorzystania do sprawnego odniesienia zwycięstwa nad przeciwnikiem, przez spowodowanie jego uległości lub rozbicie go w walce zbrojnej.

Dowodzenie operacyjne ma na celu utrzymanie dowództw i wojsk w ciągłej gotowości i zdolności bojowej, przygotowanie tych działań oraz kierowanie wojskami w czasie ich prowadzenia.

Istotą dowodzenia jest racjonalne planowanie działań i podejmowanie skutecznych decyzji oraz konsekwentne wprowadzanie ich w życie, a także narzucanie przeciwnikowi swojej woli.

Informacje służące racjonalnemu planowaniu i organizowaniu działań, podjęciu uzasadnionych decyzji do ich prowadzenia i skutecznego dowodzenia w toku ich trwania powinny zawierać przede wszystkim dane o: (Rysunek 1)

- treści zadania otrzymanego od przełożonego;
- przeciwniku;
- wojskach własnych;
- sąsiadach;
- sytuacji skażeń i zakażeń;
- warunkach terenowych;
- warunkach hydrometeorologicznych.

Rysunek 1

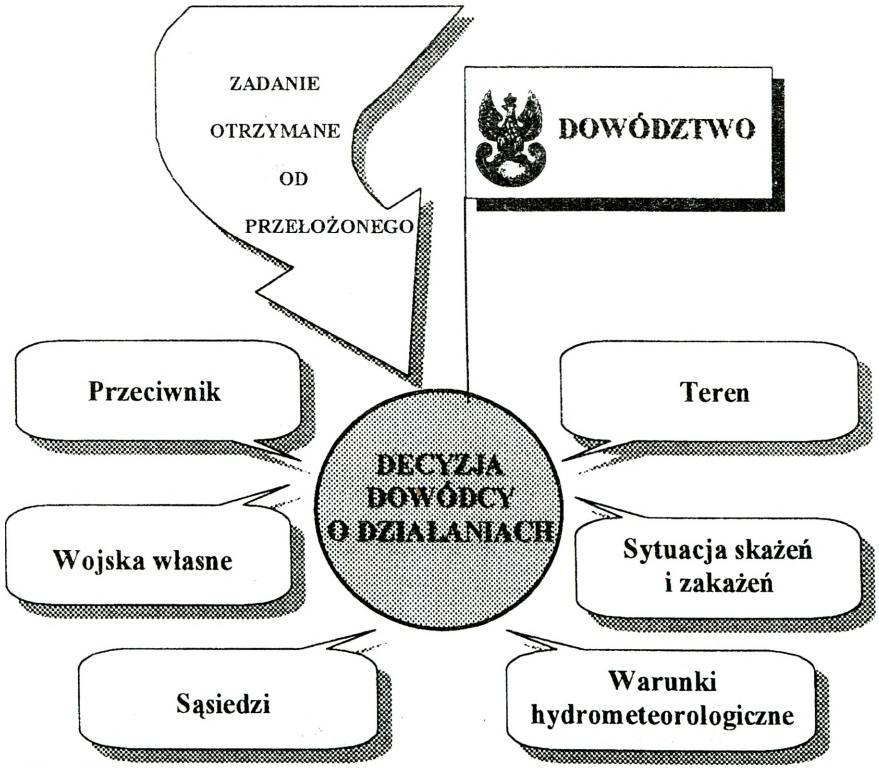

Dane potrzebne dowódcy i organom dowodzenia do dowodzenia wojskami

Planowanie działań obejmuje:

1. Formułowanie jasnych i realnych celów działania na podstawie:
   - analizy przeszłości i aktualnej sytuacji;
   - prognozy przyszłych stanów.
2. Przewidywanie przyszłego układu (struktury) warunków oraz sił i środków niezbędnych do osiągnięcia celu.
3. Sformułowanie odpowiednio szczegółowego, konkretnego oraz komunikatywnego zamiaru działań.
4. Opracowanie myślowego i tekstowego modelu działań stanowiącego podstawę pracy wszystkich organów planistycznych.
5. Podejmowanie decyzji planistycznych w okresie preparacji (przygotowania) działań.
6. Koncepcję lub ustalenie stosownej - ze względu na określone cele, warunki i dysponowane zasoby - formy organizowania działań.
7. Przyjęcie określonego kryterium oceny wariantów działania i analizę dopuszczalnych wariantów działania.
8. Kontrolę i koordynację czynności wykonywanych przez wszystkie organy planistyczne.

Organizowanie działań obejmuje:

1. Pozyskiwanie rzeczowych, czasowo - przestrzennych zasobów niezbędnych dla realizacji zadań.
2. Celowe dobieranie i łączenie poszczególnych części składowych w jedną zwartą całość organizacyjną odpowiednio usytuowaną.
3. Tworzenie struktury organizacyjnej działania.

4. Stawianie konkretnych zadań podwładnym.
5. Tworzenie systemu kierowania a zwłaszcza ustalenie niezbędnych więzi organizacyjnych (służbowych, funkcyjnych, informacyjnych, zasileniowych).
6. Stałe koordynowanie, integrowanie, organizowanie współdziałania wszystkich części składowych utworzonej całości organizacyjnej.
7. Podtrzymywanie prawidłowego funkcjonowania całej instytucji za pośrednictwem zakazów, nakazów, rozkazów, zarządzeń, itp. oraz przez odpowiednie zabezpieczenie działań.

Metody planowania i organizowania działań zależą przede wszystkim od sytuacji, charakteru otrzymanego zadania, pożądanego lub nakazanego terminu osiągnięcia gotowości bojowej przez wojska. Zastosowana metoda planowania i organizowania działań powinna zapewnić głównie:

- efektywny udział wszystkich organów dowodzenia w terminowym, pełnym i dokładnym wykonaniu procedur i przedsięwzięć zapewniających skuteczne wykonanie zadania przez podległe wojska;
- jedność, jednoosobowość, ciągłość, operatywność i skrytość dowodzenia;
- efektywny i bezpośredni udział podległych organów dowodzenia w przygotowaniu wykonania otrzymanego zadania;
- podległym ogniwom dowodzenia i wojskom warunki do sprawnego wykonania zadania;
- czas podległym organom dowodzenia i wojskom na przygotowanie działań.

Ze względu na charakter sprzężeń organizacyjnych między nadawcą i odbiorcą zadania muszą być przekazywane przez przełożonych do podwładnych. Mogą one występować w formie dyrektyw, rozkazów oraz zarządzeń.

Na podstawie planów działań opracowują:

- *sztab Dowództwa Wojsk Lądowych* - **dyrektywę operacyjną**, w której podaje zamiar działań na całą ich głębokość oraz stawia zadania związkom opera-

cyjnym (taktycznym); w toku operacji opracowuje rozkazy operacyjne, w których stawia zadania na dobę działań i podaje informacje orientacyjne na jedną - dwie doby;

- *sztab związku operacyjnego* - **rozkaz operacyjny**, w którym stawia zadania podległym związkom taktycznym na dobę działań i podaje informacje orientacyjne na następną dobę.

Dyrektywa i rozkaz są głównymi dokumentami organizowania działań oraz dowodzenia wojskami.

Dyrektywy operacyjnej i rozkazu operacyjnego nie wysyła się w całości do podległych wojsk, podaje się im do wiadomości wyciągi z tych dokumentów.

Rozkaz operacyjny zaliczamy do zasadniczej formy przekazywania zadań podwładnym, ma najszersze zastosowanie, zwłaszcza wówczas, gdy jest wystarczający czas na przygotowanie działań.

W rozkazie, oprócz zadań bojowych postawionych podwładnym, zawarte są również takie dane, jakie powinni poznać, aby mogli działać sprawnie.

Zarządzenie bojowe - kierowane z zasady do jednego wykonawcy, jest stosowaną formą przekazywania zadań podwładnym przede wszystkim w toku prowadzenia działań, gdy ograniczony jest czas na ich przygotowanie albo istnieje potrzeba rozwinięcia określonego zadania bojowego lub skonkretyzowania nowych istotnych danych.

Głównym celem rozkazu, jak i zarządzenia bojowego, jest przekazywanie podwładnym przede wszystkim tych danych, których zrealizowanie ma doprowadzić do zniszczenia przeciwnika ogniem i uderzeniem.

Rozkazy i zarządzenia bojowe należy formułować w taki sposób, aby podwładni dokładnie zrozumieli treść postawionych zadań oraz innych danych, jakie są niezbędne do sprawnego przygotowania i prowadzenia działań. Dlatego też

powinny one być zwięzłe, jasne, precyzyjne, jednoznaczne oraz terminowo przekazywane wszystkim adresatom, wobec czego nie należy zamieszczać w nich szczegółowych wytycznych, zwrotów wieloznacznych, gdyż stracą one na jasności oraz wydłuży się czas ich opracowania.

Poza wymienionymi wyżej formami przekazywania zadań znajdują zastosowanie wstępne zarządzenia bojowe oraz wytyczne do współdziałania i zabezpieczenia działań. Zarządzenia dotyczące określonych rodzajów zabezpieczenia działań, na przykład w zakresie rozpoznania obrony przed bronią masowego rażenia, zabezpieczenia logistycznego, itp. mogą być wydane na określonych szczeblach dowodzenia z tym, że niektóre rodzaje zabezpieczenia działań ustala się niekiedy za pośrednictwem rozkazu (m. in. zabezpieczenie logistyczne) .

Wyróżniamy następujące sposoby stawiania (przekazywania) wykonawcom zadań: (Rysunek 2)

a) wydanie podwładnemu ustnego rozkazu lub zarządzenia bojowego (wstępnego zarządzenia bojowego) - osobiście przez dowódcę lub innego, kompetentnego oficera organów dowodzenia w miejscu postoju podwładnych albo po wezwaniu ich (w sytuacjach sprzyjających) do dowódcy (szefa sztabu);

b) przekazanie rozkazów lub zarządzeń przełożonego (przez niego osobiście lub przez inne kompetentne osoby funkcyjne organów dowodzenia) za pośrednictwem technicznych środków łączności, co stosuje się najczęściej w toku prowadzenia działań;

c) dostarczanie podwładnym przez kompetentne osoby funkcyjne organów dowodzenia pisemnych rozkazów lub zarządzeń, utrwalanych tekstowo albo graficznie w dokumentach dowodzenia i na mapach, czy też na taśmach magnetofonowych, itp.

Rozkazy i zarządzenia dowódcy wydawane ustnie zapisują oficerowie podległego mu sztabu; na szczeblach związków operacyjnych (taktycznych) przekazują je później na piśmie.

Ustne dane należy wykonywać nie czekając na pisemne potwierdzenie.

Związkom operacyjnym (związkom taktycznym, oddziałom), które rozpoczynają działania wcześniej niż inne lub które, potrzebują więcej czasu na ich planowanie i organizowanie, przekazuje się zadania w pierwszej kolejności.

Dyrektywę operacyjną i rozkaz operacyjny (w czasie działań) opracowuje oddział kierunków sztabu Dowództwa Wojsk Lądowych, a przekazywana jest do związków operacyjnych i taktycznych osobiście przez oficerów kierunkowych.

Rozkaz operacyjny opracowywany jest przez zespół kierunków sztabu związku operacyjnego, przekazywany jest do związków taktycznych przez oficerów kierunkowych w formie rozkazu operacyjnego dla jednego wykonawcy.

W dyrektywie operacyjnej i rozkazie operacyjnym nie podaje się danych dotyczących terminu rozpoczęcia działań. Dane te przekazuje się dowódcom osobiście, przez oficerów kierunkowych lub szyfrem w takim czasie, aby wojska mogły rozpocząć w terminie działania.

Rysunek 2

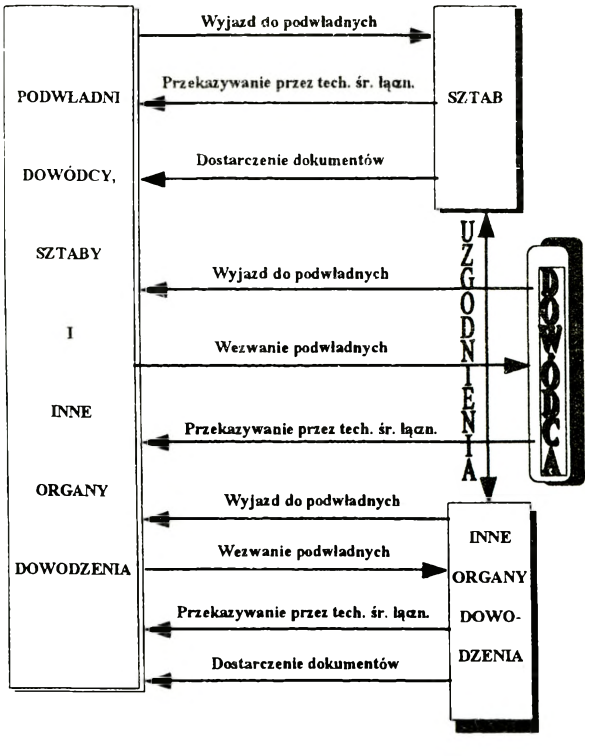

Sposoby stawiania (przekazywania) podwładnym zadań

Obieg danych jest przedmiotem zainteresowania organów dowodzenia, zwłaszcza zajmujących się zagadnieniami pracy sztabowej, jako dziedziny związanej bezpośrednio z realizacją procesu dowodzenia.

Wymiana danych uprzedmiotowionych, a więc posiadających formę materialną (dokument pisany, taśma magnetofonowa, fotografia, szkic itp.) dokonuje się w określonej relacji pomiędzy nadawcą i odbiorcą z jednoczesnym zastosowaniem czynnika pośredniego, którym może być osoba lub urządzenie. Z zasadniczych względów wymiana ta powinna być ewidencjonowana, eliminując niekontrolowany obieg danych.

Należy zwrócić uwagę na dwa aspekty.

Po pierwsze wskazane jest, aby droga danych od nadawcy do odbiorcy była możliwie jak najkrótsza i aby dane zatrzymywały się w możliwie niewielu punktach, ponieważ ich zatrzymanie może spowodować dezinformacje i zmniejszyć przydatność do celów dowodzenia.

Po drugie należy dostosować dane do wymogów procesu decyzyjnego. Można przyjąć, że im niższy szczebel kierowania, tym bardziej szczegółowymi danymi powinien dysponować decydent. Im wyższy szczebel kierowania, tym zakres danych powinien być mniej szczegółowy.

Obieg danych przy zachowaniu zasady ich selektywności przedstawia rysunek 3.

Rysunek 3

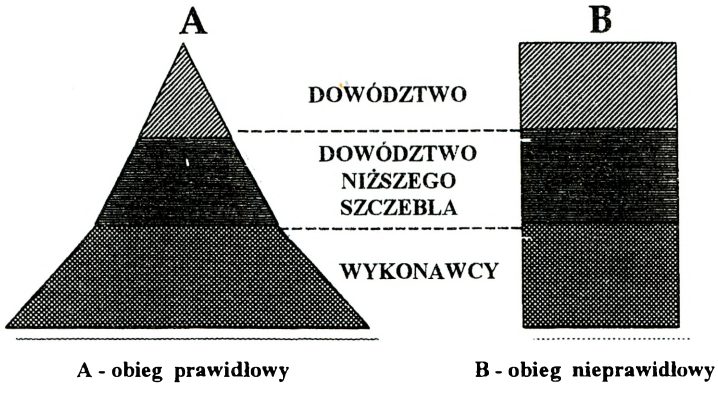

Schemat obiegu danych przy zachowaniu zasady ich selektywności

Jedną z ważniejszych czynności w procesie dowodzenia wojskami jest **kontrola** działalności podległych dowództw i wojsk.

Kontrola powinna zapobiegać brakom i niedociągnięciom oraz być prowadzona ciągle i w określonym celu. Kontrolę należy łączyć z udzieleniem konkretnej pomocy podwładnym w ich pracy, ale nie powinna przekształcać się w drobiazgową opiekę, tłumić inicjatywy i samodzielności oraz odrywać podwładnych na czas dłuższy od dowodzenia wojskami. Konieczna jest zatem dobra organizacja kontroli i stosowanie różnych metod: wyjazd oficerów do wojsk, wysłuchiwanie meldunków podwładnych w czasie spotkań z nimi lub przez techniczne środki łączności, obserwacja działań wojsk z punktów obserwacyjnych i śmigłowców.

Najlepszym sposobem kontroli jest sprawdzanie na miejscu, bezpośrednio w wojskach. Stwierdzone niedociągnięcia powinny być natychmiast usuwane.

Kontrolując i udzielając pomocy wojskom w przygotowaniu działań główną uwagę zwraca się na:

- gotowość baterii dyżurnych OPL i artylerii do otwarcia ognia;
- terminowość otrzymania i właściwe zrozumienie przez podwładnych zadań bojowych, wytycznych do współdziałania i zarządzeń (wytycznych) dotyczących organizacji zabezpieczenia działań;
- zgodność decyzji podwładnych z zamiarem działania dowódcy i otrzymanymi zadaniami bojowymi;
- prawidłowość zajęcia przez wojska rejonów i wykonania prac inżynieryjnych, stan i stopień gotowości zapór inżynieryjnych;
- gotowość i prawidłowość organizacji systemu ognia;
- organizację i utrzymanie współdziałania wojsk oraz zabezpieczenia działań;
- przestrzeganie dyscypliny maskowania;

- pełnienie służby porządkowo - ochronnej;
- sprawność funkcjonowania systemu dowodzenia.

11.2. Dowodzenie podczas mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia

Rozwijanie mobilizacyjne realizuje się przez wykonanie przedsięwzięć przewidzianych w ramach osiągania wyższych stanów gotowości bojowej. Działalność dowództwa związku operacyjnego wojsk lądowych w tym okresie sprowadza się przede wszystkim do kierowania uzupełnieniem ludźmi i sprzętem istniejących jednostek wojskowych do stanów przewidzianych etatem okresu wojennego oraz sformowania nowych jednostek wojskowych. Poza tym prowadzi ono i nadzoruje przebieg szkolenia w wojskach. Do realizacji tych zadań w poszczególnych stanach gotowości bojowej może być zaangażowane całe dowództwo lub jego część oraz inne ogniwa dowodzenia i organa specjalnie do tego celu przygotowane.

Sprawny przebieg rozwinięcia mobilizacyjnego wojsk wymaga specjalnego przygotowania. Obejmuje ono:

- planowanie mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk i jego zorganizowanie;
- odpowiednie przysposobienie do tego organów, sił i środków.

Osiągnięcie przez wojska w nakazanym terminie i w sposób płynny pełnej gotowości bojowej zapewnia się głównie przez wykonanie przez nie w zaplanowanym czasie wcześniej przewidzianych i wynikających z aktualnych potrzeb przedsięwzięć mobilizacyjnych, organizacyjno - technicznych, szkoleniowych i innych.

Rozwinięcie mobilizacyjne wojsk i terminowe osiągnięcie przez nie pełnej gotowości bojowej jest jednym z ważnych czynników warunkujących realizację zadania operacyjnego.

Dlatego też sztab związku operacyjnego zwykle równolegle z rozwinięciem i przejściem na wojenny system dowodzenia będzie brał udział w kierowaniu przebiegiem mobilizacji w wojskach.

Zakres, treść i intensywność pracy sztabu podczas rozwinięcia mobilizacyjnego wojsk zależą głównie od sposobu jego realizacji i stopnia rozwinięcia jednostek w okresie pokoju.

Niezwykle ważną rolę w zapewnieniu rytmicznego przebiegu procesu mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk odgrywa system meldunków o jego przebiegu. Dowództwo związku operacyjnego wojsk lądowych powinno mieć zapewniony stały wgląd w przebieg tego procesu. Posiadanie przez ten organ dowodzenia zawsze aktualnych danych obrazujących stan rozwinięcia poszczególnych jednostek wojskowych jest konieczne. Ta droga umożliwia mu przeciwdziałanie ewentualnym zakłóceniom lub wprowadzenie stosownych zmian odpowiednio do rozwoju sytuacji, potrzeb i innych uwarunkowań. Meldunki mogą sprowadzać się do informowania przełożonego o przebiegu mobilizacji w poszczególnych jednostkach wojskowych. Dane te można nazwać meldunkami pierwszej grupy. Meldunki zawierające dane o zakończeniu procesu mobilizacyjnego w poszczególnych jednostkach wojskowych zaliczamy do drugiej grupy. Jedne i drugie meldunki mogą zawierać również informacje o zakłóceniach przebiegu mobilizacji.

Do realizacji zadań związanych z rozwijaniem mobilizacyjnym jednostek i osiąganiem przez wojska pełnej gotowości bojowej można powołać specjalny organ w dowództwie. Organ ten może być powołany po wprowadzeniu np. stanu podwyższonej gotowości bojowej i zwykle wchodzi on w skład tak zwanego zespołu kierowania mobilizacją.

Ważnym zadaniem sztabu związku operacyjnego w omawianym okresie jest kontrolowanie i egzekwowanie od wykonawców realizacji zaplanowanych i doraźnych, wynikających z konkretnej sytuacji, przedsięwzięć i czynności mających na celu ukrycie oraz zamaskowanie rozwinięcia mobilizacyjnego jednostek woj-

skowych. Ponadto na potrzeby maskowania i mylenia przeciwnika sztab ten może, zgodnie z decyzją dowódcy lub sztabu nadrzędnego, dokonywać odpowiednich zmian, np. zmieniać tempo przebiegu mobilizacji i rejony rozwinięcia mobilizacyjnego jednostek wojskowych.

Osiągając pełną gotowość bojową w wyniku realizacji przedsięwzięć i czynności wykonywanych w poszczególnych stanach gotowości bojowej, pododdziały i oddziały, które zostały rozwinięte, uzupełnione i zmobilizowane od nowa powinny zostać odpowiednio przeszkolone. Szkolenie ich jest również wcześniej zaplanowane i ujęte w odpowiednich dokumentach - planach. Sztab związku operacyjnego wojsk lądowych będzie także uczestniczył w szkoleniu wojsk i kontrolował jego przebieg. Prowadzenie szkolenia wojsk sprzyja maskowaniu mobilizacyjnego ich rozwinięcia i przegrupowania.

11.3. Dowodzenie podczas przegrupowania operacyjnego

Przegrupowanie wojsk odbywać się będzie po ich mobilizacyjnym rozwinięciu przed lub z chwilą wybuchu wojny. W pierwszym przypadku dowodzenie przegrupowującymi się wojskami będzie ułatwione, bowiem nie będzie aktywnie oddziaływał na nie przeciwnik. W drugim - przegrupowanie wojsk, jak i dowodzenie nimi, będzie bardzo utrudnione, bowiem przebiegać będzie ono wówczas w warunkach ciągłego i zwykle zdecydowanego oddziaływania przeciwnika. Przy czym może on oddziaływać zarówno na wojska, jak i obiekty komunikacyjne.

Do głównych zadań sztabu związku operacyjnego wojsk lądowych, w tym okresie, należy stworzenie warunków dogodnych do przegrupowania wojsk oraz dowodzenia wojskami odbywającymi marsz i przegrupowującymi się przy wykorzystaniu kolejowych, powietrznych i wodnych środków transportowych oraz wykonujących zadania bojowe. Sztab powinien tak kierować przegrupowaniem

wojsk, aby zapewnić terminowe ich przybycie, w pełnej gotowości bojowej, do rejonów operacyjnego przeznaczenia lub bezpośrednio do pasów (rejonów) obrony. Dowództwo operacyjne w tym okresie powinno kontynuować, rozpoczęte w czasie pokoju, przygotowanie operacji obronnej lub może ono - po otrzymaniu zadania - rozpocząć przygotowanie innej operacji. Niezależnie od tych zadań, dowództwo powinno zadbać i stworzyć warunki zapewniające wojskom dogodne wejście do bitwy i wykonanie zadania operacyjnego.

Przegrupowanie wojsk lądowych odbywać się będzie z zasady na obszarze ich stacjonowania w okresie pokoju. W nielicznych wypadkach będą one wychodzić poza ten obszar. Może to nastąpić wówczas, gdy część wojsk (zwykle siły główne) będą działały na rzecz innych wojsk (innego związku operacyjnego) lub wykonywać inne zadania. To, a także np. bardzo zróżnicowane odległości przegrupowania od kilku do kilkunastu, a nawet kilkuset kilometrów powodują, że dowództwo operacyjne powinno zwrócić główną uwagę na koordynowanie ruchu wojsk oraz stwarzanie im dogodnych warunków do jego wykonania. Może natomiast mniej uwagi skupić na bezpośrednie oddziaływanie - dowodzenie - przegrupowującymi się wojskami, które powinno być realizowane przede wszystkim przez organa szczebla taktycznego.

W zakresie koordynowania ruchu wojsk, dowództwo operacyjne powinno przede wszystkim zapewnić bezkolizyjne wykorzystanie zasadniczych dróg i węzłów kołowych oraz kolejowych, stacji kolejowych, mostów, itp. obiektów. Ponadto nie powinno dopuszczać do nadmiernego gromadzenia się wojsk w rejonach przeszkód wodnych i innych dogodnych do uderzeń lotnictwa przeciwnika oraz jego desantów, itp. Poprzez zapewnienie odbudowy uszkodzonych (zniszczonych) mostów drogowych i kolejowych lub budowę nowych, względnie w inny sposób umożliwienie przeprawy wojsk przez przeszkody wodne powinno stworzyć warunki sprawnego przegrupowania wojsk. Płynny bezkolizyjny ruch wojsk dowództwo operacyjne może zapewnić poprzez zorganizowanie z sił

i środków obrony terytorialnej, odpowiednio do potrzeb, służby porządkowo-ochronnej na drogach marszu, ochronę i obronę obiektów, oddziały torujące, itp. odwody drogowo - mostowe.

Nadzór i kontrolę nad sprawnym przebiegiem przegrupowania wojsk sprawują kierownicze osoby funkcyjne każdego dowództwa oraz oficerowie kierunkowi i inne wyznaczone osoby funkcyjne. Wykorzystują do tego celu techniczne środki łączności lub wyjazd (wylot) oficerów do wojsk. Ponadto studiują nadesłane do sztabu meldunki i sprawozdania.

Niekiedy po uderzeniach przeciwnika na wojska trzeba będzie wprowadzać - nieraz znaczne - poprawki do planu przegrupowania, a nawet go zmienić.

W takim wypadku sztab powinien:

- dokonać wyboru i zorganizować rozpoznanie nowych dróg marszu;
- określić wojska, czas i sposób dokonania zmiany ugrupowania marszowego;
- ustalić, które wojska dotychczas przewożone będą wykonywać marsz samodzielnie, i po jakich drogach, a które, gdzie i w jakim czasie powinny połączyć się z macierzystymi jednostkami dla wykonania wspólnego marszu do wyznaczonego rejonu;
- ocenić i wskazać sposób pokonywania stref pożarów, zniszczeń i zawałów;
- zorganizować służbę porządkowo - ochronną na nowych drogach marszu i bezkolizyjne wyjście na nie wojsk;
- dokonać kalkulacji dotyczących kontynuowania przegrupowania wojsk.

Nowe zadania, a także ustalenia dotyczące wykonania marszu, sztab - po ich zaakceptowaniu przez dowódcę - natychmiast przekazuje wykonawcom.

Dowództwo operacyjne zwykle jednocześnie z dowodzeniem przegrupowującymi się wojskami planuje i organizuje obronną lub zaczepną operację, bądź też bitwę spotkaniową.

11.4. Dowodzenie podczas prowadzenia operacji obronnej

W czasie operacji obronnej dowództwo związku operacyjnego wojsk lądowych przewiduje i wpływa na rozwój sytuacji oraz zapewnia wykonanie planu operacji. Działanie dowództwa operacyjnego w tym okresie skupia się na:

- stałym śledzeniu pola bitwy;
- kontrolowaniu gotowości wojsk do wykonania zadań;
- terminowym rozpoczęciu przez nie działań;
- stopniu realizacji zadań;
- zdobywaniu, opracowywaniu i przekazywaniu danych o sytuacji;
- wprowadzaniu korekt w planie operacji obronnej;
- przekazywaniu informacji decyzyjnych wykonawcom i przełożonemu oraz informowanie o tym i sytuacji wojsk współdziałających i sąsiadów;
- zapewnieniu ciągłego i sprawnego funkcjonowania systemów dowodzenia i kierowania środkami walki oraz warunków dogodnych do wykonania zadań przez podwładnych;
- utrzymaniu ciągłego współdziałania, rozpoznania, zabezpieczenia operacyjnego i logistycznego.

Dowództwo w operacji obronnej zapewnia warunki wykonania zadania przez podległe wojska w:

* przekazywaniu im terminowych zadań i innych informacji warunkujących sprawność ich przygotowania oraz prowadzenia działań;

* realizowaniu w odpowiednim czasie zadań w zakresie zabezpieczenia operacyjnego na rzecz tych wojsk;

* zapewnieniu im zabezpieczenia logistycznego;

* utrzymaniu ciągłości współdziałania walczących wojsk i sił z układu pozamilitarnego;

* zapobieganiu i nie dopuszczaniu do powstawania sytuacji krytycznych.

Potrzeba dokonania zmiany rejonu rozmieszczenia stanowisk dowodzenia oraz oddziaływanie przeciwnika na systemy dowodzenia i kierowania środkami walki, może być powodem powstawania, a niekiedy nawet zerwania ciągłości oddziaływania dowództwa operacyjnego na walczące wojska. Zapobiegając temu, należy mieć zawczasu rozpoznane zapasowe rejony rozmieszczenia stanowisk dowodzenia i drogi dojazdu do nich oraz rozpoznane i przygotowane zapasowe miejsca pracy. Przemieszczenie stanowisk dowodzenia odbywa się za zgodą dowódcy lub szefa sztabu po oddzielnych drogach i bardzo szybko. W tym czasie dowodzenie operacyjne realizowane jest z wysuniętego stanowiska dowodzenia i powietrznego punktu dowodzenia lub z zapasowego stanowiska dowodzenia, po uprzednim przekształceniu go w główne stanowisko dowodzenia. W czasie przemieszczania stanowisk dowodzenia lub tylko osób funkcyjnych należy zapewnić utrzymanie łączności z podwładnymi i przełożonym.

W operacji obronnej do chwili rozpoczęcia natarcia przez przeciwnika sztab winien:

- **ustalić:**
  - » oznaki jego przygotowania do wykonania uderzeń środkami napadu powietrznego;
  - » rozmieszczenie stanowisk ogniowych artylerii oraz stanowisk dowodzenia i punktów kierowania środkami walki;
  - » główne zgrupowanie wojsk przeciwnika;
  - » przypuszczalne kierunki uderzenia, w tym kierunek głównego uderzenia;
  - » termin przejścia do natarcia;
- **określić:**
  - » drogi podejścia z głębi;
  - » rejony wyjściowe do natarcia;

» rubieże rozwinięcia do ataku.

- **zorganizować** rozpoznanie skuteczności własnego ognia.

Z chwilą rozpoczęcia natarcia przez przeciwnika sztab realizuje następujące przedsięwzięcia:

- **ustala** przede wszystkim skutki jego ogniowego przygotowania ataku oraz kierunki uderzeń;
- **stwarza** warunki i **zapewnia** wykonanie manewru ogniem oraz siłami i środkami na zagrożone kierunki dla załamania natarcia przeciwnika;
- **zwraca** szczególną uwagę - w pierwszym okresie bitwy granicznej - na wsparcie walki granicznej oraz w pasie przygranicznym (przesłaniania), a następnie utrzymanie przedniego skraju obrony;
- **śledzi** działanie wojsk własnych, broniących granicy i działających w pasie przygranicznym (przesłaniania) oraz główne rubieże (pierwszego pasa) obrony;
- **zbiera** i **opracowuje** dane o sytuacji oraz **melduje** je dowódcy i sztabowi wyższemu;
- **przekazuje** zadania wykonawcom i **kontroluje** ich wykonanie, zgodnie z decyzją dowódcy i korektą planu operacji obronnej.

W celu uściślenia sytuacji na ważniejszych kierunkach szef sztabu związku operacyjnego może wysłać rozpoznanie oficerskie, szczególnie w przypadku otrzymania od podległych dowództw sprzecznych informacji, gwałtownej zmiany sytuacji, utraty łączności z podległymi wojskami, włamania się przeciwnika w głąb obrony lub wyjścia na skrzydła i w luki między związkami taktycznymi.

Po odparciu ataku przeciwnika oficerowie sztabu powinni niezwłocznie zebrać informacje o sytuacji. W tym celu sztab powinien:

- **ustalić:**

⇔ na jakich kierunkach i na jaką głębokość włamał się przeciwnik w obronę oraz jego skład;

⇔ które oddziały własne zmuszone zostały do wycofania się, ich zdolność bojową i poniesione przez nie straty;

⇔ stan zaopatrzenia wojsk w środki materiałowe, szczególnie w amunicję;

• **sprawdzić** gotowość wojsk drugiego rzutu i odwodów do manewru na zagrożone kierunki.

W razie wysadzenia przez przeciwnika desantu powietrznego w głębi obrony oficerowie sztabu uściślają rejon jego lądowania (wysadzenia), ustalają skład i charakter działań oraz przekazują wojskom zadania związane z jego niszczeniem i zapewniają szybkie ich przejście do działania, organizują wsparcie ogniowe zwalczania desantu oraz wzmocnienie obrony i ochrony zagrożonych obiektów. W razie potrzeby do kierowania działaniem oddziałów wyznaczonych do likwidacji desantu można wydzielić z dowództwa związku operacyjnego grupę oficerów wyposażonych w niezbędne środki dowodzenia.

W przypadku włamania się przeciwnika w głąb obrony oficerowie sztabu powinni zastosować wszystkie możliwe środki, aby nie dopuścić do rozprzestrzeniania się wojsk.

W tym celu oficerowie sztabu, głównie zaś komórki operacyjnej oraz rozpoznawczej i walki radioelektronicznej, dokonują wnikliwej oceny sytuacji i przygotowują krótkie meldunki dla dowódcy związku operacyjnego.

Szef komórki rozpoznawczej i walki radioelektronicznej sztabu powinien ustalić i zameldować dowódcy dane dotyczące, między innymi:

- składu, położenia i możliwości przeciwnika, który włamał się w głąb obrony;
- położenia jego odwodów oraz możliwości wprowadzenia ich do bitwy na kierunku włamania;
- sił i środków przeciwnika na innych kierunkach i możliwego sposobu ich działania;
- najbardziej opłacalnych dla lotnictwa przeciwnika obiektów uderzeń;

• możliwości wysadzenia przez niego desantów, prowadzenia działań desantowo-szturmowych, użycia oddziałów, obejścia itp.

Szef komórki operacyjnej sztabu powinien ustalić i zameldować dowódcy dane dotyczące, między innymi:

• położenia i możliwości wojsk własnych w zakresie utrzymania zajmowanych rubieży (pasów, rejonów obrony) oraz potrzebę dodatkowego ich wzmocnienia;

• możliwości prowadzenia skutecznej walki obronnej przed wykonaniem przeciwuderzenia i w czasie jego wykonywania;

• położenia i możliwości użycia drugiego rzutu związku operacyjnego do wykonania przeciwuderzenia oraz czasu niezbędnego na przemarsz i rozwinięcie się wojsk do jego wykonania;

• stosunku sił i środków na kierunku przeciwuderzenia;

• zabezpieczenia operacyjnego wykonania przeciwuderzenia;

• położenia sąsiadów i wpływu ich działania na wykonywanie przeciwuderzenia.

Po powzięciu przez dowódcę związku operacyjnego decyzji o rozbiciu zgrupowania przeciwnika, które włamało się w głąb obrony, sztab powinien przede wszystkim:

• zorganizować dodatkowe rozpoznanie obiektów przeciwnika, na które przewiduje się wykonanie uderzeń lotnictwa;

• przekazać wojskom biorącym udział w przeciwuderzeniu zadania bojowe, uściślić współdziałanie z lotnictwem, w tym ze śmigłowcami bojowymi, wojskami rakietowymi i artylerią, odwodami specjalnymi i oddziałami pierwszego rzutu;

• zorganizować regulację ruchu na drogach przegrupowania;

•dostosować system dowodzenia do sytuacji i potrzeb zapewniających wykonanie zadania;

• sprawdzić gotowość wojsk do wykonywania zadań;

• dopilnować podporządkowania środków wzmocnienia drugiemu rzutowi zgodnie z decyzją dowódcy.

Jeżeli przeciwuderzenie wykonywane jest wspólnie z sąsiadem, to sztab uzgadnia z nim czas jego wykonania i sygnały rozpoznawcze wojsk własnych.

Przekazując zadania związane z wykonaniem przeciwuderzenia, oficerowie sztabu uściślają zagadnienia współdziałania, a szczególnie:

• położenie, zadania i sposób działania wojsk będących w bezpośredniej styczności z przeciwnikiem;

• zadania, czas, miejsce i sposób działania sił i środków biorących udział w przeciwuderzeniu;

• obiekty i czas wykonania uderzeń ogniowych środkami przełożonych;

• sygnały dowodzenia, współdziałania i wzajemnego rozpoznawania.

Jeżeli w toku bitwy obronnej niektóre oddziały pozostaną na tyłach przeciwnika i prowadzić będą nadal aktywne działania, to sztab powinien utrzymywać z nimi ciągłą łączność, zapewnić im wsparcie ogniowe oraz ustalić sposób współdziałania tych oddziałów z wojskami wykonującymi przeciwuderzenie.

Gdy wykonanie przeciwuderzenia jest niecelowe, oficerowie sztabu powinni być gotowi do zameldowania dowódcy propozycji dotyczących przede wszystkim sposobu wzmocnienia zagrożonych kierunków, organizacji obrony na pozycji pośredniej i na kolejnej rubieży przez drugi rzut (odwód) oraz składu i sposobu odtworzenia odwodu i rejonu jego rozmieszczenia.

Po powzięciu decyzji przez dowódcę sztab uczestniczy w organizacji obrony na pozycji pośredniej i na kolejnej rubieży, kieruje na nich organizacją systemu ognia oraz zapewnia terminowe ich obsadzenie.

11.5. Dowodzenie podczas prowadzenia operacji zaczepnej

Dowodzenie i działanie sztabu związku operacyjnego wojsk lądowych w toku operacji polega głównie na nieustannym kontrolowaniu pola bitwy i wpływaniu, aby rozwój sytuacji następował zgodnie z planem. W tym celu sztab powinien:

- zapewnić warunki wykonania przez podległe wojska postawionych im zadań;
- dbać o utrzymanie ciągłego współdziałania, dowodzenia i realizację wszechstronnego zabezpieczenia operacyjnego;
- zbierać i opracowywać dane do korygowania planu operacji i podejmowania decyzji przez dowódcę;
- przekazywać wojskom wypływające z tego zadania;
- meldować sztabowi wyższemu i informować wojska podległe, współdziałające i sąsiadów o przebiegu operacji i rozwoju sytuacji operacyjno - taktycznej.

Przełamanie (pokonanie) obrony przeciwnika.

Do czasu rozpoczęcia realizacji przedsięwzięć związanych z podejściem wojsk i przełamaniem (pokonaniem) obrony przeciwnika, sztab związku operacyjnego powinien sprecyzować informacje o zgrupowaniu jego wojsk, ich ugrupowaniu i systemie obrony. Powinny one dotyczyć głównie charakteru i stopnia inżynieryjnej rozbudowy obrony, systemu ognia i kierowania środkami walki oraz systemu dowodzenia. Do sztabu należy również ustalenie: miejsc i rodzaju zapór inżynieryjnych oraz broni precyzyjnego rażenia, a także odcinków słabo bronionych i istnienia luk w obronie (ugrupowaniu) przeciwnika.

Na kilka godzin przed atakiem na przedni skraj obrony przeciwnika sztab związku operacyjnego organizuje rozwinięcie wysuniętego stanowiska dowo-

dzenia na rubieży wejścia do bitwy oraz zapewnia ciągły dyżur na ziemi lub w powietrzu powietrznego punktu dowodzenia.

Sztab związku operacyjnego zapewnia i kontroluje terminowe przegrupowanie i osiągnięcie gotowości do działań (otwarcia ognia) przez siły i środki rażenia (WRiA, WOPL i inne) oraz walki radioelektronicznej. Sprawdza też osiągnięcie gotowości do działań przez lotnictwo.

Wojskom pierwszego rzutu sztab przekazuje rozkaz (sygnał) do rozpoczęcia marszu z rejonu wyjściowego oraz kontroluje jego obieg i prawidłowe zrozumienie przez wykonawców. Oprócz tego nadzoruje przegrupowujące się wojska, głównie zaś osiąganie przez nie w nakazanym terminie poszczególnych rubieży, do rubieży ataku włącznie. Jednocześnie zbiera dane o skutkach działalności ogniowej środków rażenia podczas podchodzenia wojsk do rubieży ataku.

W czasie wykonywania ataku i przełamywania (pokonywania) obrony przeciwnika sztab związku operacyjnego wojsk lądowych powinien zbierać i oceniać dane o skutkach działalności ogniowej środków rażenia oraz możliwościach i sposobach przeciwdziałania przeciwnika, a także o postępach wojsk własnych. Dane te, a następnie decyzja dowódcy, są podstawą do zorganizowania przedsięwzięć mających na celu zapewnienie ogniowego oddziaływania na przeciwnika na kierunku, w miejscu i czasie, stosownie do rozwoju sytuacji i potrzeb nacierających wojsk oraz zdecydowanego rozwijania przełamywania (pokonywania) obrony przeciwnika w głąb i w stronę skrzydeł.

Ponadto sztab tego związku, wykorzystując działalność np. desantu śmigłowcowego, oddziałów rajdowych i obejścia oraz grup desantowo - szturmowych, powinien zapewnić rozcinanie wojsk przeciwnika i rozbijanie ich częściami oraz nie dopuszczać do wykonania manewru przez jego wojska i odtwarzanie przez nie obrony.

Wprowadzanie do bitwy (działań) drugiego rzutu związku operacyjnego

W toku operacji zaczepnej sztab związku operacyjnego na podstawie oceny sytuacji i przewidywań jej rozwoju powinien przygotować i dostarczyć dowódcy dane potrzebne mu do powzięcia we właściwym czasie ostatecznej decyzji o wprowadzeniu do bitwy drugiego rzutu związku operacyjnego. Dane te mogą dotyczyć:

- charakteru działań przeciwnika na kierunki wejścia drugiego rzutu do bitwy i możliwego sposobu wykorzystania przez niego posiadanych odwodów oraz słabych miejsc w jego ugrupowaniu;
- potrzeb, możliwości oraz sposobów ogniowego porażenia przeciwnika na kierunku wejścia drugiego rzutu do bitwy (natarcia);
- składu i sposobu podporządkowania środków wzmocnienia dla rzutu wprowadzanego do bitwy;
- rejonu wyjściowego, dróg marszu, rubieży wejścia do działań i kierunku natarcia, zadania bojowego oraz czasu i sposobu wejścia do bitwy;
- organizacji obrony przeciwlotniczej;
- przegrupowania i wprowadzenia do bitwy drugiego rzutu oraz współdziałania wojsk, szczególnie z jednostkami pierwszego rzutu;
- organizacji zabezpieczenia wprowadzenia do działań drugiego rzutu, zwłaszcza zabezpieczenia inżynieryjnego i w zakresie walki radioelektronicznej.

Po powzięciu przez dowódcę decyzji o wprowadzeniu do bitwy drugiego rzutu, sztab bezzwłocznie przekazuje wykonawcom wynikające z niej zadania. Następnie dokonuje poprawek w uprzednio opracowanych dokumentach planu operacji - w zakresie wprowadzenia do bitwy drugiego rzutu - lub może opracować plan dotyczący wprowadzenia do bitwy drugiego rzutu. Dokument ten opracowuje się na mapie z legendą.

Odparcie przeciwuderzenia odwodów przeciwnika

W czasie przygotowywania operacji zaczepnej, w operacyjnej części planu tej operacji określa się przedsięwzięcia zapewniające odparcie przeciwuderzenia odwodów przeciwnika. Poza tym przedsięwzięcia te są odpowiednio opracowane i przedstawione w innych jeszcze dokumentach planu operacji zaczepnej połączonych rodzajów wojsk.

Sztab związku operacyjnego wojsk lądowych, opierając się na wnioskach z oceny sytuacji i możliwego charakteru jej rozwoju, przygotowuje dane dowódcy do powzięcia ostatecznej decyzji i szczegółowego zaplanowania rozbicia przeciwuderzających odwodów przeciwnika.

Na podstawie danych z rozpoznania, dotyczących możliwego przeciwuderzenia, sztab związku operacyjnego powinien głównie:

* zintesyfikować działanie rozpoznania;

* określić prawdopodobny skład zgrupowania przeciwuderzającego;

* sprecyzować prawdopodobny cel jego działań;

* określić rubieże i czas rozwinięcia wojsk przeciwnika oraz kierunek ich uderzenia.

Uwzględniając skład zgrupowania przeciwuderzającego przeciwnika, ich zdolność bojową i charakter działań, środki rażenia, a także położenie operacyjno - taktyczne wojsk własnych i ich możliwości bojowe, stosunek sił i środków stron oraz czas wykrycia zamiaru wykonania przeciwuderzenia, sztab powinien zameldować dowódcy i zaplanować stosowne propozycje. Mogą one dotyczyć:

⇒ sposobu rozbicia przeciwuderzających odwodów przeciwnika;

⇒ sił i środków, które mogą być do tego użyte;

⇒ ich zadań, a także sposobu działania wojsk mającego na celu rozwijanie natarcia i zapewnienie ogniowego jego porażenia.

Sztab związku operacyjnego planuje i przedstawia również dowódcy wnioski dotyczące:

• rubieży odparcia przeciwuderzenia i sposobu jej wzmocnienia;

• czasu oraz kierunku wysunięcia i rozwinięcia odwodu przeciwpancernego oraz oddziału zaporowego i innych odwodów;

• zakresu rozbudowy węzłów i pasów zapór;

• liczby, przebiegu i zakresu rozbudowy rejonów obrony.

Ponadto planuje on i proponuje dowódcy przedsięwzięcia z zakresu zabezpieczenia operacyjnego w czasie rozbijania przeciwuderzających sił przeciwnika oraz sposób ich współdziałania i organizację dowodzenia.

Oprócz tego sztab związku operacyjnego realizuje przedsięwzięcia zapewniające przygotowanie lotnictwa i artylerii do wykonania w odpowiednim czasie uderzeń na zgrupowanie przeciwnika oraz wzmocnienie obrony przeciwlotniczej wojsk własnych.

Po powzięciu przez dowódcę decyzji o rozbiciu zgrupowania przeciwuderzającego przeciwnika, sztab przekazuje wykonawcom zadania bojowe. Sztab związku operacyjnego wojsk lądowych może też opracować plan odparcia przeciwuderzenia odwodów przeciwnika. Dokument ten opracowuje na mapie z legendą.

Dane wynikające z decyzji (planu) o odparciu przeciwuderzenia odwodów przeciwnika przekazuje wykonawcom zwykle w formie zarządzeń i wytycznych.

Sztab związku operacyjnego wojsk lądowych powinien również zapewnić ciągłe śledzenie odwodów przeciwnika oraz kontrolować i doprowadzać do terminowego wykonania przez wojska wszystkich zadań związanych z rozbiciem przeciwuderzających sił. Szczególną uwagę powinien zwrócić na realizację zadań związanych z ogniowym porażeniem przeciwnika oraz uzyskiwanie danych o skutkach uderzeń ogniowych. Ponadto powinien zapewnić dowódcy możliwość bezpośredniego dowodzenia w czasie walki z przeciwuderzającymi odwodami przeciwnika. W tym celu może on zabezpieczyć wykorzystanie wysuniętego stanowiska dowodzenia i powietrznego punktu dowodzenia.

Pytania kontrolne:

1. Co powinna zapewnić przyjęta przez dowódcę metoda planowania i organizowania działań?

2. Wymienić formy i sposoby przekazywania zadań wykonawcom.

3. Czym wyraża się racjonalność realizacji zadań dowodzenia w uzkaniu powodzenia w operacji?

Rozdział XII

TENDENCJE ZMIAN DZIAŁAŃ OPERACYJNYCH WOJSK LĄDOWYCH

Zapoczątkowane w latach 80-tych odprężenie militarne w Europie zasadniczo zmienia rolę sił zbrojnych w ogólnym systemie bezpieczeństwa. W dalszym ciągu siły zbrojne pozostają głównym czynnikiem tego systemu, tym nie mniej jednak zmienia się rola sił zbrojnych. Wyraża się ona w gotowości do odparcia agresji, zniechęcenia do jej rozpoczynania, wymuszania i utrwalania pokoju.

Ta ogólna zmiana roli sił zbrojnych wpływa oczywiście na charakter działań operacyjnych. A zatem ulegną przewartościowaniu zadania realizowane przez związki operacyjne. Odpowiednio z kolei do tego będą kształtować się struktury organizacyjne sił zbrojnych.

W najbliższej przyszłości należy przewidywać dość istotne zmiany w charakterze i zadaniach wojsk operacyjnych w związku z przyjęciem Polski do NATO. Zmienią się bowiem w istotny sposób uwarunkowania położenia geopolitycznego Polski, a zatem i warunki obronności.

Niewątpliwie czynnikiem wywierającym wpływ na działania operacyjne będą możliwości gospodarcze i finansowe państwa. Z nich bowiem będzie wynikał w dużej mierze potencjał obronny państwa i związane z tym nakłady finansowe na siły zbrojne. Wszystkie te uwarunkowania należy rozpatrywać łącznie we wzajemnych związkach i zależnościach, bowiem dopiero takie ich postrzeganie pozwala racjonalnie określić tendencje rozwoju sił zbrojnych, a co z tym związane działań operacyjnych. (Por. zał. 7).

Sformułowanie prognozy rozwoju działań operacyjnych Sił Zbrojnych RP wymaga analizy i oceny wszystkich uwarunkowań, zarówno zewnętrznych jak i wewnętrznych. Uzyskane tą droga wyniki mogą dopiero stanowić podstawę formułowania określonych wniosków.

Analiza i ocena rodzajów i stopnia zagrożenia bezpieczeństwa państwa i ewentualna obecność Polski w Sojuszu NATO pozwala wnioskować, że Siły Zbrojne RP, a w tym wojska operacyjne będą realizować dwie grupy zadań:

- zadania o charakterze militarnym;
- zadania o charakterze niemilitarnym.

Większość tych zadań będzie realizowana na obszarze kraju, jednakże niektóre z nich np.: w ramach misji pokojowych, zobowiązań sojuszniczych, będą realizowane poza granicami.

Oznacza to, że określona część wojsk lądowych powinna posiadać zdolność do działania poza granicami kraju i stąd należy wypracować teorię działania tych sił w ramach struktur międzynarodowych. Będzie to zarówno udział w operacjach pokojowych, jak i działania w ramach likwidowania sytuacji kryzysowych, zarówno poza granicami kraju, jak i na naszym terytorium. Istnieje zatem potrzeba dokonania oceny możliwych zagrożeń bezpieczeństwa państwa w czasie pokoju i kryzysu, aby na tej podstawie wypracować teorię użycia wojsk lądowych do likwidacji tych zagrożeń.

Niewątpliwie jednak zadaniem pierwszoplanowym sił zbrojnych pozostanie przygotowanie się do odparcia agresji zbrojnej na nasz kraj lub inne państwa w ramach Sojuszu NATO. W związku z tym zasadne jest sformułowanie kilku wniosków.

Pierwszy wniosek dotyczy wojsk lądowych w systemie obronnym kraju. Należy przewidywać, że pozostaną one w dalszym ciągu głównym komponentem sił zbrojnych, bowiem na nich spoczywać będzie, w dużym stopniu zadanie odparcia agresji. Najprawdopodobniej będzie to agresja w wymiarze powietrzno-

lądowym, a zatem taki charakter powinna mieć operacja obronna wojsk lądowych.

Z kolei ważnym zadaniem będzie odzyskanie utraconego terytorium kraju, a w związku z tym, należy przewidywać prowadzenie operacji zaczepnych w formie przeciwuderzenia lub przeciwnatarcia.

Ponieważ zadania wojsk operacyjnych mogą być realizowane na obszarze kraju, jak i poza jego granicami, prawdopodobnie znaczenia nabierze przegrupowanie operacyjne. Od sprawności jego przeprowadzenia w dalszym ciągu będzie zależeć przyjęcie ugrupowania operacyjnego do pierwszej operacji. Także sprawność dokonania przegrupowania operacyjnego będzie w istotny sposób rzutować na prowadzenie operacji poza granicami kraju.

Drugi istotny wniosek dotyczy możliwego **charakteru operacji** w wyniku zmiany uwarunkowań sytuacji geopolitycznej Polski oraz charakteru środków walki.

Należy przewidywać, że przyszłe operacje zarówno na obszarze kraju, jak i poza jego granicami, będą prowadzone przez samodzielne zgrupowania operacyjne, dysponujące dużą siłą ognia, manewrowością i możliwością działań w wymiarze powietrzno-lądowym. Zgrupowania te powinny cechować się zdolnością do szybkiego przechodzenia od operacji militarnych do pokojowych i na odwrót.

Poza realizacją zadań o charakterze militarnym wojska operacyjne powinny być przygotowane do wykonywania innych zadań, w tym zadań związanych z likwidacją skutków klęsk żywiołowych, ekologicznych i innych. Kierunki zmian w sztuce operacyjne w tym zakresie przedstawia załącznik 8.

Kierunki zmian w sztuce operacyjne wojsk lądowych w zakresie zadań:

- prowadzenie samodzielnych operacji na obszarze kraju w celu likwidacji konfliktu lokalnego;

- prowadzenie wspólnych operacji, w ramach Sojuszu NATO, podczas agresji na obszarze kraju;
- udział wydzielonych zgrupowań w operacjach poza granicami kraju w ramach Sojuszu NATO;
- udział w operacjach (misjach) pokojowych;
- działania w celu zapewnienia bezpieczeństwa przez zagrożeniem terroryzmem;
- udział w likwidacji klęsk żywiołowych, ekologicznych;
- zdolność do prowadzenia samodzielnych działań w wymiarze powietrzno-lądowym.

Odpowiednio do zmian zadań operacyjnych wojsk lądowych, powinny następować zmiany w strukturach organizacyjnych, zarówno na szczeblu operacyjnym, jak i taktycznym. Kierunki zmian w tym zakresie przedstawia załącznik 8.

Kierunki zmian w sztuce operacyjnej wojsk lądowych w zakresie struktur organizacyjnych:

- zdolność do prowadzenia samodzielnych działań zgrupowaniami taktycznymi i operacyjnymi na obszarze kraju;
- kompatybilność ze strukturami NATO w celu prowadzenia działań na obszarze kraju i poza nim;
- zdolność do natychmiastowego odparcia agresji na obszarze kraju;
- możliwość szybkiego wydzielenia sił do udziału poza granicami kraju w operacjach:
  - militarnych;
  - pokojowych;
- samodzielność bojowa i logistyczna związków operacyjnych i taktycznych.

ZAKOŃCZENIE

Dokonujące się zmiany geopolitycznego położenia Polski, coraz mniejsze prawdopodobieństwo wybuchu konfliktu wojennego w skali globalnej, a także uwarunkowania wewnętrzne kraju, są tymi czynnikami, które nieustannie wpływają na kształtowanie się poglądów dotyczących działań operacyjnych Sił Zbrojnych RP. Z tych właśnie względów problematyka działań operacyjnych wymaga ciągłych badań i weryfikowania istniejących rozwiązań.

Powyższa intencja kierowała zespołem autorskim w momencie podjęcia badań i opracowania wyników tych badań w formie materiału studyjnego.
Zespół autorski ma świadomość, że prezentowane w tym opracowaniu rozwiązania mogą budzić określone kontrowersje i polemiki. W szczególności dotyczyć one mogą nie uwzględnienia w pełni konsekwencji wynikających z wstąpienia Polski w najbliższym czasie do Sojuszu NATO.

Niewątpliwie fakt ten w istotny sposób zmieni uwarunkowania naszej obronności. Na obecnym etapie prowadzone są prace studyjne mające na celu wypracowanie założeń strategicznych. Na tej dopiero podstawie mogą być podjęte rozwiązania w zakresie działań operacyjnych. Nie oznacza to wcale, że nie ma przewidywań dalszego rozwoju działań operacyjnych w nowych uwarunkowaniach. Tym problemom poświęcony został rozdział dwunasty, a tezy w nim zawarte mogą stanowić ukierunkowanie kolejnych prac badawczych w zakresie działań operacyjnych wojsk lądowych.

Jak zostało to już wcześniej stwierdzone, zamierzeniem autorów było dokonanie swoistego bilansu wiedzy i poglądów obejmujących działania operacyjne. Chodziło zatem o określenie bieżącego stanu, aby na tej podstawie zarysować kierunki zmian. Dlatego też zespół autorski oczekuje propozycji i wniosków dotyczących treści prezentowanych w niniejszym opracowaniu. Stanowić one będą

cenny materiał badawczy w procesie opracowywania kolejnia w formie podręcznika.

Uwagi i wnioski prosimy kierować do poszczególnychbzdziałów lub do kierownika zespołu autorskiego.

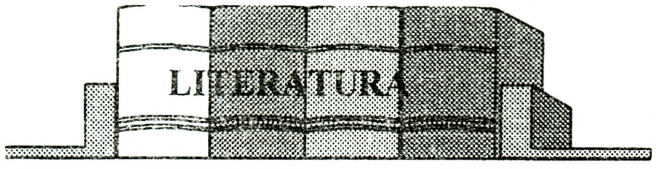

1. Beaufre A., Strategia działania, Warszawa 1971.
2. Beaufre A., Wstęp do strategii, Warszawa 1963.
3. Bloch Cz. Przyszła wojna, Warszawa 1900.
4. Broniarek Z., Karkoszka A., Źródła spirali zbrojeń, Warszawa 1985.
5. Chocha B., Rozważania o sztuce operacyjnej, Warszawa 1984.
6. Clausewitz C., O wojnie, Warszawa 1995.
7. Dęga Cz., Środki walki wojsk lądowych, Warszawa 1986.
8. Dęga Cz., Uzbrojenie i pole walki wojsk lądowych do 2020 roku, Warszawa 1995.
9. Feret S., Polska sztuka wojenna 191801939, Warszawa 1975.
10. Galewski Z., Czynniki powodzenia we współczesnej walce, Warszawa
11. Gołąb Z., Początkowy okres wojny, Warszawa 1972.
12. Knetki J., Operacje połączone, AON, Warszawa 1997.
13. Koziej S., Pawłowski J., Kordas R., Działania operacyjne wojsk lądo', AON, Warszawa 1992.
14. Koziej S., Podstawy sztuki wojennej, AON, Warszawa 1992.
15. Koziej S., Teoria sztuki wojennej, Warszawa 1993.
16. Koziej S., Wizja polskiej doktryny obronnej u progu XXI wieku, Warszawa 1990.
17. Koziej S., Wstępne studium o obronności Polski u progu XXI wieku, ASG WP, Warszawa 1990.
18. Krzemień R., Wojska rakietowe i artyleria, Warszawa 1994.
19. Kuczmański Z., Działania zgrupowań aeromobilnych oraz ogólnowojskowych ZT w obronie strefy odpowiedzialności, AON, Warszawa 1997.
20. Kuczmański Z., Istota i ewolucja sztuki wojennej AON, Warszawa 199'

21. Kuczmański Z., Prowadzenie działań we wspólnej strefie odpowiedzialności przez ogólnowojskowe ZT i zgrupowania aeromobilne, AON, Warszawa 1996.

22. Kuczmański Z., Wojska lądowe w systemie obronnym RP, AON, Warszawa 1996.

23. Kuczmański Z., Wymiar powietrzno-lądowy w działaniach operacyjnych, AON, Warszawa 1997.

24. Madejski A., Nauka wojenna, Warszawa 1981.

25. Mossor S., Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny, Warszawa 1986.

26. Nożko K., Problemy i zasady sztuki operacyjnej - działań operacyjnych w systemie obronnym Rzeczpospolitej Polskiej, AON, Warszawa 1994.

27. Nożko K., Problemy strategii wojennej w systemie obronnym Rzeczypospolitej Polskiej, AON, Warszawa 1991.

28. Nożko K., Sztuka operacyjna w systemie obronnym Rzeczypospitej Polskiej, AON, Warszawa 1991.

29. Nożko K., Właściwości obrony manewrowej w polskim systemie obronnym, AON, Warszawa 1997.

30. Pawłowski J., Marczak J., O obronie militarnej Polski przełomu XXXI wieku, Warszawa 1995.

31. Pawłowski J., Przeciwnatarcie, AON, Warszawa 1992.

32. Podstawowe kategorie sztuki wojennej, AON, Warszawa 1996.

33. Regan G., Błędy militarne, Warszawa 1992.

34. Sawkin W., Podstawowe zasady sztuki operacyjnej i taktyki, Warszawa 1974.

35. Sikorski B., Obrona przeciwdesantowa, AON, Warszawa 1995.

36. Sikorski W., Przyszła wojna, Warszawa 1984.

37. Skibiński F., Rozważania o sztuce wojennej, WIH, Warszawa 1991.

38. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Warszawa 1996.
39. Studium planu strategicznego Polski przeciw Niemcom Kutrzeby i Mossora, Warszawa 1987.
40. Ścibiorek Z., Kaczmarek W., Przyszła wojna - jaka? Warszawa 1995.
41. Ścibiorek Z., Rozważania o obronie, Warszawa 1993.
42. Toffler A. i H., Trzecia fala, Warszawa 1997.
43. Toffler A. i H., Wojna i antywojna, Warszawa 1997.
44. Tomaszewski A., Teoretyczne podstawy wsparcia ogniowego wojsk w działaniach bojowych, AON, Warszawa 1994.
45. Tomaszewski A., Zieliński J., Wojska lądowe w systemie obronnym kraju, cz. I, AON, Warszawa 1996.
46. Wiatr M., Działania operacyjne - wybrane artykuły z wojskowych czasopism zagranicznych, AON, Warszawa 1995.
47. Wiatr M., Między strategią a taktyką w: Myśl Wojskowa Nr 3, 1997.
48. Wyszczelski L., Polska myśl Wojskowa 1914-1939, Warszawa 1978.
49. Zadania i organizacja Sił Zbrojnych RP wobec przemian w polityce europejskiej, Warszawa 1990.
50. Zieliński J., O sztuce operacyjnej, AON, Warszawa 1994.
51. Zieliński J., Organizacja i prowadzenie obrony strefy odpowiedzialności nadgranicznego okręgu wojskowego, AON, Warszawa 1996.
52. Zieliński J., Polska sztuka operacyjna, AON, Warszawa 1994.
53. Zieliński J., Przeciwuderzenie, AON, Warszawa 1996.
54. Zieliński J., Przygotowanie i prowadzenie operacji obronnej, AON, Warszawa 1995.

ZAŁĄCZNIKI

1. Struktura sztuki operacyjnej.
2. Sztuka operacyjna i jej funkcje.
3. Miejsce sztuki operacyjnej w sztuce wojennej.
4. Typologia operacji.
5. Ugrupowanie OW (korpusu) w operacji obronnej.
6. Struktura organizacyjna lotnictwa wojsk lądowych związkiego.
7. Uwarunkowania zmian w sztuce operacyjnej wojsk lądow
8. Kierunki zmian w sztuce operacyjnej wojsk lądowych.

Załącznik 1

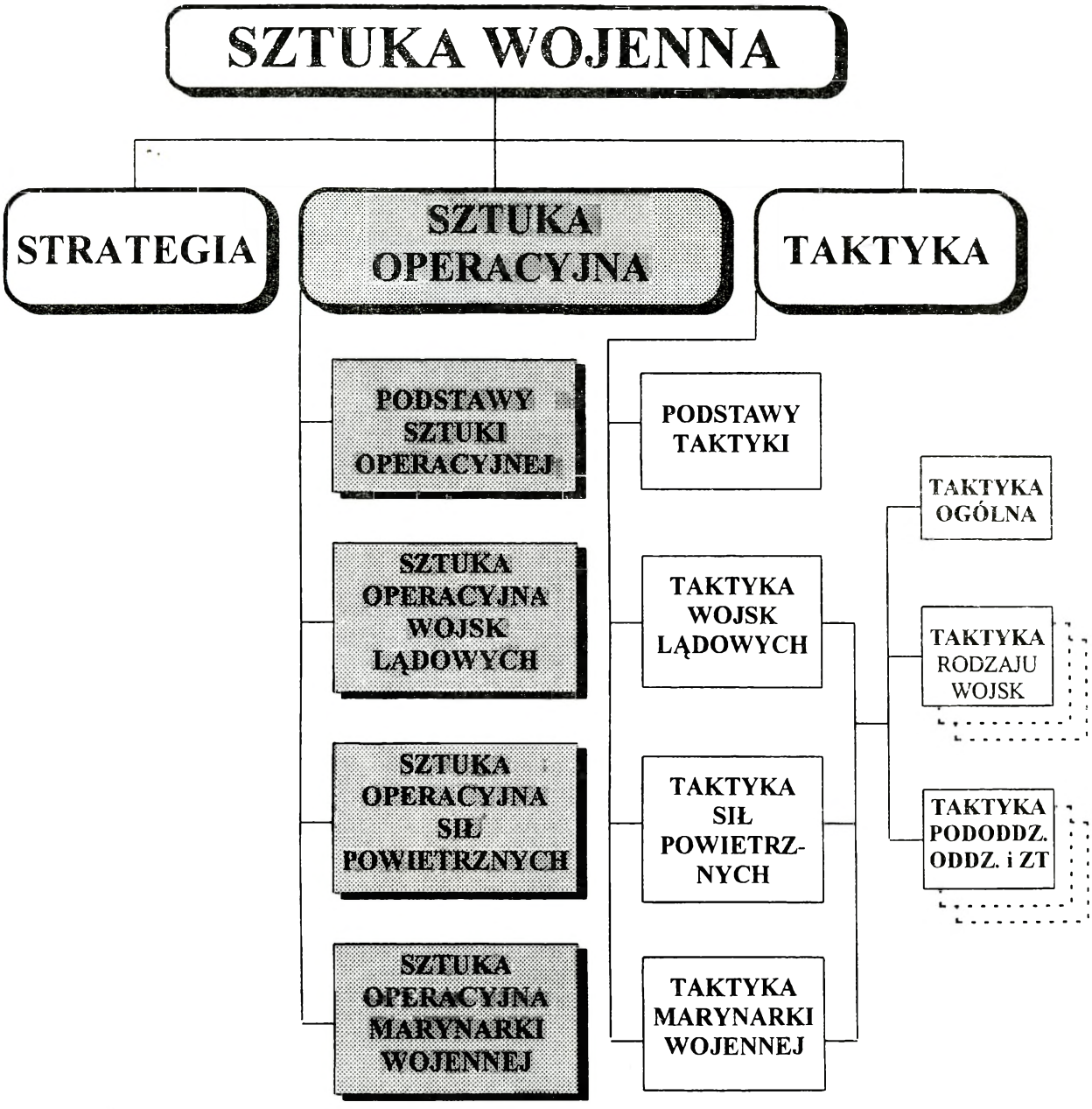

Struktura sztuki operacyjnej

Załącznik 2

SZTUKA OPERACYJNA -dział sztuki wojennej obejmujący teorie i praktykę przygotowania i prowadzenia samodzielnych i wspólnych operacji przez związki operacyjne lub kilka związków taktycznych różnych rodzajów sił zbrojnych zmierzające do osiągnięcia celów operacyjnych na kierunku strategicznym lub operacyjnym.

FUNKCJE

1. Jako nauka (teoria sztuki operacyjnej)
   - bada operacje wykazywając ich prawidłowości i na tej podstawie formułuje twierdzenia, hipotezy i zasady;
   - wypracowuje na tej podstawie reguły praktycznego postępowania w zakresie przygotowania i prowadzenia operacji.

2. Jako praktyka - wyrażająca się w przygotowaniu i prowadzeniu operacji, co oznacza praktyczną działalność dowództw i sztabów związków operacyjnych.

3. Jako przedmiot nauczania w akademiach wojskowych i sztabach związków operacyjnych.

Sztuka operacyjna i jej funkcje

Załącznik 3

Miejsce sztuki operacyjnej w sztuce wojennej

Załącznik 4

RODZAJE OPERACJI wg kryterium celu	FORMA zewn. wyraz	TYP wg celu	CEL OPERACJI: WOJSKA WŁASNE	WOJSKA PRZECIWNIKA	TEREN
OPERACJA OBRONNA		POZYCYJNA (STAŁA)	NIE DAĆ SIĘ POBIĆ I WYTRWAĆ	POBIĆ GO	UTRZYMAĆ TEREN
		MANEWROWA (RUCHOWA)	NIE DAĆ SIĘ POBIĆ	ZNIWELOWAĆ PRZEWAGĘ I POBIĆ	KOSZTEM TERENU ZYSKAĆ CZAS
OPERACJA ODWROTOWA			KOSZTEM UTRATY TERENU NIE DOPUŚCIĆ DO ROZBICIA WOJSK WŁASNYCH I ZYSKAĆ CZAS		
OPERACJA ZACZEPNA		typu PRZECIWUDERZENIA OPERAC.-STRATEGICZ.	ODTWORZYĆ POPRZEDNI SYSTEM OBRONY	POBIĆ WOJSKA I ODEBRAĆ MU INICJATYWĘ	ODZYSKAĆ UTRACONY OBSZAR OBRONY
		typu PRZECIW-NATARCIA	PRZEJĄĆ INICJATYWĘ I OSIĄGNĄĆ CEL WOJNY		ODZYSKAĆ UTRACONY W WOJNIE OBSZAR
		typu KOLEJNEJ OPERACJI ZACZEPNEJ	REALIZACJA KOLEJNYCH CELÓW		
OPERACJA RAJDOWA			NIE DAĆ SIĘ POBIĆ	POBIĆ LUB ZNIWELOWAĆ JEGO PRZEWAGĘ	NA OBSZARZE ZAJĘTYM PRZEZ P-NIKA, BEZ JEGO ZAJMOWANIA
SPECJALNE OPERACJE OBRONNE:		- PEACEKEEPING (PISKIPING)	OPERACJE DLA UTRZYMANIA POKOJU np: SOMALIA		NA OBSZARZE INNEGO PAŃSTWA
		- PEACEENFORCEMENT - PEACEMAKING	OPERACJE DLA WYMUSZENIA POKOJU np: JUGOSŁAWIA		

Typologia operacji

Załącznik 5

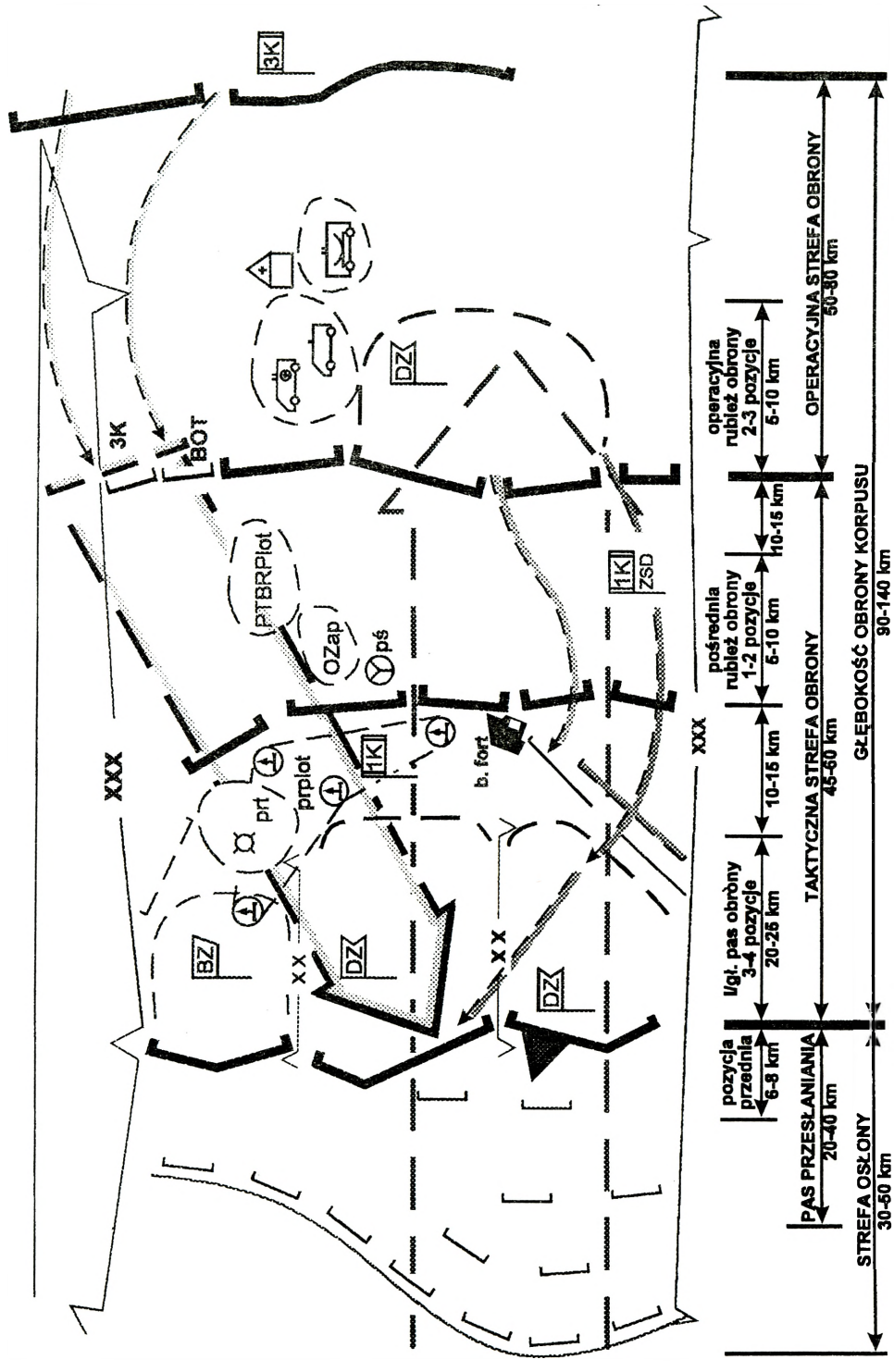
3K
3K
BOT
DZ
PIT BRPlot
OZap
pś
1K
ZSD
prt
prplot
1K
b. fort
XXX
XXX
XX
XX
BZ
DZ
DZ
operacyjna rubież obrony 2-3 pozycje
6-10 km
OPERACYJNA STREFA OBRONY
50-80 km
pośrednia rubież obrony 1-2 pozycje
6-10 km
10-15 km
l/gł. pas obrony 3-4 pozycje
20-25 km
10-15 km
TAKTYCZNA STREFA OBRONY
45-50 km
GŁĘBOKOŚĆ OBRONY KORPUSU
90-140 km
pozycja przednia
6-8 km
PAS PRZESŁANIANIA
20-40 km
STREFA OSŁONY
30-50 km

Załącznik 6

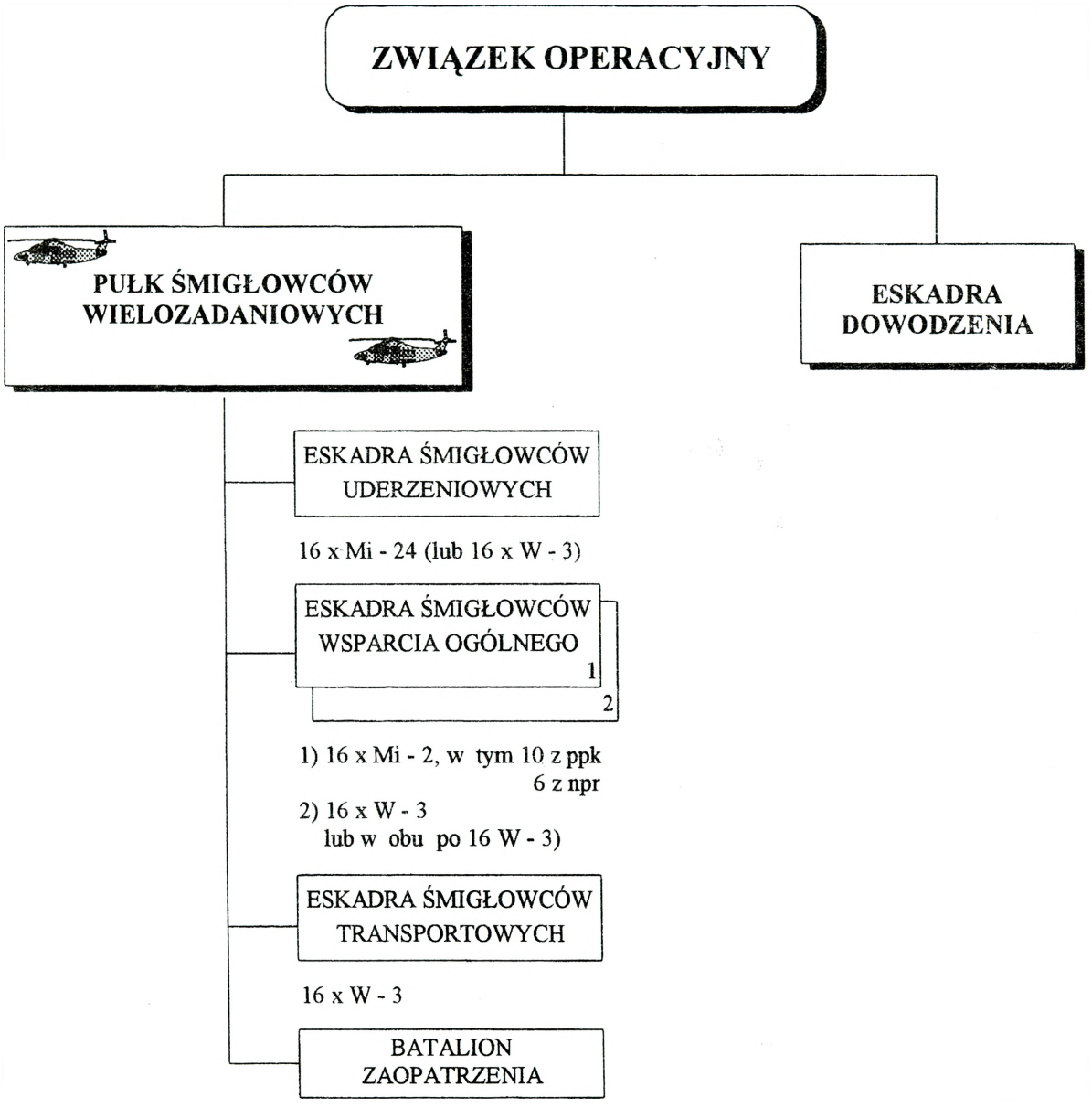

Struktura organizacyjna lotnictwa wojsk lądowych związku operacyjnego
(Wariant) */

*/ Na podstawie „Działania bojowe lotnictwa w operacjach korpusów zmechanizowanych", AON, Warszawa 1993, str. 118.

.Załącznik 7

Uwarunkowania zmian w sztuce operacyjnej wojsk lądowych

Załącznik 8

BIBLIOTEKA GŁÓWNA – AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
50241

Kierunki zmian w sztuce operacyjnej wojsk lądowych

Druk AON nr 726/WW